

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**352 NOLU DİYARBAKIR ŞER'İYE SİCİLİNİN
TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(H. 1136-1264/M. 1724-1848)**

Davut ÖZ

Diyarbakır 2013

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Tarihi Programı

Yüksek Lisans Tezi

**352 NOLU DİYARBAKIR ŞER'İYE SİCİLİNİN
TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(H. 1136-1264/M. 1724-1848)**

Davut ÖZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ramazan GÜNAY

Diyarbakır 2013

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “352 Nolu Diyarbakır Şer’iye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1136-1264/M. 1724/1848)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

06/08/2013

Davut ÖZ

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“352 Nolu Diyarbakır Şer’iye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1136-1264/M. 1724-1848)” adlı Yüksek Lisans tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

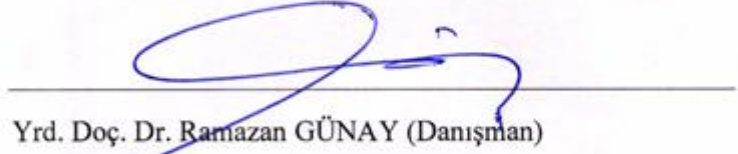
Davut ÖZ

Danışman

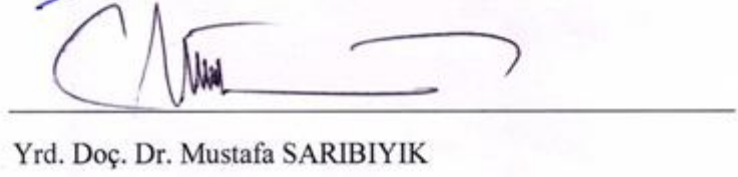
Yrd. Doç. Dr. Ramazan GÜNAY

KABUL VE ONAY

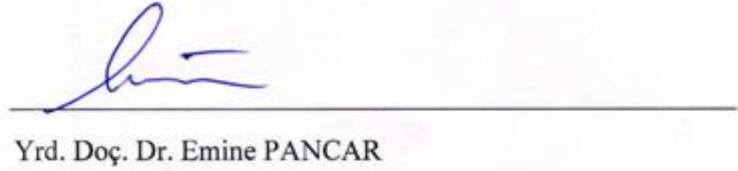
Davut ÖZ tarafından hazırlanan "352 Nolu Diyarbakır Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1136-1264/M. 1724/1848)" adındaki çalışma, 06/08/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Ramazan GÜNAY (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa SARIBIYIK

Yrd. Doç. Dr. Emine PANCAR

Enstitü Müdürü
06. / 08 / 2013

ÖNSÖZ

Toplam olarak 140 sayfadan oluşan 352 numaralı şer'îye sicilinde, farklı dönemlerde görev yapan kadılar tarafından görülen davalar ile yine bu dönemde merkezden gelen yazılarla ilgili meseleleri ihtiva ettiğinden dolayı, uzun bir zaman aralığına ait belgeler bulunuyor. Söz konusu defterde yer alan belgelerin başlangıç tarihi h. 1136/m. 1724 ve bitiş tarihi h. 1264/m. 1848 senesidir. İlk sayfası Milli Kütüphane Başkanlığı tarafından etiketlenen ve 1998 yılında 7016 mikrofilm numarası ile numaralandırılan bu defter, toplam olarak 75 poz filmde meydana geliyor. Defterin mikrofilmleri alınırken bazı sayfaların ortaları iyice açılmadan film alındığı için sözkonusu yerler okunamıyor. Bazı sayfalarda bulunan mürekkep lekelerinin mevcudiyeti de defterdeki belgelerin okunmasını zorlaştırıyor. Ayrıca defterde boş ve mükerrer sayfalar da bulunuyor.

352 numaralı sicilinin transkripsiyon ve değerlendirmesini esas alan bu çalışma giriş ve üç bölümden meydana geliyor. Giriş bölümünde Diyarbakır'ın Osmanlı öncesi ile Osmanlı dönemindeki tarihine genel olarak değinilmiştir. Birinci bölümde şer'îye sicillerinin ihtiva ettiği konular ile belge türleri açıklanmış, şer'îye mahkemeleri ile bu mahkemelerdeki görevliler hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde söz konusu araştırmaya konu olan sicil defterinde yer alan belgeler esas alınarak Diyarbakır'ın iktisadi, idari ve sosyal yapısı hakkında değerlendirme yapılmıştır. Son bölümde ise sicil defterinin transkripsiyonu yapılmıştır.

Tez çalışmam esnasında bana destek olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ramazan Günay'a teşekkür ediyorum.

Davut ÖZ
Diyarbakır 2013

ÖZET

Maiyeti altında yaşayan kişilere adaletli davranmayı esas alan Osmanlı Devleti, halkın her türlü sorunuyla ilgilenmiştir. Bu amaçla gerek halkın kendi arasında gerekse halk ile devlet görevlileri arasında meydana gelen huzursuzlukların giderilmesi için titiz bir şekilde hukukun uygulanmasına çalışmıştır. Bu amaçla kadılar tayin edilmiş ve mahkemeler tesis edilmiştir. Kadılar, gerek bu mahkemelerde görülen davaları gerekse merkezden gelen yazıların birer kopyasını şer'iyeye sicili adı verilen defterlere kaydetmişlerdir.

352 numaralı Diyarbakır Şer'iyeye Sicili h.1136/1264, m.1724/1848 yıllarında mahkemeye intikal etmiş olan sosyal, ekonomik, idari ve dini hayat ile ilgili değişik bilgiler içeriyorlar. Bu çalışmada öncelikli olarak Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi Diyarbakır'ın tarihi ana hatlarıyla ele alındı.

Şer'iyeye mahkemelerinin özellikleri ve bu mahkemelerde görev alan kişiler hakkında bilgi verildikten sonra 352 numaralı defterin ihtiva ettiği konular ile defterde geçen mahalle, köy, kaza ve nahiyelerin adları ile Müslüman ve gayrimüslimlerin isimleri, mescit, medrese, han ve hamamlar ve başkaca ilginç bilgiler tablo halinde verilerek defterde yer alan bilgiler doğrultusunda değerlendirme yapıldı. Daha sonra defterde yer alan belgelerin transkripsiyonu yapıldı. Defterin sonuna da bir kaç belgenin orijinal kopyaları konuldu. Bu çalışmada geçen ve günümüzde anlamları çok fazla bilinmeyen bazı kelimeler için bir sözlük hazırlanarak çalışmanın sonuna ilave edildi.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Şer'iyeye Sicili, Osmanlı, Mahkeme, Kadı.

ABSTRACT

Ottoman Empire gives the utmost importance to justice among those Communities under its rule. To maintain a fair life among public, courts are established. In these courts, relationship both among the local people and between local people and the sects are recorded. As a result of this approach, Sharia Court registries are occurred. Sharia Court registers enlightens a great deal of information about the social, economic, political and religious life of that period. In Sharia Court records held, we can encounter many issues such as lawsuits filed by people to each other, savings for the public interest, administrative and other management levels of the assignments, inheritance; as well rural and urban life. The subject of this study is about Diyarbakır sharia court records numbered 352; which have been taken to the court between related to the years AH 1136/1264, or AD 1724/1848. The book which is examined consists of 140 pages and 167 documents. This book is numbered with microfilm number-7016 at the National Library in 1998.

In this study, mainly the history of Diyarbakır is outlined. In addition to this, the situation of Diyarbakır under the rule of Ottoman is briefly defined. Features of the sharia courts and Persons involved in the courts of Sharia Court are defined. In this book, the topic with number 352; names of neighborhood, villages and other settlements in the Muslim and non-Muslim places, mosques and madrasas, the inn and baths and any other interesting information are put into the tables. Then the subjects are cleared with the help of transcription of the documents in the book. Copies of the book are attached at end part. A dictionary is prepared and added at the end of the study for unknown words encountered In the whole study.

Key words: Diyarbakır, Sharia Records, Ottoman, Court, Qadi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
A. GENEL HATLARIYLA DİYARBAKIR TARİHİ	1
B. OSMANLI İDARESİ ALTINDA DİYARBAKIR	4
BİRİNCİ BÖLÜM	8
1.1 ŞER'İYE SİCİLLERİ	8
1.2 ŞER'İYE SİCİLLERİNDEKİ BELGE TÜRLERİ	11
1.2.1 Ferman.....	11
1.2.2 Berât.....	11
1.2.3 Buyuruldu.....	12
1.2.4 Hücçet.....	12
1.2.5 İ'lâm.....	12
1.2.6 Tezkereler.....	12
1.2.7 Temessük.....	13
1.3 ŞER'İYE MAHKEMELERİ	13
1.3.1 Kadı.....	14
1.3.2 Kadı Yardımcıları.....	16
1.3.3 Naib.....	16
1.3.4 Muhzır.....	17
1.3.5 Subaşı.....	18
1.3.6 Asesbaşı.....	19
1.3.7 Çavuş.....	19
1.3.8 Tercümanlar.....	20
1.3.9 Müşavirler.....	20
1.3.10 Mübâşirler.....	21
1.3.11 Kâtibler.....	21
1.3.12 Kassamlar.....	22
İKİNCİ BÖLÜM	24
2.1 BELGELER HAKKINDA DEĞERLENDİRME	24
2.1.1 Mahalleler.....	24
2.1.2 Nahiyeler.....	28
2.1.3 Kazâlar.....	29

2.1.4 Köyler.....	31
2.1.5 Müslüman İsimleri	36
2.1.6 Gayrimüslim İsimleri	38
2.1.7 Meslekler.....	39
2.1.8 Vakıflar	41
2.1.9 Camiler ve Mescidler	43
2.1.10 Aile.....	43
2.1.11 Han ve Hamamlar.....	45
2.1.12 Medreseler.....	45
2.1.13 Tarikatlar	47
2.1.14 Aşîret ve Cemaatler.....	47
2.1.15 Gayrimenkul Alım ve Satımı	48
2.1.16 Dini Hayat	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
3.1 352 NOLU ŞER'İYE SİCİLİ'NİN ÖZELLİKLERİ VE İHTİVA ETTİĞİ KONULAR	54
3.2 TRANSKRİPSİYON	57
SONUÇ.....	313
SÖZLÜK	315
KAYNAKÇA	319
EK:.....	323

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Mahalle Adları.....	27
Tablo 2: Nahiye Adları.....	28
Tablo 3: Kaza Adları.....	30
Tablo 4: Köy Adları.....	32
Tablo 5: Müslüman İsimleri.....	36
Tablo 6: Gayrimüslim İsimleri.....	38
Tablo 7: Meslekler.....	39
Tablo 8: Vakıf Adları.....	42
Tablo 9: Cami ve Mescid Adları.....	43
Tablo 10: Aile Adları.....	44
Tablo 11: Aşîret ve Cemaat Adları.....	48

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
a.g.t. : Adı geçen tez
b. : Bin
bt. : Binti
v. : Veled
C. : Cilt
D.B.B : Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
H./h. : Hicri
hzl. : Hazırlayan
M./m. : Miladi
s. : Sayfa
Sa. : Sayı
T.T.K. : Türk Tarih Kurumu
Yay. : Yayınevi
D.Ş.S. : Diyarbakır Şer’iye Sicili

GİRİŞ

A. GENEL HATLARIYLA DİYARBAKIR TARİHİ

Diyarbakır hem İslam dininden önceki hem de İslam sonrası dönemde ehemmiyetini korumuş bir şehirdir. İslam öncesi dönemde Hurriler, Mitanniler, Asurlular, Urartular, İskitler, Medler, Persler, Makedonyalılar, Selevkoslar, Partlar, Büyük Tigran ile Roma ve Bizansların hâkimiyetleri altında bulunmuştur. İslam dönemindeki fetihler ile bölge, Halife Ömer devrinde İyaz b. Ganem komutasındaki İslam ordularınca fethedilmiş ve Emevi ve Abbasi hanedanlıkları altında yaşamıştır. Abbasiler döneminde Şeyhoğulları, Hamdaniler, Büveyhoğulları, Mervaniler, Büyük Selçuklular, Suriye Selçukluları, İnaloğulları, Nisanoğulları, Hasankeyf Artukluları, Eyyubiler, Anadolu Selçukluları burada beylikler kurmuşlardır. Sonraki dönemlerde ise Mardin Artukluları, Timur Dönemi, Akkoyunlular, Şah İsmail ve Osmanlı hâkimiyeti Diyarbakır ve bölgede etkili olmuştur.¹

Diyarbakır salnameleri adıyla h.1286-1323 / m.1869-1905 tarihlerinde yayınlanmış devlet yıllıklarında Diyarbakır tarihi Said Paşa tarafından şu girişle anlatılır:

“Diyarbakır vilayeti ki Cezîre-i mâ-beyne'n-nehreyn kıt'asının kısm-ı şimâlsiyle Kürdistan kıt'asının kısm-ı garîbisini hâvi bir dairedir. Gerek şu dairenin gerek cezîre ve Kürdistan kıt'alarının mebde-i umrândan beri sebkât eden vekây'-i tarihiyeleri bi-mennihi teâlâ yazmakta olduğumuz Tarih-i Umumi'de tafsîl olunur. Tarih-i meskûrun ikmâl ve neşri biraz vakte muhtaç olduğundan şimdilik Vilayet-i merkûme ile cezîre bilâdından vukuatca Diyarbakır'e münasebet-i kadîme ve tabiiyesi olan bazı mahallere mahsûs

¹ Kenan Haspolat, **Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Diyarbakır**, Diyarbakır Valiliği, Ankara 2010, s. 235.

*olmak üzere bir hülâsa-i tarihiye tertibi vali-i vilâyet devletlü Samih Paşa hazretleri tarafından arzu buyurulmakla saye-i muhâssenât-vâye-i hazret-i padişahîde ebnâ-i vatanımıza hizmet olmak mülâhazasıyla işbu tarihçe kaleme alındı.Şu kıt'aya eski Yunanîler "Mezopotamya" ve Araplar "el-Cezire" tesmiye etmişlerdir.Şehr-i mezkûrun nâm-ı diğêr Âmid'dir. Bekir b. Vail, başında bulunan Arab kabilelerine daire-i mezkûrede iskân ederek merkezinde teessüs eden mamurenin hâvi olduğu büyût nâmına izâfetle Diyarbekir deyu kesb-i iştihâr eyledi."*²

Âmid, bölgede bir kavşak noktasında bulunmuştur ve batı ile doğu arasında önemli bir ulaşım noktasında olmuştur. Suriye'den gelen yol Irak'a giderdi. Akdeniz kıyıları ile Basra körfezini birbirine bağlayan bu en kısa yoldan ikinci bir yol ayrılarak, kuzeydeki dağ engellerini bir geçit ile aşır Harput ve Sivas üzerinden Samsun'a ulaşırdı ve bu suretle Mezopotamya ile Karadeniz kıyıları arasındaki bağlantıyı sağlardı. Başka bir yol da Âmid'i Bitlis ve Van üzerinden, Azerbaycan ve İran'a bağlardı. Âmid, tarih boyunca bu önemli konumundan dolayı sürekli gelişme imkânına sahip olmuştur. Bu nedenle Diyâr-ı Bekir bölgesinde yer alan Âmid, ana yollar üzerindeki bir şehir olması ve ticari olarak önemli bir mevkide bulunması rolünü daha ilk çağlardan itibaren oynayagelmiştir.³

Kentin bilinen ilk adı Asur kaynaklarında "Âmidi" olarak geçiyor. Roma ve Bizans dönemlerinde "Âmid, O'mid, Emit ve Âmide" olarak isimlendiriliyor. Araplar ve Türklerin bölgeye gelmesinden sonra bazalt taşları nedeniyle "Kara Âmid" olarak adlandırılıyor. Bekr kabilesinin bölgede yerleşmiş olmasından dolayı "Diyar-ı Bekr" olarak da anılıyor. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise şehrin adı, 10 Aralık 1937 tarihinde "Diyarbakır" olarak değiştiriliyor.⁴

Osmanlı döneminde "Diyarbekir" adı eyaletin tamamı için, "Âmid" adı ise sadece bugünkü Diyarbakır merkezine karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır. Hem Roma ve

² Dr. Ahmet Zeki İzgöer (hızl.), **Diyarbakır Salnâmeleri**, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, İstanbul 1999, C. III, s. 375-376.

³ Cuma Karan, **Diyâr-ı Bekir ve Müslümanlarca Fethi**, Ensar yay. İstanbul 2010, s. 40, 41.

⁴ Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, **Taşlar ve Düşler Diyarbakır**, D.B.B. Kültür ve Sanat yay. İstanbul 2004, s. 28.

Bizans dönemlerinde hem de İslâm devletleri döneminde Diyarbakır idarî yönden önemli bir merkez olma özelliğini korumuştur.⁵

Diyarbakır'ı hakimiyeti altına alan her devlet öncelikle surların onarılmasıyla ilgilenmişlerdir. Bunu sur duvarları ile burçların üzerinde bulunan kitabelerden anlıyoruz. Diyarbakır tarih boyunca meydana gelen doğal afetler, yıkım ve savaşlara rağmen 19. yüzyıla kadar sur dışına çıkmamıştır. Bu yönüyle Anadolu şehirleri içinde farklı bir yere sahiptir. Şehrin surlarına yönelik ilk bilgiler, M.Ö. 9. yüzyılda Bit-Zamani kabilesinin başkenti olduğu dönemde Hurrilerden kalan surun onarıldığı şeklindedir. Hurrilerin bugünkü iç kalenin bulunduğu yerde yaşamış olduğu sanılıyor. Şehir ile ilgili ilk kapsamlı bilgileri Roma hâkimiyeti döneminde bulmaktayız. Petersburg Akademisi Kaiserlichen Müzesi'nde bulunan M.S. 222-235 yıllarına ait olduğu tahmin edilen ve üzerinde “Âmida” kelimesinin yazılı olduğu sikke önemli bir bulgudur. Konstantius şehri güçlü duvar ve kulelerle çevreleyip silahlarla donatarak düşmanlarına korku salacak hale getirmiştir. Konstantius, Diyarbakır'ın komşularının sığınabileceği duvarlarla çevreli Antoninopolis adında bir başka yer daha inşa ettirmiştir. Konstantius'un bu şehri bir uç garnizon haline getirip Gaziantep, Silvan ve Erzan halklarını Diyarbakır'a bağladığı ileri sürülüyor. Kentin surla çevrilme tarihlerinin 330-349 yıllarında gerçekleştiği yolunda bilgiler bulunuyor.⁶

Yunanlıların Yukarı Mezopotamya adını verdikleri bölgeye, bazı coğrafyacılar bölgede yaşayan Arapların soyları dikkate alınarak Diyâr-ı Rabî'a, Diyâr-ı Mudar ve Diyâr-ı Bekr adlarını veriyorlar. Makdisî ve Ebu'l-Fidâ bölgenin şehirlerinin isimlerini ayrıntılı olarak veriyor. Makdisî, Diyâr-ı Bekr bölgesi ile ilgili şu bilgileri veriyor: “Başkenti Âmid'dir. Meyyâfârikîn, Tellülâfân, Hısn-ı Keyfa, Fâr ve Hâziye ise en önemli şehirleridir. Müslümanlar için bugün Âmid'den daha sağlam bir şehir ve daha görkemli bir sınır kenti bilmiyorum.”⁷

⁵ İbrahim Yılmazçelik, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır**, TürkTarih Kurumu, Ankara 1995, s. 1-2.

⁶ Canan Parla, “Osmanlı Öncesinde Diyarbakır”, **I.Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu**, Diyarbakır 2004, s. 247-249.

⁷ Cem Zorlu, “İlk İslam Coğrafyacılarına Göre Diyarbakır”, **I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu**, Diyarbakır 2004, s. 849-859.

B. OSMANLI İDARESİ ALTINDA DİYARBAKIR

Diyarbakır ve çevresi hem Osmanlı öncesi dönemde hem de Osmanlılar döneminde stratejik önemini korumuştur. Safaviler ile Osmanlı arasında bir sınır olma özelliği her iki büyük gücün bu bölgede birbirleriyle uzun süren savaşlarının da sebebi olmuştur. Ali Emîri'nin;

“Malûmdur ki Diyârbekir (Âmid) şehri ve mülkahâtı sadr-ı İslamda Hz. Ömer b. Hattab Efendimizin hilâfeti zamânında kibâr-ı sahâbe-i kirâmdan İyâz ibn-i Ganem ve Hâlid b. Velid Hazretleri tarafından hicreti seniyyenin 17'nci senesinde feth ve teshîr olunmuştur. Diyârbekir (Âmid) şehir-i Ahâlisi bâlâd mastûr olduğu üzere Şâh İsmâil Safevîden fekk-i rabita-i itâat ve hutbelerde nâm-ı pâdişâh-ı Osmaniyân-ı cenâb-ı Sultân Selîm Hân-ı kıraat etmekle berâber bir taraftan umûm Kürdistân'ın aşâir ve kabâi'l-i ümerâ ve rüesâsını muâvenete davet ve diğer taraftan da Sultân Selîm Hân Hazretlerine arz-ı keyfiyet ve istimdâd ile nezd-i celîl şehir-i yârîde bulunan (Hakîmüddîn İdrîs-i Bidlîsi) hazretlerine de müracaat eylediler. Müşârünileyh İdrîs-i Bidlîsi hazretlerine selâtîn-i Bayındırıyye zamânında nişâncılık hizmet-i mutenâ-i bahâsını ihrâz eylemiş bulunduğu ve bilcümle Kürdistân ve İran'ın a'yân ve erkânıyla muârefe-i sâbıkası olduğu ve bilhâssa (Âmid) eşrâf ve a'yânıyla miyanelerinde uhuvvet ve sadâkat-ı kadîme olmağla berâber Sultân Selîm Hân Hazretlerinin dahî hüsn-i nazar ve itimâdını kazanmış idiğü cihetle Mevlânâ İdrîs'in tertîbi vechile Sultân-ı Müşârünileyh tarafından (Âmid) ahâlisine istimâlâtname irsâl buyrulmuş ve etrâfda bulunan ümerâ-i Kürdistân tarafından dahî ahd ve mîsâk ittifâkı mübîn cevâbnâmeler vürûd eylemiş idi.”⁸

diyerek özetlediği gibi Sultan Selim dönemi Diyarbakır ve bölge için bir dönüm noktası olmuştur.

⁸ Ali Emîri, **Osmanlı Vilâyât-ı Şarkıyyesi**, İlâhiyat yay., Ankara 2005, s. 55-63.

Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasında 23 Ağustos 1514 tarihinde yapılan Çaldıran Savaşı Şah İsmail için büyük bir yenilgi olmuştur. Bunun ardından 6 Eylül 1514’de gelen Tebriz zaferiyle Yavuz Selim artık doğunun fethi için çok ciddi manada çalışmaya başlamıştır. Bölge emirleri ve ileri gelenleri arasında saygın bir yere sahip olan İdris-i Bitlisî’yi Urmiye Gölü’nden Malatya’ya ve Diyarbakır’a kadar uzanan bölgede Şah’a karşı organize ederek devlete bağlaması için Kürt beylerine hitaben yazılmış emirnâmelerle bölgede görevlendirmiştir. İdris-i Bitlisî, daha önce Akkoyunlu Sultanı Yakub’un hizmetinde bulunmuş, Şah İsmail’in bölgede etkinlik göstermesi üzerine Osmanlı devletine sığınmış ve burada önemli görevlere getirilmiş bir kişiydi. İdris-i Bitlisî başta Diyarbakır, Siirt, Bitlis, Hasankeyf, Hizan, Eğil, Sason ve İmadiye olmak üzere bölgedeki bey ve emirlerin itaat ve yardımlarını sağlamak üzere söz almıştır. Bu bey ve emirler tarafından vakit kaybedilmeden Meyyafarkin, Eğil ve Palu kaleleri zaptedilmiş, Kerkük ve Erdebil alınmıştır. Âmid halkının isyanını ve İdris-i Bitlisî’nin faaliyetlerini haber alan Şah İsmail, Çaldıranda öldürülen Safavilerin Âmid valisi Ustaclu Muhammed Han’ın kardeşi Karahan’ı, Osmanlı ve onunla ittifak içinde hareket eden yerel beylere karşı Urfa valisi Durmuş Bey ile birlikte Âmid’i tekrar kuşatıp geri almakla vazifelendirmiştir.⁹

Diyarbakır arazisi mirî arazi olduğundan bir kısım arazisinin tasarruf hakkı ile gelirleri beylerbeyine “has” adı altında dirlik olarak verilen eyaletler kapsamına alınmak durumundaydı.¹⁰ Bıyıklı Mehmed Paşa’nın beylerbeyliğe tayini ile Diyârbekir Beylerberliğinin kurulması çalışmaları başlamış oldu. 1515 Kasım’ı sonlarına doğru Edirne’den Bıyıklı Mehmed Paşa’ya “nişân-ı şerîfe mu’anven” boş ahkâm kâğıtları gönderildiği ve bunların İdris-i Bitlisî tarafından doldurularak aralarındaki silsile-i merâtibe göre sancak tevcileri yapıldığı bilinmektedir. Bunlar toplam 30 adet olup, 22’si berât, 1’inin beylerbeyi berâtı, geri kalanları da istimalâtnâme’dir. Bu duruma göre Diyârbekir eyaleti Diyârbekir merkezi ile Diyar-ı Mudar, Diyar-ı Rabia, Musul ve Bitlis’i içerisine alan geniş bir eyalet haline geldi. Bu eyalet içerisinde Klâsik Osmanlı sancakları, Yurtluk-Ocaklık sancaklar ve Hükûmet sancakları şeklinde 3 farklı statü ortaya çıktı. Harput, Mardin, Âmid,

⁹ Şevket Beysanoğlu, **Anıtları ve Kitabeleriyle Diyarbakır Tarihi**, Kahraman Ajans, Ankara 2003, C. III, s. 516-517.

¹⁰ Halil Cin-Ahmet Akgündüz, **Türk-İslam Hukuk Tarihi**, C. 1, Timaş Yay., İstanbul 1990, s. 253.

Ergani, Akçakale, Siverek, Siirt ve Nusaybin sancakları klâsik tipteki sancaklardı. Çemişgezek, Çermiş, Pertek, Mazgird ve Sağmen sancakları yurtluk-ocaklık sancaklarıydı. Eğil, Palu, Hasankeyf, Hazo, Genç ve Cizre ise hükümet sancakları olarak yönetildi.¹¹

Osmanlı yönetimi, 1639'da İran ile yaptığı Kasr-ı Şirin antlaşması ile bir rahatlamaya girdi. XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Doğu Anadolu'daki yurtluk-ocaklık ve hükümet sancaklarına tanınmış olan imtiyazları ortadan kaldırma yoluna gitti. Diğer taraftan Osmanlı idaresi bölge halkı için son derece faydacı bir yaklaşımla, oldukça toleranslı bir yönetim uyguladı. Aslında bu durum, Osmanlı idarî prensiplerinin doğal bir sonucu idi. Diyârbekir eyaleti, XVI. yüzyıl boyunca hep aynı idarî statüde kalmadı. Çeşitli sebeplerde bazı değişiklikler vuku buldu. Sivas ve Erzurum'un güneyinden Musul'a kadar olan geniş bir bölgeyi içerisine alan Diyârbekir eyaleti biraz küçültüldü. Yeni Bir teşkilatlanmaya gidilerek Bitlis, Musul ve Urfa bölgesi Diyârbekir'den ayrılarak ayrı eyaletler teşkil edildi.¹²

XVII. ve XVIII. yüzyıl Diyarbakır tarihini ancak genel hatlarıyla biliyoruz. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bölgede asayiş olayları bir hayli artmış, eyalet sancağında bir kısım görevliler yolsuzluk olaylarına karışmıştır. Bu dönemle ilgili devlet merkezine çok sayıda şikayet gitmiştir. Ülke genelinde ortaya çıkan isyan ve huzursuzlukların bölgeye de etkileri olmuştur.¹³

İran hududundaki en önemli eyalet olması sebebiyle önemli şahsiyetler beylerbeyi olarak atandı. Bunlar arasında Hüsrev Paşa, Rüstem Paşa, İskender Paşa, Behram Paşa, Ayas Paşa, Özdemir Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, Cigalazâde Sinan Paşa, Hafız Ahmed Paşa, Tayyar Mehmed Paşa, Murtaza Paşa, Melek Ahmed Paşa sayılabilir. Bunların bir çoğu sonradan sadrazamlık etmişlerdir.¹⁴

¹¹ Mehmet Ali Ünal, "Diyârbekir'de Osmanlı Hâkimiyetinin ve Diyârbekir Beylerbeyiliğinin Kurulması", **I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu**, Diyarbakır 2004, s. 570.

¹² Ünal, a.g.e., s. 572.

¹³ Yılmazçelik, a.g.e., s. 9.

¹⁴ Ünal, a.g.e., s. 573.

Genel olarak Diyarbakır, Osmanlı döneminde idari, askeri ve kültürel ve ekonomik bakımdan önemli bir yere sahip olmuştur. Bu bakımdan Diyarbakır, Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra büyük bir canlanma göstermiştir. Şehirdeki önemli tesisler varlıklarını uzun süre korumuşlardır. Bununlar birlikte özellikle XVII ve XVIII. yüzyıllardaki şehir hakkındaki bilgilerimiz son derece yetersizdir.¹⁵

¹⁵ Yılmazçelik, a.g.e., s. 10.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 ŞER'İYE SİCİLLERİ

Osmanlı hukuk nizâmı hakkında en önemli kaynaklar hiç şüphesiz şer'îye mahkemelerince tutulan ve bize kadar intikal eden şer'îye sicilleridir. Bu sicillerin incelenmesiyle Osmanlı hukukunun kaynakları, İslâm hukukunun ne dereceye kadar uygulandığı, padişahların ve devlet yetkililerinin yasama yetkilerini, içtihat ile zamanın ulü'l-emrinin sınırlı yasama yetkisine terk edilen örfî hukukun uygulanma alanları yani kanunnâmelerin tanzim ettiği konular tüm açıklığıyla ortaya çıkıyor. Şer'îye Sicillerinin incelenmesi, bize Osmanlı Devleti'nde şahsi hukuk, aile hukuku, miras hukuku, borçlar-eşya ve ticâret hukuku ile devletler hukuku ile alakalı özel hukukun bütün dallarında; kamu hukukundan usûl hukukunun tamamı, ceza hukukunun % 80'i, mali hukukun çoğunluğu, devletler umumî, idare ve anayasa hukukunun ise genel esaslarında şer'î hükümlerin esas alındığını gösteriyor.¹⁶

Sicil, sözlükte “okumak, kaydetmek ve karar vermek” anlamına gelir. İstılahta Şer'îye Sicili şu manayı ifade eder: “İnsanlarla ilgili bütün hukuki olayları, kadıların verdikleri karar suretlerini, hüccetleri ve yargıyı ilgilendiren çeşitli yazılı kâğıtları ihtiva eden defterlerdir”. Şer'î mahkemelerde tutulan defterlere genelde “Sicillat-ı Şer'îye”, “Defatir-i Şer'îye”, “Kadı Sicilleri” ve “Sicillat-ı Mahkeme” olarak ifade edilmekte, en yaygın olarak da “Şer'îye Sicilleri” ifadesi kullanılıyor. Siciller XV. asrın son senelerinden başlayarak, XIX. asrın sonlarına kadar en aşağı dört asırlık Osmanlı tarihini, sosyal hayatını, iktisadi ve siyasi hayatını toplamış olmaları sebebiyle Osmanlı tarihinin ana kaynaklarından. Merkezle yapılan yazışmalar, halkın dilekleri, fermanlar, kanunnâmeler

¹⁶ Ahmet Akgündüz, **Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı , İstanbul 1999, s. 365-367.

ve hüccetlerin yazıldığı bu sicil defterleri incelendikçe Osmanlı Devletinin idari ve sosyal tarihi daha detaylı bir şekilde anlaşılacaktır.¹⁷

Şer'îye sicilleri genellikle besmele ve ardından Arapça bir dua ile başlıyor. Bu kısma “dibace” adı verilir.¹⁸ Şer'îye sicilleri genelde eni dar, boyu uzun olan defterlere yazılırdı. İçeriğini oluşturan İ'lâm, hüccet, vakfiye kayıtları, miras taksimi, kiraların kontrolü, narh koyma, husumete dayanan davalar, şer'î mahkemelere mahsûs bir usûl ve kaide içinde kaleme alınır ve bu yazım tarzına da “sakk-ı şer'î” adı verilirdi.¹⁹

Sicil defterleri tutuluş tarzlarına göre üç kısma ayrılır:

1. Tamamıyla bir konuya ayrılmış defterler: Tereke, evamir, vekâlet gibi.

2. İki bölümde halinde yazılan defterler: Genellikle bir tarafı evlenme-boşanma, alacak-verecek, alım-satım, nafaka, vakıf, hibe, cürüm-cinâyet, şahitlik gibi mahalli olaylara ait olup bu kısma “sicill-i mahfuz” denirdi. Diğer tarafı da merkezden gelen ferman, berât, buyruldu, izinnâme gibi belgeleri içerirdi. Bu kısma da “sicill-i mahfuz defterlü” adı verilirdi.

3. Karışık olarak yazılan defterler: Kayıt sırasında herhangi bir düzene uyulmayıp rastgele tutulmuş olan defterlerdir. Merkezden gelen emirler ile diğer zabıtlar karışık olarak kaydedilirdi. Ayrıca bazı defterler tutulurken tarih sırasına riayet edildiği halde, bazılarında da belgelerin tarihlerine bakılmaksızın, rastgele bir biçimde değişik sayfalara kaydedilmiştir.²⁰

Büyük şehirlerin kadı sicilleri iki kısımdan oluşurdu: İlki, bize göre kitabın son sayfasından, İkinci kısım da sicilin son kısmı olan yerden başlardı. Sicilin sonunda, önce satış, borç verme, boşanma anlaşmaları, kölelerin azadı gibi yerel mahkemenin tasdikiyle yapılan işlemler bulunurdu. İlgili taraflar, yapılan işlemlere her an ulaşılabilsin diye bunları

¹⁷ Halis Adnan Arslantaş, Tarihsel Sosyoloji Araştırmaları İçin Önemli Bir Kaynak: Şer'îye Sicilleri, **Hikmet Yurdu**, Yıl: 2, Sa: 3 (Ocak-Haziran 2009), s. 246.

¹⁸ Ahmet Akgündüz, **Şer'îye Sicilleri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988, C. 1, s. 19.

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı**, T.T.K., Ankara 1984, s. 109.

²⁰ 183 Nolu Mardin Şer'îye Sicili Özetleri ve Mardin, İstanbul 2007, s. 7.

mahkemeye kaydettiriyorlardı. Bu sebeple “şühûdü’l-hâl” başlığı altında gerektiğinde başvurulabilecek dört-beş tanığın isminin yer aldığı görülüyor.²¹

Şer’iye Sicilleri, Osmanlı Devleti Tarihi’nin bütün kurumlarıyla o günün kayıtlarına dayalı olarak tesbitinde en önemli ve ilk elden kaynaklardır. İçerisinde başka bir yerde aslı veya kopyası bulunmayan çok sayıda belgenin bulunduğu bu sicillerin ne denli önemli oldukları hemen anlaşılıyor. Şer’iye sicillerindeki kayıtlar genel tarih, idari, ekonomik, sosyal ve askerî hayat ile edebî konulara dair bir çok bilgiye sahip olmamızı sağlıyor.

Şer’iye sicil defterlerinin tutulması esnasında bazı defterlerde tarih sırasına ve sayfa numarasına dikkat edilirken bazı defterlerde ise tarihler karışık olarak verilmiş, sayfa numaraları da düzenli yazılmamıştır. Bazı defterlerde ise ya sayfa numarası bulunmamakta ya da sadece bir kısmı yer almaktadır.²²

İlk defa II. Abdülhamid tarafından 1306 (1888-1889) senesinde şer’iye sicillerini toplamak amacıyla “Şer’iye Sicilleri Arşivi” binası kurulmuştur. Meşihat binasına yakınlığı dolayısıyla, kadı sicilleri dışında, Mülga Meşihat Arşivi ve Mülga Maarif Vekilliği, şer’î mahkemelerin sicillerini muhtelif müzelerde toplamıştır. Daha sonra, Kültür Bakanlığı’nın yeni bir emriyle 1991 senesinde, bütün siciller Ankara’da Milli Kütüphane’de toplanmaya başlanmıştır. Diyarbakır Kütüphanesi’nde 252 adet sicil bulunmakta ve bunlar Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Bitlis, Mardin, Bingöl ve Tunceli sicillerine aittir.²³

Başta İstanbul Müftülüğü Şer’î Siciller Arşivi olmak üzere toplam 18 müzede bilinen ve tespit edilene göre 20.000 adet sicil defteri mevcuttur. Her kasaba, kazâ ve nahiyede bile kadılar bulunduğu düşünülürse şer’iye sicillerinin önemi bir kez daha kendisini gösterir.²⁴

²¹ Suraiya Faroqhi, **Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2003, s. 55.

²² Ramazan Günay, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır’da Sosyal ve Ekonomik Hayat (Ahkâm-Şikâyet Kayıtlarına Göre), (**Basılmamış Doktora Tezi**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2009), s. 8.

²³ Hasan Moğol, **Teke Sancağı Şer’iye Sicili**, Mehter Yayınları, Ankara 1996, s. 7-17.

²⁴ Halil Cin-Ahmet Akgündüz, a.g.e., s. 98.

1.2 ŐER'İYE SİCİLLERİNDEKİ BELGE TŪRLERİ

Őer'İye Sicillerindeki belgeler; fermanlar, berâtlar, buyuruldular, hŪcetler ve i'lamlar, tezkereler ve temessŪkler Őeklinde sıralanabilir.

1.2.1 Ferman

Ferman, kısaca herhangi bir iŐ hakkındaki padiŐahın tuĐralı emrini ifade eder. Osmanlılarda ferman Őu sıra dâhilinde yazılırdı: Ferman kelimesinin zikri, fermanın gŪnderildiĐi kimsenin isminin rŪtbe ve derecesine gŪre dua ve sena ile zikri, fermanın yollanmasının veya verilmesinin sebebi, fermanın gŪnderilmesi veya verilmesinde padiŐahın arzusunun gŪnderilen kimseye emrolunması, yapılması istenilen iŐin aŐıklanması, verilen iŐin bitirilmesi iŐin temenni ve fermanın tarihi ile gŪnderilen yerin isminin belirtilmesi.²⁵

1.2.2 Berâat

Berâat kelimesinin sŪzlŪk anlamı "yazılı kâĐıt ve mektub" demektir. Osmanlı yŪnetim yapısında bir kısım gŪrev, hizmet ve me'muriyetlere atananlara gŪrevlerini yapma yetkisini vermek Ūzere, padiŐahın tuĐrası ile verilen izin, mezuniyet ya da atama emirleri iŐin kullanılan bir terimdir. Berâtlarda Őu bilgiler yer alırdı; verilen hizmetin ne olduĐu, gŪrev yerinin adı, verilecek gelir veya maaŐ, berâat verilen Őahsın adı, berâatın verilme nedeni ve gŪrevli Őahıstan istenilenler, berâat alan Őahsın yetki derecesi. Bu berâatların bir sureti ilgili yerlerdeki Őer'İye sicillerine kaydedilirdi.²⁶

²⁵ İsmail Hakkı UzunŐarŐılı, "Ferman", **İslam Ansiklopedisi**, C. IV, Milli EĞitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1964, s. 571.

²⁶ M. T. GŪkbilgin, *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlm*i, İstanbul 1979, s. 85.

1.2.3 Buyuruldu

Buyuruldu; Osmanlı diplomatiğinde sadrazam, vezîr, defterdâr, kazasker, kaptanpaşa, beylerbeyi gibi yüksek rütbeli vazifelilerin kendilerinden aşağı mevkilerde bulunanlara gönderdikleri emirler için kullanılan bir terimdir.²⁷

1.2.4 Hücet

Nafaka, velayet, nikah akdi, boşanma, satış akdi, borç senedi, kefâlet, diyet gibi konularda kadının hükmünü içermeyen, taraflardan birinin kararını ve diğerinin bu kararı ikrârını içeren ve üst tarafında bunu düzenleyen kadının mühür ve imzasını taşıyan yazılı belgeye hücet adı verilmektedir.²⁸

1.2.5 İ'lâm

İ'lâm sözlükte “bildirmek” manasına gelmektedir. Terim olarak ise şer'î bir hükmü içeren, altında hükmü veren kadının imza ve mührünü taşıyan yazılı belgeye i'lâm adı verilir. Bir i'lâm belgesi, davacının iddiasını, dayandığı delilleri, davalının cevâbını ve def'i söz konusu ise def'inin sebeplerini, son kısımda verilen kararın gerekçelerini ve nasıl karar verildiğine dair kayıtları içerir.²⁹

1.2.6 Tezkereler

Kadınların dışındaki makamların başta sadrazamlar olmak üzere kendileri dışında altta veya dengi makamlara yazdıkları resmi bir konuyu içeren belgelere tezkere denir.

²⁷ Akgündüz, a.g.e., s. 37.

²⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., “Hücet”, s. 108.

²⁹ Tahir Bilirli, “111 Nolu Tokat Şer'îye Sicilinin Transkripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s. 18.

Ayrıca aynı şehirde bulunan resmi makamların birbirlerine yazdıkları resmi yazılar da tezkere olarak adlandırılır³⁰.

1.2.7 Temessük

Temessük birçok anlama gelmekle birlikte Şer'îye sicillerindeki anlamı “mirî arazide ve gayr-i sahîh vakıflarda tasarruf hakkı sahiplerine yetkili makam ve şahıslar tarafından verilen belge demektir. Daha sonraları bu durum tapu olarak ifade edilecektir.³¹

1.3 ŞER'İYE MAHKEMELERİ

Osmanlı Mahkeme teşkilatı Emevî, Abbasî ve Selçuklu mahkemelerinin devamı niteliğindedir. Şer'îye mahkemelerinde tek hakim görev alıyor. Aslında birden fazla hâkimin yargılama yapması İslam hukukuna aykırı değildir, ancak uygulamada çok hakimli mahkemeler nadiren görülmüştür. Kadı genelde evini mahkeme yeri olarak kullanıyor. Bununla birlikte cami ve mescitlerde de yargılama yapıldığı görülüyor. İstanbul kadısı gibi mevleviyet kadılarının ve kazaskerlerin de görev yaptıkları ayrı bir mahkeme binaları bulunmuyor. Bunların konakları aynı zamanda mahkeme binası olarak kullanılıyor. Dolayısıyla kadı ve kazaskerler değiştikçe mahkemelerin yerleri de değişmiştir. Bu durum H.1253/M.1837 tarihinde Rumeli ve Anadolu kazaskerleri ile İstanbul kadılığının Şeyhülislamlığa naklolunmasına kadar bu şekilde devam etmiştir.³²

³⁰ Ahmet Akgündüz, Şer'îye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler, C. I, İstanbul 1988, s. 45.

³¹ Öznur Kutluğ Bozkurt, Kütahya Şer'îye Sicili 8 Nolu Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006), s. 10.

³² Abdullah Demir, **Türk Hukuk Tarihi**, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2011, s. 109.

1.3.1 Kadı

Şer'îye mahkemelerinde yargılamayı kadı yapmaktadır. Bazı belgelerde kadı yerine “hakimü'l-vakt” veya “hakimü'ş-şer’ ” kavramları da kullanılmaktadır. Osmanlı'da en önemli mülkî amir olan kadı, bulunduğu yargı çevresinde pek çok idari görevi de yerine getirmektedir. Kadının yargı ve yürütme yetkilerini kullandığı idari birime ‘kazâ’ adı verilmektedir. Günümüzde kaymakamlar tarafından yönetilen ilçeler, o dönemde kadı tarafından yönetildiği için kazâ ismi yakın zamana kadar kullanılmaya devam etmiş, daha sonra kazâ yerine ilçe denmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk kadı Osman Gazi tarafından Karacahisar'a tayin edilen Dursun Fakih'tir. Osmanlı Devleti Dursun Fakih'in kadı tayin edilmesiyle kurulmuş kabûl edilmektedir. Kadılar padişah berâtı ile tayin edilirdi. Ebussuud Efendi'nin ifadeleriyle “kazânın velayeti sahib-i hilâfetin izn ü icazetinden müstefad” idi. Bu nedenle kadı, padişahın verdiği yetkinin dışına çıkarak yargılama yapamazdı.³³

Halkın dava ve düşmanlıklarını hal ve fasletmek keyfiyetine hukuk dilinde “kazâ” denir. Kadı ise “kâzî” kökünden gelen bir kelimedir yani hâkim, hükmeden demektir. Bir kadının tayini için, aşağıdaki şartlara sahip olması gerekir: Reşit olmalı, temyiz kudretine sahip olmalı, iman sahibi ve adil olmalı, hukuki ehliyet ve muamele kabiliyetine sahip olmalı, tarafsız olmalı, nesebi sahîh olmalı, yeterli derecede hukuki bilgi sahibi olmalı, erkek olmalıdır. Kadı'nın tayininde olduğu gibi, azli ve istifasında da şu sebepler rol oynar: Aklını ve temyiz kabiliyetini kaybetmesi, K r, sağır ve dilsiz olması, Görevinde irtik p yoluna sapması ve kanunu ihlal etmesi, dinden çıkması, yolsuzluğunun anlaşılması, bilgisizliğinin anlaşılması veya kendisinin bunu açıklaması.³⁴

Kadıların görev ve yetkileri şoye sıralanabilir: şer'îye sicil kayıtlarının tutulması, bulunduğu yerde şer'î hükümleri uygulama, vek l veya vasi tayininde bulunma veya vek l ve vasiyi azletme, veli veya vasisi olmayan k  kleri evlendirme, ölüm sonrası vasiyetleri

³³ Demir, a.g.e., s. 111.

³⁴ 183 Nolu Mardin şer'îye Sicili  zetleri ve Mardin, İstanbul 2007, s. 2-3.

yerine getirme, vakıfların faaliyetlerini kontrol etme, merkezden gelen emir ve talimatnâmeleri uygulama.³⁵

Bir kadı görevden ayrılırken biriken sicilleri halefine teslim etmek zorundaydı. Bazen bir kaza sonucu belgeleri kaybettikleri ya da saklayacak bir şeyleri olduğu için belgeleri teslim etmeyen kadılar da oluyordu. Elimizdeki tarihsel belgeler ve döneme ait edebi eserler, 17. yüzyıla gelindiğinde en azından büyük kasaba ve şehirlerde birer mahkeme binasının bulunduğunu göstermektedir. Osmanlı mahkeme binasının, iki avlu etrafına dizili odalarıyla varlıklı bir ailenin evini andırdığını tahmin ediyoruz. Muhtemelen, selamlığa tekabül eden ilk kısımda mahkeme işleri yürütülürken, ikinci avlu ve etrafındaki odalarda kadının ailesi yaşıyordu.³⁶

Fatih Sultan Mehmed zamanında kadı askerlik vazifesi Anadolu ve Rumeli olmak üzere ikiye ayrılmış, kadıların yetişmeleri için medreseler açılmış ve onların derece ve rütbeleri kanunnâmelerle tespit edilmiştir. Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında hakkın ve adaletin korunmasına dikkat edilmiştir. Ancak devletin duraklama ve gerileme dönemlerinde diğer alanlarda olduğu gibi bozulmalar, kadılık müessesesinde de meydana gelmiştir. XIX. asırda ıslahat hareketleri içerisinde adliye de girmiş, mevcut yolsuzluklara son vermek için 1837’de “Meclis-i Ahkâm-ı Adliye” ve “Şura-yı Bâb-ı Ali” adında iki encümen kurulmuştur. 1868’de kurulan “Divan-ı Ahkâm-ı Adliye” ile Osmanlı Devleti’nde mahkemeler biri şer’i, diğeri de nizâmi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu sebeple 1869-1926 yılları arasında yürürlükte olan “Mecelle” adı verilen kanun neşredilmiştir. 1879 yılında ise “Divan-ı Ahkâm-ı Adliye”, Adliye Nezâreti’ne çevrilmiş ve bütün nizâmiye mahkemeleri bu nezârete bağlanmıştır. 12 Mart 1916 yılında ise çıkarılan bir kanun ile kadı askerlik teşkilatı ile bütün Şer’iye mahkemeleri ve buna bağlı olan müesseseler Adliye Nezâreti’ne bağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanını takiben halifeliğin kaldırılmasından bir müddet sonra 8 Nisan 1924’de Şer’iye mahkemeleri de kaldırılmış ve kadılık ile naiblik de tarihe karışmıştır. Vaktiyle Şer’iye mahkemeleri tarafından görülen

³⁵ Ahmet Akgündüz, “Şer’iye Mahkemeleri ve Şer’iye Sicilleri”, **Türkler**, C. 10, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 55.

³⁶ Faroqhi, a.g.e., s. 57.

bilahare kadıların nezâretleri altında ifâ edilen her çeşit sözleşmeler bugün artık Medeni Kanun gereğince noterlerce, tapu işleri tapu sicil muhafızlıkları tarafından yapılıyor, nikâh akidleri belediyeler tarafından icra ediliyor. Bütün hukuki davaların hal ve faslı ise bugünkü asliye hukuk mahkemelerinin salâhiyetlerine bırakılmış bulunuyor.³⁷

Defterde kadılara hitaben yapılması gereken vazifeler ile ilgili birçok örnek vardır. Bunlardan birinde Diyarbakır kadısı Seyyid Mehmed Haşim'e hitaben Selim adlı şahsın yaptığı fiillerinden dolayı yakalanarak Diyarbakır'a sürülmesi ile ilgili ferman yer alıyor.³⁸ Yine başka bir belgede bac-ı ubur ve resm-i gümrüklerin yerinde ve eksiksiz olarak ödenmesi hususunda hem valiye hem de kadıya verilen ferman yer alıyor.³⁹ Bir diğer belgede Diyarbakır kadısından seksoncubaşı Abdurrafi'nin vazifesi dışında yaptıklarından dolayı rütbesinin alınıp Rakka'ya sürülmesi istenmektedir.⁴⁰

1.3.2 Kadı Yardımcıları

Aşağıda bahsi geçecek olan kadı yardımcıları, kadıya yargılama, yönetim, asayiş ve belediyeçilik işlerinde yardımcı olmaktadır.⁴¹

1.3.3 Naib

Naib kelimesinin sözlük anlamı “vekîl” demektir. Bu kelime terim olarak kadıların kendi yerlerine davalara bakmaları için görevlendirdikleri kişileri ifade eder.⁴²

Naib, kadıya yargılama ve diğer işlerde yardımcı olan ve kadı tarafından tayin edilen mahkeme görevlisidir. Çoğunlukla yargı çevresi geniş olan kadılar, kazâlarına bağlı

³⁷183 Nolu Mardin Şer'îye Sicili Özetleri ve Mardin, s. 5-6.

³⁸ Diyarbakır Şer'îye Sicili No: (D.Ş.S. No:) 352, s. 16^a.

³⁹ D.Ş.S. No: 352, s. 14^a.

⁴⁰ D.Ş.S. No: 352, s. 13^b.

⁴¹ Demir, a.g.e., s. 111.

⁴² Cin-Akgündüz, a.g.e., s. 279.

nahiyelere naib atamışlardır. İş yükü fazla olan kadılar ise buldukları mahkemede bazı ikinci dereceden işleri görevlendirdikleri naiblere yaptırmışlardır.⁴³

Tayin edilen kazânın büyüklük veya küçüklüğüne göre naiblerin sayısı değişebilirdi. Dolayısıyla kazâ, sancak ve eyalet kadılarının naibleri de farklı olmuştur. Naibler gördükleri vazifenin mahiyetine göre kazâ naibleri, mevali naibleri, bâb naibleri, ayak naibleri ve arpalık naibleri gibi isimler almışlardır.⁴⁴

Naibin atanması ise şöyle olurdu: Kadı, naibi teklif eder, kazasker onaylarsa naib göreve başlar. Bir kazâyâ naib bir iki yıllığına atanır ve naiblerin verdikleri kararlar Fetvahane-i Âli tarafından kontrol edilerek gerekirse yeniden tayinleri husûsunda irade-i seniyye verilirdi.⁴⁵

Defterde naiblere hitaben emirler bulunmaktadır. Bunlardan birinde Âmid mahkemesinde Reisü'l-Küttâb olan Seyyid Abdulgafur Efendi'ye naiblik görevi verildiği belirtiliyor.⁴⁶ Diğer bir belgede sahibi bulunamayan bir kırsağın yirmi beş kuruşa şark ve garb naibi Ömer Efendi'ye satıldığı ve karşılığında alınan meblağın Diyarbakır mal hazinesine kaydettirildiği ifade ediliyor.⁴⁷

1.3.4 Muhzır

Sözlük anlamı “ihzar edici, huzûra getirici” demek olan muhzır, terim olarak “şer’î mahkemelerde davacılarla dava olunanları huzûra çağırın ve savcının bazı görevlerini icra eden me’mur.”⁴⁸ demektir.

⁴³ Demir, a.g.e., s. 112.

⁴⁴ Abdulnasır Yiner, 443 Numaralı Siverek Şer’iye Sicili, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996), s. 7.

⁴⁵ Hasan Tahsin Fendoğlu, **İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda Yargı Bağımsızlığı Anayasa Hukuku Tarihi Açısından Mukayeseli Bir İnceleme**, Beyan Yayınları, İstanbul 1996, s. 134.

⁴⁶ D.Ş.S. No: 352, s. 33^a.

⁴⁷ D.Ş.S. No: 352, s. 21^a.

⁴⁸ Akgündüz, a.g.e., C. 1, s. 74.

Davalı ve davacıyı kimi zaman da şahitleri mahkemeye getirmekle görevli olan muhızrlar, günümüzdeki emniyet görevlileri ve savcıların işlerini yapmaktaydı. Muhızrlar maaş almazlar, hizmetlerine karşılık taraflardan ve ilgililerden belli bir ücret alırlardı. Muhızrların aldıkları bu ücrete ücret-i kadem ya da ayak teri adı verilirdi. Birden fazla muhızrın görev yaptığı büyük mahkemelerde diğerlerinin amiri olarak muhızrbaşı bulunurdu. Muhızrlar berât-ı şerîf yani Divan-ı Hümayun tarafından kadıya gönderilen yazı ile tayin edilir ve genellikle yeniçeri bölüklerinden seçilirdi. Muhızrlar söz konusu görevlerini bizzat yapabildikleri gibi, iltizâm usûlüyle seçtikleri ve ellerine temessük verdikleri kişiler aracılığıyla da yapabilirlerdi.⁴⁹ Muhızrların görev süreleri 1 yıl ile sınırlı olmakla beraber, 18. yüzyılda bu süre bir yıldan daha fazla da olmuştur.⁵⁰

1.3.5 Subaşı

Subaşı, merkezdeki çavuş teşkilatının yaptığı vazifeleri sancak, kazâ, nahiye ve köylerde yerine getiren görevlilerdir. Bu görevi köy ve kasabalarda yapıyorsa “il subaşları”, şehirlerde yapıyorsa “şehir subaşları” adını alırlardı.⁵¹ Merkezin ve kadının emirlerini uygulamak, suç işleyenleri takip edip yakalamak, koğuşturmak, kadının suçlu görüp hüküm verdiklerini cezalandırmak ve hapsine karar verilenleri hapsedmek subaşının göreviydi. Kolluk görevi kapsamında sorumluluk bölgelerinde güvenlik ve asayiş sağlayan subaşlar zanlıları suçüstü halinde yakalayıp kadı huzûruna getirirlerdi. Kadı tarafından hakkında hüküm verilen kimsenin cezasını infâz etmek subaşının göreviydi. Bu sebeple hakkında verilmiş bir mahkeme kararı olmadan subaşının bir kimseyi cezalandırması yasaktı. Bu yasağa aykırı bir şekilde hareket eden subaşlar azledilir ve hatta siyaset edilirdi.⁵²

⁴⁹ Demir, a.g.e., s. 112.

⁵⁰ Yiner, a.g.e., s. 10.

⁵¹ Cin-Akgündüz, a.g.e., s. 281.

⁵² Demir, a.g.e., s. 112-113.

Defterde bir belgede subaşılar da hitaben Diyarbakır ve havâlisinde yaşayan Süryani Katoliklere murahhas olarak atanan Anton Piskoposuna verilen berât çerçevesinde görevleri hususunda müdahalenin edilmemesi istenmektedir.⁵³

1.3.6 Asesbaşı

Asesbaşılık Yeniçeri Ağa bölüklerinden birisi, asesbaşı da bölük kumandanıdır. Asesbaşı Yeniçeri ocağı içerisinde idamların infâzı, merasimlerde çevre güvenliğinin sağlanması gibi askeri görevleri yerine getirirdi. Bunun yanında şehirlerde özellikle geceleri güvenliğin sağlanmasından asesbaşı sorumluydu. Asesler şehrin çarşılarında ve mahallelerinde geceleri dolaşırlar ve yakaladıkları zanlıları ya kendileri cezalandırırlar ya da gerekli hallerde kadıya getirirlerdi. Asesler de subaşılar gibi kolluk görevi yapmakla birlikte, subaşılar gündüzleri asesler ise geceleri çalışmakta ve böylece aralarındaki görev taksimi gerçekleşmiş olmaktadır.⁵⁴

1.3.7 Çavuş

Çavuşlar günümüzdeki icra memurları ile kısmen de savcı ve emniyet görevlilerinin yaptıkları işleri icra eden ve kendilerine “dergâh-ı âli çavuşları” da denen adlı memurlardı. Çavuşların yaptıkları hizmette kendilerine “çavuşlar katibi” ile “çavuşlar emini” adlı memurlar yardımcı olurdu.⁵⁵

Kök olarak eski Türk devletlerine dayanan çavuş, Selçuklu ve Osmanlı devlet teşkilatında çok çeşitli hizmetlerde kullanılan bir görevliydi. Çavuşların başında çavuşbaşı bulunur, halkın Divan-ı Hümayun’a verdikleri dilekçeleri o takdim eder, dava için Divan-ı Hümayun’a gelenlere çavuşları ile mübâşirlik yapardı. Çavuşbaşılık 1252 h./1836 m.

⁵³ D.Ş.S. No: 352, s. 70^b.

⁵⁴ Demir, a.g.e., s. 113.

⁵⁵ Cin-Akgündüz, a.g.e., s. 280.

tarihinde kaldırılarak yerine Divan-ı Deâvî Nezâreti kurulmuştur. Divan-ı Deâvî Nezâreti günümüzdeki Adalet Bakanlığı'na karşılık geliyor.⁵⁶

Defterde Selim adlı şahsın Diyarbakır'a sürülmesi hususunda gönderilen fermanda çavuş ma'rifetiyle gerekli duyuruların yapıp bu şahsın yakalanması isteniyor ve divan-ı hümâyûn çavuşlarından Osman Çavuş'un da bu konuda mübaşir kılındığı belirtiliyor.⁵⁷ Yine Seksoncubaşı Abdurrafi'nin Rakka'ya sürülmesi konusundaki emirde küçük çavuş vekîlinin bununla görevlendirilmesi istenmektedir.⁵⁸

1.3.8 Tercümanlar

İhtiyaç olan yerlerde, özellikle gayrimüslümlerin yaşadıkları bölgelerde bulunan mahkemelerde tercümanlar çalıştırılırdı. Belgelerde kadı tercümanı olarak isimleri yer alan bu görevliler, diğer kadı yardımcıları gibi görevlendirilir, haklarında bir şikayet olursa teftiş edilir ve gerekirse görevden alınabilirdi.⁵⁹

Defterde ehl-i zimmetten cizye alma usüllerinin ve bu konuda görev yapanların vazifelerinden bahsedilen bir belgede ellerinde resmi belgesi olan gayrimüslim tercümanların cizye hususunda rahip, patrik ve keşişlerle birlikte ele alındığını görüyoruz.⁶⁰

1.3.9 Müşavirler

Şer'îye mahkemelerinde kadı kendi bilgisine göre hüküm verebileceği gibi ihtiyaç duyduğu takdirde hukuku iyi bilen müşavirlerden de faydalanabilirdi. Müftüler verdikleri

⁵⁶ Demir, a.g.e., s. 114-115.

⁵⁷ D.Ş.S. No: 352, s. 16^a.

⁵⁸ D.Ş.S. No: 352, s. 13^b.

⁵⁹ Demir, a.g.e., s. 115.

⁶⁰ D.Ş.S. No: 352, s. 16^b.

fetvalarla kadınlara müşavirlik yaptıkları gibi bazı hukuki problemlerin mahkemeye götürülmeden fetva yoluyla çözülmesini sağlıyordu.⁶¹

İşi çok olan mahkemelerde ihtiyaca göre bir veya iki müşavir bulunabilir. Müşavirler kadılık yapabilecek şahıslar arasından seçildiği için bazı kadılıkların müşavirleri tek başına hüküm verme yetkisine sahipti.⁶²

1.3.10 Mübâşirler

Sözlük anlamı olarak “bir işe başlayan” demektir. Mahkemeden evrakı getirip götürülen ve mahkemeye girecek olanlar ile şahitleri yüksek sesle okuyan adliye me'muruna denir.⁶³

Mübâşirler mahkemede bugün olduğu gibi celp ve tebliğ işlerini yaparlar, aynı zamanda mahkemenin düzen ve intizâmını sağlarlardı. Mübâşirler bazı durumlarda mahkemede sorgu hâkimi olarak da görev yaparlardı.⁶⁴

Defterde Selim adlı şahsın Diyarbakır'da ikamet mecburiyeti cezası alması hususundaki fermana çavuş mübaşereti vasıtasıyla yapılması gerekenler ifade ediliyor.⁶⁵

1.3.11 Kâtibler

Mahkemede yazışmalar, tarafların iddia ve savunmaları ile şahitlerin beyânlarının zapta geçirilmesi kâtipler tarafından yapılıyordu. Kâtipler genellikle medrese çıkışlı

⁶¹ Demir, a.g.e., s. 115-116.

⁶² **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, “Müşavir”, Aydın Kitapevi Yay., Ankara 1996, s. 754.

⁶³ **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, “Mübâşir”, s. 700.

⁶⁴ Demir, a.g.e., s. 116.

⁶⁵ D.Ş.S. No: 352, s. 16^a.

kimselerdi ve mahkeme uygulamaları konularında tecrübe sahibiydiler. Bu sebeple kadılar naiplerini çoğunlukla kâtipleri içerisinde seçmişlerdir.⁶⁶

Kâtiblerin geliri naipler gibi mahkemeyi kullanan kişilerden alınan harçlarla sağlanıyordu. Nadiren mahkemeler dışında, keşif olaylarında da görevlendirildikleri görülüyor.⁶⁷ Belgelerde gümrük⁶⁸, düyun⁶⁹ ve mahkeme katiplerinden⁷⁰ bahsedildiği gibi Şuhûdü'l-hâl listelerinde de çok sayıda katip ismi geçiyor.⁷¹

1.3.12 Kassamlar

Kassam kelimesinin sözlük anlamı “taksim eden” demektir. Terim olarak ise vefat eden şahısların miraslarını vârisleri arasında taksim eden ve karşılığında belli bir ücret alan memurlara denir. Bu uygulama tanzimat dönemine kadar sürmüştür.⁷² Kassamlar, kazasker kassamları ve Şer’iye mahkemelerinde bulunan kassamlar olmak üzere iki kısma ayrılır. Kazasker kassamları askeri sınıfa mensup olan kişilerin terekelerini taksim eden görevlilerdir. Askeri sınıf dışında kalanların terekeleri ise Şer’iye mahkemelerinde bulunan kassamlar tarafından taksim edilirdi. Kassamlar taksim ettikleri miras karşılığında belli oranda resm-i kısmet alırlardı. Her kadılıkta bulunan kassam defterine ölen kimsenin terekesi tek tek kaydedilir ve bunların değerleri bilirkişi tarafından belirlenirdi. Terekeden murisin borcu çıkarıldıktan sonra kalan kısmı mirasçılara paylaşılır ve bunun karşılığında kassama belirli oranda resm-i kısmet ödenirdi.⁷³ Bu harç binde belirli bir oran olmakla birlikte kadı ve kazaskerlerin gelirlerinde önemli bir yer tutmaktaydı.⁷⁴

⁶⁶ Demir, a.g.e., s. 116.

⁶⁷ Nurcan Abacı, **Bursa Şehri’nde Osmanlı Hukuku’nun Uygulanması (17. Yüzyıl)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 62.

⁶⁸ D.Ş.S. No: 352, s. 16^b.

⁶⁹ D.Ş.S. No: 352, s. 57^b.

⁷⁰ D.Ş.S. No: 352, s. 31^a.

⁷¹ D.Ş.S. No: 352, s. 54^a.

⁷² Cin-Akgündüz, a.g.e., s. 280.

⁷³ Demir, a.g.e., s. 117.

⁷⁴ Hikmet Tepeli, 337 Numaralı Bozkır Şer’iye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s. 23.

Defterde Ermeni reayanın miras taksiminde alınan resm-i kısmetin fazlalığından yapılan şikayet karşısında gönderilen fermanda yapılması gerekenler emrediliyor.⁷⁵ Veraset hususunda bir araya getirilen aile fertlerinin babalarından kalan mirasın defter-i kısımda kaydedilmiş olduğu haliyle her birinin hissesine düşen kısma kavuştukları ile ilgili belge yer alıyor.⁷⁶ Yine bir belgede mirasın kaydedildiği defterde Musa b. Muhammed'in eşi ve li ebeveyn ammîleri Ali ve Ahmed'e dellaliye ve diğer masraflardan sonra kalan miktarların yazıldığı görülüyor.⁷⁷

⁷⁵ D.Ş.S. No: 352, s. 73^b.

⁷⁶ D.Ş.S. No: 352, s. 8^b.

⁷⁷ D.Ş.S. No: 352, s. 25^a.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1 BELGELER HAKKINDA DEĞERLENDİRME

2.1.1 Mahalleler

“Mahall” ile aynı kökten türeyen ve başlangıçta “konaklanan yer” manasına gelen bir kelimedir. Sonradan mahalle, daha husûsi olarak şehrin bir semti manasını almış ve bu mana Türkçeye geçmiştir. Evvelce şehrin bir semti için, eski Bağdat’ta olduğu gibi, daha ziyâde “dar” kelimesi kullanılıyordu. Sözlükte “bir yere inmek, konmak, yerleşmek” anlamına gelen hall (halel ve hulul) kökünden türetilmiş bir mekan ismi olan mahalle kelimesi devamlı veya geçici olarak ikamet etmek için kurulan küçük yerleşim birimlerini ifade eder.⁷⁸

Osmanlı kentinde mahalle, sosyal ve fiziki bir birimdir. Mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Osmanlı çağındaki tanımı ile; aynı mescitte ibadet eden cemaatin aileleri ile birlikte ikamet ettikleri şehir kesimidir. İlber Ortaylı aile ile ailenin içinde yaşadığı mahalle ve köy arasında bağlantı kurarak bu kavrama mekansal bir yaklaşım getirmektedir. Ona göre;

“Bugünkünün aksine ailenin içinde bulunduğu mahalle veya köy topluluğu ile etnik-dini bağı vardır, hukuki bağı vardır. Çünkü bu topluluk halkı birbirinin kefilidir. Nihayet bu topluluk devlet nezdinde bir takım yükümlülükleri topluca yerine getiren bir birimdir. Mahalle veya köy bir

⁷⁸ Mehmet Bayartan, “Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, Sa: 13, 2005, s. 94.

takım vergilerin tarhında, onların toplanmasında; asayişin sağlanması veya bayındırlıkla ilgili bazı yükümlülüklerin yerine getirilmesiyle görevli ve sorumlu birimdir.”⁷⁹

Osmanlı mahalleleri ile köyleri benzer özellikler taşıyor. Her iki birimde de benzer inanca sahip olan ve aynı dili kullanan kapalı cemaat yapısına sahip insanlar yaşamaktadır. Bu nedenle müslümanların yaşadıkları mahallelerle gayrimüslimlerin yaşadıkları mahalleler oluşmuştur. Müslüman mahallelerin yönetminde imâm en önemli rolü oynarken gayrimüslim mahallelerde bu görevi kocabaşlar yürütmüştür. Mahalledeki anlaşmazlıkların çözümü, evlenme, boşanma, doğum gibi olayların kayıtlarının tutulması bu görevlilerce yerine getirilirdi.⁸⁰

Mahalleler azınlıklar ve dini cemaatler dışında toplumsal olarak eşitlikçi bir yerleşim özelliği gösterir. Osmanlı’da zimmîlerin ve özellikle de Yahudilerin kentlerin kendilerine ayrılan kesimlerinde yerleşmeleri geleneksel bir olaydır. Bu çok eski uygulama Osmanlıda Orhan Gazi zamanında Bursa’ya yerleşen Yahudilerin kendi istekleri üzerine başlamış ve artarak devam etmiştir. Bursa’nın fethinin ardından buradaki Rumlar şehirde kalmak istemedikleri halde Yahudiler kendilerinden başka komşu şehirlerden dindaşlarını da getirmek suretiyle Yahudi mahallesi adıyla bir mahalle oluşturmuşlardı. İstanbul, Şam, Halep, Kudüs, Kahire gibi ünlü Osmanlı kentlerinin tümünde Yahudi, Hıristiyan ve Ermeni mahalleleri bulunuyordu. Bu tür bir uygulamanın benimsenmesinde azınlıkların bu yöndeki talepleri kadar siyasal iktidarların yönetimini kolaylaştıran pratik yararlar da önemli rol oynamıştır.⁸¹

Diyarbakır’da da bir çok gayrimüslim topluluklar yaşayagelmiştir. İncelediğimiz defterde de Yahudiyen ve Rumiyan mahalleleri bir belgede yer almaktadır.⁸²

⁷⁹ Ömer Düzbakar, “Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 4, Sa: 5, 2003/2, s. 99.

⁸⁰ Musa Şahin ve Esra Işık, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sa. 30, Ağustos 2011, s. 225.

⁸¹ Ömer Düzbakar, *a.g.m.*, s. 100.

⁸² D.Ş.S. No: 352, s. 19^a.

Şer'îye sicillerindeki belgelere konu olan şahısların ad ve baba adlarının yanı sıra, oturdukları mahalle veya köyün adı da yer almaktadır. Böylece kişilerin yerleştikleri yerler vasıtasıyla da tanınması sağlanmaktadır.⁸³

Belgelerde çeşitli vesilelerle çok sayıda mahalle adı zikrediliyor. O günkü koşullarda şehrin büyüklüğü ve nüfusu göz önüne alındığında ve yerleşimin neredeyse tamamen sur içinde toplandığı gerçeğinden hareketle, bu mahallelerin az sayıda nüfusu barındıran küçük yerleşim yerleri olduğu anlaşılıyor. Bazı isimler hem mahalle hem de karye denilen köy adlarında geçmektedir. Bunlar ayrı yerler midir yoksa aynı isimli birden fazla yerleşim birimi mi vardır, bu belgelerden ayırt edilememektedir. Örneğin Derviş Hasan, Hacı Osman gibi. Bazı mahallelerin dini cemaatlerin yaşam alanı olması nedeniyle onların isimleri ile isimlendirildiklerini görüyoruz. Örneğin Yahudiyân mahallesi, Mar Hasib, Rumiyan Mahallesi, Şemsiyan, Hasir Kebîr Zimmî, Asker-i Sağîr Müslim gibi.⁸⁴ Bir çok mahalle de cami veya mescid isimlerini almıştır. Abdal Mescidi Mahallesi, Camî'n-Nebi Mahallesi gibi.⁸⁵ Bunların dışında önemli paşalar, şeyhler, mollalar ve diğer şahsiyetlerle isimlendirilmiş çok sayıda mahalle adı bulunuyor. Yiğit Ahmed Mahallesi, İskender Paşa, Fatih Mehmed Paşa, Şeref Çavuş, Mollâ Bahattin, Şeyh Matar gibi.⁸⁶

Belgelerde geçen mahalle adları genellikle mülk satışı ve vergi husûslarında yer almaktadır. Örneğin; Mollâ Bahattin mahallesinde bulunan evini Ayineci Mustafa b. Ali'ye satan Conkırzâde Mustafa Ağa b. Ahmed bu satıştan 150 kuruş aldığını şahitler huzûrunda beyân etmiştir.⁸⁷

Yine mahalle sâkinlerinden olan gayrimüslimler de birbirlerine mülk satışı yapmışlardır. Hoca Maksut mahallesinde oturan Şahin v. İdo isimli zimmî mülkünü Sadaka v. Melkon isimli zimmîye yirmi kuruşa sattığını şahitler huzûrunda ikrâr etmiştir.⁸⁸

⁸³ Günay, a.g.t., s. 23.

⁸⁴ D.Ş.S. No: 352, s. 12^a ve 18^b.

⁸⁵ D.Ş.S. No: 352, 50^a.

⁸⁶ D.Ş.S. No: 352, s. 18^b ve 50^a.

⁸⁷ D.Ş.S. No: 352, s. 2^a.

⁸⁸ D.Ş.S. No: 352, s. 8^b.

Tablo 1: Mahalle Adları

Abbas Ağa	Kuşdoğan	Küçük Kiya
Abdurrahman Zimmî	Abdal Mescidi	Abdulaziz
Ali Paşa	Ablak	Ali b. Reşit
Asker-i Sağır	Arapşeyh	Asker-i Kebîr
Balıkli	Askeri Sağır Müslim	Asler Zamir Kebîr
Camiî Kebîr	Bartın	Bin Rüşd
Cedit	Camiî'l- Esved	Camiî'n-Nebi
Çırık	Cokkadan	Defterdâr Çelebi Ahmed Efendi Mescidi
Cuni	Debağhane	Cubiyan
Derviş Hasan	Çakal	Çaruğı
Göle Camiî	Fatih Mehmed Paşa	Garb Âmidi
Hacı Abdurrahman	Gülmez Kebîr	Gülmez Sağır
Hacı Büzrük Kebîr Zimmî	Hacı Bahaddin Zimmî	Hacı Büzrük Kebîr
Hacı İzzeddin	Hacı Hızır	Hacı İzzeddin Zimmî
Hacı Süleyman	Hacı Osman	Hacı Osman Müslim
Hamdi	Hamam Göçtü	Hamam-ı Küçük
Hasir-i Sağır	Hanzâde	Hasir Kebîr Zimmî
Hoca Ahmed Zimmî	Hızır İlyas-ı Kebîr	Hızır İlyas-ı Sağır
Hoca Maksut	Hoca Ali	Hoca Hamder
Hüsrev Paşa	Hüsamuddin	Hüseyin Efendi
İbrahim Bey	İbni Müderris	İbni Sino
İnayet Ağa	İmadet (İmadiye)	İmaduddin
Kara Kastal	İskender Paşa	Kadı Camiî
Kaşık Budak	Karagöz	Kastal
Kavas	Katırpınarı	Kavafiye
Kaya Dink	Kavas-ı Sağır	Kaya Cedit
Kılınç Bey	Kayaşah	Kılbaş
Köprü Beyân	Kırklar	Köprü Bey
Lale Bey	Köprübaşı	Mar Hasib
Maremeyt	Mar Halep	Melhan
Melek Ahmed	Mehmed Paşa	Meryem Sağır
Mescid-i Mehmedi	Meryem Kebîr	Millî Ali Çavuş
Mollâ Bahaddin Zimmî	Mescid-i Şah	Murselun
Muallak	Mollâ Bahattin	Mollâ Alican
Murteza Paşa	Muhiddin	Mustafa Paşa
Perakende Mehmed Paşa	Muslihiye	Reisoğlu
Reşit Atik	Rabia	Reşit Hadit
Rubai	Reşit Cedit	Ruşan
Safa Camiî	Rumiyan	San Kethüdâ
Şark Âmidi	Salos	Şemsiyan

Sarrâf İskender	Şekli Ali Çavuş	Sarrâfoğlu
Şeref Çavuş	Sarrâf Muahammed	Şeyh Matar Şark
Şeyh Matar Veli Müslim	Şeyh Matar Garb	Şeyh Yasin
Siirdi	Şeyh Said-i Küçük Mescidi	Sülûkî
Tabanoğlu	Sinan	Usta Burcu
Vesimoğlu	Taceddin	Yiğit Ahmed Kebîr
Yilhan	Yahudiyan	

2.1.2 Nahiyeler

Klasik dönemde köy ve nahiye Osmanlı taşra yönetim hiyerarşisinin en altında yer alan yerleşim birimleriydi. Nahiye idaresindeki yenilikler 19. yüzyıla özgü bir gelişmedir. Köyler ister timar rejimine ister malikâne sistemine bağlı olsun başlarındaki sipahi, voyvoda, kethüda gibi me'murların yönetimindeydi. Nahiye ise 19. yüzyıla kadar kalabalık bir köy demektir. Nahiyeyi kazâ kadısının atadığı bir naib, onun adına yönetirdi. Gayrimüslim köylerinde de yönetim, cemaatin kocabaşı gibi zengin üyeleri veya papazları tarafından yürütülmekteydi.

Nahiye olarak adlandırılarak belgelere geçen yer adları geniş bir coğrafik alanı kapsıyor. Bu da bize belgelerin idari yapıları yansıtması açısından değerli sonuçlar çıkarmamıza yardımcı olacağını gösteriyor. Bunlardan Kiki, Türkmen, Garb-ı Âmid ve Şark-ı Âmid defterde sıkça yer almaktadır.

Defterde nahiye isimleri özellikle vergi tevzi defterlerinde⁸⁹, askerlerin ihtiyacı olan zahirenin temini konusunda her nahiyeye düşen hınta ve şa'ir miktarını gösteren defterlerde⁹⁰ yer alıyor.

⁸⁹ D.Ş.S. No: 352, s. 27^b, 28^a, 43^a.

⁹⁰ D.Ş.S. No: 352, s. 45^a.

Tablo 2: Nahiye Adları

Alıpınar	Bacıri	Bamert
Basıklı	Kavar	Rişan
Behri	Belgi	Beruşi
Bıra Zimmî	Kilikan	Sason
Birtlis(Bitlis)	Celik	Cızni
Çınar	Müks	Telbisme
Çüngüş	Eberun	Erbası
Ernaver	Hasankeyf	İsparit
Guher	Kerenk	Kiki
Kercvezi	Mahalmi	Mizbırac
Mahal	Nerb	Riban
Nakiban	Salat	Sarınci
Sabha	Garb-ı Âmid	Şark-ı Âmid
Sizme	Türkmen	Vermemkan
Temuni Demus		

2.1.3 Kazâlar

Klasik Osmanlı idârî anlayışına göre ülke eyalet ve sancak olarak askerî-idârî ünitelere ayrılmıştır. Bu idârî üniteler de adlî teşkilât bakımından “kazâ” denilen birçok hukukî-idârî birimlere ayrılmıştır. Böylece kazâ, sancak beyinden tamamen bağımsız sayılmış ve doğrudan merkeze (Divân-ı Hümâyûn) bağlanmıştır. Dolayısıyla, eyalet-sancak şeklindeki askerî teşkilattan ayrı olarak tamamıyla sivil karakterli bir de kazâ idaresi mevcuttur. Kazâ, ticarî ve kültürel üstünlüğü ile çevrenin merkezi olmuş bir kasaba veya şehir ile böyle bir topluluk merkezini çevrelemiş köylerin teşkil ettiği idarî bir birliktir. Dolayısıyla kazâların doğuşu; coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel şartların belirlediği tarihi bir seyir içerisinde meydana gelmektedir. Kazâ merkezi olan şehirlerin büyük çoğunluğu, Osmanlı öncesi dönemlerde de yer aldıkları bölgenin siyasî, ekonomik ve kültürel bakımdan merkezi durumunda olan yerlerdir. Bununla beraber belli bir merkezi olmayan, sadece köylerden müteşekkil yahut bir Yörük topluluğunun bulunduğu bölgeler de eğer müstakil kadı tayini yapılmışsa, kazâ diye nitelendirilmiştir. Özellikle bu sonuncu

tipteki kazâlarda belli bir merkez bulunmadığından kadılar gezici durumda görev yaparlardı.⁹¹

Kazâların oluşumunda ekonomik tedbirlerin uygulanmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle vergilerin tahsîl edilmesinde meydana gelen sıkıntıları gidermek, kazâların oluşturulmasında büyük bir öneme sahiptir.

Osmanlıda sancaklar kazâlara ayrılırdı. Osmanlıda kazânın en yüksek idarecisi kadıydı. Ayrıca kazâlarda subaşılar da görev yaparlardı. Tanzimat öncesinde idari birim olan eyalet ve sancak merkezlerinin bulunduğu şehirler aynı zamanda kadı ve diğer mahkeme görevlilerinin görev yaptıkları yerler de olmasından dolayı kazâ diye de adlandırılırdı.⁹²

Bu yeni yönetim birimine daha sonraları müdür olarak adlandırılan yöneticiler atanmıştır. Vergilerin toplanmasında oluşabilecek engellerin önlenmesi için bölge üzerinde etkisi olan aile mensuplarından müdür atamaları yapıldığı görülmektedir.

Belgelerde Diyarbekir hem kazâ hem de eyalet adı olarak zikredilmiştir. Yine Âmid hem kazâ hem de nahiyeye adları arasında yer almaktadır. Günümüze göre değerlendirdiğimizde belgelerde çok geniş bir coğrafi alanı içeren yerleşim yerlerinin sorunlarının ele alındığını görüyoruz.

Kazâ isimlerine daha çok vergi defterlerinde⁹³, daha sonra asker ihtiyacında kullanılan bal⁹⁴, hinta ve şa'ir olarak vergi ödenmesi için düzenlenen defterlerde⁹⁵ rastlanıyor.

⁹¹ Ahmet Gündüz, “XVI. Yüzyılda Antakya Nahiyesi”, **Mustafa Kemâl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, C. 6, Sa: 12, s. 290.

⁹² Sadık Fatih Torun, Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Türkiye'de Kaza Yönetimi (1842-1876), (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s. 38.

⁹³ D.Ş.S. No: 352, s. 15^b, 17^b.

⁹⁴ D.Ş.S. No: 352, s. 23^b.

⁹⁵ D.Ş.S. No: 352, s. 21^b.

Tablo 3: Kazâ Adları

Abkur	Âmid	Atak
Badikan	Bakavs	Bargird
Behramki	Beşiri	Birecik
Buhtan	Cezire	Çabakçur
Çemişgezek	Çermik	Çüngüş
Derik	Deşengur	Deştgevr
Diyarbakir	Eğil	Ergani
Garzan	Genc	Hani
Harput	Hasankeyf	Hazro
Hevidan	Hiyan	Karakeçili
Kerengil	Könkar	Köpekli
Kördilan	Kulp	Mahl
Lice	Maden	Menşkurt
Malatya	Mardin	Meyafarkin
Meşkun	Metinan	Musul
Midyat	Mihrani	Peçar
Müks	Palu	Savur
Rıdvan	Sancar	Siverek
Siird	Silvan	Telşeme
Şivan	Tavsi Ulya	Yahkik
Tercil	Türkmen	
Zaho	Zıkti	

2.1.4 Köyler

Klasik dönemde köyler, sancak beyi hassı veya beylerbeyi hassı ya da padişah hassı olarak çoğunlukla da sipahiler arasında zeamet ve timar olarak bölüştürülürdü. Bu yüzden özellikle köye ait bir yönetici mevcut değildi. Köyler küçük vergi üniteleri olarak malî bir birim kabûl edilmekteydi. Her köy ve nahiyenin kendi başına bir idarî varlık olarak düzenlenip düşünülmesi 19. yüzyıla ait bir olgudur. Bu bağlamda köy muhtarlıkları II.

Mahmud döneminde kurulmuştur.⁹⁶Kazâların bir alt birimini oluşturan köylerde tımarlı sipahiler de bulunurdu.⁹⁷

Sicil defterinde günümüze değin halen yerleşik olan ve halk arasında aynı adla anılan birçok köy ismine rastlıyoruz. Ağmeşhed, Aktepe, Ali Bardak, Cankatran, Cumık, Gömmetaş, Hacı Osman gibi. Yine defterde Arap, Kürd ve Türkmen gibi ön adlı köyler olduğu gibi zimmî ve müslim son adlı köyler de yer almaktadır. Arapkend, Kürd Yenice, Türkmen Beyân ve Kıtırbil-i Zimmî, Kıtırbil-i Müslim gibi. Bu tasnif cemaat, milliyet unsurlarına göre yapılmış olan Osmanlı toplumunu yansıtmaları açısından önemli örnekler içermektedir. Defter, içerdiği çok sayıda köy ismi nedeniyle diğer bir çok defterden bu yönüyle ayrılıyor.

Tablo 4: Köy Adları

Abaracı	Abbas	Ağviran-ı Sağır
Abdalgörmez	Zoğzınc-ı Müslim	Zoğzınc-ı Zimmî
Ağmeşhed-i Sağır	Ağviran-ı Kebîr	Ahver-i Sağır
Ahmer-i Sufla	Ağhüseyin	Ağmeşhed-i Kebîr
Ahteri	Ahver-i Kebîr	Alçakhasan
Akhasan	Ahmer-i Ulya	Ahmedli
Aktepe	Alaçimen	Alişam
Ali Bardak	Akımı	Akpınar
Aligöran	Alıpınarı	Arap Aslanoğlu
Aliyye	Alidar-ı Kebîr	Alidar-ı Sağır
Arabiyan	Arafat	Ardalı
Arap Beyân	Ammarhacı	Angevr
Arap Yenice	Arapkend	Aynşa
Arzuoğlu	Arap Şaban	Arap Tatlı (Arapdadlı)
Aslanoğlu Ulya	Ayneto	Bahrefi
Ayntirt	Aşkan	Aslanoğlu Sufla
Baharlı	Bahçecik	Başil
Bahteri	Bacuvan	Bademli
Balıkviran	Balluca	Belekli
Bebero	Bakavs	Balcık

⁹⁶ Mustafa Gençoğlu, “1864 ve 1871 Vilâyet Nizâmnemelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, C. 2, Sa: 1, s. 31.

⁹⁷ Fatih Kocabaş, “Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı İdare Teşkilatı”, (**Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987), s. 17.

Behramki Servan	Beko	Bilan
Besilik	Behetkan	Behram Bey
Beyânoğlu	Beybuni	Bornak
Biluli Baba	Beşiri	Beşirik
Birik	Bismiloğlu	Boztepe
Borozlu	Biluni	Bircik
Boynuzlu	Bozik Şeyh	Çarkaniyan-1 Saġır
Büskülü	Borsuklu	Boşat
Cankatran	Çarkaniyan-1 Kebîr	Celikan
Çaruġi	Çakallı	Çanakçı
Cebar-1 Saġır	Cebel-i Hadid	Çınar (Çınarlar)
Cemudet	Çavuşî	Çayan
Cilavdar	Çılğan	Cubin
Cırnık	Cenan Mezrası	CihanBeyli
Çölgüzeli	Çöllü (Çullu)	Cumık
Cücük	Çolağan	Çolak Behlül
Culudar	Cumat	Davudi
Daban	Cüdalı (Cüdacı)	Cukan
Danekıran	Darılı	Derincik
Demirhan	Dadlı	Dahlehavar
Derbeşur	Derimti	Dirijik
Derviş Hasan	Dengecuk	Denüzcük
Develi Türk	Dikni	Erincil
Döġmetaş	Derzik	Develi Kürd
Ebuviran	Elvendi	Fetli Saġır
Eşrefi	Duda	Dumat
Fâtıma Hâtûn	Ferikan	Gelisatılan
Fetli Yakup	Fahrettin	Fare
Gavur Veli	Gavuriġik	Gözeli
Gencılı	Fetluvan	ġaşo
Gömmetaş	Gözelan	Gürzo
Gühan	Gencoğlu	Golamasi
Gürcü	Gürviran	Habgerm-i Ulya
Güzelabdal	Gülemir-i Hızır	Güllü
Habeşi	Habgerm-i Sufla	Hade
Hacı İs	Güzeldere	Güzelşeyh
Hacı Riz	Hacı Tak	Hanuk
Halavdal	Hacı Osman	Hacı Reş
Hamzalı	Hanbazar	Hatiban-1 Kebîr
Harbecin	Halilan	Haluk
Hashavar	Hassaköy	Haydik
Hatiban-1 Saġır	Harili	Harzemi
Hayderkulu	Hayderli	Higecuk

Herbelu	Hâtûni	Havar Zimmi
Heykelcik	Hızır ilyas	Horan
Hımeyrili	Herzaki	Hestiyan
Hitikan	Hıtmiran	Hozat
Horozlu	Hımırı	Hıtban-ı Kebîr
Hovide	Hozan	İğik Zimmî
Hücceti	Horseli Ulya	Horta
Huyide	İğik Müslim	İsrail
İlhan	Hüseyin Kiki	Hüseyni (Hüseynik)
İzzeddin	İmam Ukayl	İncirli
Kabasakal	Iraki	İshakan
Kağıdı	Ka'bi	Kabahızır
Kalecik	Kadıkend-i Müslim	Kadıkend-i Zimmî
Kanberköy	Kahtan	Kakay
Kankırt	Kamışlı	Kamışlı Tayyar
Kara Ahmedli	Kancuğaz	Kanispî
Karacaviran	Kara Şemsa	Kara Veli
Karakilise	Karabaş	Karabörk
Karalu	Karahalife	Karahamzalı
Karaz	Karakoç	Karakuyu
Karınca	Karamus	Karapınar
Kasimi Kiki	Kareli	Karhudlı
Kazancı	Karkat	Kasımı
Kebşi	Kaşmerviran	Kayacık
Kendeş	Kazıkan	Kazıktepe
Kerh	Kefnecar-ı Sufla	Kele Şeyhçoban
Kıllı Yakup	Kengerli-i Sufla	Kengerli-i Ulya
Kıraçkenar	Kerik	Kikan
Kırgancı	Kıraç Bey	Kıraçbölük
Kirli Ulya	Kıraçkendi	Kırgalı
Kisani	Kırğatoğlu (Kırkadoğlu)	Kirli Sufla
Kızıl Kilise	Kırlu	Kırte
Kode	Kıtırbil-i Müslim	Kıtırbil-i Zimmî
Kökviran	Kızıl Mehmed	Koçlu
Köregeli	Kodecli	Köklü
Korulu	Köpekli	Kör Behram
Kübük	Körtepe	Korukçu
Kürd Aslanoğlu	Köseli	Kozan
Kürd Tatlı	Kulruvi	Kuluk
Kürdikli	Kürd Darılı	Kürd Ömer
Kuşdoğan	Kürd Yenice	Kürdacı
Kuzucak	Kürdo	Kürdtepe
Mağara-i Resul	Kuştibaba	Kuvakör

Maksudlu	Lugus	Mağara-i Ömeranlı
Mecreni	Maharlı	Mahmutlu
Melek Ahmed	Malay	Martu
Mersin-i Zimmî	Mehneviran	Mehterviran
Mezraa	Melkiş Tepe	Mersin-i Müslim
Millî Yakup	Meşit	Metranlı
Mollâ Ali Sufla	Mezrik	Mezrikviran
Mollâ Hamiş	Mirzeviran	Modezli
Müderris	Mollâ Cabir	Mollâ Fulat
Mühürlü	Mubareki	Mücrefi
Nasihatveren	Muhammediye-i Ömeran	Muhammedli
Ömeran-ı Kiki	Musulviran	Nais
Ortaviran	Nasiri	Nurtepe
Patrik	Ömeranlı	Örenli
Pir Ali	Otluca	Pahnik
Pornik	Peçar-ı Ömer	Peyas
Ramadi	Pir Hattap	Pir Hüseyin
Sa'di	Porsuklu	Postoğlu
Saçkendi	Reşan	Rubil
Sakar	Şabanlı	Şabanoğlu
Sakarivaz	Saçlı	Şahhüseyin
Salihi	Sakar Ali	Sakargalı
Sancak	Sakarviran	Salat
Şašo	Salman	Salmanköy
Şeddat	Şarabi	Sarı Hüseyin
Selimi	Satı	Sebilik
Serapgüzeli	Şekerviran	Sekliyan
Setdik	Şemami	Seradrik
Şeytanoğlu	Şerefi	Serkalu
Şikeftan	Şeyhiler	Şeyhkend
Sırğı	Seyyid Hasan	Şihretepe
Söğütlü	Sımaki	Sipyag
Solikan	Sirimi	Sittioğlu
Süleymançavuş	Söktülü	Solfan
Suvarlı	Şükrullah	Şükürlü
Ta'lus	Süleymanköy	Sünneti
Tatar(mezrası)	Süveydi	Süvitan
Tavuklu	Talay	Taşdirek
Telhafşi	Tatran	Tavşantepe
Tezekli	Tavuslu	Tayyar
Tilarap	Tellur	Telverik
Tillik	Tezharap	Tilalo
Tirbespi	Tilgaz	Tilhabeş

Toplu	Tillur	Tilverik
Türkmenacı	Tok Ömer	Tokdemir
Tuvi Ömer	Türkan	Türkmen Beyân
Üçtepe	Türkmen Bey	Tutlu
Velikend	Üçden	Üçkuyu
Yarımca	Uzun Fetla	Velikan
Yengice	Yağmurlu	Yakacık
Yuruk	Yarımlu	Yasıncı
Zevra	Yeni	Yılan
Ziyaret	Yuvacık	Zeko
Zoğrac-1 Ulya	Zeynikan-1 Kebîr	Zeynikan-1 Sağîr
Zubir	Zoğı	Zoğrac-1 Sufla

2.1.5 Müslüman İsimleri

İncelediğimiz defterde bir çok dava ve yerel olaylar mevcuttur. Bu nedenle çok sayıda kişi ismi yer alıyor. Belgelerde geçen müslüman isimlerinin birçoğu günümüzde kullanılan isimlerle aynı olmakla birlikte o güne özgü kullanılan bazı isimler de bulunuyor. Aloş, Amo, Falciş, Heykel, Huri, Lübabe, İmiş, Rahile, Ruvişk, Sündüs, Zuşeyha gibi.

Tablo 5: Müslüman İsimleri

Abbas	Heykel	Hızır
Abdul'bedi	Abdubaki	Abdulgani
Abdulhamid	Abdal	Abdi
Abdullah	Abdullatif	Abdurrafi
Abdurrahman	Abdulkadir	Abdulkerim
Abuş	Ahmed	Alauddin
Ali	Abdussamed	Abid
Amo	Arap	Arif
Arslan	Aloş	Altun
Aslan	Aşura	Ateş
Ayş	Asaf	Asiye
Bayram	Behram	Bekir
Beko	Âişe	Bakır
Beşir	Beyhan	Bışar
Cafer	Bektaş	Bereket
Celal	Çelebi	Cemal
Cihan	Çavuş	Cazim

Derviş	Emetullah	Emin
Emine	Cuma	Davud
Esad	Esmâ	Eyyüb
Fadli	Emiri	Enzule
Falciş	Fatiş	Fâtıma
Feraset	Fahri	Fakire
Ganuş	Gülnaz	Habeş
Habibe	Fersiye	Feyzi
Hadice	Hatib	Hayder
Halid	Halil	Hamza
Hasan	Hafize	Hakim
Huma	Huri	Hüseyin
Hüsna	Hasib	Haşim
İlyas	İmiş	İsa
İshak	Hüsni	İbrahim
İzzeddin	Kasım	Kozan
Lübabe	İskender	İsmail
Mecid	Mecidiye	Medine
Mesud	Mahdum	Mahmut
Mıhı	Mirze	Mucîb
Muhammed	Meyfet	Meymene (Meyme)
Mürsel	Murteza	Musa
Mustafa	Murad	Muradhan
Nazif	Nazo	Niyazi
Nuh	Nazargah	Nazide
Ömer	Osman	Piran
Rabia	Numan	Nuri
Rahile	Rahime	Ramazan
Raşid	Raci	Rağib
Reşit	Resul	Reyhan
Rukiyye	Rayet	Recep
Rüstem	Ruvişk	Şaban
Sadık	Şahin	Selime
Şakir	Salih	Saliha
Saniye	Selim	Şeref
Seman	Şemdin	Şemseddin
Şemsi	Seniyye	Sıbgatullah
Şerîf	Şerîfe	Şevket
Şeyhmus	Seyyid	Sun'ullah
Sıdkı	Sinan	Siyavuş
Süheyla	Süleyman	Ümm-i Gülsüm
Sündüs	Tahir	Tahsin
Teymur(Temur)	Ubeyd	Yalak

Veli	Veliyyuddin	Vesile
Yağmur	Yahya	Zübeyde
Yasin	Yeken	Yusuf
Zekeriya	Zeynep	Zühre
Züleyha	Zülfikar	Zuşeyha

2.1.6 Gayrimüslim İsimleri

Diyarbakır ve çevresinde bir çok mahalle ve köylerde bir gayrimüslim nüfus bulunmaktadır. Bu köy ve mahallelerde kendilerine ait yönetici ve din adamları vasıtasıyla kendi dini yaşantılarına dair bir yaşam sürmektedirler. Bu nedenle bazı dava ve olaylarda ve vergi ve fermanlarda bu topluluklardan bahsediliyor. Belgelerde zimmî olarak adlandırılan veya din adamı olarak isimleri geçen ilginç gayri müslim isimleri de yer almaktadır. Anton, Abramuş, Karabit, Ohanno, Şamas, Kaspar gibi. Bazı isimler müslüman isimleriyle aynı olmakla birlikte belgelerde yer alış biçimine göre gayrimüslim isimleri olduğu anlıyoruz. Aço, Baho, Bayram, Bido, Dumanoğlu, İlhan, Kalender, Muradcan, Şahin, Temo, Yusuf gibi.

Tablo 6: Gayrimüslim Adları

Abramuş	İkop	Muradcan
Aço	Hanuş	Meryem
Andan	Herbit Niler	Mesfor
Anne	Hokis	Mıkırdıç
Anton	Horos	Minas
Asrefi	İdo	Mitas
Asto	İlhan	Natali
Aşvan	İnyas	Nikoğos
Avrı	İstepan	Ohannis
Bağzo	Kalender	Ohanno
Baho	Karabit	Okik
Balyus	Kartis	Osib
Bani	Kaspar	Ovalis
Bayram	Kebatlu	Patuk
Bedon	Keyfo	Posikli
Butros	Kiragos	Rabuttil
Bido	Kirgor	Sâkıbe

Biyo	Kiryos	Şamas
Boğos	Kirbo	Şahin
Cahdor	Kolo	Serkis
Delvan	Mağsir	Sühak
Doşo İbrik	Mahdut	Temo
Dumanoğlu	Makaryos	Teyabut Askamrut
Eblahad	Maksi	Tohman
Endelyas	Man	Tuma
Esatya	Mardik	Tumas
Görtil	Matbus	Yafes
Haçor	Melkas	Yako
Osif	Melkon	Yibe Turbend
Hamkiri	Menudyus (Menutyas)	Yusuf
Merdek	Zortil	

2.1.7 Meslekler

Osmanlı Devleti'nin diğer şehirlerinde olduğu gibi Diyarbakır'da da bir çok meslek yapılanması mevcuttu. Öyle ki canlı hayvan ticâreti yapan celeplerden hayvan kesimi yapan kasaplara, hayvan derisini işleyen debbağlardan işlenmiş deriyi satan tacirlere, deriden ve diğer mamüllerden ayakkabı yapan haffaflardan bunlara demir parçalar yamayan nalçecilere kadar bir çok alt meslek grupları oluşmuştu.⁹⁸

Osmanlı Devleti'nde gelişmiş bir esnaf teşkilatı mevcuttu. Buna benzer bir yapılanma taşrada da bulunuyordu. Taşradaki esnafın kendinin veya kadının tayin ettiği önceleri “ahibaba”, sonraları “kâhya”, 1878'den sonra ise “mütevelli” adı verilen reisleri bulunurdu. Yine taşrada da her esnafın bir vakıf sandığı, esnaf sandığı veya esnaf kesesi bulunurdu. Her sene sandığın muhasebesi incelenirdi. Esnaf, üstad, kalfa, çırak ve yamak şeklindeki mesleki derecelendirme ile tanınırdı.⁹⁹

Diyarbakır önemli bir iktisadi ve ticari bölge olduğu için burada canlı bir ekonomik hayat gözlenmektedir. Bu nedenle defterde önemli sayıda meslek grupları ifade ediliyor. Mesleklerin birçoğu halkın o günkü ihtiyaçlarına cevap veren işkollarına aittir. Küçük esnaf

⁹⁸ Mehmet Genç, “Osmanlı Esnafı ve Devlet” **Lonca'dan Oda'ya:İstanbul Ticaret Odası'nın 125. Yıl Anısına**, İstanbul 2007, s. 81.

⁹⁹ Cin-Akgündüz, a.g.e., s. 300.

diyebileceğimiz bu esnaf kolları, o günkü sosyal hayatta ihtiyaç duyulan temel gıda maddeleri, giyim, hayvancılık, inşaat gibi toplum hayatında gerekli olan malzeme temininde bulunan iş kolllarıdır.

Tablo 7: Meslekler

Aletçi	Allaf ¹⁰⁰	Attâr ¹⁰¹	Aynacı
Bakkal	Baltacı	Bardakçı	Barukcı
Basmacı	Berber	Berrac	Besteci
Bezzaz ¹⁰²	Boyacı	Buharacı	Çakmakçı
Canbaz	Celebkar ¹⁰³	Cenazeci	Cennan ¹⁰⁴
Çerçi ¹⁰⁵	Çulçu ¹⁰⁶	Çuvaldızcı	Debbağ ¹⁰⁷
Değirmenci	Dellal	Demirci	Derziyan ¹⁰⁸
Dikici	Dülger ¹⁰⁹	Duvarcı	Duyun Katibi
Düzelger	Eskici	Habbaz ¹¹⁰	Gazzaz
Gümrük Katibi	Hammam	Haffaf ¹¹¹	Hallac ¹¹²
Hekim	Hancı	Hasteci	Keçeciyan
Helvacı	Kahveci	Katırcı	Karasimci
Kassab	Mimar ustası	Kilerci	Kazancı
Körümcü	Kuyumcu	Kokcı	Neccâr ¹¹³
Mumcu	Mahzar	Muşatan	Nakkaş
Münadi	Saatçi	Palancı	Nalçeci
Pençeci	Pineci	Penbuhcı	Tavlacı
Sabuncu	Pirinççi	Tarakçı	Taşçı
Sarrâf	Yorgancı	Yunucu	Serrac
Tırpancı	Topçu	Tatar	Tütüncü

¹⁰⁰ Allaf zirai ürünlerin alım satımını yapan esnaftır.

¹⁰¹ Attâr ilaç hazırlayan ve ilaç yapımında kullanılan malzemeleri satan esnaftır.

¹⁰² Bezzaz, bez ve kumaş satan esnaftır. Manifaturacılığa karşılık gelmektedir.

¹⁰³ Celebkar kesilecek hayvanları ve özellikle koyun sürülerini satan kişidir.

¹⁰⁴ Cennan sebze yetiştiriciliği ve satışını yapan kişidir.

¹⁰⁵ Çerçi satılabilecek her türlü eşyayı gezici olarak at, eşek gibi taşıma vasıtalarıyla köy ve diğer yerleşim yerlerine götürüp satış yapar.

¹⁰⁶ Çulcu at, eşek gibi yük hayvanlarının üzerine semer yapan ustadır.

¹⁰⁷ Debbağ deriyi işleyip kullanılabilir hale getiren esnaftır.

¹⁰⁸ Derziyan elbise ve bunların tamiratlarını yapan esnaftır. Terziliğe karşılık gelmektedir.

¹⁰⁹ Dülger şehrin yapılarının onarımını yapar.

¹¹⁰ Habbaz günümüzdeki fırıncılar gibi ekmek yapan ve satan esnaftır.

¹¹¹ Haffaf ayakkabı, terlik gibi şeyleri yapan ve satan kişidir.

¹¹² Hallac pamuk veya yünü yay veya tokmak gibi aletlerle kabartan ve kullanıma hazırlayan kişidir.

¹¹³ Marangozların yaptıkları işi yapan esnaflardır.

2.1.8 Vakıflar

Vakıf kelime anlamı olarak “durdurma, alıkoyma”, terim olarak da “bir mal veya mülkün satın alınmayacak şekilde hayır işine bağışlanarak özel mülkiyet halinden çıkarılmasıdır”. İslam hukukunda vakıf müessesesi, özel hükümleri içeren ve ayrıntılı ve kapsamlı esaslara bağlı olan bir disiplin olarak yerini almıştır.¹¹⁴

Vakıf sözcüğünün çoğulu “evkâf”tır. Vakfı kuran kişiye “vâkıf”, vakfedilen mala “mevkuf” adı verilir.¹¹⁵

Vakıflar ferdi ve toplumsal bir takım ihtiyaçların temin edilmesi için ortaya çıkan kurumlar olmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan belirgin bir faaliyet içinde olan vakıflar, yerinden yönetim esasları içinde herbiri ayrı hükmi şahsiyeti olan ve vakfiyeleri vasıtasıyla amaç ve hedeflerini gerçekleştirmeye çalışan kurumlar olmuştur. Osmanlı döneminde kurulan vakıfların merkez tescil kütüklerine kaydedilen vakfiyeleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde muhafaza edilmektedir.¹¹⁶

Osmanlı Devleti’nde ilk vakıf kurucusu Orhan Gazi’dir. 1324 yılında Mekece’de bir hankah vakfetmiştir.¹¹⁷ Osmanlı Devleti’nde vakıflar en üst düzeyde temsil edilegelmiştir. Devletin son dönemlerinde ya sadrazam ya da bir vezir veya nazır tarafından yönetilmişlerdir. II. Mahmut döneminde “Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti” kurularak vakıfların elde ettikleri gelirlerin Maliye Nezâreti tarafından toplanması kararı alınmıştır. Cumhuriyet döneminde “Şer’iye ve Evkâf Nezâreti” adını alan teşkilat, 3 Mart 1924’te ilga edilmiş daha sonra da Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuştur.¹¹⁸

¹¹⁴ Vahdettin Aydın, “Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıf Sistemi ve Eğitim Sistemine Katkısı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 8, Sa: 1, 2003, s. 314.

¹¹⁵ Ahsen Arıöz Bozkuş, Genel Esaslarıyla Türk Hukuku’nda Vakıf Müessesesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, (**Basılmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009), s. 19.

¹¹⁶ Nazif Öztürk, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, **Türkler**, C. 10, s. 433-440.

¹¹⁷ Hayriye Işık, “Bir Kamu Hizmeti Birimi Olarak Vakıfların Osmanlı Toplum Yaşamındaki Rolü”, **Akademik Bakış**, Sa. 16, Nisan 2009, s. 3.

¹¹⁸ Ahsen Arıöz Bozkuş, a.g.t., s. 22.

Osmanlı döneminde vakıflar çok geniş bir yelpaze içerisinde hizmet etmekteydi. Yapılan hizmetlerin en başında cami, mescid, namazgah, türbe gibi dini yapıların yapımı ve onarımı ile buralarda görevli olan şahısların maaşlarının ödenmesi geliyordu. Vakıflar bünyelerinde sıbyan mektepleri ile medreseler açarak her kademedeki öğrencinin eğitim almasını da sağlamaktaydı. Aynı zamanda burada eğitim gören öğrencilerin iâşe ve eğitim giderleri de karşılanmaktaydı. Vakıflar sağlık hizmetleri veren kurumlar, bayındırlık hizmetleri kapsamında yol, köprü, bent, çeşme, sosyal hizmetler kapsamında kervansaray, han, hamam, imarethane, aşevleri yapıp daha birçok değişik hizmetler de vermekteydi.¹¹⁹

İncelediğimiz defterde geçen vakıfların çoğu cami ve mescid adı ile anılan vakıflardır. O günkü koşullarda cami ve mescidlerin bünyesinde medreseler mevcut olduğu için bu medreselerin ve burada okuyan talebelerin ihtiyaçları için vakıfların kurulması da sözkonusu olmuştur. Sicil defterinde dokuz adet vakıf adı geçmektedir. Bunlardan İskenderpaşa Vakfı günümüze kadar gelebilmiş bir vakıftır.

Tablo 8: Vakıf Adları

Ablak Mescidi Şerîfi Vakfı	Behram Paşa ¹²⁰ Camiî Şerîfi Vakfı
Defterdâr Camiî Vakfı	İskender Paşa ¹²¹ Vakfı
Melek Ahmed Paşa ¹²² Vakfı	Şeyh Mahmut ¹²³ Medresesi ve Camiî Şerîfi Vakfı
Veli Kethüdâ Camiî Vakfı	Dilaver Paşa ¹²⁴ Vakfı
Şehid Mehmed Paşa ¹²⁵ Vakfı	

¹¹⁹ Işık, a.g.e., s. 4-5.

¹²⁰ 1564-1572 yılları arasında Diyarbakır valiliği yapmıştır. Kendi adını verdiği ve Mimar Sinan'a ait olduğu söylenen camiyi yaptırmıştır.

¹²¹ 1551 yılında Diyarbakır valiliğine getirilmiştir. Bu görevi 14 yıl icra etmiştir. Kendi adıyla anılan Sinan dönemine ait bir cami yaptırmıştır.

¹²² Diyarbakırlı Melek Ahmet Paşa. Kendi adıyla anılan cami 1587-1591 yılları arasında yapılmıştır.

¹²³ Rumiye Şeyhi lakabıyla tanınan Şeyh Mahmud Urmevî. IV. Murad, Bağdat seferi dönüşü (Şubat 1639) Diyarbakır'da bulunduğu sırada nüfuzlu ve çok sayıda müridi bulunan bu şeyhi idam ettirmiştir. Daha sonra bu yaptığı işe son derece üzölmüş ve şeyhin evlatlarını çağırarak bugünkü Ka'bi köyü ve civarını onlara tahsis etmiştir. Defterde bu tahsisatın yenilenen beratının II. Mahmud tarafından tekrar bu aileye verildiği yer alıyor. (D.Ş.S. No: 352, s. 27^a).

¹²⁴ 1615 ve 1618-1619 yıllarında Diyarbakır valiliği yapmıştır.

¹²⁵ 1583 yılında 2 yıllığına Diyarbakır valiliği yapmıştır.

2.1.9 Camiler ve Mescidler

Diyarbakır Osmanlı öncesinde olduğu gibi Osmanlı hakimiyeti sonrasında da bir çok cami ve mescidi ile son derece canlı bir dini yaşantıya sahip olmuştur. Diyarbakır ve civarında çok sayıda mescid ve cami olmasına rağmen deftere konu olan mescid ve cami sayısı fazla geçmemektedir. Bunlardan birçoğu da aynı zamanda mahallelere isim olduğundan dolayı bazı belgelerde sadece mahalle adı olarak geçmektedir. Taceddin, Hanzâde, Şeyh Matar, Lala Bey, Arapşeyh gibi. Anılan cami ve mescidlerin birçoğu günümüze kadar gelebilmiştir.

Tablo 9: Cami ve Mescid Adları

Abdal Mescidi	Ali Paşa Camiî	Esved Camiî
Arapşeyh Camiî	Abdurrahman Camiî	Cobiyan Mescidi
Behram Paşa Camiî	Camiî Kebîr	Ablak Mescidi
Fatih Mehmed Paşa (Kurşunlu) Camiî	Şeyh Said-i Küçük Mescidi	Defterdâr Çelebi Ahmed Efendi Mescidi
İbni Müderris Mescidi	Muallak Camiî	Hasırlı Mescidi
İskender Paşa Camiî	İzzeddin Mescidi	İbrahim Bey Mescidi
Kaşık Budak Mescidi	Hanzâde Camiî	Hacı Büzrük Mescidi
Kavas-ı Sağır Mescidi	Şah Mescidi	Kadı Camiî
Nebi Camiî	Mehmedi Mescidi	Hüsrev Paşa Camiî
Safa Camiî	Veli Kethüdâ Camiî	Şeyh Mahmut Camiî
Şeyh Matar Camiî	Melek Ahmed Paşa Camiî	Lala(Lale) Bey Camiî
Taceddin Mescidi	Göle Camiî	

2.1.10 Aile

Sözlük anlamı erkek evlâd, oğul anlamına gelen zâde, sicil defterinin birçok belgesinde yer almaktadır. Bu derece çeşitlilik içeren aile isimleri o zaman için önemli aile adları ve sosyolojik bilgileri içermektedir. Bunlardan Gevranlı, İskenderpaşa, Şeyhanlı, U(Ö)rfi oğulları aile adları halen meşhur adlardır.

Tablo 10: Aile Adları

Ağazâde	Efendizâde	Karasimcizâde
Ahmedzâde	Erdebilizâde	Kefurzâde
Alizâde	Fenarizâde	Kerkerizâde
Arnavudzâde	Fethzâde	Kolağasızâde
Aybeğzâde	Gazafizâde	Kömürinzâde
Azizzâde	Gevranlızâde	Maşazâde
Bahaddinzâde	Hafafzâde	Mehmedzâde
Beğgizâde	Hafızzâde	Mikailzâde
Beğzâde	Halebizâde	Müftüzâde
Biraderzâde	Halifezâde	Osmanzâde
Carhizâde	Hanzâde	Piranizâde
Çelebizâde	Hasankeyflizâde	Recaizâde
Conaklızâde	Hayrullahzâde	Şakaklızâde
Derizâde	Hocazâde	Şakikzâde
Dögmecizâde	İmamzâde	Saloszâde
Duhanizâde	İskender Paşazâde	Şeditzâde
Sem'ânzâde	Türkmenzâde	Vefazâde
Şeyhanlızâde	Urfizâde	Yusufzâde
Şeyhzâde		

Arslanoğlu	Misafiroğlu	Bektaşoğlu
Ateşoğlu	Culnarhanoğlu	Saruhanoğlu
Barutoğlu	Bestecioğlu	Dumanoğlu
Beklikoğlu	Hastecioğlu	Cenazecioğlu
Etmekçioğlu	Kırğatoğlu	Çulcuoğlu
Şeytanoğlu	Millioğlu	Postoğlu
Tarlacioğlu	Sittioğlu	Bakkaloğlu
Horosoğlu		

“Zâde” isimleri daha çok müslümanlar için sözkonusu iken “oğlu” isimleri hem müslümanlar hem de gayrimüslimlerde kullanılıyor.

2.1.11 Han ve Hamamlar

Zamanında son derece önem arzeden han ve hamamlardan belgelerde sadece üçü geçmektedir. Bunlardan Hasan Paşa Hanı¹²⁶ yeniden restore edilerek günümüzde kullanılıyor. Hamamlar ise artık kullanılmıyor.

Defterde; Hasan Paşa Hanı'na ait dükkânlardan birinin aylık seksen akçe kirasının eksik olarak elli akçe olarak ödenmesinden dolayı kiracının dava edildiğini görmekteyiz¹²⁷, Hamravat Suyu'nun şehirdeki hamam ve çeşme gibi yerlere taksim edildiği ve bu taksimata göre kullanılırken Çarşı Hamamı'na ait kısmında sorun oluşup bu hamama gelmesi gereken miktarda su ulaşmadığı ile ilgili bir davaya tanık olmaktadır.¹²⁸ Yine Melek Ahmed Paşa Camiî şerîfi evkâfından Hamam-ı Kebîr adıyla bilinen hamamın tamirata ihtiyacı olduğu ve bunun ne şekilde yapılacağı da belgelerde yer alıyor.¹²⁹

2.1.12 Medreseler

Medrese, sözlükte “okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamlarına gelen “ders” kökünden türeyen bir isimdir.¹³⁰ Önceleri cami ve mescidlerin bünyesinde icra edilen eğitim daha sonraları ibadethaneler dışında yapılan bu amaca uygun binalarda devam etmiştir. Ardından programları ve ihtisaslaşmalarda “medrese” adı altında kurumlaşmıştır.¹³¹

Medreseler varlıklarını çoğunlukla vakıflar vasıtasıyla sürdürmüşlerdir. Büyük medreselerde yalnız dini ilimler değil aynı zamanda tıp, hey'et ve riyaziye gibi ilimler de öğretilmekteydi. Osmanlı döneminde medreseler fiziki şartları, programı, mimari yapısı

¹²⁶ 1570-1571 yıllarında Diyarbakır'da valilik yapmış olan Vezirzâde Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Defterde bu han Şehid Mehmed Paşa Vakfı'na ait görünüyor.

¹²⁷ D.Ş.S. No:352, s. 10^a.

¹²⁸ D.Ş.S. No:352, s. 7^b.

¹²⁹ D.Ş.S. No:352, s. 42^b.

¹³⁰ Nebi Bozkurt, Mehmed İpşirli, “Medrese”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2003, s. 323-332.

¹³¹ Aydın, a.g.m., s. 318.

itibariyle önemli gelişmeler göstermiştir. Medreseler sadece müslümanların devam edebildiği bir eğitim kurumudur. Medreselerde hangi hocadan ders alındığı son derece önemlidir. Medreseler çoğunlukla tek katlı, bir avlu çevresinde bir dersane ile talebelerin odalarıyla çevrili taş yapılardan meydana gelmiştir. Medreselerde sadece dini ilimler öğretilmemiş aynı zamanda gerektiği ölçüde fen ve beşeri ilimler de okutulmuştur. Özellikle Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulan Fatih Medreseleri ile Kanuni Sultan Süleyman döneminde kurulan Süleymaniye Medreseleri hem Kur'an, hadis, fıkıh, akaid, tefsir gibi dini ilimleri hem de kelâm, mantık, belagat, lügat, hendese, tarih, coğrafya gibi fen ve beşeri ilimleri birlikte vermiştir.¹³²

Osmanlı döneminde ilk medrese Orhan Gazi tarafından kurulan İznik Orhaniyesi diye bilinen medreselerdir. Burada orta ve yüksek öğretim görülürdü. Daha önce Hristiyanlık merkezlerinden olan İznik'te kurulmuş olması da ayrı bir öneme sahiptir.¹³³

Osmanlı döneminde medreseler genel eğitim kurumları idi. Bu nedenle sıbyan mektepleri sonrası veya evlerde kendi imkanları ile okuma yazma öğrenenler ile ergenlik çağına gelmiş erkek öğrenciler buraya kabul edilirdi. Medreselerde kız çocukları okuyamazdı. Medreselerdeki öğrenciler burada yatılı olarak kalırlardı. Aynı zamanda burada ücretsiz okurlardı.¹³⁴

Medreselerde ilim ve takva yönünden ileri düzeyde olan ve “müderres” adı verilen hocalar tarafından eğitim verilirdi. Müderresleri kazasker atardı. Müderresler isterlerse kendilerine uygun bir kadılığa geçebilirlerdi. Zamanla öğrenci sayısındaki artış ile birlikte geniş kitlelere ders veren “dersiâm” denen müderreslik ortaya çıkmıştır. Müderresler aldıkları maaşın yanında yıllık olarak hubutat türlerinden de ödenek alırlardı.¹³⁵

¹³² Mustafa Şanal, “Osmanlı Döneminde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaştırma Bakımından Genel Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sa: 14, 2003/1, s. 151.

¹³³ Ünal Taşkın, “Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 1, Sa: 3, 2008, s. 351.

¹³⁴ Şanal, a.g.m., s. 151.

¹³⁵ Taşkın, a.g.m., s. 355.

Bölgede son derece önemli olan medreselerden belgelerde üçünün adı geçmektedir. Bunlardan Zinciriye Medresesi¹³⁶ günümüzde Kur'an kursu olarak hizmet vermektedir. İncelediğimiz defterde; Şeyh Mahmut Medresesi, Zinciriye Medresesi ve Ali Efendi Medresesi yer almaktadır.

2.1.13 Tarikatlar

Tarikat mutasavvıflar arasında “sûfiyi Allah'a kavuşturan yol” manasındadır. Öteki dünyayı kazanmak için ruhi terbiye, nefsi istekleri yenme ve zahidane bir yaşayış tarzıdır.¹³⁷

Osmanlı'da tarikatlar her zaman önemini korumuş kurumlardır. Zaman zaman devlet bazı tarikatların gelişmesi için destek olmuş bazılarılarını ise faaliyetlerinden dolayı yasaklamış ve mallarına el koymuştur.

Defterde; Tarikat-i aliyye-i Halvetiye'den Şeyh Hacı Ahmed Efendi'nin bir kıt'a buyrultu ve bir kıt'a senetle ma'aşı belirtilerek varid olan defterde yüz on beş kuruş yazılmış ise de senedatta yüz yedi buçuk kuruş olduğundan ziyâdesi tenzil kılınmış olmağla serh verildi şeklinde geçmektedir.¹³⁸ Yine defterde çeşitli şahıslara verilecek olan maaşları belirten defterde Bektaşî fukarasından Derviş Ali Dede adlı bir şahıs da geçiyor.¹³⁹

2.1.14 Aşîret ve Cemaatler

Aşîretler ve cemaatler bölgenin idari yapısının yanında sosyolojik bir gerçeklik olarak kabul edilerek belgelerde yer almış ve özellikle vergi gibi meselelerde birçok kez

¹³⁶ Asıl adı Sincariye Medresesi'dir. 1198 yılında mimar İsa Ebu Dirhem tarafından yapılmıştır. 1. Dünya Savaşı sırasında yoksullar için barınak, 1934 yılından itibaren Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmış iken Arkeoloji Müzesi yeni yerine taşındıktan sonra günümüzde kız Kur'an Kursu olarak kullanılıyor. Ulu Camiî batı kapısı bitişiğindedir.

¹³⁷ İslam Ansiklopedisi, MEB Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 1997, C. 12/1, s. 1.

¹³⁸ D.Ş.S. No: 352, s. 37^a.

¹³⁹ D.Ş.S. No: 352, s. 29^a.

zikredilmiştir. Bunlardan Millî aşîreti mensuplarından bir kısım eşkiyanın yol kesip adam yaraladıkları ve bu nedenle bir şikayete konu olduklarını görüyoruz.¹⁴⁰

Diğer aşîret ve cemaatlerin isimleri ise vergi defterleri ile ilgili belgelerde yer alıyor.¹⁴¹

Tablo 11: Aşîret ve Cemaat Adları

Aluhi	Balluca	Behramki
Dugerli	Ferhan	Goman
Karakeçi	Karapınar	Karınca
Kiki	Ressi	Ömerkan
Metinlu	Millî	İzvali
Şikutan	Civanlı	

2.1.15 Gayrimenkul Alım ve Satımı

Şehir sakinleri zaman zaman mülklerini satışa çıkarmışlardır. Bu bazen vefat eden birinin borçlarının edası için, bazen varislerden birinin hissesine karşılık ve üzerine ödeme yapmasıyla tüm mülkü alması şeklinde, bazen de komşuların birbirlerine evlerini satmaları şeklinde olmuştur.

Ev satışları esnasında alıcı ile satıcı ya da vekilleri huzurda hazır bulunuyor, evin dört etrafında hangi evler bulunduğu, yol ile çevrili olup olmadığı ve evin vasıfları belirtiliyor. Bu şartlardaki evin ne kadar bir fiyatla satıldığı ifade ediliyor. En sonunda da alıcının ismi ve hakkına tam olarak kavuştuğu tespiti yer alıyor ve şühûdü'l-hal'in listesi ve tarih belirtiliyor.

Mülk satışları hem müslümanlar hem de gayrimüslimler tarafından yapılmıştır. Belgelerde görüldüğü üzere gayrimüslimler kendi aralarında mülk satışı yapmışlardır. Yine belgelerde vasıfları belirtilen evlerin etrafındaki diğer mülklerden bahsediliyor. Müslümanlar ile gayrimüslimlerin komşu olduklarını görüyoruz. Örneğin İsmail b. Kahraman'a ait olan ev, bir taraftan Mehmed b. Mehmed ve bazen zimmî Bedon ve bir

¹⁴⁰ D.Ş.S. No: 352, s. 5^a.

¹⁴¹ D.Ş.S. No: 352, s. 12^a, 15^b, 29^a, 45^a ve 65^a.

taraftan Culnarhanoğlu Abdal ve bir taraftan Topçu Ohann'ın ve dördüncü tarafı yol ile çevrili olan bir ev olarak tavsif ediliyor. Diğer bir belgede bu kez Nazif Efendi'ye ait olan ev, bir taraftan Mehmed b. Mehmed ve bazen zimmî Bedon, bir taraftan Saruhanoğlu mülkü, bir taraftan Topçu Ohann'ın mülkü ve dördüncü tarafı yol olan bir ev olarak tarif ediliyor. Buna göre Müslümanlar ile gayrimüslimlerin birbirlerinden tamamen yalıtılmış olarak yaşamadıkları birbirleriyle canlı komşuluk ilişkileri olduğu anlaşılıyor.

2.1.16 Dini Hayat

Osmanlı Devleti İslam esaslarına göre yönetilen bir devlet olması hasebiyle bünyesinde yer alan gayrimüslim azınlıkların dini yaşayış ve ibadetlerinde özgürce hareket etmelerine büyük önem vermiştir. Bu dini azınlıklar Diyarbakır ve çevresinde de yaşamaktaydı. Başlıca Rum, Ermeni, Süryani, Keldani gayrimüslim cemaatleri bulunmaktaydı. Bunların dini ayinleri ile her türlü cemaat işlerini yürütmek hususunda yetkili olan din adamları özel beratlar ile atanırdı. Zaman zaman bu cemaatler ile yerel halktan bazı kimseler arasında vuku bulan birtakım sorunlar padişaha kadar iletilir ve çözüm talep edilirdi. Merkezden gönderilen fermanlar vali, kadı veya naib gibi ileri gelen idarecilere neler yapılması gerektiği konusunda bilgi ve emirler içerirdi. Bu konuları ihtiva eden belgeleri ele aldığımızda ilk olarak karşılaştığımız husus dersa'adetin cemaatlerin dinlerini icra etmelerinin önünde engel oluşturan sorunlara karşı göstermiş olduğu hassasiyettir. İkinci olarak bu konuda daha önce gönderilmiş fermanlara atıf yapılarak nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğinin izah edilmesidir. Üçüncü olarak da yerel yetkililerin gerekli yaptırımları uygulamada kesin kararlılık göstermelerinin ve bu konuda tavizsiz olmalarının istenmesidir.

Antakya ve tevabiindeki Rumların patriği olan rahip Menutyas'ın Diyarbakır ve civarındaki Rumların metropolitliğine rahip Makaryos'un atanmasını isteyen arz-ı hal ve yirmi bin akçe resm-i peşkeşin hazineye nakden ödenmesini müteakip rahip Makaryos'un bu göreve atandığına dair berat-ı hümâyûna göre, Diyarbakır ve civarında yaşayan Rumlar üzerine âdet ve ayinleri çerçevesinde metropolit tayin edildiği, bu metropolite tâbi olan

Rumların onun doğru sözüne uymaları ve azl veya nasb yaptığında buna müdahale edilmemesi, kendisinin muvâfakat ve izni olmadan nikah akdi veya feshi gibi hususlarda muhalif hareket edilmemesi, ölen papaz, keşiş ve rahibelerin patrikliğe ait metrûkatlarının yerine ulaştırılmasına engel olunmaması, kiliseye vakf olunan bağ, bahçe, çiftlik, değirmen, çayır, tarla ve diğer eşyaların zapt ve tasarrufunda hiçbir kimsenin, hatta kuzât, nüvvâb, beytü'l-mal ve kısam adamlarının dahi müdahale etmeleri yasaklanıyor.¹⁴² Yine bu ferman hatırlatılarak bu kez rahip Menutyas'ın metropolitliği kapsamına giren kazalarda da yine yukarıdaki berat çerçevesinde hareket edilmesi isteniyor.¹⁴³

Daha önce İstanbul ve tevabiindeki Rumlar için verilen berat-ı şerif örnek gösterilerek Diyarbakır ve civarındaki Rumların görevli papazlarından birine güya yüksek sesle İncil ve Tevrat okuduğu, mum yakıp kilisede iskemle ve tasvirler bulundurduğu, buhur yakıp sallayarak değnek tuttukları gerekçe gösterilerek cezalandırma yoluna gitmek isteyen vali, müşir ve diğer memurların olması halinde buna izin verilmemesi, önceki berata dayandırılarak hatırlatılıyor. Herhangi bir vaka olması halinde de bu durumun dersa'adete bildirilmesi isteniyor.¹⁴⁴

Ermeni cemaat için de defterde üç adet belge yer almaktadır. Bunlardan birincisinde; Ermeni patrikliğinin ayinlerinin icrasına müdahale edilmemesini içeren berat örnek gösterilerek Diyarbakır ve bağlı yerlerde yaşayan Ermenilerin dini ayinlerini icra ederken öteden beri çan çalma âdeti varken bazı kimselerin buna müdahale etmek istemeleri şikayet konusu edilerek İstanbul Ermeni Patrikliği aracılığıyla dersa'adete iletilmiş, buna karşılık patrikliğe verilen berat örnek gösterilerek Diyarbakır'da da bu berat çerçevesinde hareket edilerek bu vesile ile herhangi bir şamata ve olay meydana gelmemesi konusunda naibe gerekli uyarılar yapılıyor.¹⁴⁵

İkinci belgede; Diyarbakır'da yerleşik Ermenilerin kilise zangoçlarına yapılan saldırı ve darp konusundaki şikayet üzerine bu şekilde bir saldırı yapanların derhal bulunup

¹⁴² D.Ş.S. No: 352, s. 36^b.

¹⁴³ D.Ş.S. No: 352, s. 42^a.

¹⁴⁴ D.Ş.S. No: 352, s. 36^b.

¹⁴⁵ D.Ş.S. No: 352, s. 42^a.

gerekli cezanın verilmesi ve bir daha böyle olaylara izin verilmemesi istenmektedir. İkinci bir husus ise memleket meclisinde Ermenileri temsilen bir kişinin bulunmadığı ve bunun olması için yapılan başvuruya cevap olarak şehir meclislerinde her milletten temsilciler olduğu hatırlatılarak Ermenileri temsilen de bir kişinin meclise alınması gerektiği ifade ediliyor.¹⁴⁶

Üçüncü belgede; Fakir Ermeni reayanın ölmesi halinde kanuna muhalif bir şekilde resm-i kısmet alındığına dair İstanbul ve bağlı yerlerdeki Ermenilerin patriği İstapan'a ait şikayet dilekçesine cevap olarak Diyarbakır'da yaşayan Ermeni reayanın ölümü hususunda veraset malının taksimi yapılırken kanuna muhalif bir şekilde bir akçe dahi alınmamasını içeren ferman bu konuda Diyarbakır naibini uyarıyor.¹⁴⁷

İstanbul ve tevabii Katolik Süryani patriği Karabit'in Diyarbakır ve bağlı yerlerde yaşayan Katolik Süryaniler için Anton v. Hamkiri rahibin murahhas tayin edilmesi hususunu isteyen ve on bin akçe resm-i peşkeşin iki bininin takdimini içeren yazısına cevaben rahip Anton'un daha önceki Mardin ve civarına ilaveten Diyarbakır ve civarına da murahhas tayin edildiğini içeren berat veriliyor. Bu berat çerçevesinde yapılacak olan ayinlere kesinlikle müdahale edilmemesi, kilise ve manastırlarına teftiş bahanesiyle girilip rencide edilmemeleri, nikah akdi ve feshi konularında zorlanmamaları, kilise ve manastırların tamirat ve borçları sözkonu olduğunda kilise ve manastırların eşyalarına zorla el konulmaması, gerek reayadan öldüklerinde kiliseye veya fakirlere verilmek üzere vasiyeti olanların gerekse papaz, keşiş ve keşişelerin kiliseye miras bırakmak üzere yaptıkları vasiyet çerçevesindeki mallarının yerine ulaşmasında engel olunmaması, kimsenin zorla müslüman yapılmaması, papazların görevlendirilmesinde veya azlinde müdahale edilmemesi, her türlü mal ve eşyaları konusunda vermeleri gereken vergilerin dışında bir şey talep edilmemesi, murahhasın veya papazların kadıya şikayetleri konusunda delilsiz hareket edilmemesi, murahhasın veya papazların dini ayinlerini icra etmelerinde ve

¹⁴⁶ D.Ş.S. No: 352, s. 42^a.

¹⁴⁷ D.Ş.S. No: 352, s. 73^b.

her türlü dini kıyafet ve kendilerine mahsus asa ve benzerlerini kuşanmalarında engel çıkarılmaması isteniyor.¹⁴⁸

Diyarbakır'da yerleşik Keldani Katoliklerinin her türlü dini ayin ve yaşayışlarında kendisine uyulması için piskopos Butros'un murahhas tayin edilmesini isteyen İstanbul ve tevabii katolik patriği Piskopos Andan'ın on beş bin akçe resm-i peşkeşin hazineye verildiğini ifade eden dilekçesine istinaden piskopos Butros'un murahhas tayin edildiğini onaylayan berat veriliyor. Yukarıdaki belgede bahsedilen hususların tümü burada da ifade ediliyor.¹⁴⁹

Yakubi Süryani patriği olan İlyas'ın ölümü üzerine İstanbul ve bağlı yerlerin Ermeni patriği olan Matyos Baskiyos'un kırk sekiz bin akçe resm-i peşkeşin hazineye yatırıldığına dair belge ile Rakka, Halep, Şam, Mardin, Diyarbakır, Musul, Kilise-yi Deyrza'feran ve bağlı yerlerin patriğine Yakup'un getirilmesini isteyen dilekçesine istinaden berat veriliyor. Bu berata göre; tüm reaya Yakup rahibin patriğini kabul etmeli, ona itaatte kusur etmemeli, papaz, keşiş gibi kimseleri azl veya nasb ettiğinde buna kimse müdahale etmemeli, kuvvet sahibi kişiler tarafından bazı papazların azl veya nasb edilmesi veya sürülmesi konusunda baskı yapılmamalı, fakir ruhbanlar için toplanan sadakalara el atılmamalı, varisi olmadan ölen papaz ve benzeri din adamlarının patriğe kalan metrûkatlarına beytü'l-mal veya kısam adamları müdahale etmemeli eğer vasiyet var ise kiliseye kalan miras mallarına da müdahale edilmemeli, ayinleri üzere saçlarını kesmek veya aforoz gibi âdetlerine karışılmamalı, eğer patrik kefil olmamış veya borcu yok ise ölen bir zimmî kastedilerek alacağımız var idi sen madem ki patriklersin o halde sen bu borcu ödemelisin, bunu senden alırız gibi hilaf-ı şer'-i şerif hususlara izin verilmemeli, giydikleri dini kıyafet ve taşıdıkları asa ve benzeri şeylere müdahale edilmemeli, kiliseye vakıf bırakılan bağ, bahçe, çiftlik, değirmen, çayır, tarla, dükkan, her türlü ağaç ve benzeri ne varsa bunlar zabt ve tasarruf konusunda patriğe bırakılmalı şeklinde emirler yer alıyor.¹⁵⁰

¹⁴⁸ D.Ş.S. No: 352, s. 70^b.

¹⁴⁹ D.Ş.S. No: 352, s. 71^a.

¹⁵⁰ D.Ş.S. No: 352, s. 73^a.

Gayrimüslim reaya konusunda Avrupalı devletler de Osmanlı Devletine baskı yapabilmekte ve kendi mezheplerine bağlı bulunan Hristiyanlar bahane edilerek Osmanlıdan bazı ayrıcalıklar ve dini özgürlükler istenmektedir..Bu konuda son olarak ele alacağımız belgede, Fransa büyükelçisinin ricasıyla Âmid kazası naib ve müftüsüne yazılan fermanda ifade edildiği üzere Kapucîn rahipleri elinde olan Frenk mezhebine tabi manastırlardan Diyarbakır'da bulunan ve bir taraftan İskender Paşa Vakfı mülkü ile komşu olan manastır mülkünün yer tespitinin yapılması ve hem buradaki mabedin hem de İzmir, Sayda İskenderiye vesair liman kentlerinde bulunan ve Fransızlara bağlı olan kiliselerin tamir ve onarımı ile ibadetlerinin icrasına engel olunmaması isteniyor.¹⁵¹

¹⁵¹ D.Ş.S. No: 352, s. 47^b.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1 352 NOLU ŞER'İYE SİCİLİ'NİN ÖZELLİKLERİ VE İHTİVA ETTİĞİ KONULAR

352 Nolu Şer'îye sicilinde bulunan 167 belgede bir hayli sayıda Müslüman ve gayrimüslim kişi adları ile köy, nahiye, mahalle, kazâ ve aşîret isimleri yer almaktadır. Bu da bize belgelerin ne kadar çeşitli ve zengin içerikli olduğunu göstermektedir. Yine belgelerde çok sayıda meslek adı geçmektedir. Bu mesleklerin çokluğu özellikle şehir hayatının ve ekonomik hayatın canlılığı adına dikkate değerdir. İncelediğimiz belgelerde kişi adlarından önce çok sayıda lakap, ünvan, aile adları gibi belirleyici isimlere rastlamaktayız. Şer'îye sicilinde cami ve medreseler ile vakıf, han ve hamam gibi yapılardan da bahsedilmektedir. Yalnız bunların kayıtlara geçen kısmı mevcut olan yapılara göre bir hayli azdır. Belgelerde şahısların vefatı dolayısıyla miras malları, bunların taksimi, ölen kişinin borçları, çocuk ve eşleri de yer almaktadır. Bu konuyla ilgili veya ayrı kapsamda mülk satış ve alış işlemleri de bahse konu olmaktadır. İncelediğimiz belgelerde az sayıda arazi anlaşmazlıkları, cinâyet, tecavüz ve yüz kızartıcı suçlar da yer almaktadır. Ekonomik hayata ilişkin bahse konu birçok belge bulunmaktadır. Tarım ve ticâret, mukata'alar, vergi miktarlarının tarım ve hayvancılık ürünlerinden ödenmesi, işçi ücretleri, paranın değeri gibi ekonomik bir çok veri belgelerde bulunmaktadır. Diyarbakır ve Kürdistan eyaletlerinde gümrük ve askeri konular ile ilişkili çok sayıda belge de sicil defterinde yerini almıştır. Tanzimat kanunlarının bölgede uygulamaya geçmesi ve yeni kanunların nasıl uygulanacağı ve bilhassa vergi toplama gibi uygulamaların nasıl olacağı husûsları da dikkat çekmektedir.

Son olarak Tanzimat öncesi zimmîlerin hakları, vergilerinin toplanması ile Tanzimat sonrası gayrimüslimlerin ibadet özgürlüğü ile kendi hukuklarına göre ayin yapabilmeleri, evlilik, miras, kiliselerde ibadet usûlleri ile şehir meclislerinde yönetimde temsil edilmeleri husûslarına mebnî uzunca belgeler yer almaktadır.

Defterde geçen belgeleri genel olarak şu konular altında toplanabilir:

Sıra No	Belge Konusu	Belge Adedi
1	Vergi ile ilgili defter, vergilerin tahsili ve benzeri hususlar	30
2	Çeşitli şahısların görevlendirme emirleri ile maaş ve yıllık ödentileri içeren hususlar	30
3	Askeri sevkiyatlar, mal alımı, ücret ve ödemeler gibi hususlar	23
4	Gayrimüslimler, dini ayinleri, yöneticileri ve bir takım şikayetleri gibi hususlar	13
5	Mülk alım satımı	12
6	Veraset ve terekeler	12
7	Hazine, Maliye, Arazi ve İdari taksimat ile ilgili hususlar	10
8	Mukata'a ve mutasarrıflık	7
9	Hırsızlık, gasp, darp ve adam öldürme	5
10	Vakıf ve dini konular	5
11	Mal satışı ve mülk kiralama	5
12	Alacak-borç ve haksız uygulamalarla ilgili davalar	4
13	İş ve yapım masrafları	3
14	Sürgün	3
15	Dua, övgü ve tavsiye içeren yazılar	3
16	Alıkoyma ve tecavüz	1
17	Nikah	1

Belgelerin transkripsiyonunda kolay ve anlaşılır bir imla kullanılmaya gayret edilmiştir. Bazı kelimelerin günümüzdeki yazımları tercih edilirken bazı kelimeler de o günkü kullanım şekli ile aynen yazılmıştır. “Beğ” yerine “Bey”, “havlu” yerine “avlu” gibi. Bazen de o günkü haliyle bırakılmıştır. “etmekçi, eğerçi, idüğü” gibi. İnceltme işareti gereken yerlerde kullanılmış çoğu zaman günümüzün yazılış şekline uyulmuştur. “Diyarbakır” hüküm özeti kısmında yazılırken hüküm kısmında “Diyarbekir” şeklinde bırakılmıştır. Nispet “ye” si “şer’iye, mahmiye” gibi kelimelerde tek, “mâhiyye, kâtibiyye” gibi kelimelerde şeddeli olarak okunmuştur. Yer adlarında genellikle günümüzdeki telaffuzları tercih edilmiştir. “Karakeçili, Patrik” gibi. Şahıs isimlerinin önünde yer alan ünvan veya lakap isimleri büyük yazılmıştır. “Cenazecioğlu Nail, Hastecioğlu Maksi İkop”

gibi. Sonu “up, üp” ile biten kelimeler “ıp, ip” şeklinde yazılmıştır “verüp, alup” yerine “verip, alıp” gibi. Defterin aslında sayfa numaraları yer almadığından ilk belgenin bulunduğu sayfadan başlayarak numaralandırma yapılmıştır. Öncelikle her varak için bir sayfa numarası verilmiştir. “1, 2, 3” gibi. Her varakın sağ kısmı “a”, sol kısmı “b” olarak kabul edilerek sayfalar “1^a, 1^b, 2^a, 2^b” şeklinde numaralandırılmıştır. Metinde mürekkep dökülen, silik ve görüntüsü çıkmayan, sayfa birleşim yerlerinin üst üste gelmesiyle okunamayan yerler (...) şeklinde gösterilmiştir. Okunmasında tereddüt edilen kelimelerin yanına (?) şeklinde işaret konulmuştur. Bazı kelimelerin eksik veya yanlış yazıldığı düşünüldüğü yerlerde parantez içerisinde günümüzdeki hali olan kelime yazılmıştır. Varak numaraları koyu puntolarla ve köşeli parantez içinde [] şeklinde yazılmıştır. Belge sonlarına kayıt tarihleri hicri ve miladi olarak köşeli parantez içerisinde eklenmiştir. Vergi tevzi defterleri gibi metin halinde yer alan uzun belgeler tablo halinde verilmeye çalışılmıştır.

3.2 TRANSKRİPSİYON

[1]

Hüküm Özeti 1: Kahve gümrük vergisi hakkındadır.

Hüküm 1:

Okunamayan kısımları mevcûddur.

Bağdatlı Salih b. el-Hâc Yahya yedinde ...olan on dört batman kahvenin ...on buçuk kuruş resmi gümrüğü cem'ine mezun...olan muattal ...kahvesini ...mezbûr ... Salih yedinden ahz eylediği deyu...

İkrarı ... [13 Safer 1137/30 Ekim 1724]

Hüküm Özeti 2: Mukata'a hakkındadır.

Hüküm 2:

Okunamayan kısımları mevcûddur.

Adilcevaz'ın hisarı neferâtının mukata'asına ...olup iki senesi sifte. ...

Bismil ...

(Sayfanın üst ve alt sol köşesinde de kısmen görünen bölümler okunamamaktadır.

Sayfanın etek kısmında okunamayan bir mühür de vardır)

(2^a) Hüküm Özeti 3: Mülk satışı

Hüküm 3:

Medine-i Âmid mahallâtından Mollâ Bahaddin mahallesinde sâkin Conkırzâde Mustafa Ağa b. Ahmed meclis-i şer'-ide işbu bâ'is Ayineci Mustafa b. Ali mahzarında ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip akd-ı âti'z-zikr sūdûruna silk-i mülk-i sahîhde münselik olup bundan akdem mezbûrete semen-i medfu'u iştirâ eylediğim mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Abdullatif Çavuş mülkü ve bir taraftan Abdulkadir Çavuş mülkü ve bir taraftan Dülger Bido mülkü ve taraf-ı râbi'den tarîk-i âm ile mahdûd iki çardak ve tahtlarında bir mutfak ve bir kiler ve su kuyusu ve kenîf ve avluyu müstemil menzili tarafeynden icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı mufsideden (ari) bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer'î ile merkûm Ayineci Mustafa'ya yüz elli kuruşa bey' ve temlik ve teslim edip ol dahi ber minval-ı muharrer iştirâ ve temellük ve tesellüm eyledikten sonra semeni olan meblâğ-ı mezbûr yüz elli kuruşu mezbûrun yedinden tamâmen ahz ve kabz eyledim, ba'de'l-yevm menzil-i mahdûd-i mezkûr merkûm Ayineci Mustafa'nın mülk-i müştêrâsıdır. Keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr zabt ve tasarruf eylesin dedikde gıbbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-işrîn min Şevvali'l-kerim. [28 Şevval 1136/20 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Seyyid Ahmed-i Muhammed Berri, Mollâ Mustafa-yı Kenan, Kul Ağası İsmail, Es-seyyid Muhammed Hızır, Ebu Bekir b. Osman, Murad b. İbrahim Efendi.

Hüküm Özeti 4: Asker ta'yinâtı alımı

Hüküm 4:

Eyalet-i Diyarbekir'e tâbi' Palu kazâsı ahalisi taraflarından husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müsecelleri olan kazâ-i mezbûr sükkânından fahru'l-müderrisin el-kîram Yusuf

Efendi b. Abdu's-Samid vekâleten meclis-i şer'-i hazır-ı lâzımü't-tevkîrde dergâh-ı ali mahfûfen bi'l-ma'ali kapıcıbaşlarından iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarim, müstecmiu'l-mehâmidi ve'l-mekârim iş bu bâ'isü'l-kitâb Nebeşli Muhammed Ağa mahzarında bi'l-vekâle ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip müşârün ileyh Muhammed Ağa me'muriyet ve mübâşeretiyle halen Van muhafızı ve Tebriz kalesi feth ve teshîrine me'mur olan vezîrim ruşen damir-i müşîr-i müşteri tedbir devletlü, saadetlü Ubeyd Paşa hazretlerinin mai'yyetine me'mur-i tavaif-i askeriyenin ta'yinâtlarında Medine-i mezbûrenin kazâ ve nevâhisinde hintanın beher kil-i İstanbuli nakli ile kırk liter sağ akçeye ve şa'irin beher kil-i İstanbulisi kezâlik nakli ile otuzar sağ akçeye olmak üzere otuz bin kil-i istanbuli hinta ve seksen bin kil-i İstanbuli şa'ir mübâya'a ve bahaları ağa-yı müşârün ileyh yedinden verilmeyip kuman-i alide mastûr buyrulmaklı ber mucîbi defter tevzi'i kazâ-yi mezbûrede mübâya'a eyledikleri üç bin kil-i İstanbuli hintanın ber vech-i muharrer bahalısı bin yüz yirmi beş kuruş ve yedi bin kil-i İstanbuli şa'irin ber vechi muharrer bahalısı olan bin yedi yüz elli kuruş ki min hasebi'l-mecmu iki bin sekiz yüz yetmiş beş kuruş olmağla meblâğ-ı mecmu-ı mezbûr-ı müşârün ileyh Muhammed Ağa'ya tamâmen def' ve teslim ve baha-i hinta ve şa'ir olmak üzere mübâşir-i muma ileyh Muhammed Ağa yedinden bi'l-vekâle meblâğ-ı mezbûr iki bin sekiz yüz yetmiş beş kuruş bi't-tamâm ve'l-ikmâl ahz ve kabz eyledi. Meblâğ-ı mezbûrda ağa-yı muma ileyh zimmetinde bir akçe ve bir habbe baki kalmamıştır dedikde gibbe't-tasdiki'l-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sani min Zilkade el-şerîf lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [2 Zilkade 1136/23 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Yekin Cemal Efendi b. Murad kâtib Alaaddin Efendi Murad b. İbrahim Efendi Bekir-i Osman el-emru kemâ zukire fihi namekahu el-fakir İlallahi sübhanehu es-Seyyid Muhammed Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 5: Mülk satışı

Hüküm 5:

Medine-i Âmid mahallâtından Mollâ Bahaddin mahallesinde sâkin Mollâ Ahmed b. Seyyid Hasan nâm kimesne meclis-i şer'-ide iş bu bâ'isü'l-kitâb Conkırzâde Mustafa Ağa b. Seyyid Ahmed mahzarında ikrâr-ı tam ve takrîri kelâm edip akd-ı ati'l-beyânınız südüruna değin silk-i mülk-i sahîhimde münselik olup mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan mühürken zâde menzili ve bir taraftan müşteri-yi mezbûr menzili ve bir taraftan Kasap Melkon-ı zimmî menzili ve taraf-ı râbi'den tarîk-i âm ile mahdûd avlu ve mecari-yi mezbûr Mustafa Ağa ile müşterek olan bir meclisli ve bir kiler ve su kuyusunu muhtevi menzili bi cem'i't-tevabi ve'l-levahıkı tarafımdan icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı mufsideden ari bey'i bâtt-ı sahîh-i şer'î ile mezbûr Mustafa [2^b] müdde'asına beyyine talep olundukda 'udûl-ı ümera-i ricâl-i müslimînden es-Seyyid el-Hâc Yasin Efendi b. es-Seyyid Hüseyin ve Attâr İsmailBey b. Musanâm kimesneler liecli'ş-şehâde meclisi-i şer'de hâzır olup isre'l-istişhâd fi'l-hakika mezbûr el-Hâc Yusuf'un 'uhdesinde olan dükkânın ihale-i kadîmi seksen akçe olup mukaddemen dükkân-ı mezbûre 'uhdesinde olanlar meblâğ-ı mezbûr seksen akçe beher mâh taraf-ı vakfa def' ve teslim eyledikleri malumumuzdur. Bu husûsta bu vech üzere şâhidiz ve şahadet dahi ederiz deyu her biri edayi şahadet-ibildiklerindeel-kabûl şehâdetleri makbul olunmağınile dükkân-ı mezbûrun ihale-i kadîmi olan meblâğ-ı mezbûr seksen akçe beher mâh taraf-ı vakfa eda ve teslimi tenbîh olunup mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-aşir min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [10 Zilkade 1136/31 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Ebu Bekir b. Osman Murad b. İbrahim es-Seyyid Alaaddin b. Hızır es-Seyyid Muhammed Emin Ağa b. Mollâ Hasan el-emru kemâ zukire minhu namekahu el-fakir İlallahi sübhanehu ve teala es-Seyyid Muhammed Sun'ullah el-asi indallahi ebeden ufiye anhu.

Hüküm Özeti 6: *Ölüden geriye kalan kılıncın tespiti*

Hüküm 6:

Kılınç

Medine-i Âmid mahallâtından Şeref Çavuş mahallesi sâkinesi iken bundan akdem fevt olan Aşura bt. Attâr Ali'nin liebeveyn er karındâşı ğaib ani'l-beled ye müteveffıyye-i mezbûrenin mahalle-i mezbûrede vâki' 'inde'l-ahali ve ciran malumu'l-hudûd ve'l-müştemilat menzil ve sair eşya-yı muntakalasından isabet eden hamile Ermeniyye şer'î ile zabt ve hıfza bir kılınç tadbibinin lazım ve mühim olmağın hakim-i mevki olan hamil-i ... iş bu bir kılınçPenbuhcu İbrahim b. Hüsni kılıncı tadbib ve tamir eylemekte olduğu kılınc-ı mezbûru kabûl ve hizmet-i lâzimesi kemâl-ı sadakat ve istikâmet üzere kemâ sebak ifayailtizâm etmeğın mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-'işrîn min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [20 Zilkade 1136/10 Ağustos 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Sımakili Seyyid İbrahim Osman-ı Muhammed İbrahim-i Muhammed es-Seyyid Mollâ Ubeyd-i Mollâ Ali Berber Ali-yi Çelebi Muhammed Fahri-yi Hasan b. Ali Murad-ı İbrahim Bekir-i Osman.

Hüküm Özeti 7: *Mülk satışı*

Hüküm 7:

Medine-i Âmid mahallâtından Kılınçbey mahallesi sükkânından Sinan b. Ömer ile validesi olup zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arefe olan Sinan b. Ömer meclis-i şer'-i lâzımü't-tevkîrde iş bu bâ'isü'l-kitâb Yusuf b. İbrahim mahzarında takrîri bi'l-asâle ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip akadat-ı âti'z-zikrin sūdûruna değın silk-i mülk-i sahîhimizde münselik olup mahalle-i mezbûrede vâki' iki taraftan Yusuf mülkü ve tarafeyni tarîk-ı âm ile mahdûd iki sofa ve bir buhari ve bir çardak ve tahtlarında mutfak ve ahır ve kenîf ve avluyu

müştemil menzilizimiz bi cümle't-tevabi-i ve levahıkı tarafların icâb ve kabûlünü havi ve şurût-ı muftideden âri bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer'î ile mezbûr Yusuf'a iki yüz yirmi kuruşa bey' ve temlik ve teslim eyledim. Ol dahi ber minval-ı muharrer iştira ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl eyledikten sonra semeni olan meblâğ-ı mezbûr iki yüz yirmi kuruşu merkûm Yusuf yedinden takrîrimiz bi kaderi'l-hısas ahz ve kabz eyledik, ba'de'l-yevm menzil-i mahdûd-i mezkûr-ı amir tevabi ve levahıkı ile merkûm Yusuf'un mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr mutasarrıf olsun dediklerinde gıbbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sani 'aşar min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.
[12 Zilkade 1136/2 Ağustos 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Tütüncü Ömer b. Hacı Hüseyin, Bakkal Ömer b. Mollâ Hüseyin b. Resul, Mollâ Ali b. Beşar, el-Hâc Süleyman b. Davud, Katırcı Hüseyin el-Hâc Abdullah Mustafa b. Hüseyin Mollâ İsmail Hüseyin b. Hızır [3^a] el-emru kemâ zükire fihi harrere el-fakir ileyhi azze ve teala es-Seyyid Muhammed Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-Muhammed ufiye anhu Eyalet-i Diyarbekir'e tâbi' Hani kazâsı sükkânından Mustafa b. ...

Hüküm Özeti 8: *Asker ta'yinâtı alımı*

Hüküm 8:

Hani kazâsı mübâya'asıdır.

Asâle ve sair ahalisi taraflarından husûs-ı âti'l-beyânmeclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde dergâh-i ali dâme mahfûfen bi'l-meali kapıcıbaşlarından iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarim müstecmi'l-mehâmid ve'l-mekârim iş bu bâ'isü'l-kitâb Nebeşli Muhammed Ağa mahzarında ve bi'l-vekâle takrîr-i kelâm ve tabir-i ani'l-meram edip müşârün ileyih Muhammed Ağa me'muriyet ve mübâşeretiyile ve hâlâ Van muhafızı Tebriz kal'ası feth ve teshîrine me'mur olan vezîrim ruşen damir-i müşîr-i müşteri tedbir devletlü saadetlü Abdullah Paşa hazretlerinin mai'yyetine me'mur-i tavaif-i askeriyenin

ta'yinâtlarında malikâne Diyarbekir ve nevâhisiden hıntanın beher kil-i İstanbuli nakli ile..... sağ akçeye ve şa'irin beher kil-i İstanbuli kezâlik nakli ile otuzar sağ akçeüzerine otuz sekiz kil-i İstanbuli hınta ve seksen sekiz İstanbuli şa'ir ve bahaları ağa-yı müşârün ileyh yedinden verile deyu ferman-ı 'alişânım mastûr buyurulmuş. Ber mucîb-i defter tevzi kazâ-yi mezbûreden mübâya'a eyledikleri ancak sekiz kil şa'iri bahası min haysü'l-mecmû' sekiz kuruş olmağla meblâğ-ı mezbûru müşâr-ı ileyh Muhammed Ağa bizlere tamâmen vaz' ve tesellüm ve bizler dahi bahasına olmak üzere mübâşir-i muma ileyh Muhammed Ağa yedinden meblâğ-ı mezbûr sekiz kuruşu bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledik. Meblâğ-ı mezbûrdan ağa-yı müşârün ileyh zimmetinde bir akçe ve bir habbe baki kalmamıştır dediklerinde gıbbe't-tasdik el-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-hadi ve'l-'işrîn min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [21 Zilkade 1136/11 Ağustos 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Hakim-i Muhammed-i Hakim Ebu Bekir-i Osman Murad-ı İbrahim Mustafa Ağa-yı Conkırzâde el-emru kemâ zukire fihi namekahu el-fakiru ilallahi sübhanehu ve Teala es-Seyyid Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 9: *Veraset malının satışı*

Hüküm 9:

Husûs-ı âti'l-beyânın mecliste ketb ve tahrîri ancak bi'l-iltimas savb-ı şer' kadîmden Mevlânâ Muhammed Mustafa Efendi ta'yîn ve irsâli olunup ol dahi Medine-i Âmid mahallâtından Camiî'n-Nebi mahallesinde sâkin iken bundan akdem fevt olan es-Seyyid Ebu Bekir b. es-Seyyid Osman'ın menziline varıp zeyl-i vesikada bi garaz müslimîn mahzarlarında akd-ı meclis-i şer'-i hatîrde eyledikteverâseti zevce-i menkuha-yı metrûkesi Rabia bt. Muhammed ile sulbî kebîr oğulları es-Seyyid Muhammed ... ve sağîr oğulları es-Seyyid Mahmut ve es-Seyyid Abdulkerim ve sulbiyye sağîre kızı

Hafize'ye münhasır şer'an zâhir ve tahakkuk olduktan sonra iş bu ashabu'l-kitab es-Seyyid Muhammed ve es-Seyyid İbrahim ve mezbûre Rabia kendi asâleten ve saġiretanı mezbûretanın ba hüccet-i şer'iyye-i merziyye-i mensubeleri.... olmaġla vesayet-i meclis-i makud-i mezbûrda her biri bi'l-asâle ve bi'l-vasaye takrîr-i kelâm edip murisimiz müteveffa-yi mezbûrdan müstemil-i mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Halil Aġa mülkü ve bir taraftan el-Hâc İbrahim mülkü ve bir taraftan Çerçi Seyyid Muhammed ve taraf-ı râbi'den tarîk-ı âm ile mahdûd hariciyesinde bir oda tahtında da bir meclis ve bir eyvân tahtında bir ahır ve avlu bir meclis ve bir buhari ve eyvân tahtında zîr-i zemîn ve bir mutfak ve bir kenîf ... [3^b] kuruş ile adedi ma'lûm bir kabda kulusu bey' ve temlik ve teslim ede..... deyu temellük ve tesellüm ve kabz eyledikten sonra semeni olan..... ile bir kabza kulus-i mezbûru yedinden ahz ve kabzve kulusu dahi meclis-i şer'de ... bey' eyledim ba'de'l-yevm menzil-i mahdûd-i mezkûr Mustafa Aġa'nın mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr mülkiyet üzere zabt ve tasarruf eylesin dedikde gibbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî yevmi's-sani ve'l-işrîn min Şevvali'l-mükerrem lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [22 Şevval 1136/14 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Seyyid Ali bin Şeyh Muhammed Hasan b. Abdullah Ahmed b. Abdullah Mustafa Mahmud-ı Muhammed Emin Murad-ı İbrahim Fahri-yi Ebubekri Osman Efendinin..

Hüküm Özeti 10: *Asker ta'yinâtı alımı*

Hüküm 10:

Diyarbakir'e tâbi' Eğil Kazâsı ahalisi taraflarından husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müseccelleri olup kazâ-i mezbûr mutesellimi olan fahru'l-eşyai Recep Aġazâde Mahmud Aġa meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde dergâh-ı âli dâme mahfûfen bi'l-meali kapıcı başlarından iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarim, müstecmi'i'l-mehâmidi ve'l-mekârim iş bu

bâ'isü'l-kitâb Nebeşli Muhammed Ağa mahzarında bi'l-vekâle takrîri kelim ve tabir-i ani'l-meram edip müşârün ileyh Muhammed Ağa me'muriyet ve mübâşereti ile hâlâ Van muhafızı ve kal'a-yi Tebrizi feth ve teshîrine me'mur olan ruşen damir-i müşîr-i müşteri tedbir devletlü, saadetlü Abdullah Paşa hazretlerinin maiyetine me'mur tavaif-i askeriyenin ta'yinâtları için mezbûr kazâ ve nevâhisine hıntanın beher kil-i İstanbuli naklı ile kırk beş sağ akçe ve şa'irin beher kil-i İstanbul kezâlik naklı ile otuzar sağ akçeye ve üzerine otuz sekiz kil-i İstanbuli hınta ve seksen sekiz kil-i İstanbuli mübâya'a ve bahaları ağa-yı müşârün ileyh yedinden verilerek deyu ferman-ı alide mastûr olmağın ber mucîbi defter tevzi kazâ-yı mezbûrdan mübâya'a eyledikleri beş yüz bin kil-i İstanbuli hıntanın ber vech-i muharrer bahaları olan yüz seksen yedi buçuk kuruştanmin haysü'l-mecmû' sekiz yüz seksen yedi buçuk kuruş alınmakla meblâğ-ı mezbûru müşârün ileyh Muhammed Ağa bana tamâmen def' ve teslim ve ben dahi baha-i hınta ve şa'ir olmak üzere mübayi-i muma ileyh Muhammed Ağa yedinden bi'l-vekâle meblâğ-ı mezbûr sekiz yüz seksen yedi buçuk kuruşu bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledi. Meblâğ-ı mezbûrdan Ağa-yı muma ileyh zimmetinde bir akçe ve bir habbe baki kalmamıştır dedikde gibbe't-tasdîk el-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-salis min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [3 Zilkade 1136/24 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Eyyüb b. Şahin, Şahin b. Ömer, Hasan b. İbrahim, Murad b. İbrahim ve Bekir b. Osman.

Hüküm Özeti 11: Alıkoyma ve tecavüz davası

Hüküm 11:

Hüccet-i iskat

Medine-i Âmid nevâhisinden Çüngüş nahiyesi kuralarından nâm karye sâkinelerinden Rahime bt. Mustafa nâm hâtûn.... ba'de el-şer' meclis-i şer'-i hatîr-

i lâzımü't-tevkîrde iş bu bâ'isü'l-kitâb es-Seyyid Ömer b. Muhammed mahzarında üzerine da'va ve takrîr-i kelâm edip iş bu mezbûr es-Seyyid Ömer güz vaktinde bağdan gelir iken yoluma gelip değnek ilemı darp ve yere yıkıp bekrimi izale eyledikte sükut ilegitti.... nikah ederim deyu beni menziline götürüp, dört ay miktarı menziline iskan ta'avvuk den hamile olup bu cenini sakt eyledikte ben seni nikah eyleyem deyu bana olunup ve mucîb-i şer'i icrâ olunmak matlûbumdur dedikte gibbe's-suâl..... müdde'asına beyyine taleb olundukda ikame-i beyyine ve isbat-ı müdde'aya bir cihetle.... olmağın mezbûr es-Seyyid Ömer'in yedinde olup irat eylediği fetva-yi..... zevci olmayan Hind'in hamli zâhir oldukta [4^a] ...li enne'd-da'vâ la yusbitu mücerrede'l-eşyai deyu mastûr ve mukarrer buyurulmağın mucîbi ile mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sani min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [2 Zilkade 1136/23 Temmuz 1724)]

Şuhûdü'l-hâl: Hüseyin b. İbrahim Murad b. İbrahim Ebu Bekir b. Osman Mollâ Ahmed Ahmed Çavuş divane el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakir ilallahî sübhanehu ve Teala Es-seyyid Muhammed Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye.

Hüküm Özeti 12: *Asker ta'yinâtı alımı*

Hüküm 12:

Palu

Dergâh-i âli dâme mahfûfen bi'l-me'ali kapıcıbaşlarından iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarim müstecmi'l-mehâmidi ve'l-mekârim Nebeşli Muhammed Ağa meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde eyalet-i Diyarbekir'e tâbi' Palu kazâsı ahalisi taraflarından husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müseccelleri olan kazâ-i mezbûre sükkânından müderris Yusuf Efendi b. Abdu's-Samid mahzarında ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip iş bu sekiz yüz otuz altı

senesinde me'muriyet ve mübâşeretimle hâlâ Van muhafızı ve Tebriz kalesini feth ve teshîrine me'mur olan vezîri ruşen damir-i müşîr-i müşteri tedbir devletlü, saadetlü Abdullah Paşa hazretlerinin maiyetine me'mur tavaif-i askeriyenin ta'yinâtları için medîne-i mezbûrenin kazâ ve nevâhisinden hintanın beher kil-i İstanbuli nakliyesine kırk beşer akçe ve şa'irin beher kil-i İstanbuli kezâlik naklı ile otuzar sağ akçeden olmak üzere otuz bin kil-i İstanbuli hinta ve seksen bin kil-i İstanbuli şa'irden ber mucîbi defter tevzi ve kazâ-i mezbûreden saliyane olanları sekiz bin kil-i İstanbuli şa'ir ve üç bin kil-i İstanbuli hinta kazâ-yi mezbûr ahalileri taraflarından muhammel Tatvan iskelesine nakl ve mahall-ı mezbûrda kabzalı bi't-temam teslim edip saliyane-i mezbûreden zimmetlerinde bir habbe baki kalmamıştır dedikde mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'r-rabi' min Zilkade el-şerîf lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [4 Zilkade 1136/25 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Osman b. Ebu Bekir Halil bin Sem'anzâde Alauddin Halid Muhammed Selim Murad b. İbrahim el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakiru ilallahi sübhanehu ve Teala es-Seyyid Sunullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 13: *Veraset malının satışı*

Hüküm 13:

Medine-i Âmid mahallâtından Camiî'n-Nebi mahallesi sâkini iken bundan akdem fevt olan Nakkaş Abdullah b. Abdullah'ın verâseti zevce-i menkuha-yi metrûkesi Âişe bt. Abdullah, vâsilger oğlu gaib Muhammed ve sulbiyye kebîre kızı Medine nâm hâtûna munhasır olduğu şer'an zâhir olduktan sonra zatları ta'rîf-i şer'î ile muarref olan mezbûretan Âişe ve Medine asâleten ve gaib-i mezbûr tarafından ba hüccet-i şer'iyye nasb olunan li ebeveyn ammîsi Hamza vasayeten meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde iş bu bâ'isü'l-kitâb Mustafa b. İbrahim mahzarında her biri ikrâr-i tam ve takrîr-i kelâm edip murisi müteveffa-yi mezbûrdan muntakîl mahall-ı mezbûrda vâki' bir taraftan Eskici Ali

mülki ve tarafeyni tarîk-ı âm ve taraf-ı rabi-i tarîk-ı âm ile mahdûd bir meclis ve bir kiler ve üç çardak ve tahtları ahır ve bir kiler ve bir mutfak ve kenîf ve avluyu müştemil kuruş avârız-ı olan menzili muteveffa-yi mezbûrun mecmeye-i nas olan mahallerde keraren ve miraren nida ve ilan mezbûr üzere yüz on iki kuruşa mezad.... olup talib-i âhar zuhûr etmemekle menzil-i mahdûd-i mezkûru bi cemi't-tevabii ve'l-levahıkı tarafeynden ve hamil ve şurût-ı muhsideden ari bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer' ile mezbûr meblâğ-ı mezbûr yüz on iki kuruş ile na ma'lûm ol dahi ber minval-ı muharrer iştırâ ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl eyledikten sonra semeni olan meblâğ-ı mezbûr yüz on iki kuruş ile mezbûr-u müşterinin yedinden her biri mezbûrun duyun-ı müsbetesi için bi'l-asâle ve bi'l-vekâle ahz ve kabz edip ve ...kusı dahi eyledik menzil-i mahdûd-i mezkûr merkûm Mustafa'nın mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr zabt ve tasarruf eylesin mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî gurreti Zilkade lisene sittîn ve mi'eteyn ve elf. [1 Zilkade 1264/29 Eylül 1848]

Şuhûdü'l-hâl: Ali Murad b. İbrahim Ebu Bekir b. Osman es-Seyyid b. Muhammed Mustafa b. Muhammed Yusuf b. Alauddin ...

[4^b] el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakiru ilellahi sübhanehu ve Teala es-Seyyid Sun'ullah el-asi ala medfîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 14: *Eski eş ile yeniden nikah akdi*

Hüküm 14:

Medine-i Âmid'in hısnı ebvâbından Dağkapısı haricinde vâki' Araplar nâm karyede sâkine olup, zâtı ta'rîf-i şer'î ile mu'arefe olan iş bu rafiat el-vesika Husna bt. İbrahim'den vech-i ati üzere istihyad-ı şer' südürundan sonra 'udûl-ı ahrar-ı ricâl-ı müslimînden Ömer b. el-Hâc Hüseyin ve Arap Halil b. Recep ve Hasan b. Resul nâm kimesneler liecli'l-ihtiyad meclis-i şer'a hâzirûn olup isre'l-istihyad fi'l-vâki' iş bu müstahbire mezbûre Husna târîh-i

kitabdan altı ay mukaddem vaz' ve ekall-i bahası iş bu es-Seyyid Mustafa b. el-Hâc Mustafa'dan talakat-ı selase ile mutallaka olunduğunu ba'del-isbat ve'l-hüküm ve ba'de inkidai'l-idde nefsinin gaib ani'l-meclis Kozan b. Asaf tevki, ol dahi târîh-i kitabdan doksan yedi gün mukaddem müstahbire-i mezbûre Husna'ya duhulünü ba'de'l-ikrâr talakat-ı selase ile yevm-i huzûrumuzda tatlik eyledi. Bu husûsata bu vech üzere şahitleriz şehâdet dahi ederiz deyu her biri ala tariki'ş-şehâde haber verdikten sonra müstahbire-i mezbûrenin yedinde olup ibraz eylediği fetva-yi şer'iyye'ye tatarruk olundukda mazmûnu talak-ı selase ile mutallak olan Hind ve zevc-i olan Zeyd'den iddetim munkadi olup zevc-i âharı tezevvüc eyledim ve zevc-i âhar bana duhul eyledi, ba'de'd-duhul beni tatlik edip, ondan dahi iddetim munkadi oldu deyu müddeti dört şehr olıcak zevci olan Zeyd-i mezbûr için Hind-i merkûme helal olur mu? cevâbı: elbette olur. kütüb-i mutebererat-ı fikhiyyeden Kadihan'da: *yahillu li'z-zevc-i-evveli en yetezevveceha, ey küllema ekarret-i mer'etu bi zalike ve enkere e'z-zevcu's-sani yahillu nikahuha li evveli* deyu sutur-ı musarrah buyurulmağın mucîbince mezbûre Husna nefsinin zevc-i evveli olan mezbûr es-Seyyid Mustafa'ya tezevvüc murad eyledikte âhardan bi vechi mumana'at olunmamak için iş bu vesika ketb olundu, mezbûre Husna'nın yedine vaz' olundu.

Fi'l-yevmi'r-rabi' min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf .. [4 Zilkade 1136/25 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Osman b. Ebu Bekir Murad b. İbrahim Mıhı Eyyub Şahin Arap b. Seyyid Muhammed Mollâ Ahmed b. Mollâ Muhammed el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakiru ilallahı sübhanehu ve Teala es-Seyyid Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 15: *Alacak Davası*

Hüküm 15:

Medine-i Âmid mahallâtından el-Hâc İzzeddin mahallesinde sâkin taraf Mahmut b. el-Hâc Yusuf meclis-i şer'ide işbu bâ'isü'l-kitâb Arap Bereket b. Hatib ve Ahmed b. Hüseyin mahzarlarında ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip bin yüz yirmi dokuz senesi şehri Rebiü'l-evvelinde mezbûrandan her biri âharın zimmetinde lazım gelen meblâğ bi'l-emr ve'l-kabûl kefil-i bi'l-mal olmak üzere yedine verdikleri temessük mantıkınca zimmetlerinde yüz yirmi kuruş alacağım vardır deyu da'vâ; onlar dahi meblâğ-ı mezbûru vermiştir deyu def' eylediklerinde beynimizde münaza'at-ı adide ve muhasamat-ı ekide vâki' olup muslihun tavassut edip on beş kuruş üzere inşa-i akd-ı sulh eylediklerinde ben dahi sulh-ı mezbûru kabûl ve meblâğı mezbûre muteallık amme-i da'avadan ehaduha ev zimmetini ibar-i amm-ı rafi'l-hisam ile ibra ve iskat eyledik, fima ba'd tamâmı ile meblâğ-ı mezbûru muteallik vechen mine'l-vücûh da'avatı... ve mutalebat ve muhasamatımız kalmamıştır dedikde gıbbe't-tasdîki's-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sâmin Recebi'l-murecceb 1136 harrerehu Kasım. [8 Recep 1136/2 Nisan 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Arap Cuma Mustafa b. Arapaslan Muhammed b. Hakim Oğlu b. Muhammed Çelebi Rüstem Efendi.

[5^a] **Hüküm Özeti 16:** *Satın alma*

Hüküm 16:

Eyalet-i Diyarbekir'e tâbi' Harput kazâsi ahali taraflarından husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müseccelleri olan kazâ-yi mezbûre sükkânından Muhammed Efendi b. Zekeriyya meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîr de dergâh-ı ali kapıcıbaşlarından iftihârü'l-emacidi

ve'l-ekarim, müstecmi'i'l-mehâmidi ve'l-mekârim iş bu bâ'isü'l-kitâb Nebeşli Muhammed Ağa mahzarında bi'l-vekâle takrîri kelim ve tabir-i ani'l meram edip ile'l-an ber mucîb-i defter tevzii kazâ-i mezbûrede mübâyâ'a eyledikleri üç bin kil-i İstanbuli hıntanın ber vech-i muharrer bahaları olan bin yüz yirmi beş kuruş ve elli bin kil-i İstanbuli şa'irin ber vech-i muharrer bahaları olan bin beş yüz kuruş ki min haysü'l-mecmû' elli bin altı yüz yirmi beş kuruş olmağla meblâğ-ı mecmu-i mezbûru müşârün ileyh Muhammed Ağa bana tamâmen def' ve teslim ve ben dahi baha-yi hınta ve şa'ir olmak üzere mübâşir-i muma ileyh Muhammed Ağa'nın yedinden bi'l-vekâle meblâğ-ı mezbûru iki bin altı yüz yirmi beş kuruşu bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledim. Meblâğ-ı mezbûrdan ağa-yı muma ileyhın zimmetinde bir akçe ve habbe baki kalmamıştır deyu gıbbe't-tasdiki'l-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sadi' min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [7 Zilkade 1136/28 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Abdulkerim Efendi el-Müderris Muhemmed Efendi ve Muhammed Küküpzâde el-müderriseyn Belli Hüseyin Efendi Mustafa Ağa Emin Şeyh Çelebi şeyh Efendi Muhammed Emin Paşa el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakiru ilallahi sübhanehu ve Teala es-Seyyid Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 17: *Gasp ve darp hakkında şikayet*

Hüküm 17:

Madarru'n-nas (İnsanlara zarar vermek)

Medine-i Âmid sükkânından iş bu ashabi'l-kitâb Abdi Paşa b. Hasan ve es-Seyyid Ahmed b. İbrahim ve İsmail b. Ali nâm kimesneler meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde Medine-i mezbûre muzâfâtından Alıpınarı nâm karye mütemekkinlerinden Okik v. Muradcan ve Patuk v. Mitas ve Nikoğos v. Ohan nâm zimmîler muvâcehelerinde her biri üzerlerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edip târîh-i kitabtan sekiz gün mukaddem Medine-i

mezbûre muzâfâtından Kasimi ve Kadıkendi nâm karyeler beynerinde gece ile karpuz götürürler iken ismi mechulumuz sekiz nefer suvari eşkiya tâifesi katl kasdı ile üzerimize hücum ve kılınç tabir olunan alet ile mezbûr es-Seyyid Ahmed'in başına darb ve mecruh ve yedimizde mülkümüz olan iki re's kır egdic ve iki re's teymur kır bargir(beygir)lerimizi hin-i iğtisab etmeleri ile zikr olunan bargirleri Mesfor enin yatlarında bulmasuzdur. Mersumunun keyfiyet-i ahvallerine vukûf-u tamm-ı olan bi taarruz-ı müslimînden sıhhat ve hakikatı üzere suâl olunup mucîbi şer'isi icra olunmak matlûbumuzdur dediklerinde mersum Okik'in ahvaline vukûfu tamm-ı olup hâzirûn-ı bi'l-meclis olan karye-i mezbûre imâmı es-Seyyid Ahmed Efendi b. Abdurrahman Efendi ve Hasan Beşe b. Kasım ve mütevellî Ahmed Ağa b. İbrahim ve Mustafa Beşe b. Muhammed ve Musa Beşe b. Abdullah ve Mustafa b. İbrahim ve Bayram b. İsa ve es-Seyyid Muhammed b. Halil ve Muhammed b. Hacı Ali ve Hüseyin b. Davud nâm kimesneler ile zimmî tâifesinden Bayram v. Kalender ve Temo v. İlhan ve Kirgor v. Na'mı ve İkop v. Minas nâm zimmîlerden Mesfor Okik'in keyfiyet-i ahvalı suâl olundukda Mesfor Okik şikavki meşhur şeddat tâifesinden Millî'li Amo'nun etbaından olup mustemirren kıt'a-ı tarik ve seffak-i dima ve katl-ı nüfus ve ğaret-i emval ve mudiri'n-nas ve muzi ve sai fi'l-ardi bi'l-fesad olduğu malumumuzdur deyu bu husûsta bu vechle şahitleriz, şehâdet dahi ederiz deyu her biri eda-i şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde gabbe riayet-i şarait-i'l-kabûl şehâdetleri makbul olmağın mucîbi ile ba'de'l-hüküm mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-hâmîs min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [5 Zilkade 1136/26 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Hüseyin Âmidi imâm-ı Camiî Muhammed Paşa Abdulkadir Efendi b. Mollâ Muhammed Abbas Efendi b. Ebu Bekir Halil Efendi b. Mollâ Efendi.

[5^b] **Hüküm Özeti 18:** *Miras tespit ve taksimi*

Hüküm 18:

Fi'l-asl Medîne-i Âmid mahallâtından Mustafa Paşa mahallesi sükkânından tarafından olan Osman bölükbaşından Muhammed zevce-i menkuha-i metrukesi Emine bt. Bektaş ile liebeveyn kız karındâşı Altun ve liebeveyn ammîsi Muhammed Bölükbaşı.... munhasıra olup şer'an zâhir ve muhakka olduktan sonra mezbûre Altun tarafından husûs-ı âti'l-beyânda vekîli olduğu zâtı mezbûreyi ma'rifeti şer' ile arifân Mahmut b. Sofi Davud ve Ömer b. Derviş şehâdetleri ile vekâleti sâbit olan Osman b. Kasım vekâleten ve mezbûr Muhammed Bölükbaşı asâleten meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde iş bu rafiâte'l-vesika mezbûre Emine tarafından husûs-ı âti'l-beyân vekîl-i şer'isi olan es-Seyyid el-Hâc Beko b. es-Seyyid Mustafa mahzarında her biri bi'l-asâle ve bi'l-vekâle ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip müteveffa-yi mezbûrdan muntakîl mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan vakf menzili ve bir taraftan İbrahim Ağa mülkü ve bir taraftan Seyyid Mustafa mülkü ve taraf-ı râbi'den bazen mülkü ve bazen tarîk-ı âm ile mahdûd malumu'l-müştemilat menzili ve dâhilinde olan kalîl ve kesir eşya-yi malumesini ve Hani kazâsına tâbi' Nais nâm karyede vâki' bir taraftan Hasan bağı ve bir taraftan Mustafa bağı ve bir taraftan Halil bağı ve taraf-ı râbi'den Ömer Ağa bağı ile mahdûd bağı müvekkile-i mezbûre Emine'nin zevci müteveffa-yi mezbûr zimmetinde olan yüz kuruş mehr-i müeccel ve elli kuruş deyni ve hisse-yi rub' mukâbelesinde vermiştir. Ba'de'l-yevm mahdûd-i mezkûr menzil ve bağ ve eşya-yi malume müvekkile-i mezbûre Emine'nin ber vech-i muharrer mülküdür haysü mâ yeşa' ve yahtar mutasarrif olsun. Vechen mine'l-vücûh ve şey'en mine'l-eşya da'vâ, niza ve mutalebat ve muhasamatımız yoktur dediklerinde gıbbe't-tasdîki's-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'r-rabi' min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.

[4 Zilkade 1136/25 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Ahmed b. Kassap Muhammed Ali Bölükbaşı İbrahim b. Şemseddin Şişko oğlu Salih Ağa İmam Bekir Efendi.

Hüküm Özeti 19: *Darb ve yaralama üzerine şikayet*

Hüküm 19:

Medine-i Âmid muzafatından Halilan nâm karye sükkânından iş bu bâ'isü'l-kitâb Mirze b. Arap mahallu şer'-i hatîr-i lâzîmü't-tevkirde Mustafa b. Piran nâm kimesne mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edip iş bu mezbûr Mustafa târîh-i kitâbtan altı gün mukaddem zerzevatında penbu sakıy ederken mezbûr Mustafa ile er karındâşı gaib ani'l-meclis Resul üzerime gelip su için benimle kavga ve esna-yi kavgada mezbûr Mustafa kılinc ile başımı darp ve mecruh ve taş ile arkama darp ve gaib Resul dahi yine kılinc ile sol koluma darp ve mecruh etmekle suâl olunup takrîr-i tahrîr ve mucîb-i şer'isi su'al olunmak matlûbumdur dedikde gıbbe's-su'al ve gıbbe'l-inkâr müddei-yi mezbûrdan müdde'asına beyyine taleb olundukda 'udûl-ı ricâl-ı müslimînden olup Tavus'lu nâm karye sükkânından Şeyhmus b. Mustafa ve Pirhattap nâm karye sükkânından Muhammed b. Ali nâm kimesne liecli's-şehâde meclis-i şer'a hâzırûn olup isre'l-istişhâd fi'l-hakika târîh-i mezbûrda müddei-yi mezbûr zerzevatında penbu sakıy ederken iş bu mezbûr Mustafa ile er karındâşı gaib mezbûr Resul müddei-yi mezbûrun üzerine gelip su için kavga ve esna-yi kavgada mezbûr Mustafa kılinc ile müddei-yi mezbûrun başına darp ve mecruh ve taş ile arkasına darp ve gaib mezbûr Resul dahi yine kılinc ile sol koluna darp ve mecruh eylediler. Bu husûsta ile'l-..... ba'det'ata'dil ve't-tezkiyye şehâdetleri muteallik olmağla muamele ba'de'l-beyyine mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sabi' min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [7 Zilkade 1136/28 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: İbrahim el Müderris Osman-ı Muhammed Hüseyin-i Şaban Derviş-i Süleyman Hasan-ı Ramazan Şahin-i Muhammed Resul-i Ali Murad-ı İbrahim Ebu Bekir-i Osman es-Seyyid Ali İlyas Hızır.

[6^a] ve [6^b] önceki sayfanın mükerreridir.

[7^a]

Hüküm Özeti 20: *Veraset malının intikali ihtilafi*

Hüküm 20:

Medine-i Âmid mahallâtından Çakal mahallesi sükkânından iken tından yirmi sene mukaddem fevt olan es-Seyyid el-Hâc İbrahim b. es-Seyyid Arslan'ın verâseti sulbî kebîr oğlu es-Seyyid İshak'a munhasır olup ba'dehu mezbûre es-Seyyid İshak da fevt olup verâseti ammîzâdesi es-Seyyid Ömer b. Halil'e munhasır olduğu şer'an zâhir ve mütehakkak olduktan sonra mezbûr es-Seyyid Ömer meclis-i şer'-i hatîr-i lâzîmü't-tevkîrde zikr-i âti menzil-i metruk-i mevrusu olmak üzere vaz' yedi sâbit olan iş bu rakiat'ul-vesika Habibe bt. Muhammed mahzarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edip müteveffa-yi evvel mezbûr hayatında mahalle-i mezbûrede vâki' bir tarafından Mollâ Ömer mülkü ve bir tarafdandan Abdi mülkü ve bir tarafdandan Muhammed mülkü ve taraf-ı râbî'den tarîk-ı âm ile mahdûd bir meclis ve bir çardak ve bir buhari ve mutfak ve avluyu müştemil menzilin mezbûre Habibe'nin validesi Âişe'ye emaneten sâkine olmak üzere vermişliğini hâlâ menzil-i mahdûd-i mezkûr tertib-i mezkûr üzere mülk-i mevrusum olmağla mezbûre Habibe'den talep eyledikte teslimat-ı iftitah ile suâl olunur dedikde gıbbe's-suâl mezbûre Habibe cevâbında menzil-i mahdûd-i mezkûru elli seneden beri dedem Mahmut ve ba'de vefâtihi validem Âişe ve ba'de vefâtiha iş bu müddei-yi mezbûrun murisleri müteveffıyan-i mezbûran muvâcehelerinde ve ba'de vefâtihima kendi muvâcehesinde mülkümüz olmak üzere zabt ve müveffıyan-ı mezbûran da'vâ etmeyip fevt olmuşlardı deyu def' ile mukâbele edecek, isre'l-istintak müddei-yi mezbûr es-Seyyid Ömer cevâbında fi'l-hakika kaziyeye vechi muharrer üzere olup menzil-i mahdûd-i mezkûru mezbûre Habibe'nin dedesi müteveffayı mezbûr Mahmut ve ba'de vefâtihi validesi Âişe ve ba'de vefâtiha mezbûre Habibe murisleri müteveffıyan-ı mezbûran ve kendi muvâcehelerinde zabt ve müteveffıyan-ı mezbûran-ı da'vâ etmeyip fevt olduklarını bi tavihi ikrâr ve itiraf etmeğın mucîbince müddei-yi mezbûr es-Seyyid Ömer mezbûre Habibe'ye ber vech-i den men olunup mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sabi' min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [7 Zilkade 1136/28 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: el-Hâc Şevket Haffaf Hakim Muhammed b. Rüstem Mollâ Ömer b. Seyyid Osman-ı Muhammed es-Seyyid Muhammed Yusuf Çakmakçı.

Hüküm Özeti 21: *Mülk Satışı*

Hüküm 21:

Medine-i Âmid mahallâtından Mollâ Alican mahallesi sâkini Mollâ Ebu Bekir ve Osman b. Mollâ Ömer nâm kimesneler meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde iş bu bâ'isü'l-kitâb es-Seyyid Abdullah Efendi b. el-Hâc Fadli mahzarında her biri ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip akd-ı âti'z-zikrin sūdûruna deġin silk-i mülk-i sahîhimde münselik olup yedine mezbûr mahallâtından Hacı Büzrük mahallesinde vâki' bir taraftan Şafîiler imâmı menzili ve bir taraftan yorġancı el-Hâc Muhammed menzili ve bir taraftan Huri Hâtûn menzili ve taraf-ı rabiden tarîk-ı âm ile mahdûd üç bâb mahzen ve kenîf ve ve avluyu müştemil menzilleri tarafeyden icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı muf-sideden ari bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer'î mezbûr es-Seyyid Abdullah Efendi'ye otuz kuruşa bey' ve temlik ve teslim edip ol dahi ber minval-ı muharrer iştira ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl eyledikten sonra ve semeni olan meblâġ-ı mezbûr otuz kuruşu mezbûrun yedinden her birimiz bi kaderi'l-hises tamâmen ve ahz ve kabz eyledik, ba'del-yevm menzil-i mahdut mezkûrun mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr mülkiyet üzere zabt ve tasarruf eylesün dediklerinde gibbe't-tasdîki's-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sâmin ve'l-işrîn min Şevval el-mükerrem lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [8 Şevval 1136/30 Haziran 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Mollâ Mahmut b. Mollâzâde es-Seyyid Alaaddin b. el-Hâc Hızır Muhammed b. Rüstem Ebu Bekir b. Osman es-Seyyid Ali Efendi b. Şeyh Muhammed.

[7^b]

Hüküm Özeti 22: Hamravat Suyu taksimi

Hüküm 22:

İskender Paşazâde Bey su husûsuna muteallık

Medine-i Âmid'de sâkin iş bu bâ'isü'l-kitâb fahrü'l-eşbâh İskender Paşazâde Muhammed Emin Bey b. Mahmud Bey meclis-i şer-i hafîr-i lâzîmü't-tevkîrde Medine-i mezbûre mahallâtından Defterdâr Çelebi Ahmed Efendi mescid-i mahallesi ahalisinden imâm Mollâ Muhammed b. İshak ve Mollâ Ahmed b. Abdullah ve su ashablarından Sem'anzâde Muhammed Çelebi b. İsmail ve Hafîzzâde es-Seyyid Mustafa Çelebi es-Seyyid Muhammed Beşîr mahzarlarında ma-i Hamravat mütevellisi Abdurrahman Çelebi ve nazırı es-Seyyid İsmail Çelebi b. Mehmed hâzır oldukları halde takrîr-i kelâm ve tabir-i anî'l-meram edip Sultan Süleyman Han tabe serahu hazretleri Medine-i mezbûrede ica-i ibtidar ettikleri ma-i Hamravat cem' ve taksimi vaz' olunmak için tahte'l-kale demekle ma'ruf mahalde bina eylediği hazineden icra ecdadımız evkâfından olup Çarşı Hamamı demekle ma'ruf hamama cari olan suyun maskemi ile iş bu mezbûrunun mahallelerinde vâki' mescid-i mezbûr ile çeşme ve müteaddit mevzilerde cari olan suları maksemi yerlerine müttasıl ve mezkûr hazineden ifraz ve havi olup ve hamamı mezbûre havi olan suyun maksemimin alt tarafı bir parmak kalını miktarı munharîf ve mezbûrunun maksimleri beraber iken iş bu mezbûrun bundan akdem hamam-ı mezbûr-ı muktesemenin alt tarafı şakk olup bizim suyumuzda noksan tari olmuştur deyu huzûr-ı şer'a i'lam eylediklerinde savb-ı şer' kavimden üzerine varılıp vâki'-i hal ba'del mess yine şakk-ı mezbûr kurşun ile sedd olunmak enseb olmağla şakk mezbûrun ber vech-i muharrer seddine tenbîh-i şer' olundukda mezbûre dahi bi'izni'ş-şer'iyyi şakk-ı mezbûre kurşun icra eylediklerinde benim kadîmi olan maksemimin inhirafına ve dâhilinde dahi ziyâde kurşun icra eylemeleri ile hamam-ı mezbûrun cari olan suyu noksan gelmekle mezbûrenin şakk-ı mezbûre ve maksemi mezbûrun inhirafına ve dâhilinde icra ettirdikleri kurşunların ancak munkasım-ı mezbûrun inhirafından ve dâhilinde olan kurşunun bi'l-küllîye ihrac muradımdır deyu da'vâ eylediğimde beynimizde muslihun tevassutu ile hamam-ı mezbûre cari-yi

munkasımın inhirafinda ve dâhilinde olan kurşunun nısfını bi't-teraddi nazır ve mütevellî ma'rifetleri ile kat'î ve ihrac ve fima ba'd yerlerimizin maksemlerine taarruz ve tecavüz etmemek üzere ta'ahhüt ve kabûl etmişizdir, suâl olunsun dedikde gibbe's-suâl mezbûrun cevâblarında fi'l-hakika halet-i muma ileyh Muhammed Emin Bey'in takrîr-i şuruhu üzere olup hamam-ı mezbûr maksemının inhirafinda ve dâhilinde icra ettirdiğimiz kurşunun nısfı rak'a ve fima ba'd yerlerimizin maksemlerine taarruz ve tecavüz etmemek üzere her birimiz ta'ahhüt ve kabûl etmişizdir dediklerinde gibbe't-tasdiki'l-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sâdis min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [6 Zilkade 113627 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Murad b. İbrahim Ebu Bekir ... b. Osman Yeken Efendi b. Hüseyin Abdulkerim fahru'l-müderresin es-Seyyid Muhammed fahru'l-müderresin Kerkerizâde el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakiru ilellahi sübhanehu ve Teala es-Seyyid Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 23: *Veraset Malının Borç İçin Satışı*

Hüküm 23:

Medine-i Âmid mahallâtından Abdal mahallesi sâkini iken bundan akdem fevt olan İbrahim Çavuş b. el-Hâc Muhammed b. Murad'ın verâseti zevce-i menkuha-i metrûkesi Hadice bt. Davud ile sulbî sağîr oğulları Mustafa ve Muhammed ve sulbiyye kebîre kızı Rabia' ya munhasır olup ba'dehu mezbûr Mustafa dahi fevt olup verâseti validesi Selime bt. Abdullah ile li ebeveyn er karındâşı mezbûr Muhammed'e munhasır olduğu şer'an zâhir olduktan sonra zatları ta'rîf-i şer'î ile mu'arrefe olan mezbûretan Hadice ile Selime'nin asâlete, mezbûre Rabia hakkında her biri ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip müteveffa-yi mezbûrun menkulatı duyun-ı müsbetesine kifâyet etmeyip akarının bey'i dahi zaruret-i deyniyyeye binaen lazım geldikte müteveffa-yi mezbûrun terekesinden olup mahalle-i

mezbûrede vâki' bir taraftan Medine-i mezbûrede vâki' Behram Paşa Camiî Şerîf-i Vakfî mahzeni ve bir taraftan Aybeğzâde el-Hâc Mustafa'nın evladına meşrute vakıf menzili ve bir taraftan tarîk-ı âm ve taraf-ı rab'iden tarîk-ı âm ile mahdûd bir bâb fevkanî oda ve dehliz ve tahtında ahır ve bir kenîf ve avluyu müştemil menzil; bundan akdem yüz kuruş semen-i makbuza iş bu mezbûre Rabia'ya bey' olunup ve meblâğ-ı mezbûr menzil-i mezbûrun semen-i mislinden noksan olduğu ba'del- mürafa' inde'ş-şer' zâhir oldukta ba'de ma menzil-i mezbûr bi'l-izni'ş-şer'iyyi bey'a arz olunup mecma-i nas olan mahallerde kerraren ve miraren nida olup ziyâde ile talib-i âhar zuhûr etmemekle menzil-i mezbûr-ı mahdûd cem'-i tevabi'i ve levahıkı ile tarafeynden icâb ve kabûlü havi şurût-ı muhsideden ari bey'-i bâtt-i sahîh-i şer' ile mezbûre Rabia'ya meblâğ-ı mezbûr yüz yetmiş kuruşa bi'l-asâle bey' ve temlik ve teslim eyledinizde ol dahi ber minval-ı muharrer iştira ve temellük ve tesellüm ve kabz eyledikten sonra menkul [8^a] mezbûrun semeni mislinden noksan olanı yetmiş kuruşun elli üç kuruşu tereke-i müteveffa-yi mezbûrdan mezbûre Rabia' ya eda'ud-deyn isabet eden hissesine takas, ol dahi takas ve kabûl ve baki on yedi kuruş dahi mezbûre Rabia yedinden her birimiz bi'l-asâle bikaderi'l-hisas ahz ve kabz eyledik, ba'del-yevm menzil-i mahdûd mezkûre Rabia'nın mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr mutasarrıf olsun dediklerinde gibbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî gurreti Zilkade el-şerîfe li seneti sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [1 Zilkade 1136/22 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl:Hüseyin b. İbrahim Es-Seyyid Ali b. Şeyh Muhammed Es-seyyid Alauddin b. el-Hâc Hızır Ebu Bekir b. Osman Murad b. İbrahim el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakiru ilellahi sübhanehu ve teala Es-Seyyid Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 24: *Mülk ve eşya satışı*

Hüküm 24:

Medine-i Âmid mahallâtından Abdal mahallesinde sâkine Rukiyye bt. Mustafa nâm hâtûn tarafından husûs-ı âti'l-beyân üzere vekîl olduğu zâtı mezbûrenin ma'rifet-i şer' ile arifân İsmail b. Mustafa ve Zülfikar b. Mustafa şehâdetleri ile şer'an sâbit olan Ömer B. Abdullah ... meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde iş bu rafiate'l-vesika kız karındâşı Fâtıma tarafından husûs-ı âti'z-zikri tasdîk ve'l-hall-i şer'isi olan diğeri Zülfikar b. Şahin mahzarlarında ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip silk-i mülk-i sahîhimde münselik olan mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Hüseyin-i Halid mülkü ve bir taraftan Ömer Bey mülkü ve bir taraftan Hayder mülkü ve taraf-ı râbi'den kız karındâşım mezbûre Fâtıma mülkü ile mahdûd menzilde hissem olan bir safkalı tarafeynden icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı muf-sideden ari bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer'î ile kız karındâşım mezbûre Fâtıma'ya yirmi kuruş ile beş kuruşu muntakîl bir kırbat ve bir tencere de bey' ve temlik ve teslim eylediğimde ol dahi ber minval-i muharrer işтира ve temellük ve kabz ve kabûl eyledikten sonra semeni mezkûr yirmi kuruş ile mezkûr kırbat ve tencereyi kız karındâşım mezbûre yedinden tamâmen ahz ve kabz eyledim, ba'del-yevm mezkûr sofam kız karındâşım mezbûrenin mülk-i müşterâsıdır, hasbe mâ yeşâ' ve yehtâr mutasarrıf olsun dediklerinde gibbe't-tasdîki ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sani Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. el-emru kemâ zukire fih. [2 Zilkade 1136/23 Temmuz 1724]

Hüküm Özeti 25: *Mülk Satışı*

Hüküm 25:

Medine-i Âmid mahallâtından Kuşdoğan mahallesi sükkânından Muhammed b. Mürsel nâm kimesne meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde iş bu bâ'isü'l-kitâb Veliyyuddin b. Ali mahzarında ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip edip akd-ı âti'z-zikr

südûruna değin silk-i mülk-i sahîhimde münselik olup mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Hayder mülkü ve bir taraftan Ali mülkü ve tarafeyni tarîk-ı âm ile mahdûd bir meclis tahtında demir zemin ve bir çardak tahtında mutfak ve kenîf ve kapı arası ve avluyu müştemil menzili bi cümle't-tevabi ve'l-levahıkı tarafeyden icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı mufsideden ari bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer'î ile merkûm Veliyyuddin'e yüz kuruşa bey' ve temlik ve teslim edip ol dahi ber minval-ı muharrer işтира ve temellük ve tesellüm ve kabûl eyledikten sonra semeni olan meblâğ-ı mezbûr yüz kuruşu merkûm Veliyyuddin yedinden tamâmen ahz ve kabz eyledim, ba'del-yevm menzil-i mahdûd-i mezkûr müşteri-yi mezbûrun mülk-i müşterâsıdır keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr mülkiyet üzere zabt ve tasarruf eylesün dedikde gibbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'â bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sani Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.

[2 Zilkade 1136/23 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: İbrahim seman b. Halil Mustafa b. Şahin Muhammed b. Kasım Muhammed b. Murteza Es-Seyyid Bekir b. Veli Süleyman b. Hasan Dellal İbrahim b. Cuma Tavlacı Abdul'bedi' b. Abbas el-Hâc Muhammed b. Mustafa Kahveci Sem'an b. Hasan.

[8^b] el-emru kemâ zukire fihi nemekahu el-fakiru ilellahi sübhanehu ve teala es-Seyyid Sun'ullah el-asi ala medîneti Âmid el-mahmiyye ufiye anhu.

Hüküm Özeti 26: Asker Ta'yinât Alımı

Hüküm 26:

Eyalet-i Diyarbekir'e tâbi' Ergani kazâsı ahalsi tarafından husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müsecceli olan melikleri Ebu Bekir b. Alican ve Ömer b. Ali ve Çüngüş kazâsı ahalsi taraflarından vekîl-i müsecceli olan es-Seyyid Abdurrahman b. Ali nâm kimesneler vekâleten meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde dergâh-i ali-yi mahfûf bi'l-me'ali kapıcı

başlarından iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarim müstecmeu'l-mehâmidi ve'l-mekârim işbu bâ'isü'l-vesika Nebeşli Muhammed Ağa mahzarında bi'l-vekâle takrîr-i kelâm ve tabir-i ani'l-meram edip müşârün ileyh Muhammed Ağa me'muriyet ve mübâşereti ile hâlâ Van muhafız ve Tebriz kal'asını feth ve teshîrine me'mur olan vezîr-i ruşen damir müşîr-i metin tedbir devletlü saadetlü Abdullah Paşa Hazretlerinin ma'iyetine me'mur tavaif-i askeriyenin ta'yinâtı için medîne-i mezbûrenin mu'tad nevâhisinden hıntanın beher kil-i İstanbuli nakli ile kırk beş sağ akçe ve şai'rin beher kil-i İstanbuli kezâlik otuz sağ akçeye olmak üzere otuz bin kil-i İstanbuli hınta ve seksen bin kil-i İstanbuli şa'ir mübâya'a ve bahaları Ağayi müşârün ileyh yedinden verile deyu ferman-ı aliden mastûr buyrulmağın ber mucîb-i defter-i tevzi kazâ-i mezkûr Ergani ve Çüngüş'ün mübâya'a eyledikleri beş yüz kil-i İstanbuli hınta ve üç bin kil-i İstanbuli şa'irin min haysü'l-mecmu' bahaları olan bin yüz seksen yedi buçuk kuruş olmağla meblâğ-ı mezbûru müşârün ileyh Muhammed Ağa bizler... mâ vaka'a ve teslim ve bizler dahi baha-i hınta ve şa'ir olmak üzere müşârün ileyh Muhammed Ağa yedinden meblâğ-ı mezbûr olan yüz seksen yedi buçuk kuruşu bi't-tamam ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledik meblâğ-ı mezbûrun Ağaya-yı müşârün ileyh zimmetinde bir akçe ve bir habbe baki kalmamıştır dediklerinde gıbbe't-tasdîki'l-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-hadi 'aşar min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.
[11 Zilkade 1136/1 Ağustos 1724]

Şuhûdü'l-hâl:Ebu Bekir b. Osman Murad b. İbrahim Hüseyin b. İbrahim Efendi.

Hüküm Özeti 27: Mülk Satışı

Hüküm 27:

Medine-i Âmid mahallâtından Hoca Maksut mahallesinde mütemekkin Şahin v. İdo nâm zimmî meclis-i şer'-i de iş bu hamili'r-rakim Tuma bt. Avrı nâm Nasraniyye tarafından husûs-ı âti'l-beyân tasdîk vekîl-i müsecceli olan Sadaka v. Melkon zimmî

muvâcehesinde ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip akd-ı ati sūdûruna değin silk-i mülk-i sahîhimde münselik olup mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan müvekkile mesfûr Tuma mülkü ve iki taraftan Karabit mülkü ve taraf-ı râbi' den tarîk-ı âm ile mahdûd bir çardak ve tahtında bir kiler ve bir mutfak ve kenîf ve avluyu müştemil ve senede doksan akçe avârızı olan menzili bi cem'i't-tevabii tarafeyden icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı mufsideden ari bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer' ile müvekkile-i mesfûre yalnız yirmi kuruşa bey' ve temlik ve teslim ve edip ol dahi ber minval-ı muharrer iştira ve ve temellük ve tesellüm ve kabûl eyledikten sonra semeni olan meblâğı mezbûr yirmi kuruşu müvekkile-i mesfûre yedinden tamâmen ahz ve kabz eyledim ba'del-yevm menzil-i mahdûd-i mezkûr müvekkile-i mesfûrenin mülk-i müşterâsıdır keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr malikâne zabt ve tasarruf eylesün dedikde gibbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sani ve'l-işrîn min Şevvali'l-mükerrem lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf. [20 Şevval 1136/12 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl:Es-seyyid Ali b. Rüstem İsmail b. Ali İsmail Ağa b. Cafer
Şeyh Muhammed Efendinin *Malikâne (Yan taraftadaki yazı)*

[9^a]

Hüküm Özeti 28: *Mutasarrıflık satışı*

Hüküm 28:

Medine-i Âmid mahallâtından Ali Paşa mahallesinde sâkin Hızır b. Hüseyin nâm kimesne meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde iş bu bâ'isü'l-kitâb Muhammed Çelebi b. Mustafa mahzarlarında bi tavihi ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip Diyarbekir voyvodalığı aklâmından olup havas-ı hümâyûn-ı kuralarından garb-ı Âmid nahiyesinde vâki' senede yüz kuruş yazısı olup ba berât-ı şerif... 'alişân ber vech-i malikâne mutasarrıf olduğum Kırkatoglu nâm karyenin nısfını kendi hakk-ı rıza ve ihtiyârı ile iş bu mezbûr Muhammed Çelebi'ye elli kuruş bedel mukâbelesinde ferâğ-ı ta'yîn-i kat'i ile ferâğat ve kasr-ı yed edip

ol dahi ber vech-i muharrer kabûl ve bedeli ferâğ-ı olan meblâğ-ı mezbûr elli kuruşu mezbûr Muhammed Çelebi yedinden tamâmen ahz ve kabz eyledim ba'del-yevm karye-i mezbûrenin senede yazısı olan meblâğ-ı mezbûr yüz kuruşun nısfını beher sene kabza me'mur olanlara def' ve teslim ve yedine hıtta-ı halas aldıktan sonra karye-i mezbûrun nısfına ber vech-i malikâne mutasarrıf olsun dedikde gıbbe't-tasdîki's-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi't-tasi' min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.

[9 Zilkade 1136/30 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Ebu Bekir b. Osman Mustafa Çelebi baki kulu MuhammedKatib-i gümrük Mustafa Veli Katib-i duyun el-emru kemâ zukire fih.

Sulh (Yan taraftadaki yazı)

Hüküm Özeti 29: Veraset paylaşımı

Hüküm 29:

Medine-i Âmid mahallâtından Sülûki mahallesinde sâkin iken bundan akdem fevt olan Berber İsmail b. Bekir Bey sulbî kebîr oğulları Mustafa ve Muhammed meclis-i şer'-i hafîr-i lâzımü't-tevkîrde ve valideleri iş bu rafî'u'l-vesika Huma bt. Ahmed tarafından ikrâr-ı atî'l-beyân husûsuna vekîl-i müsecceli olan validesi Seniyye bt. Mustafa mahzarında ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip babamız müteveffa-yi mezbûrdan ber mucîb-i defter-i kısam bizlere ait olan hisse-yi irsiyye-i şer'iyemizi validemiz müvekkile-i mezbûre Huma zabt etmesi taleb eylediğimizde beynimize muslihun tavassut edip her birimize yedişer kuruş vermek üzere inşa-i akd-ı sulh eylediklerinde bizler dahi ber vech-i muharrer mezbûru kabûl ve bedel-i sulh olan meblâğ-ı mezbûr yedişer kuruşu validemiz müvekkile-i mezbûre yedinden her birimiz bi'l-asâle tamâmen ahz ve kabz edip babamız müteveffa-yi mezbûrun irsine müteallik amme-i da'avadan zimmetini ibra-i âm ile ibra ve iskat eyledik,

ba'del-yevm husûs-i mezbûra müteallik validemiz müvekkile-i mezbûre Huma ile vechen mine'l-vücûh ve sebeben mine'l-esbâb dava ve niza ve mutalebatlarımız kalmamıştır dediklerinde gıbbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi't-tasi' min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.

[9 Zilkade 1136/30 Temmuz 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Ebu Bekir b. Osman Mollâ Muhammed Muhammed Çelebi Validizâde Mustafa Çelebi b. Emiri Çelebi Muhammed Efendi el İmam Dellal İbrahim Hasan b. İbrahim.

Hüküm Özeti 30: *Asker Ta'yinât Alımı*

Hüküm 30:

Mefarkin(Meyyafarkin) malikânesi (Yan taraftadaki yazı)

Eyalet-i Diyarbekir'e tâbi Mefarkin(Meyafarkin) kazâsı ahali taraflarından husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müseccelleri olan kazâ-i mezbûre eminleri es-Seyyid Hüseyin Çelebi b. es-Seyyid Mahmut Çelebi b. Abdullah ve Bakuş Boşat ahali taraflarından kezâlik husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müseccelleri olan İbrahim Çelebi ve Arslan nâm kimesneler meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkirde dergâh-i ali dâme mahfûfen bi'l-me'ali kapıcı başlarından iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarimi müstecmeu'l-mahamidi ve'l-mekârimi işbu bâ'isü'l-kitâb Nebeşli Muhammed Ağa mahzarında her biri takrîr-i kelâm edip müşârün ileyh Muhammed Ağa mübâşeretiyile hâlâ Van muhafızı ve Tebriz kalesini feth ve teshîrine me'mur olan vezîrim müşîrlerinden devletlü saadetlü Abdullah Paşa hazretlerinin maiyetine me'mur tavaif-i askeriyenin ta'yinâtları için eyalet-i mezbûrede vâki' kazâ ve nevâhide [9^b] mubaya'ası ferman buyurulan zahair'in ücret-i nakliyesi için taraf-ı saltanat-ı aliyyeden fukaraya 'inâyet ve merhameten mübâşir-i muma ileyh Muhammed Ağa'ya hitaben Receb-i şerîfin onuncu günü târîhi ile müerrah sadır olan ferman-ı alide bin yüz otuz altı senesi

Diyarbakir voyvodalığı malına mahsup olmak üzere voyvodalık-ı mezbûr malından ihsan ve havale buyurulan on beş bin kuruştan kazâ-i Meyafarkin ma'a Bakuş Boşatı'ndan ber mucîb-i defter-i mezbûr mubaya'a eyledikleri iki yüz elli kil-i Âmid'i şa'ir'in beher kil-i Âmidisine munkatı-ı mezbûrdan isabet eden altmışmin haysü'l-mecmu' yüz otuz altı kuruş ve elli beş akçe olup, meblâğ-ı mecmu'-i mezbûr otuz altı kuruş ve elli beş akçe'yi her birimiz bi'l-vekâle mübâşir-i muma ileyh Muhammed Ağa yedine bi kaderi'l-hisas ber vech-i muharrer nikavi ücretlerine in'am olunmak üzere bi't-tamâm vel-kemâl ahz ver kabz eyledik dediklerinde gibbe't-tasdîk el-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu .

Fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.
[14 Zilkade 1136/4 Ağustos 1724]

Şuhûdü'l-hâl:Şahin-i Bekir-i Ömer Hüseyin-i İbrahim Murad-ı İbrahim Ebu Bekir-i Osman es-Seyyid Alauddin b. el-Hâc Hızır.

Hüküm Özeti 31: *Asker Ta'yinât Alımı*

Hüküm 31:

Nahiye-i Salat mubaya'a (Yan taraftadaki yazı)

Medine-i Âmid mülhakatından Salat nahiyesi ahalisinden melikleri Muradhan b. İbrahim ve Osman b. Mustafa ve Kasım b. Yağmur ve Yekün b. Mustafa b. Şeref ve diğer Mustafa-yi Mirze nâm kimesneler kendi taraflarından asâleten ve sair ahalisi taraflarından husûs-ı âti'l-beyânda vekîl-i müsecceleri olmağla vekâleten mahall-ı şer-i hatîr-i lâzımü't-tevkirde dergâh-ı ali dâme mahfûfe'l-me'ali kapıcı başlarından iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarimi, müstecmiu'l-mehâmidî ve'l-mekârimi iş bu bâ'isü'l-kitâb Nebeşli Muhammed Ağa mahzarında her biri bi'l-asâle ve bi'l-vekâle takrîr-i kelâm ve tabir-i ani'l-meram edip müşârün ileyh Muhammed Ağa me'muriyet ve mübâşeretî ile hâlâ Van muhafız ve Tebriz kalesini feth ve teshîrine me'mur olan vezîr-i Ruşen damir müşîr-i müşteri tedbir devletlü, saadetlü Abdullah hazretlerinin maiyetine me'mur tavaif-i askeriyenin ta'yinâtları için

Medine-i mezbûrun kazâ ve nevâhisinden hintanın beher kil-i İstanbuli nakli ile kırk liter sağ akçeye ve şa'irin beher kil-i İstanbul nakli ile otuzar sağ akçe ye olmak üzere otuz bin kil-i istanbuli hinta ve seksen bin kil-i İstanbuli şa'ir mübâya'a ve bahaları ağa-yı müşârün ileyh yedinden verilmeyip ferman-ı alide mastûr buyrulmağın ber mucîbi defter tevzi'i nahiye-i mezbûrede mübâya'a eyledikleri bin beş yüz kil-i İstanbuli şa'irin bahası min haysü'l-mecmu' üç yüz yetmiş beş kuruş olmağla meblâğ-ı mezbûru müşârün ileyh Muhammed Ağa yedinden meblâğ-ı mezbûr üç yüz yetmiş beş kuruşu bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledik. meblâğ-ı mezbûrdan ağa-yı müşârün ileyh zimmetinde bir akçe ve bir habbe baki kalmamıştır dediklerinde gıbbe't-tasdîki'l-muteber mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-sani 'aşar min Zilkade lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.

[12 Zilkade 1136/2 Ağustos 1724]

Şuhûdü'l-hâl:Şahin-i Bekir Hüseyin-i İbrahim Murad-ı İbrahim Ebu Bekir-i Osman es-Seyyid Alauddin b. el-Hâc Hızır Ahmed Bey.

[10^a]

Hüküm Özeti 32: *Hasan Paşa Hanı'nın kiralanması ve kiranın ödenmediği husûsunda davadır.*

Hüküm 32:

Medine-i Âmid'te vâki' Hasan Paşa hanının hâlâ hancısı olan iş bu rafiâte'l-vesika Ahmed Ağa b. Ömer Ağa meclis-i şer'-i hatîr-i lâzîmü't-tevkîrde Karabid v. Aslan ve Misa v. Ahçan ve Ohan v. Tohman muvâcehelerinde üzerlerine da'vâ ve takrîri-i kelâm edip han-ı mezbûrun ber vech-i meşruta mütevellisi olan İbrahim hanzâde İsmail Bey tarafından bila izin iş bu mersumun hane-i mezbûrun benden mukaddem hancı olanlardan yedlerinde olan tezkireleri natık olduğu üzere ilk mâh taraf-ı vakfa mersuman Karabid ve

Mesaskan'dan her biri on ikişer buçuk akçe ve mesfûr Ohan on beş akçe icâre vermek üzere birer muhdes dolap ecr-i misillerinden noksan-ı fahiş ile 'uhdelerinde olup mersum Karabid ve Mesaskan'dan her biri dolaplarını beher mâh yüz ellişer akçe ile âhara icar ve mersum Ohan dahi kendi mütemekkin olup vakfe-i mezbûre gadr etmeleri ile suâl olunup takrîrleri tahrîr ve yedinde olan fetva-yi şerîfe mucîbince ecr-i misilleri ile icar eylemelerine tenbîh olunmak matlûbumdur dedikde gıbbe's-suâl mersumun cevâblarında fi'l-vâki' kaziye vech-i muharrer üzere yedlerimizde olan tezkirelerimiz mucîbince beher mâh taraf-ı vakfa ber vech-i muharrer eda etmek üzere birer muhdes dolap ecr-i misillerinden noksan-ı fahiş ile 'uhdelerinde olup beher mâh yüz ellişer akçe ile âhara icar ve mersum Ohan dahi kendi mütemekkin olduğu her biri ikrâr ve itiraf eylediklerinden sonra mezbûr Ahmed Ağa'nın yedinde olup ibraz eylediği fetva-yi şerîfe nazar olundukda zimmetine de mütebaki bir vakf dükkânı gıbn-ı fahiş ile şu kadar müddet imsak eden Zeyd-i müste'cire hakim-i şer' ol müddetin ecr-i mislini taraf-ı vakfa teslim ve ba'de'l-yevm dükkân-ı mezkûru ecr-i misli ile isticar eyle deyu emre şer'an kadir olurmu? cevâb-ı icvabında: olur, deyu kütüb-i muteberât-ı hanefiyeden istişhâd: {ve yecibu ale'l-hakimi en ye'mure bi'l-isticari bi ecri'l-misli} deyu mastûr ve musarrah buyurulmağın mucîbince ba'de't-tevbih mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi's-salis 'aşar min Zilkade el-şerîfe lisene sittîn ve selasin ve mi'e ve elf.
[13 Zilkade 1136/3 Ağustos 1724]

Şuhûdü'l-hâl: Ebu Bekir b. Osman Murad b. İbrahim es-Seyyid Alaaddin b. Hızır el-Hâc Muhammed Emin Ağa b. es-Seyyid el-Hâc Hasan Efendi.

Hüküm Özeti 33: *Hasan Paşa Hanı dükkânlarından alınan kiranın düşürülmesinden dolayı yapılan davadır.*

Hüküm 33:

Medine-i Âmid'de vâki' Hasan Paşa Hanı'nın hâlâ hancısı olan iş bu rafi'u'l-vesika Ahmed Ağa b. Ömer Ağa meclis-i şer'-i hatîr-i lâzımü't-tevkîrde el-Hâc Yusuf b. Abdullah mahzarlarında üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edip han-ı mezbûrun ber vech-i meşruta mütevellisi olan İbrahim Hanzâde İsmail Beğzâde Şehid Mehmed Paşa evkâfından nefsi-i Diyarbekir'de vâki' Hasan Paşa hanı demekle ma'ruf hanın musekkafatından icâretin ile dekâkin ve gayrının muşacirleri olan kimesneler kadîmden vergeldikleri icârelerini bundan akdem han-ı mezbûr icâratından kesr ve noksan tertip ve vakfa gadr olundukda ve bu bâbda fetva-yi şerîfesi olduğun bidirip mucîbince amel olunup kadîm.... icâreleri aliverilmek bâbında emr-i şerîf isdâr ve vech-i meşrûh üzere fetva-yi şerîfe..... taraf-ı vakfa kadîmden ta'yîn olunan icârat-ı kadîmi üzere aliverilip gadr olmamak üzere emr-i şerîfi isdâr ettirip tarafıma irsâl etmekle ber mucîb-i emr-i ali el-Hac Yusuf'un isitcar eylediği bir bâb attâr dükkânının beher mâh icâre-i kadîmi seksen akçe iken otuzar akçesini tenzil edip beher mâh taraf-ı vakfa münezzel ellişer akçe verir suâl olunup takrîr-i muharrer ve icâre-i kadîmi olan beher mâh seksen akçeyi tekmîlen taraf-ı vakfa teslimine tenbîh olunmak matlûbumdur dedikde gıbbe's-suâl mezbûr el-Hâc Yusuf cevâbında dükkân-ı mezbûru on beş seneden beri beher mah ellişer akçe icarla 'uhdesinde olduğu malumum değildir deyu inkâr ettiğın... mezbûr hancı Ahmed A...[..Zilkade 1136/ Temmuz 1724]

[10^b]

Hüküm Özeti 34: Karyelerin vergi miktarıdır.

Hüküm 34:

Hacı İs	3	Çılğan	Harabe
Demirhan	2	Kadıkend-i Müslim	6
İnderseli	4	Kirli Kebîr	Harabe
Maksutlu	Harabe	Mollâ Cabir	Harabe
Bişirik	1,5	Kodecli	Harabe
Kara Ahmedli	Harabe	Kürd acı	Harabe
Develi	Harabe	Üçtepe	Harabe
Müderriş	Harabe		

Yekun = 000 182 Yalnız yüz seksen iki kuruş birer adet
Hisse-i gazv

Alıpınar	Afu Çeribaşı	Tel Hafşi	Harabe
Peyas	Harabe	Kebşi	Harabe
İğik Zimmî	30 pare	İmam Ukayl	Harabe
Tılarap	2 pare	Karakoç	Harabe
Kıraçkenar	Harabe	Kareli	2 pare
Hüseyin Kiki	Harabe	Şabanoğlu	Harabe
Eşrefî	2 pare	Telverik	Harabe
Hıtban-ı Kebîr	Harabe	Tatar Mezrası	Harabe
Aktepe	2 pare	Karapınar	Harabe
Cüdacı	2,5 pare	Arabiyan	Harabe
Kazancı	5 pare	Çaruği	2 pare
Mezrik	Harabe	Hüseyni	2 pare
Kasimi Kiki	Harabe	Ömeranlı	Harabe
Türkmen acı	3 pare	Süveydi	Harabe
Köseli	2 pare	Kerh	Harabe
Zeynikan	Harabe	Huccti	Harabe
Kürd acı	6 pare	Kankıtr ma'a mezrası	Harabe
Tavşan tepe	Harabe	Aynşa ma'a mezra	2 pare
Şihretepe	Harabe	Alaçimen	Harabe
Tizharap	Harabe	Hovide	Harabe
Balcık	Harabe	Kabi Pahnik	2 pare
Davudi	Harabe	Tellur	Harabe

Derbeşur	1 pare	Döğmetaş	Harabe
Cenan Mezrası	Harabe	Bahçecik	Harabe
Güllü	Harabe	Akime	Harabe
Havar Zimmî	1 pare	Mağara-i Resul	Harabe
Tuvi Ömer	Harabe	Çašo	Harabe
Kırgalı	Harabe	Mağara-i Ömeranlı	Harabe
Hade	1 pare	Kırğatoğlu	Harabe
Selimi	1 pare	Mehterviran	Harabe
Güzel Abdal	Harabe	Körtepe	Harabe
Behramki Servat	Harabe	Şükürlü	Harabe
İğik Müslim	2 pare	Yengice	Harabe
Kamışlı	Harabe	Kakay	Harabe
Yuvacık	Harabe	Balıkviran	Harabe
Süleyman Çavuş	2 pare	Hacı Riz	Harabe
Tokdemir	Harabe	Kubük	Harabe
Arafat	2 pare	Kazıktepe	Harabe
Beybuni	Harabe	Sünneti	Harabe
Çınarlar ma'a Bakur	6 pare	Yarımlu	1 pare
Türkmen Bey	Harabe		

[11^a]

Çınar	Harabe	Hâtûni	Harabe
Setdik	Harabe	Harzemi	Harabe
Kisani	Harabe	Boztepe	Harabe
Salmanköy	Harabe	Harili	Harabe
Elvendi	Harabe	Akpınar	Harabe
Ziyaret	Harabe	Söktülü	Harabe
Fetli Yakup	2 pare	Ömeran Kiki	Harabe
Balluca	Harabe	2 pare
Mollâ Fulat	Harabe	Kıraç Bey	Harabe
Malay	Harabe	Üçkuyu	Harabe
Danekıran	1 pare	Cubin	Harabe
Kökveren	4 pare	Derincik	Harabe
Kasimi	Harabe	Denüzcük	1 pare
Çullu	Harabe	Derimti	Harabe
Kabahızır	Harabe	Bilan	Harabe
Saçlu	Harabe	Kör Behram	Harabe
Cumık	1 pare	Hacı Tak	Harabe
Sakar....	Harabe	Culudar	Harabe
Kamışlı Tayyar	2 pare	Kankıtr ma'a mezrası	Harabe
Aynşa ma'a Mezra	2 pare	Alaçimen	Harabe
Hovide	2 pare	Söğütlü	Harabe
Mübareki	Harabe	Arap Yengice	Harabe
Melik	Harabe	Pornik	Harabe

Güzelşeyh	Harabe	Hıgecuk	Harabe
Martu	Harabe	Hassaköy	3 pare
Hatiban-1 Sağır	3 pare	Kızıl Kilise	Harabe
Sebilik	Harabe	Tirbespi	Harabe
Kuşdoğan	Harabe	Habeşi	Harabe
Karakuyu	Harabe	Gözeli	Harabe
Bahteri	Harabe	Bahrefi	Harabe
Cebel-i Hadid	Harabe	Karınca	Harabe
Yeni Mezrası	4 pare	Zavre	Harabe
Başıl	Harabe	Beyânoğlu	Harabe
Cukan	1 pare	Kanberköy	Harabe
Behetkan	Harabe	Karamus	Harabe
Harbecin	Harabe	Boyuzlu	2 pare
Solikan	Harabe	Cücük	1 pare
Haluk	Harabe	Kara Kilise	Harabe
Ebu Viran	1 pare	Şeyhkend	2 pare
Şah Hüseyin ma'a Arslandoğdu	Harabe	Kuvakör	1 pare

87= Yalnız seksen yedi kuruluşur. [1136/1724]

Hüküm Özeti 35: *Sultan Mahmut'un doğumu müjdesi vesilesiyle yapılan övgü, dua ve diğer sözleri içeren vesika.*

Hüküm 35:

Düstûr-u mükerrerem, müşîrun mufehham, nizâmü'l-alem müdür-i umuri'l- cumhur bi'l-fikri's-sâkıb, mutemmimu mahammi'l-enâmi bi'r-re'yi's-sâib, mumehhidu bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl, müşeyyidu erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfuzune bi sunûfi avâtıfı'l-meliki'l-a'la Anadolunun orta kolunda vâki' vuzera-yi izâm edâmellahu Teala [11^b] iclâlehum ve azamu'l-ümerai'l-kîrami, meraciu'l-kubera'i'l-fihami, ulu'l-kadri ve'l-ihtirami, ashabu'l-izzi ve'l-ihtişami, el-muhtassune bimezîdi 'inâyeti meliki'l-a'la mir-i mirân-i kîram dâme ikbâluhum ve akzâ kuzâti'l-muslimine ve evlâ vülâti'l-muvehhidine, ma'denü'l-fezâili ve'l-yakîni rafi'u alami's-şeria ve'd-dini vârisu ulûmi'l-enbiyai ve'l-murselîne, el-muhtassune bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'îni Mevlânâ fahamet zîdet fezâiluhum ve mefâhiri'l-kuzâti ve'l-ahkâmi, ma'âdinü'l-fezâili ve'l-ikrami kuzât ve nüvvab zîdet fezâiluhum ve mefâhiru'l-emâsili ve'l-akrân voyvodalar ve ...lemler ve a'yân

ve zabitan zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; cenâb-ı ber arayı ulvi ve îcâd geşte-i imhab-ı süfli olan huda-yi ma'bud takaddese zatuhu ani'l-validi ve'l-mevludun irade-i aliyye-yi ezeliye ve adet-i seniyye-i lem yezeliyyesi ile meşime-i muktadayat-ı kevniiyyeden ağuş pira-yi zuhûr olan mevalid-i mevadim ve umur-i piçide-i kumat-ı hiss-i tensîk olması çire dest-i kavabil-i nazıman-ı masalih-i cumhur vabeste ve merbût ve terbiye puzir-i nevresidegan-ı hatub-ı nizâmiye-i nazaret-i salatin nısıf abin ve emr ve nehiy-i şahan muzahim-i menut olduğundan kat'ı nazarı hanedan-ı ebhet nişân-ı devlet-i aliyyem emanet-i Kübra hilâfet ve saltanat atiye-i cenâb-ı rabb-ı izzet ve merbada-i Mevla-yi bi minnet olmaktan naşi mihr-i sipehr-i şevket ve saltanat ve neyyir-i hanin felek-i mekârim ve şefkat olan ve şahane-i şevket-i nişân-ı Osmaniiyenin vasat el-mai hilâfet ve cihad erdiyhim-i ikbâl ve şehir-i yaride nuri baş fermanının ve ziya gösteri-i cihanbani olmaları vesilesi ile duşni-i ahval-ı alem olmağla nücum-ı zâhire-i sülale-i selile-i şahane ve kevakib-i dürr-i leme'an-ı nesl-i nesil-i hüsrevanem nu be nu tevafuk-ı şuhudden tali'i ve ve asıman-ı zuhûr ve numude-i sati'i oldukça tezyüd-i advar-i ravabit-ı alemi müsted'i ve nadahik-i envar-i tesviye-i mehamm-ı kevniiyye-i bi müeddi olmağın ve ravdetu's-safa-yi nesl-i daveranımdan abyari-i feyyade-i fuyudat-ı ilahiyyene ve terbiyet-i kadi-i be aba-ı ala ve muvazabe-i nâmütenahiyye ile pençe-i nursi-yi nihadan-i hiyaban necabetin izharı vücud ve ibraz-ı esmar-ı şuhud eylemesi ve şecat-i sehab-i bi hesab-ı sübhaniyyeden muntazar ve memul iken hamden sümme hamden iş bu bin yüz dokuz senesi mah-ı Ramazan-ı şerîfin on dördüncü çıharşenbe günü 'inâyet-i hazret-i rabb-ı vedud ile bir dürr-i yegane-i sıdk-u su'ud ve berr-i gevher-i tabende-i ikbâl-i na madud ve Zebur-ı efgza-yi ikkil-i vücud ve zinet-i bahtiyari-i tac-ı şuhud olup Sultan Mahmud ism-i mehâmid numudu ile tesmiye-i tevsim ve üç gün üç gece top ve fişenk şenlikleri ile daru's-salatine'l-seniyyemde mulazım-ı şadi ve meserret-i ikmâl ve tetmîmi kılınıp iş bu vechle hamil-i istihkâk-ı mevahib-i ilahiyyeden nazil olan maide-i kesi'l-faide-i ihitya cümle sükkân-ı semanın mahrûse-i Âmid'in arşı... [14 Ramazan 1199/21 Temmuz 1785]

[12^a]

Hüküm Özeti 36: *Defter-i Kadimde geçen mahalle, kura ve cemaat ve aşiretleri gösterir defterdir.*

Hüküm 36:

Mahalle	Miktar	Mahalle	Miktar
Mollâ Bahaddin	2	Yilhan	2
Şemsiyan	17	İskender Paşa	1
Hasir Kebîr Zimmî	5.5	Mahalle-i.....	14.5
Hacı Osman	2.5	Melhan	2
Hacı Büzruk-i Kebîr	4.5	Mehmed Paşa	6
Gülmez Kebîr	11.5	Gülmez Sağır	10
Kırklar	3.5	Cubi	3.5
Mollâ Bahaeddin	9	Usta Burcu	7.5
Hacı Süleyman	4.5	Sarrâf İskender	14.5
Büzruk	3	Hüsrev Paşa	2
Sülûki	1.5	Ruşan	19
Reşit Hadit	17	Karagöz	10.5
Hoca Ahmed-i Zimmî	13.5	Kara Kastal	3.5
San Kethüdâ	11.5	Meryem Sağır	7.5
Köprübaşı	1.5	Hacı İzzeddin	4.5
Meryem-i Kebîr	9	Said-i Küçük	2.5
Hızır İlyas-ı Kebîr	14	Mahalle-i	1.5
Kayaşah	8	Katırpınarı	2
Şeref Çavuş	2	Millî Ali Çavuş	2
Yehudiyan	11.5	Kastal-i....	2
Çaruği	8	Abdurrahman-ı Zimmî	1
Reşit Atik	4	Abbas Ağa	6
Hasir-i Sağır Zimmî	3.5	Hızır İlyas-ı Sağır	9.5
Hamam-ı Küçük	2		
Aşiret ve Cemaat			
Kiki	420.5	Kiki	18
Ressi	9	Dugerli	10
Aluhi	2	Ferhan	3
İzvali	3	Karapınar	2
Goman	2	Behramki	5
Milli imsak	2	54.5

Nahiye-i Şark-i Âmid Kuraları			
Habgerm-i Ulya	2	Habgerm-i Sufla	1
Tilako	1.5	Hüseyini	0.5
Metranlı	3	Develi Türk	3
Pir Hüseyin	1	Kirli Ulya	1
Kirli Sufla	1	Ağmeşhed	0.5
Seyyid Hasan	1	Kadıkend-i Müslim	1.5
Bişirik	3	Şemami	1
Şükürlü	1	Aslanoğlu Sufla	3.25
Sımaki	1.5	Kasimi	1
Şarabi	2	Kürtdarlı	1
Çarkaniyan-1 Ulya	1	Karacaveren	1
Güzeldere	3.25	Tillik	1
Üçden	1.5	Karhudlı	1
Hanbazar	1	Arapdarlı	3.25
Çarkaniyan-1 Sufla	1	Alidadlı	3.25
Kefnecar-1 Sufla	2	Alisam	1.5
Beybuni	0.5	Çanakçı	2
Behramki	1	Araptatlı	2
Kara Halife	0.5	Kara Hamzalı	3.25
Derviş Hasan	3.25	Ağviran-1 Ulya	2
Kamışlı	0.5	Ağviran-1 Sufla	2
Horta	1	Kengerli-yi Ulya	1
Baharlı	1	İshaklı	1
Kıtır bil Müslim	0.5	Kengerli-yi Sufla	0.5
Karye-i	0.5	Kıtır bil Zimmî	3.25
Hayderli	3.25	Kızıl Mehmed	1.5
Kürdikli	2.5	Arzuoğlu	1
Mersin-i Müslim	0.5	Hacı Osman	1
Mollâ Cabir	0.5	Bahçecik	3.25
Köpekli	3.25	Kabasakal	0.5
Zeynikan	3.25	Hayderkulu	1
Bilulibaba	0.5	Mübareki	1
Horseli Ulya	1	Muhammedli	0.5
Ammar Acı	1	Pir Hüseyin	05
Zoğrac-1 Ulya	1	Zoğrac-1 Sufla	1.5
Zoğracı Sufla	3.25	Korukçu	0.5
Nasihatveren	3.25	Ak Hüseyin	1
Patrik	3.25
Tavuklu	0.5	Satıkendi	7.5
Karabaş	0.5	İzzeddin	0.5
Ahmedli	3.25	Gencoğlu	3.25
Kürt Ömer	1	Şabanlı	0.5

Kadıkend-i Zimmî	2	Velikan	2
Borozlu	1	Çakallı	1
Peçar Ömer	3.25	Fahredden	0.5
Ağmeşhed	0.5	Metranlı	2.5
Mollâ Hamiş	0.5	Sa'di	1
Yengice	1	Salat	6
Hacı İs	1.25	Tatlı	1.5
Aliyye	1	Korulu	1
Gencılı	0.5	Uzun Fetla	0.5
İncirli	0.5	Sakargalı	1.5
Porsuklu	1	Müderriş	3
Örenli	1	Develi Kürt	1
Mersin-i Zimmî	0.5	Belekli	0.5
İsrail	1.25	Ka'bi	7.5
Kozan	3.25	Ta'lus	1
Mahmiye-i Âmid / 129 Yalnız yüz yirmi dokuz hanedir			

Nahiye-i Garb-ı Âmid Kuraları			
Çınarlar	1	Mübareki	1
Derbeşur	1	Belan	0.25
İğik Müslim	3	Akımı	1
İğik Zimmî	1	Hayderli	1
Mirzeviran	0.5	Pir Ali	3
Dengecuk	3.25	Şihretepe	3.25
Kikan	3.25	Kankırt	1
Hüseyini	1	Çölli	0.5
Yuvacık	2	Millî Yakup	1.5
Danekıran	0.5	Cücük	3.25
Şeyhkendi	1	Hücceti	1.5
Mehyaviran	3.25	Başıl	1
Ömeranlı	0.5	Taşdirek	0.5
Güzelşeyh	1	Alaçimen	1
Pornik	0.5	Abdalgörmez	0.5
Şükrüllah	0.5	Saçlı	0.5
Dikni	0.5	Ziyaret	0.5
Karh	2	Kırgancı	1.5
Ahmer-i Ulya	1	Ahmer-i Sufla	1
Bacuvan	0.5	Kırta	1.5
Aynşa	3.25	Örenli	1.5
Peyas	1	Arapyenice	1
Karye-i	0.5	Sakarviran	3
Kırkadoğlu	0.5	Balluca	0.5
Ahver-i Sağır-Kebîr	3.25	Çaruği	3.5

Halavdal	1.5	Cihanbeyli	1.25
Köseli	2	Karınca	1
Araki	0.5	Salihi	1.5
Karalu	1	Fare	1
Karacaviran	1.5	Harbecin	0.5
Kayacık	0.5	Sirimi	1.5
Kasımı	1.5	İmam Ukayl	1.25

Mahmiye-i Âmid / 62 Yalnız Altmış iki hanedir Defter-i kadîmden kesre dâhil olan mahallât-ı beyân eder			
Mahalle			
Cami-î Nebi	6	Cuni	3.5
Kırklar	2.25	Ali b. Reşit	1.5
İmadiye	3.25	Cami-î Kebîr	1
Derviş Hasan	1	Rumiyan	2
Muallak	1	Taceddin	3.25
Kayaşah	1	Reşit Cedit	7
Sülûki	3.25	Hacı Osman Zimmî	1.5
Sarrâf İskender	3.25	Hoca Ali	0.5
Asler Zamir Kebîr	0.5	Karagöz	4

Hüküm Özeti 37: *Ramazan vesilesiyle camilerde, mescitlerde, dergâhlarda vesair yerlerde alim, abid, hatib, zahid ve şeyhlerden halk ve devlet ile padişah için hayırlı dualar talebi.*

[13^a]

Hüküm 37:

Hisse-i bâb-ı ferhat olunarak da'avât-ı hayriyyeye iştilal ve muvazebet eylemeleri matlûbunu dâr-ı virânem olmağın iş bu ferman-ı meserret ünvanım isdâr ve sadr-ı azam-ı tatarlarından..... el-Hâc İbrahim zîde kadruhu ile irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde validi's-sabasübhaniyyeden cümlelerin bigâne emanilerine keşide kılınan iş bu..... amimi'n-neval ifâ-yı levazim-i teşekkürü zımnında fuzun-ı eyyâm-ı ömr-i şehnavkan-ı

asâlet nişân ve tezayüd-i... şevket-i fulan-ı ali ünvan luhûk-ı dua-yi hayriyyenin ve sena-yi icâbet-i intima-yi akvâm olunmak murad-ı malikâne idüğü ve felat-ı nasa'at-ı sıfat-ı hüsrevanem emanet-iolu.....ihtida-i ra'ıyyet ve sükkân-ı memleketin bu vesile ile azerde olmaları dahi rıza-yı hümâyûnümün muğayiri olmak hesabı ile bu bâbda isdâr olunan evamir-i aliyyeme mahsûs mübâşirlere verilmeyip oldukları... leri ile turûk-ı neşr olunmakle bu bahaneleri kalîl ve kesir fukara üzerlerine salıyane tevzi eder vâki' olur ise icra-yı tedibine mübâderet olunacağı malumunuz oldukça emr-i şerîf-i aşlan kasabat ve kuranızda vâki' mahakimde kiraaten ve cümleye bu meserret-i celîleyi ihbare müsara'at ve resmi meluf üzere kıt'a-ı hüsrevanemden üç gün tut ve şenkleri ile icra-yı murasele şadi ve meserret ve cevami ve mesâcid ve mazannetu'l-isticâbe olan mecâlîste ulema meşayih ve ubbada ve eimme ve huteba ve zuhhad-ı dergâh-ı huda-yi ba enbaze ref tazarru' ve ibtihal ederken ümmetin eyyâm-ı ömr ve ikbâl-i şahane ve istinade-i nur-i ayn kurret-i ayn hüsrevanem için da'vat-ı hayriyyeye muvazebet eylemeleri telkininde mübâderet eylemeniz bâbında vechi meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibu'l-ittiba ve lâzımü'l-ımtisâlimde mazmûn-ı itaat makrûn ile amil olasız şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılarsız.

Tahrîren fi evahir-i şehr-i Ramazan el-mübarek lisene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf.
[evahir-i Ramazan 1199/Ağustos 1785]

Şuhûdü'l-hâl: ... Efendi Konstantiniye el-mahrûse.

Hüküm Özeti 38: *Askeriyeye ait kısmet vergileri ile vereselerin tevzi ve taksim işlemlerinin ramazan ayı vesilesiyle hatırlatılması.*

Hüküm 38:

Saadetlü mekremetlü faziletlü hazretlerinin huzûr-ı izzet mevfurîleri savbına vird-i ediyeye-i mesure ve garar-ı esniyye-i gayri mahsure inhat ve ihda ve tâbi'-i aliyyeleri ala vechi't-tekrim ve't-ta'zim istifsâr ve istinba kılınmak ma'rifetinden inhanızda mahlas oldur

ki hâlâ ber vech-i mansub ve mutasarıf oldukları Diyarbekir kazâsının umur-ı kısmet-i askeriyesi iş bu sal-ı ber şeref sene-i tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf Ramazan-ı mübarekinin yirmi altıncı gününde cenâb-ı sa'âdetlerine ihale ve sipariş olmuştur. Bi mennihi Teala lede'l-vusûl kazâ-i mezbûrede vâki' muhallefât-ı muna-i askeriyeye-i tahrîr ve terkim ve beyne'l-verese bi'l-fazileti'ş-şer'iyye tevzi ve taksim eylemeleri memul-i mahlasımdır. Baki der mesned-i sa'âdeti menedim ile... [26 Ramazan 1199/2 Ağustos 1785]

el-fakir Ahmed Müftüzâde el-kadı bi askeri Anadolu.

Hüküm Özeti 39: *Kars ve Kağızman kalelerini tamire me'mur evliye alayı beylerinin görevlerinde kusurlu olması, bu kalelerin tamiri husûsunda.*

Hüküm 39:

Mefâhiri'l- emâsili ve'l-akrân eyalet-i Diyarbekir'de vâki' evliye alayı beyleri zîde kadruhum tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki eyalet-i askeri-yi devlet-i aliyyemin cünud-ı muteddu bihasından olup vakit vakit kale tamiri ve hadâmet-ı saireye me'murun geldiklerine binaen siz ki evliye alayı beyleri muma ileyhimsiz sancaklarınızda bi'l-cümle zuama ve erbâb-ı timarını bir.... tahtine celb ve cem ve ruz-i hızırda mukaddem Kars'a varıp Kars muhafızı [13b]Emiru'l-ümerai'l Mustafa dâme ikbâluhunun emr ve zatı ile Kars ve Kağızman kalelerinin Tamir ve etmeniz için me'muriyetinizi ve bi'd- defa'at isticalınızı muhtevi evamir-i şerîfem sadır olup bir güne ol mahall-ı me'mure varıp te'diye-i hadamat-ı lazımeye kıyam eylemeniz vacibe-i zimmetiniz iken mir-i mirân-ı muma ileyhin bu defa der-i aliyyeme varid olan tahrîratında bu andan savb-ı me'muriyetinize tevarüd eyledikleri ve bir haber ve eseriniz zuhûr eylemediği tahrîri ve inha olunmakla sen ki bu andan adem vurudunuz tedibinizi mucîb tuhmetten olmağla şimdiye dek hareket ve savb-ı me'muriyetinize azimet eylememiş iseniz ba'd ez in bir an ve bir dakika tevekku'dan mucânebet ederek ve neferanızdan berisi geriye kalmasını tecviz etmeyerek mecmu'unu ihrac ve bayrağınız altına cem ve savb-ı me'murunuz vusûle şitab ve müsaraat eylemeniz fermanım olmağın tekit ve isticalı müştemil iş bu emr-i 'alişânımı

dahi isdâr ile irsâl olunmuştur. İmdi hilâf-i emr-i ali bu ana dek savb-ı me'murinize adem vusûlünüz evamir-i aliyeme sûrat-ı imtisâl ve mutava'atta kusurunuzu iş'ar etmekle fima ba'd bir an te'hir eylediğiniz ihbar ve inha olunmak lazım gelir ise hakkınızda lazım gelen ceza icra olunmaktan gayri muamele olunmayacağı malumunuz oldukça fi'l-hakika şimdiye dek yerlerinizde kalmamış iseniz veyahut kalkıp yollarda ayak sürümekte iseniz vusûl-i emr-i şerîfimde bir dakika bir an bir mahalde tevakkuf ve aram ve neferâtınızdan birisinin geriye kalmasını tecviz etmiyerek cümlesini derhal ihrac ve bayrağınız altına cem' ve savb-ı me'murinize vusûle sûratla ve şitab eyleyesen, şöyleki bundan sonra dahi tehir ve tevakkufunuz ihbar olunur ise nan pareniz ref' ile iktifâ olunmayıp tertib-i ceza ile mücazat olacağınız da muhakkaktır, ona göre amel ve selamet-i halınızı tahsile mübâderet eylemeniz bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur. Buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbta vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibu'l-ittiba ve lâzımü'l-imtisâlının mazmûn-ı itaat makrûn ile amel ve hareket ve hilâfından bi gayet hazer ve mücânebet eyleyesiz, şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi evahir-i şehr-i Şevvali'l-mükerrem sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Konstantiniye. [evahir-i Şevval 1199/Eylül 1785]

Hüküm Özeti 40: *Seksoncubaşı Abdurrafi'nin rütbesinin alınıp Rakka'ya sürülmesi.*

Hüküm 40:

Akzâ kuzâti'l-müslimîn, evlâ vülâti'l-muvahhidîn , ma'deni'l-fadli ve'l-yakîn, rafi'u a'lâmi's-şeri'ati ve'd-din, vârisu'l-ulûmi'l-enbiyai ve'l-murselîn, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâ Âmid kadısı zîdet fezâiluhu ve kudvetü'l-emacidi ve'l-a'yân Âmid sâbık Abdurrafi' zîde mecduhu tevki'i rafi'i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki sen ki mevlânâ muma ileyhsin, bu defa der-i aliyeme varid olan i'lamınıza muma ileyh Abdurrafi'a bundan akdem ocaktan seksoncubaşılık rütbesi verilip umur-i mirîyye ve mal-ı mukata'aya müdahale eylememek ve kide-i kadîme münafi harekâtta

bulunmamak üzere ocaktan yarım mühürlü mektub tahrîr ve irsâli ile tenbîh olunmuş iken bu hilalda muma ileyh Abdurrafi' bazı arazil makulesini istishab ve mal-ı mukata'aya müdahale ve hilâf-ı rıza ve muğayir-i kaide atvara ibitdar ve ihtilâl-i belde mucîb-i halete mübâderet eylerken tahrîr olunmaktan naşi muma ileyh Diyarbekir'den tard ve Rakka'ya nefiy ve ibad olunmaktan fermanım olmağın, muma ileyhe ocaktan me'mur mübâşereten terfik ve me'mur olduğu Rakka'ya tard ve ibad birle belde-i merkûme-i ihtilâlden vikaye eylemeniz bâbında iş bu emr-i şerîf isdâr ve ocakta küçük çavuş vekîli kudvetü'l-emâsil-i ve'l-akrân Halil Çavuş ile irsâl olunmuştur, vusûlünde gerektir ki vech-i meşrûh üzere sadır olan emr-i 'alışânım mucîbince amel ve muma ileyh Abdurrafi' derhal tarik ve Rakka'ya sevk ve tesyir eyleyesen. [14^a] Ve sen ki muma ileyhsin, sen hilâf-i şer' ve muğayir-i rıza harekâtta bulunmayıp ve umur-ı malikâne ve mukata'aya müdahale eylememek üzere sana tenbîh olunmuş iken umur-ı mukata'a ve mal-ı mirîye müdahale ve ihtilâli beldeye badi harekâtın nefiy ve eb'adını icâb etmeğın ocaktan me'mur mubaşir ma'rifeti ile emr-i şerîfim ve ocak mektubu vujudunda derhal hareket ve musara'aten varıp Rakka'da meks ve ikamet ve bi'l-ferman bir hatve mahal-ı âhara hareket ve azimetten hazer ve mücânebet eyleyesen deyumuallam yeniçeri ağası olan iftihâru'l-ümera-i ve'l-ekâbiri Ahmed Ağa dâme uluvvuhu tarafından yarım mühürlü mektub verilmekle vech-i meşrûh üzere amel olunmak bâbında ferman-ı 'alışânım sadır olmuştur, buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda sadır olan emri celilu'l-kadrim ve ağa-yi muma ileyh tarafından mühürlü mektub mucîbince amel ve hareket ve hilâfından gayete'l-gaye tehaşi ve mücânebet eyleyesen, şöyle bilesen alameti şerîfe itimâd kılasan.

Tahrîren fi evahir-i şehri Şevvali'l-mükerrem li sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf.
Konstantiniye el-mahrûse. [evahir-i Şevval 1199/Eylül 1785]

Mucîbince yeniçeri ağasının mektubu varid olmuştur. (*kenardaki satırdır*)

Hüküm Özeti 41: Ocaktan rütbelilerin emirlere itaat etmesini emreden ferman ve mektub.

Hüküm 41:

Mefâhiru'l-emâsili ve'l-akrân, Medine-i Âmid'de kain Turnacıbaşı Nuhturnacı ve haseki ve bi'l-cümle ihtiyârların zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak, ma'lûm ola ki ocakta Turnacıbaşı ve Haseki tekaüdü rutbesi olanlar ve ocak ihtiyârları olanlar şeri'at-ı garra ve vülat-ı izâm ve emr-i ulu'l-emre itaat ve kaide-i kadîme riayet ve umur-ı mukata'a ve mal-ı mirîyi himâye ve siyânette ve hilâf-ı ferman ve muğayir-i rıza-yı aliyye ve münafi-yi kaide harekâta ibtidar edenleri men ve def' ve ahz ve te'dibleri ile tazimi bilad ve te'min-i ibad'a bila bezl-i kudret birle tahsîl-i rıza ve tekâmîl-i namus ocağına sarf-ı mekennet edegeldikleri cümlelerin malumu iken bu hillalere hilâf-ı rıza harekâta cesâret birle bazıları ihtilâl-ı nizâmı beldeye nadi ve umur-ı mukata'a ve mal-ı mirînin kesr-u tednisine bâ'is oldukları der barı atufet kararına tahrîr olunmakla imdi fima ba'd makule harekât-ı na merziyyeden müba'adet ve kaide-i kadîme münafi atvardan mücânebet ve umur-ı mirîye ve mal-ı mukata'aya müdahaleden keff-i yed eylemeleri bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmağın iş bu emr-i şerîfim isdâr ve ocaktan küçük çavuş vekîli Halil Çavuş ile irsâl olunmuştur. İmdi ber vech-i meşrûh sadır olan emr-i şerîfim mucîbince amel ve fima ba'd hilâf-ı şer' ve muğayir-i rıza ve münafi-yi kaide-i mer'iyye harekât ve ihtilâl-ı beldeye badi olmak misillü etvarı zuhûr edenler nefiy ve te'dib olunacağı emri mukarrer idüğü malumunuz oldukta ona göre amel ve hareket ve hilâf-ı rıza etvardan müba'adet birle tahsîl-i rıza-yı şahaneme musareat eyleyesiz deyu bi'l-fiil dergâhı muallam yeniçerileri ağası olan iftihâru'l-ümera-i ve'l-ekâbir Ahmed Ağa dâme uluvvuhu tarafından mühürlü mektub vermekle vech-i meşrûh üzere amel olunmak bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur. Buyurdum ki bu bâbda sadır olan ferman-ı celilu'l-kadrim ve ağa-yı muma ileyh tarafından verilen mühürlü mektub mucîbince amel ve hareket ve hilâfindan hazer ve müba'adet eyleyesiz, alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi evahir-i Şevvali'l-mükerrerem sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [evahir-i Şevval 1199/ Eylül 1785]

Hüküm Özeti 42: *Bac-ı ubur ve resm-i gümrüklerin yerinde ve eksiksiz ödenmesi üzere Diyarbakır valisine ve kadısına verilen ferman.*

Hüküm 42:

Düstûr-u mükerrem, müşîr-i müfehham, nizâmül'alem, müdür-i umuri'l-cumhur, bi'l-fikri's-sâkıb, mütemmimi mahammi'l-enâmî bi'r-re'yi'l-sâib, mümehhid-i bünyânî'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkânî's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfi'l-meliki'l-a'lâ hâlâ Diyarbakır valisi vezîrim Paşa edâmellahu Teala iclâlehu ve akzâ kuzâtî'l-müslimîn [14^b] ve evlâ vülâti'l-muvahhidîn, ma'denü'l-fadli ve'l-yakîn, rafi'u a'lâmi's-şeri'ati ve'd-din, vârisu ulûmi'l-enbiya-i ve'l-murselîn, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâ Diyarbakır kadısı zîdet fezâiluhu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki voyvodalık-ı Diyarbakır ve tevabii mukata'asının malikâne ashâbı divan-ı hümâyûnuma arz-ı hal edip mukata'a-yi mezbûr mülhakatından Diyarbakır gümrüğü hin-i vaz'inden beri Bağdat ve Basra cânibinden tevarüd eden Hint meta'nın beher Âmidi batmanından otuzar pare bac-ı ubur ve acem emti'asından dahi adeta resm-i gümrük eline gelmiş iken bundan akdem Bağdat tatarlarından Cevad nâm tatarın gümrük-i mezkûre gelen Hint ve Acem emti'asının lazım gelen sekiz yüz kuruş para ubur ve gümrüğünü vermeyip avdette eda eylemek üzere tatar-ı merkûma bir kıt'a tahvil ba'de'l-iade asitaneye vurudunda Bağdat tüccârları lisanından bir kıt'a arzı hal tahrîr ve tadyi-i birle emr-i şerîf isdâr ve Diyarbakır'e gelip mucîbince verdiği tahvili bir akçe vermeksizin istirdat eylediğinden başka emr-i mezkûru Diyarbakır mahkemesi sicilatına kayd ettirirken mazmûn-ı emr-i 'alışânım tüccâr beyninde şu'u bulup bir takrib ile tüccâr-ı kadîmden vere geldikleri bac-ı ubur ve resmi gümrüklerin eda eylemeleri sebili ile gümrük-i mezkûr malının kesr-i tednisi mucîb bir halet olmağla zikir olunan emr-i şerîfim kaydı terkim ve ba'd ez in gerek bac-ı umur ve gerek resm-i gümrükün kemâ fi's-sâbık cem ve tahsîli ettirilmek üzere emr-i şerîfim sūdûrunu istid'a-yı 'inâyet etmeleri ile hazine-i amiremde mahfuz başı muhafaza defterlerine nazar olundukda Diyarbakır voyvodalığı ve tevabii mukata'asının senevi yüz dokuz yük otuz dört bin altı yüz otuz akçe malı ve zaman zabtı Mart ibtidasından olup beher sene malım hazine-i amireme eda ve kalemiyyesi verip hesabını görmek üzere seksen bin beş yüz iki buçuk muaccele ile mefâhiru'l-emacid ve'l-

a'yân hâcegân-ı divan-ı hümâyûnumdan Ahmed ve Muhammed Tahir ve İsmail ve İbrahim zîde mecduhumu ber vech-i malikâne 'uhdelerinde olduğu ve Diyarbekir voyvodalığı mukata'atının an-asıl şurût-ı vâki' mahsulâtı rüsûmatın kanun-ı kadîm ve ola geldiği üzere ahz ve kabz eylemekten ibâret olup terkîn istid'a olunan emr-i şerîf isdâr olunduğu hinde İstanbul emti'a gümrüğü şurût-ı mucîbince verilmiş olduğuna binaen emr-i mezkûrun egerçi terkîni icâb eylemez, lâkin nizâm-ı mukata'a-yı arıza-i kesr-u tednisinden vikayet lazımeden olmağla rüsûmat-ı mukata'a öteden beri ve örf-i beled üzere mahallinde ne vechle cem' ve tahsîl oluna gelmiş ise tarafeyn gadr ve himâye olunmak vechi ile mahallinde ma'rifet-i şer' ile fasıl verilmek üzere emr-i şerîfim itası iktiza eylediği ve derkenar olunmakla derkenar mucîbince emr-i şerîfim verilmek bâbında iftihâru'l-ümerai ve'l-ekâbir müstecmei cemi'il-mali ve'l-mefâhiri el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-melikil-kadiri bi'l-fi'l, baş defterdârım Süleyman Raşit dâme uluvvuhu telhis etmekle imdi telhis mucîbince amel olunmak bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerîfim vardıkta bu bâbda sadır olan emrim üzere amel edip dahi ber vech-i muharrer nizâmı mukata'a-yı arıza-i kesr-u tednisten vikayet-i lâzımeden olmağla göre siz rüsûmat-ı mukata'a öteden beri örf-i beled üzere mahallinde ne vechle cem' ve tahsîl oluna gelmiş ise tarafeyn gadr ve himâye olunmak vechi ile mahallinde ma'rifet-i şer' ile fasıl veresiz şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılarsız.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-sabi' Şevval sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [7 Şevval 1199/13 Ağustos 1785]

Hüküm Özeti 43: *Acemi oğlanları ve kuloğullarından oluşan ve başlarında başbuğları olduğu halde askerlerin tespiti ve görev yerlerine sevk edilmesi emridir.*

Hüküm 43:

Ve darb.....ci ve gılmanan-ı acemi ve kuloğullarından olmak üzere ve başbuğları a'yan-ı vilayetin mucerreb ve mutemetlerinden ve ocakludan nasb ve ta'yinde mertebe-i ta'yîn ve matlûbları dahi ancak a'yanların re'y ve iltizâmları ile tahrîr ve tesyir ve noksan

ihrac ve yoldan avdet ve firar eylemek ve cümlesi tahrîr ve tescîl ve kefilleri ahz olunarak yerlerinden tahrik ve tesyir ve nevrüz-ı feyruzda sofîyesından mevcûd bulunmaları emrine irade-i mukata'a-yi malikâneme taalluk etmekle Tire ve kazâlarından yüzer nefer ve Urla kazâsından yirmi beş ve Ayazmend kazâsından elli ve İzmir kazâsından yüz elli ve Kester kazâsından yüz nefer ve Kuşadası ve Seferihisar Çeşme kazâlarından ellişer ve Güzelhisar ve Menemen'den yetmiş ve Köşkderesi kazâsından otuz ve Nazilli'den seksen ve Turgutlu ve Babender'den seksen ve Kuyucak'tan elli ve Urmid'den elli ve Kemer'den otuz nefer ve Ayasoli'den elli ve Tacale'den otuz ve Ada ve Karahisar ve Doğanhisar ve Oyaşık kazâlarından yirmi beşer ve Orsuz ve Hamit'ten ellişer ve Tiğ'den otuz, Mentez'den elli ve Demirci ve Denizli ve Kızılhisar ve Berki ve Çarşamba Lazkiyye'den ve sa... ve Simav'dan otuz ve İnegöl'den elli ve ... Afyon ve Ödemiş'den yirmi beşer ve Alaşehir'den iki yüz ve Lazkiyye ve Karacasu'dan ellişer ve Erbaz ve Yenipazarı ve Burçgat'tan otuzar ve Feslegen ma'a Kozan ve Baran Küme'den kırkar ve Karaağaç'tan otuz ve İvac'dan elli ve Paşalimanı'ndan yirmi beş ve Alaniyye'den seksen ve nevah-i Alaniyye'den altmış ve Akseki'den otuz ve Antalya'dan elli ve Antakya'dan yüz ve Adana'dan iki yüz ve Antep ve Ruha'dan ikişer yüz ellişer ve Birecik'ten yirmi beş ve Halep'ten iki yüz elli ve Kilis ve Azaz'dan otuzar ve Diyarbekir'den iki yüz ve Siverek ve Çermik ve Şure'den otuzar ve Harbrut ve Malatya'dan ikişer yüz ve Maden kazâsından elli nefer vürûd ve ...larından tahrîr ve ihrac ve irsâlları matlûb olan neferâtı emr-i şerîfim vuruşunda bi eyyi vechin kâne birkaç gün zarfında tahrîr ve tekmîl ve şurût-ı mezkûre ile başbuğları ta'yîn ve semt ve civar olan iskelelere tenzil ve heman ordu-yı merkûma sevk ve tescîli ile dikkat ve bir fert noksan olmamak ve yollarda ve sevkte haml-i me'murelerinden firar ve avdet eylemek ve avdet edenleri olur ise a'yan-ı vilayet olanlarından derhal adam irsâl ve firar ve avdet edenleri haklarından gelineceği her birlerine tehdit ve tefhim ve bu umur-ı mühimmeyi kaffe-i mehamma takdim ve heman ber mucîb-i ferman-ı hümayûnum neferât-ı matlûbe bir an ihrac ve irsâla ihtimam eylemeniz bâbında iş bu emr-i 'alişânım isdâr ve mübâşir-i muma ileyh ile irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde Mevlânâ ve a'yan ve serdar ve sair muma ileyhimsiz ber vech-i muharrer tacil savb-ı me'murelerine irasla dikkat ve vakt-ı zamanı ile varmayıp ve emr-i me'murelerinde mevcûd bulunmamak lazım gelir ise sonra bir türlü ca-yi selamet bulamayacağınızı ve ukubat-ı şedideye giriftar

olacağınız muhakkak bilip ona göre amel ve hareket ve infâz-ı emri münîfi bi gayet dikkat ve ser ... kusur ve rehâvetten ziyâde hazer ve mücânebet eyleyesiz. Ve sen ki mübâşir-i muma ileyhsin bu husûsu sair me'muriyete kıyas etmeyip her bir kazâdan müretteb ve matlûb olunan neferâtı ancak a'yan-ı vilayetten matlûb ve ma'rifet ve kefâleti ile tekmîl ve tescîl ve defterlerin ahz ve savb-ı me'murelerine irsâl ve defterin bir suretini orduya ve suret-i diğeri cânib-i ocağına mübâderet ve iğmas ve ve bataire ve tamaha.... ...birle hilâf-ı emr-i ali hareketin zuhûr eder ise cümleden evvel te'dib ve guşmalin icra olunacağı mulahaza edip ona göre infâz-ı ferman-ı hümâyûnuma dikkat ve hilâfından bi gayet hazer ve müba'adet ve itmâm-ı me'muruna bezl ve sa'y ve kudret eyleyesen deyu bi'l-fi'l dergâh-i muallam yeniçerileri ağası iftihârü'l-ümerai ve'l-ekâbiri Yahya Ağa dame uluvvuhu tarafından mühürlü mektub verilmekle vech-i meşrûh üzere amel olunmak bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur buyurdum ki: vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı celi'l-kadrim ve ağa-yı muma ileyh tarafından verilen mühürlü mektub mucîbince amel ve hilâfından hazer eyleyesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi evasit-i şehri Rebiü'l-ahir sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf.

(Mürekkap dökülmüş net okunamayan kısımlar var.)

[15 Şevval 1199/21 Ağustos 1785]

[15^b]

Hüküm Özeti 44: Kazâlara ait vergi miktarlarıdır.

Hüküm 44:

Kazâ-i Türkmen	1300+1300 sani	Kazâ-i	1050+1050 sani
Kazâ-i Behramki	15500+20000 Sani	Kazâ-i Hani	2800+35000 sani
Kazâ-i Hazro	34000+42500 Sani	Kazâ-i Mihrani	5500+0000 sani

Kazâ-i Rıdvan ma'a Basırt	33500+20 000 sani	Kazâ-i Garzan ma'a Köçer	33000+38500 Sani
Kazâ-i Mahl	4500+4500 sani	Kazâ-i Badikan	1000+450 sani
Kazâ-i Hevidan	8000+11000 sani	Kazâ-i Siird	16500+20000 sani
Kazâ-i Çabakçur	20000+27500 sani	Kazâ-i Köpekli	7000+9000 sani
Kazâ-i Karakeçili	14000+14000 sani	Kazâ-i Meşkun	5000+2000 sani
Kazâ-i Yahkik	2500+3500 sani	Kazâ-i Şivan	2500+2300 sani
Karye-i Bacuvan Köseli-Kerh-Tavşantepe-	Kazâ-i Abkur	2500+2500 sani
Kazâ-i Peçar	12000+15000 sani	Kazâ-i Kördilan	7000+9000 sani

Ömerkan sâkin olduğu kuralar = 2500+3500

Ale'l-hesab evvel = 673700 Yalnız: Altı yüz yetmiş üç bin yedi yüz kuruştur.

Ale'l-hesab sani = 805500 Yalnız: Sekiz yüz beş bin beş yüz

Hüküm Özeti 45: Yapılacak iş dolayısıyla yevmiye ve masrafları belirtir yazı

Hüküm 45:

Ba emr-i hazret-i müşîri altmış iki senesi Cemaziye'l-evvelin on üçüncü günü cümle ma'rifeti ile esa'ra fark verildiği

Na-ı Aziz Lahm Ruğan sade Asel peynir ham Ruğan bez Mum

1 30 para 1 46 1 170 para 1 170 para 1 44 para 5 180 paraa (çiziş) 6

40 mendil

Beledi şerliğan yağı haricinden vürüd eden şerliğan Sımak Fındık hesp nalı

1 240 para 1 200 Para 1 80 para 1 200 para

Katır nalı kilim merkep nalı kilim neccâr esnafının ilasına yevmiye= 7 Mum batman
1 280 Para 5 para Mimar ustası keza 1 25

Edna ustaya yevmiye = 5 Yekli mih ve saire Mih adedi =100 Tavan mih adedi = 50
Mimar ustası keza 1 9

..... mih= 1 Yunucu usta ilası yevmiye = 5 usta yevmiye = 4 Çift aleti ve kazma ve
bel 8

İş bu günden Hazirana kadar beher batman ... yirmi beşer kuruşa cem' ve
edasına

Zulfikar... ve Hüseyin Mazmaz ve Hekim Hanuş ve Mumcu Baco ve ve
Maksi Yakup İkop oğlu Tuca ve Maksi Bido ve İmo'nun oğlu oğlu Yakup
'uhdelerine iş bu mahalle kayıt şüd. [13 1262/ 1845-1846]

[16^a]

Hüküm Özeti 46: Âmid müftüsü Seyyid Abdurrahman Efendi'nin görevinden alınıp
yerine eski müftü Sıbgatullah Efendi'nin atanması.

Hüküm 46:

İzzetmeab sâbikan Medine-i Âmid müftüsü olan Sıbgatullah Efendi dâme izz ve
şerefu fezâilihi tahıyyât-ı vafıyye iblâğı ile inha olunur ki hâlâ belde-i merkûme müftüsü
Seyyid Abdurrahman Efendi'nin adem-i asliyyeti ve cenâbınızın kemâl-ı 'ilm ve faziletini
ba mühr-i ahali inha ve me'zunıyyetinizi iltimas ve istid'a etmeleri ile muma ileyhin
harcından belde-i mezkûrede itfaya size izin verilmiştir. Gerekir ki lede'l-istifta esahh-i
akval-i hanefiyye aleyhim rahmetu rabbi'l-berıyye ile ifta edip kütüb-i mutebereden nakl-ı
sarih ve imzalarında Âmid müftüsü deyu tasrih eyleyesen ve's-selam.

Hurrire fi'l-yevmi't-tasi' ve'l-'ısrîn min Şevvali'l-mükerrem sene tis'a ve tis'in ve
mi'e ve elf. [29 Şevval 1199/4 Eylül 1785]

el-fakires-Seyyid Muhammed Arif ufiye anhuma.

Hüküm Özeti 47: *Diyarbakır kadısı Seyyid Mehmed Haşim'e hitaben Selim adlı şahsın yaptıklarından ötürü yakalanarak Diyarbakır'a sürülmesini emreden ferman.*

Hüküm 47:

Akzâ kuzâti'l-müslimîn, evlâ vülâti'l-müvahhidin, ma'denü'l-fadli ve'l-yakîn, rafi-u a'lami's-şeri'ati ve'd-din, vârisu'l-ulûmi'l-enbiya-i ve'l-murselîn, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâ Âmid kadısı zîdet fezâiluhu ve kudvetü'l-kuzâti ve'l-ahkâm, ma'denü'l-fadli ve'l-keâm, mevlânâ zikri âti kimesnenin bulunduğu mahallin kadısı zîde fadluhu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; sen ki Âmid kadısı Mevlana-yi muma ileyh es-Seyyid Muhammed Haşim zîdet fezâiluhusun. Sen saadetime mektub gönderip Âmid ahalilerinden olup iki sene mukaddem asitane-i aliyyede firaren ikamet eden Selim nâm kimesnenin cibiliyetinden merkez olan fesadına revac verip ahaliyi mezkûreden nice ulemadan evlad-ı ayalı ile teayyuşu olan cihetlerini bila velet fevt olmuştur deyu hilâfi inha ref' ve kimisi kendi üzerine ve kimisi âhar üzerine tevcih ve berât ettirip ve kimilerini şâhidi zur ile medyunumdur deyu tercim ve adrardan hali olmaklığı ve gaddar-ı mezbûrun su-i hali meclis-i şer'de nice mevsuku'l-kelimlerin ihbarı ile muhakkak olmaklığı tedibi zımnında vâki' bi'l-iltimas hükmi hümâyûnum verilmek ve ricasına arz eyledikte ecilden i'lamin mucîbince ibadullahı adrardan siyânet çavuş mübâşeretiyile mezbûr Selim'i taht-ı hükümetinde bulunduğu mahalde ahz ve vazife-i aslisi olan Âmid tarafına ala tarik-i'n-nefyi irsâl eylesen ve sen ki Âmid kadısı mevlana-yi muma ileyhisin, vusûlünde mezbûru ol tarafta menfiyyen meks ve ikamet ettirip bi'l-emri şerîf mahal-ı âhara hareketine iradeti ruhsattan mücânebet ve vusûlünü çavuş-ı merkûm ile der-i aliyyeme mübâderet eylemek bâbında fermanı 'alişânım sadır olmuştur. Buyurdum ki divanı hümâyûnum çavuşlarından mübâşir ta'yîn olunan kudvetü'l-emâsil-i ve'l-akrân Osman Çavuş zîde kadruhu hükmi şerîfim vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-i vacibu'l-ittibaim ve lâzımü'l-imtisâlimin mazmûn-ı itaat makrûnu ile amel ve hareket ve hilâfindan hazer ve mübaadet eylesiz şöyle bilesiz alameti şerîfe itimâd kılarsız.

Tahrîren fi evahir-i şehri-i Zilhicce sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [evahir-i Zilhicce 1199/ Ekim 1785]

Hüküm Özeti 48: *Ehl-i zimmetten cizye alma usûlleri ile bu konuda görevli olanların vazifeleri.*

Hüküm 48:

Memalik-i mahrûsemde vâki' ehl-i zimmetten Yahudi ve Nasara'nın şer'an rü'ûslarına madrube olan cizyeleri beyt-i mal-i müslimînin emvali meşru'asından olmağla mezheb-i Hanefiyye üzere âlâ ve evsat ve edna itibarı ile evrak-ı cizye-i sene-i sâbık üzere küşad ve bin iki yüz senesi Muharremi'l-haram guresinden tevziine mübâderet olunmak bâbında hatt-ı hümâyûn-i şevket makrûnum sadır olmağın bin iki yüz senesine mahsûben Diyarbekir sancağı ile eyalet-i Çarsancak ma'a kazâ-yı Derik ve tevabiinde sâkin ve mütemekkin yerli ve yabancı ve murur umur eden ehl-i zimmeti küfre ve Yahudi ve Eramine-i acem tâifelerinin şer'an üzerlerine edası lazım gelen bin iki yüz senesi cizyeleri cebayetine sene-i mezbûre Muharrem guresinden mübâderet etmek üzere bin beş yüz altmış üç âlâ ve iki bin yedi yüz kırk altı evsat ve bin sekiz yüz yetmiş dört edna evrak ki esnaf-ı selase itibarı ile cem'an on altı bin sekiz yüz seksen üç evrak ile Diyarbekir voyvodası iş bu rafi-i tevki'-i refi'-i ş-şe'ni hakani iftihâru'l-emacid ve'l-ekarim Şeyhzâde Es-Seyyid İsmail dâme mecduhuya deruhde olup bu berâtı 'alişânım verdim ve buyurdum ki cizyedarı merkûm varıp [16^b] gurre-i Muharremu'l-haramda hakimi'l-vakt muvâcehesinde mir-i mührü ile memhûr cizye bohçasının mühürlerinin fekk ve evrakta olan mühür ile tatbik olunduktan sonra bir keseye vaz' ve vilayet mühürleyip dersaadetime irsâlini ve kalemi mezbûre tâbi her belde ve karyede sâkin ve mevcûd yerli ve yabancı ve murur umur eden ehli zimmet-i kefer ve Yahudi ve Eramine-i acem tâifelerinin emred-i murahik hükmüne dâhil olup şer'an cizyeye müstehak olan gulamları gereği gibi mukayyed ve ihtimam ile tefehhus olup bir fertve kağıtsız kalmamak şartı ile vech-i şer' üzere ahalisi beyninde mülk ve emlâkine nazar olup esnaf-ı selasenin hangi sınıftan add ve itibar olunur ise hatt-ı hümâyûn-u şevket makrûnla verilen nizâm-ı cedid mucîbince

zâhiru'l-gına tekessür olanlardan âlâ itibarı ile on bir esedi kuruş ve vasatu'l-hal olanlardan evsat itibarı ile beş buçuk kuruş ve fakir mağliminden edna itibarı ile iki buçuk kuruş ile rub' alınıp ve aynı esedi kuruş tedarikinden acz ve usreti olanlardan aynı kuruş talep olunmayıp ecnas-ı nukuddan tekevvün akçe getirirler ise halisi'l-ayar ve tammu'l-vezn olanları rayic olduğu üzere İstanbul fındık altunu dört kuruşa ve İstanbul zer-i mahbuni üçer kuruşa ve Mısır zer-i mahbuni ile Mısır baharlı altunu iki buçuk kuruş bir rub' ve tuğralı saf paranın her kırk adedi bir kuruş hesabı ile alınıp mali hazine ... vechi ile cebayet ve tahsîl ve meşrut-u mukarrere-i mezkûreye kemâl-i ihtimam ve itidal üzere murâd olunup kadîm tecavüz ve teaddi ile sebil-i sadakat ve turûk-u istikâmetten 'udûl edenlerin şer'an müstehak olan cezaları tertip olunarak ehli zimmeti keferenin her birine mührü ile memhûr eşkali ile birer kağıt verilip amalı cizyeye tevzi eylediği evrakta âlâsından altı para ve bundan ma'ada her bir varaktan birer para cizye muhasebecisi ve kâtiblerine ücreti kitabet ta'yîn olunmakla mutemma olan mali cizyeden hîni muhasebede deynlerinden mahsup olunmak ve memalik-i kîram ve mir-i mirân ve sairlerinin havas ve uctumluklarına dâhil ve bazı esbâba binaen defterden ifraz ve maktu olanlar rahip ve patrik ve keşiş ve bir tariki ile ellerine berât olup tercümanlık ve müsellemlik ve muafiyet iddi'âsında olanlar bi'l-cümle ref' ve madem ki iktisab ve amele kadir olup iktisabdan mani olunur zamanda ve zaruret ve felc veyahut ...mında mariz olmak gibi aza-yı sahîhası olmayan sair ehli zimmetten istinba olmayıp cümlesinden vech-i şer' üzere tahammül ve istihkâklarına göre yed-i vahidden esnaf-ı selase itibarı ile cizyeleri cebayet olunmak ve cizyeye müstehak olmayan sabi ve zâhiru'l-gına olmayıp pir ve fani ve amel mande olup bir vechle kâr-u kesbe iktidarı olmayanlardan hilâf-ı şer'-i şerîf cizye talep olunmak ve ehli zimmetten a'yânında ve ruyunda ve def'aten edaya kudreti olmayanlardan ma'ada ancak fakir-i mukliminden dört taksitle cem' ve tahsîl edip lâkin cizyedarlar mal-ı cizye vakit ve zamanı ile hazine-i amireme teslim eyleyeler ve mal-ı nassan vacibeten eda icâb eden ve varidât-ı şer'iyeden ve beytûlmâl-i müslimîn olmağın ehli zimmet sükût-u cizye müstelzim olup tahrîrden resmi ismisığar ile müstehak oldukları cizyelerin vermemek için bi vech-i özür iradına ibtidar veyahut bir tariki ile iba ve bir yerde ihtifâ veyahut âlâya müstehak iken evsat ve evsata müstehak iken edna cizyesi vermeye tasaddi ederi olur ise cizye-i şer'iyelerinden imtina eyledikleri için ol makûlelerin rakabesi üzerine madrube olan

cizyeleri alındıktan sonra eşeddi'l-ikabı ile icâb eden cezaları tertib olunarak ahali-yi vilayetin bazı zi-kudret kimesnelerin bağ ve bahçe ve çiftlik ve değirmen ve sairelerinde çoban ve değirmenci ve tervuğlani nâmı ile ve sair bahane ile ehli zimmeti istishab ve cizyelerin verdirmeyip bunun misillü harekete cesâret edenlerin bâ'is-i hizlali ebed olur ukubet-i şedide ile muakab olacaklarını muhakkak ve mukarrer bilip selameti halleri için kemâli intibah üzere hareket eyleyeler ve cizyedarlar birbirlerinin mukayeselerine dâhil olmağın re'ayaya cu'le ileevrak gönderip tevzi olduğu şer'an sâbit oldukta verdiği evrak kime ve kendine ve akçesi bi't-tamam tahsîl vâsılı cizyedarlarına teslim ve istihkâklarına göre evrakları mukayesesi dâhil oldukları cizyedar tarafından verilip bir vechle taallül ve muhalefet ettirilmemek ve bu husûsun re'aya sâkin olduğu kasaba ve kurada munaam ve mütemevvili âlâya veyahut evsata mütehammil iken âlâ ve evsat cizyesini vermemek için civarlarında vâki' âhar kazâ cizyedarlarından hile ile [17^a] evsat ve edna kağıtları olup mirîye gadr etmek ihtimali olur ise ol asıllarını ahali beynlerinde mülke ve istimlake nazar olunup esnaf-ı selasenin hangi san'atından add ve ima olunur ise vechi şer' üzere tahammül ve istihkâklarına göre evrakları verilip lâkin bu bahane ile re'aya-yi fukarasına gadr ve tecavüz eylemeyeler ve her bir ehl-i zimmetin tahammüllerine göre cizyelerini cebayet olunmak üzere İken bazı mahallât ve kuranın kocabaşlıları kendi cizyelerini tahkik için topdan evrak alıp re'ayaya istihkâklarına göre vermeyip mal her ne ise beynlerinde hesap ve hilâf-ı şer'-i şerîf ale's-seviyye tevzi olduğu sem'i hümayûna ilka olunmaklaniz men olunsa her bir ehl-i zimmetin tahammüllerine göre cizyedar yedine evrakları vermeyip cizyelerin himâyet olunmak hasıl-ı kelâm hilâf-ı şurût-ı berât bir fert hariç ve kağıtsız kalmamak şartı ile vech-i şer' üzere her birinin tahammül ve istihkâklarına göre evrakları verilip cizye-i şer'iyyeleri cebayet olunduktan sonra kasaba ve kura üzerlerine toptan evrak tarh ve tahmil olunduğu haberi alınır ise bi'l-ihmale bu gün harekete cesâret edenlerin cezaları terettüb olunacağı muhakkak ve mukarrer olup cebayetine me'mur amiller dahi cadde-i haktan 'udül etmeyip kemâl-i istikâmet üzere hareket ve hilâf-ı şurût-ı berât-i aliyyenin re'aya-i fukaranın başka maişeti ve âhara ve katibe ve kolcu akçesi nâmı ile bir celb etmeyeler ve kezâlik kuzât ve nüvvab harc-ı mahkeme nâmı ile re'aya-yi fukarasının mal-ı cizyeden kalîl ve kesir min ba'd nesne mutalebe etmeyeler. Şöyle ki kadılar ve cizyedarlar celb-i mal sevdası ile re'aya fukarasına

zulm ve teaddi ederler ise şer'an ve alenen tecessüs ve tefahhus olunup izdiyad aldıkları zâhir olur ise kayd ve bend ile asitane-i sa'âdetime ve şer'an muhkem haklarından gelip ona göre bu berât-ı 'alışânımın şurût-ı mura'at olunup kadılar ve voyvodalar ve kura ve zabıtları ve sükkân-ı vilayet bi'l-ittifak cizye cebayeti husûsunda cizyedara ianet ve muhalefet edenleri olur ise haklarından gelinmek ... isim ve resimleri dersaadetime arz ve i'lam eyleyeler ve her bir neferin cizye-i malımı eda eylediği ma'lûm olmak için cizyedarlar başka defterler tutup kasabada olanlardan mahallesi ve kurada olanların karyesi ve mur-u umur edenleri isim ve resimleri ile ala yed-i saki defter ve cizye muhasebesine teslim eylemek üzere der-i devletmedarıma getireler ve cizyedarlar kazâ ve kuraya tevzi eylediği evrak-ı ani'l...kolcular mühürlemeyip ve işkalsiz kağıt vermeyip hin-i iktizada def-i iştibah için tatbik oldukta mutâbık olmak için kıymette hıfz ve kuyûduna tenfiz ve icrasını hasr yerleri gereği gibi ihtimam eyleyip hilâf-ı vaz' hareketten hazer ve ictinab eyleyeler şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Hurrire fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min şehr-i Cemaziye'l-evvel sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [14 Cemaziye'l-evvel 1199/4 Nisan 1785]

Hüküm Özeti 49: *Ergani ve Çüngüş kazâları ile Diyarbakır sancağının diğer kazâlarına ait avâriz akçelerinin miktarı ve toplanması hakkında.*

Hüküm 49:

Mefâhiru'l-kuzâti ve'l-hükkâmi, me'adinu'l-fezâili ve'l-keîami Diyarbekir sancaklığında vâki' kazâların kadıları zîde fadluhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki; hazine-i amirem defterleri mucîbince Diyarbekir sancağında vâki' kazâların bin sekiz yüz sekiz buçuk ve buçuk rub' avâriz hanesi ile Ergani ve Çüngüş kazâlarının senevi iki bin elli dört kuruş on beş akçe maktu olup bin iki yüz senesine mahsub olmak üzere cem' ve tahsîli lazım gelmeğin deruhde olunup yedine memhûr ve nişanlı mevkufat defterleri suretleri verilmeğin mucîbince cem' ve tahsîl ettirilmek fermanım olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerîfimle mübâşir vardıkta bu bâbda sadır olan emrim üzere amel edip

dahi sene-i mezbûre mahsup olmak üzere liva-i mezbûrede vâki' kazâların ol mikdar avârız hanesinin beher hanesinden dörder yüz akçe avârızları ile Ergani ve Çüngüş kazâlarının senevi iki bin elli dört kuruş on akçe mal-ı maktu'ların irsâl olunan mühürlü ve nişanlı mevkufat defterleri hasudeti mucîbince [17^b] cem' ve tahsîl ve dâhil-i hazine-i amirem ettirip hilâf-ı emr ve defter kimesne inat ve muhalefet ettirmiyesiz ve bundan ma'ada mübaşirin cihet-i ma'aşı için her bir avârız hanesinden ellişer akçe vech-i ma'aşı dahi aldırıp ve hin-i tahsilde avârız için alınan akçenin her yüz sekiz akçesinden bir esedi kuruş aldırılıp ve mirî için alınan akçe hazine-i amireme alındığı vech üzere aldırıp bundan ziyâde ve noksan alınmaya ve aldırılmayasız, kesr-i defterden ve takas-ı haneden ve fermanımdan ziyâde mutalebesi ile re'aya fukarasına zulm ve teaddi olunmaktan ihtiraz ve ictinab eyleyesiz, şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min Cemaziye'l-evvel sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [14 Cemaziye'l-evvel 1199/4 Nisan 1785]

Hüküm Özeti 50: *Diyarbakır sancağına bağlı kazâların avârız, mirî ve diğer vergi tahsîlleriyle mübaşirlerin maaşı husûsunda fermanıdır.*

Hüküm 50:

Mefâhiru'l-kuzâti ve'l-hükkâmi, meadinu'l-fezâili ve'l-keîami Diyarbekir sancaklığında vâki' kazâların kadıları zîde fadluhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; hazine-i amirem defterleri mucîbince Diyarbekir sancağına vâki' kazâların iki bin iki yüz seksen iki buçuk ve buçuk rub' hanesi olup, bin iki yüz senesine mahsub olmak üzere cem ve tahsîli lazım gelmekliği deruhde olunup yedine mühürlü ve nişanlı mevkufat defteri sureti verilmekle mucîbince cem ve tahsîl ettirilmek fermanım olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerîfimle mübaşir vardıkta bu bâbda sadır olan emrim üzere amel edip dahi sene-i mezbûre mahsup olmak üzere liva-i mezbûrede vâki' kazâların ol mikdar hanesinden bin sekiz yüz sekiz buçuk ve buçuk rub' hanesinin beher hanesinden ...şer yüz dört yüz yetmiş dört hanesinin beher hanesinden üçer yüz bedel-i nüzulleri malları, irsâl

olunan mühürlü ve nişanlı mevkufat defteri sureti mucîbince yerli yerinden cem ve tahsîl ve dâhil-i hazine-i amirem ettirip hilâf-ı emr ve defter kimesne teallül ve inat ve muhalefet ettirmeyesiz ve bundan maada mübâşir-i mezkûrun cihet-i ma'âşî için her bedel-i nüzul hanesinden otuzar akçe vech-i ma'âşî dahi aldırıp ve hin-i tahsîlde avâriz için alınan akçenin her yüz on akçesinden bir esedi kuruş aldırılıp ve mîrî için alınan akçe hazine-i amireme alındığı vech üzere aldırıp bundan ziyâde ve noksan alınmaya ve aldırılmayasız, kesr-i defterden ve takas-ı haneden ve fermanımdan ziyâde mutalebesi ile re'aya fukarasına zulm ve teaddi olunmaktan ihtiraz ve ictinab eyleyesiz, şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' aşer min Cemaziye'l-evvel sene tis'in ve tis'ine ve mi'etin ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [14 Cemaziye'l-evvel 1199/4 Nisan 1785]

Hüküm Özeti 51: Kazâlara ait vergi miktarları

Hüküm 51:

Defter-i hesabha-yi bedel-i kazâha der liva-i Diyarbekir

Kazâlar			
Âmid	732	Hani	50
Kazâ-i	139	Savur	104
Kulp	70	Mihrani	9
Siird	40	Çermik	50
Siverek	89.9	Atak	45
Hasankeyf	188	Sancar	75
Musul	168	Çemişgezek	103
Kazâ-i.....	130	Müks	133
Bargird	108	Kazâ-i	49

1808.5 90 2282.5 1227375 90
11157 Tahrîren Sene 23/ H./ 1199/1784-1784

Defter-i hesab-ı avâriz-ı kazâha der livâ-i Diyarbekir

Kazâlar			
Âmid	732	Hani	50
Kazâ-i	139	Savur	104
Kulp	70	Mihrani	9
Siird	40	Çermik	50
Siverek	89.5	Atak	45
Hasankeyf	188	Sancar	75
Musul Abbas ve Hadid	168	Çemişgezek	103
Kazâ-i.....	130	Müks	133
Bargird	108	Kazâ-i	49

90 1808 723450 35 6576 15
 2054 Maktua-i kazâ-i Ergani ve Çüngüş 50 90 8630
 Tahrîren Sene 23/ H./ 1199/1784-1785

[18^a]

Hüküm Özeti 52: *Mal-ı hazeriyenin yıllık taksidinin ödenmesi hakkındadır.*

Hüküm 52:

Hâlâ Medine-i Âmid'te seccade nişin-i şeri'at-ı mübin faziletli semahetli efendi hazretleri ve kudvetü'l-emacid ve'l-ekarim voyvoda ve ser bevva bin-i dergâh-ı ali saadetli İsmail Ağa zîde mecduhu ve me'zunen bi'l-ifta faziletli semahetli efendi hazretleri ve müderrisin-i kîram efendiler hazeratı zîde fadluhum ve sair a'yan-i belde ve iş erleri zîdet kadruhum inha olunur ki; ber mu'tad vuzera-yi izâm ve vûlat-i zevi'l-fiham hazeratına tahsis kılınan mal-ı hazeriyenin taksit-i evvelinin vakt ve zamanı iş bu bin iki yüz senesi gurre-i Muharremi'l-haramda hulul ve reside olmağla mâh-ı mezbûrun guresinden olmak üzere ma'rifet-i şer' ile ve cümle ma'rifetleri ile mal-ı mezkûru eyalet-i mezkûreye saliyane ve tevzi ve kıbel-i şer'-i enverin mumda ve mahtumu pusulaları ihrac ve irsâl olunmak bâbında divan-ı Âmid'den iş bu buyrultu tahrîr ve isdâr ile irsâl olunmuştur. İnşaallahu Teala vusûlünde gerektir ki ber vech-i meşrûh mal-ı hazeriyenin taksidi ula-yi

Muharremi'l-haramın guresinden olmak üzere saliyane ve tevzi ve ber mu'tad pusulaları da mahtumen ihrac ve irsâl ve mucîb-i buyrultu amel oluna deyu.

Hurrire fi gurreti Muharrem sene 1200 [1Muharrem 1200/ 4Kasım 1785]

Hüküm Özeti 53: *Diyarbakır Müşîri el-Hâc Abdullah Paşa'ya ödenmesi gereken vergi ve şehir, kazâ ve nahilerdeki esnafa taksim edilen miktarları hakkında.*

Hüküm 53:

Hâlâ vali-yi hıttâ-i karargir vezîr-i asaf nazir müşîr-i müşteri tedbir devletlü, saadetlü, el-Hâc Abdullah Paşa vaffakallahu bi'l-hayr ma yurîdu ve mâ yeşa' hazretlerinin iş bu bin iki yüz senesine mahsûben ba ferman-ı ali eyalet-i Diyarbekir'den taksidi ile tahsis kılınan yirmi bin kuruş ümera ve hazretlerinin taksid-i evvelisi olan on bin kuruşun vakti ve zamanı hulul etmeğin tevzi bâbında cânib-i ...lerinden isdâr buyurulan buyrultu emri üslûbları mucîbince meblâğ-ı mezkûr on bin kuruşu cümle ma'rifeti ile ve ma'rifet-i şer' ile Medine-i Âmid'in bi'l-cümle kazâ ve nevâhi ve nefsi-i şehir esnafına tevzi ve taksim olunan defteridir ki ber vech-i âti zikr olunur.

Hurrire gurreti şehir-i Muharremi'l-haram sene mi'eteyn ve elf.

[1 Muharrem 1200/4 Kasım 1785]

Hisse-i Esnaf	200/1500	Hisse-i Şark ve Garb	200/350
Kazâ-i Siverek	600/300	Kazâ-i Çermik	275
Kazâ-i Meyafarkin	200	Kazâ-i Hasankeyf ve Beşiri	20/900
Kazâ-i Tercil	20/350	Kazâ-i Mihrani	20/250
Kazâ-i Atak	20/400	Kazâ-i Siird	20/500
Kazâ-i Bakavs	50	Kazâ-i Savur	600
Kazâ-i Eğil	500	Kazâ-i Karakeçili	650
Kazâ-i Çabakçur	250	Kazâ-i Hani	600
Kazâ-i ...	350	Kazâ-i Telşeme	275
Kazâ-i Mardin	1000	Kazâ-i Salat ve Berazi	250

Nısfı ba ferman-ı ali affolunmuştur. Yalnız 10 000 kuruştur.

Tevzi'-i mezkûrde esnaf hissesine isabet eden bin beş kuruş üzerine yüz elli kuruş harc-ı bâb ve iki yüz elli kuruş mübâşiriyye ve ala hasebi'l-mu'tad iki yüz elli kuruş mukatebiyye, yirmi beş kuruş ki cem'an iki bin yüz yetmiş kuruşa baliğ olmağın meblâğ-ı mezkûr cümle ma'rifetleri ve ma'rifet-i şer' ile esnaf-ı mezkûre ala kaderi'l-hisas tevzi defteridir ki ber vech-i âti zikr olunur.

[18^b]

Esnağ			
Bakkalan	174	Bezzazan	174
Boyacıyan	174	Hallacan	174
Hammaman	108	Debbağın	108
Habbazan	108	Muşatan	54
Kuyumcuyan	54	Derziyan	54
Sabuncuyan	54	Attâran	54
Esnağ-ı	54	Kazancıyan	54
Dellalan	54	Allafan	54
Cennanan	54	Kassaban	54
Palancıyan	43.5	Esnağ-ı...cıyan	43.5
Neccâran	43.5	Berberan	43.5
Körümçüyan	43.5	Kokcıyan	32.5
Basmacıyan	32.5	Tütüncüyan	32.5
Kahvecıyan	32.5	Penbuhcıyan	21.5
Aletcıyan	21.5	Demircıyan	21.5
Barukcıyan	21.5	Gazzazan	21.5
Serracan	21.5	Mumcıyan	21.5
Celebkaran	10.5	Keçeciyan	10.5
Eskıcıyan	10.5	Helvacıyan	10.5
Nalçeciyan	10.5		

2175 Yalnız iki bin yüz yetmiş beş kuruştur.

Hüküm Özeti 54: *Diyarbakır eyaletindeki mahalle, karye, aşîret ve cemaat hanelerine taksim olunan avâriz vergisinin tevzi ve taksim defteri hakkında.*

Hüküm 54:

İş bu bin iki yüz senesine mahsûben Diyarbekir eyaletinde vâki' kazâların avâriz ve nezl mallarının cem' ve tahsîli hâlâ Diyarbekir voyvodası umdetu'l-emacidi ve'l-ekarim, ser bevvabin-i dergâh-i ali Şeyhzâde es-Seyyid İsmail Ağa hazretlerine ba ferman-ı ali ile ve tefviz olunup nefis-i şehir ve kazâlarında vâki' kura ve aşâ'ir ve cema'atın bin yüz bir hanesi olup sâbikan bazı haneler ba ferman-ı ali tenzil olunup nice mahallât ve kura ve perakende ve perişan olup tahsîl-i mal-i mirî-yi adimu'l-imkan olmağla mal-i mirîye kesr ve noksan terettub etmemek için mukaddem sadır olan ferman-ı 'alişân mucîbince haneha-yi girihte mevcûd olan henelere zamm ve sinin-i sâbıkı üzere müceddeden sadır olan ferman-ı 'alişân mucîbince cem' ve cebayetine mübâşeret etmek üzere harc-ı tezkere ve residiye nâmı ile bir akçe mutalebe olunmayıp cümle ahali ma'rifetleri ile tahrîr olunan defterin suret-i sicil-i mahfuzdan ihrac ve voyvoda-yi muma ileyhin yedine verilen mahallât ve kura ve aşâ'ir ve cema'at haneleri defteridir ki ber vech-i zikr olunur.

Mahalle	Miktar		Miktar		Miktar
Siirdi	32	Muallak	2.5	Kavas	2
Bin Rüşd	1	Sait Küçük	2.5	Camiî Nebi	6.5
Sarrâf Muhammed	1.5	Yiğit Ahmed Kebîr	3.5	Hacı Abdurrahman	2.5
Lale Bey	2.25	Hoca Ahmed	3	Hızır İlyas Kebîr	1.5
Alican	2.5	Kastal	1.25	Balıkli	1
Katırpınarı	15	Askeri Sağîr-Kebîr	6	İbni Müderris	2
Şeyh Matar Arap	2.5	Camiî Kebîr	2.5	Taceddin	3
İzzeddin	1	Hamdi	1.5	Kılbaş	2.5
Ali Paşa	2.5	Eblak	3.25	Mollâ Bahaeddin	2.5
Derviş Hasan	2	Cedit	0.5	Debağhane	1.5
Usta Burcu	1.5	Hacı Osman Müslim	0.5	Mescid-i Şah	0.5
İmadet	1	Hoca Ali	0.5	İbni Sino	1
Hacı Büzruk	3.25	Köprü Bey (?)	1.5	Şeyh Yasin	1
Yekun 75= Yalnız yetmiş beş hanedir Hane-i Şemsiyan ve Zimmiyan ve Yahudiyan [19 ^a]					
Yiğit Ahmed Kebîr	1.5	Mehmed Paşa	13.25	Perakende Mehmed Paşa	11.5

Hoca Maksut	20	Hoca ...	16.5	Bartın	8
Çırık	6	Maremeyt	9.25	Şeyh Matar Arap	4
Küçük Kiya	15.25	Rubai	2	Mahalle-i	5
Hızır İlyas Kebîr	3	Sinan Kethüdâ	1.5	Askeri Saġır	1.25
Mehmed Paşa...	5.5	Kılbaş	1.25	Hoca Ahmed	4.25
Hıdrı İlyas Saġır	4.25	Hoca Maksut	4.5	Şemsiyan	5.5
Atik Reşid	1	Mar Halep	3.5	Hacı Süleyman	0.5
Gülmez Kebîr	7.5	Kaya Cedit	0.5	İskender Paşa	1
Mescid-i Mehmedi	0.5	Hacı Bahaddin	2.5	Hacı Büzruk	0.5
İnayet Aġa	2	İbni Sino	0.25	Katırpınarı Zimmî	1.25
Şeyh Matar Veli Müslim	0.5	Perakende Mehmed Paşa	0.5	Küçük Kiya	0.5
Kavas	1.25	Mahalle-i...cıyan	0.5	Meryem Kebîr	5.5
Hacı Büzruk Kebîr	1.25	Gülmez Saġır	3.25	Hüsrev Paşa	0.5
108.50 rub' = Yalnız yüz sekiz buçuk yarım rub' hanedir					
Bin yüz üç ve dört senelerinde kesre dâhil olunan haneleri beyân eder					
Mar Hasib	2	İzzeddin	2	Köprübeyân	1.25
Hoca Ahmed	2.25	Hasırlı Saġır	1.5	Hasırlı Kebîr	1
Hamamgöçtü	1.75	Kayaşah	1.25	Yahudiyan	4
Ablak	1.25	Kayadink	0.5	Şekli Ali Çavuş	1.5
Asker-i Saġır Müslim	1.25	Şemsiyan	3.5	Şeyh Matar Şark	4.5
Hasir Kebîr Müslim	1.25	Şeyh Matar Garb	4	Murselun	0.5
Hacı Osman	3.75	Yehudiyan	1.25	Rumiyan	3.25
San Kethüdâ	2	Meryem Saġır	2	Derviş Hasan	0.5
Hacı Süleyman	0.5	Asker-i Kebîr Müslim	1	Bartın	2.25
Siirdi	1.5	Katırpınarı	1.25	Usta Burcu	2.5
Ali Paşa	0.5	Hoca Hamder	2.75		
Yekün = 57.75 Elli yedi buçuk bir rub' hanedir					
Nahiye-i şark-ı Âmid kuralarından kesre dâhil olunanı beyân eder:					
İshaklı	1	Çanakçı	1	Kefnecar-ı Sufla	0.5
Metranlı	1	Korukçu	0.5	Arap ...	1
Kozan	3.25	Yengice	0.5	Habgerm-i Ulya	1
Kasimi	0.5	Şarabi	0.5	Tavuklu	0.5
Bornak	0.5	Şükürlü	0.5	Karacaviran	0.5
Kürdüklü	1	Porsuklu	0.5	Arap Darılı	1.5
Kadıkend-i Müslim	0.5	Aslanoġlu Ulya	0.5	Zoġzinc-ı Ulya	1.5
Modezli	1	Ka'bi	1	Pir Hüseyin	0.5
Yekün = 18.25 Yalnız on sekiz bir rub' hanedir					

Nahiye-i garb-ı Âmid kuralarından kesre dâhil olunanı beyân eder:					
Mübareki	1	Sakarviran	0.5	Ramadi	0.5
Sırğı	1	Mezrikviran	1.5	Salihi	1.5
Kayacık	1	Danekıran	0.5	Karh	1
Taşdirek	0.5	Başıl	1	Karacaviran	0.5
Kankirt	1.25	Aynşa	1.25	Iraki	0.5
Yekün 10.5 Yalnız on buçuk hane					
[19 ^b] Müceddeden isdâr olunan ferman-ı ali ve sureti defter mucîblerince kesre dâhil olan...:					
Usta Burcu	1	Karagöz	1.25	Mehmed Paşa	0.5
Hacı Bahaddin Zimmî	4.5	Hoca Ahmedi Zimmî	1	Sarrâfoğlu	0.5
Mollâ Bahaddin Zimmî	1.25	Hacı Büzrük-i Kebîr Zimmî	1.25	Reşit	1.25
Hacı İzzeddin Zimmî	1	San Kethüdâ	1.5	Sarrâf Mehmed	0.5
Meryem Sağır	1.25	Hasır Kebîr	0.5	Şeyh Sait Küçük	5 sümün
Kayaşah	0.5	Şark Âmidi Örenli	0.5	Garb Âmidi Örenli	1
16.5 1 rub' 1 sümün = Yalnız on altı buçuk hane bir rub' bir sümün					

Tevzi-i mezkûrden şark ve garb kuraları hisselerine üç yüz elli kuruş isabet edip meblâğ-ı mezkûr üzerine yüz kuruş mübâşiriyye ve otuz kuruş harc-ı bâb ve on dört buçuk kuruş harc-ı buyrultu ve sarrâfiye ve kırk kuruş alaybeyine ve ala hasebi'l-mu'tad kırk kuruş ve katibiyye on kuruş ki cem'an beş yüz seksen dört buçuk kuruş olmağın meblâğ-ı mezkûr cümle ma'rifeti ile ve ma'rifeti şer' ile şark ve garb kuralarına tevzi ve taksim defteridir ki ber vech-i âti zikr olunur.

Hurrire fi evâil-i şehri-i Muharremi'l-haram lisene mi'eteyn ve elf. [evâil-i Muharrem 1200/Kasım 1785]

Yer	Miktar	Yer	Miktar	Yer	Miktar
Kıtır bil Zimmî	15	Kıtır bil Müslim	3	Habgerm-i Sağır	harabe
Bakavs	3	Arap Şaban	harabe	Kasimi	harabe
Ali Bardak	harabe	Sittioğlu	1	Kürdüklü	6
Ağmeşhed-i Kebîr	harabe	Ağmeşhed-i Sağır	harabe	Yengice	6
Sancak	harabe	Aynşa ma'a Mezra	2	Ağviran-i Kebîr ma'a	4

				Alaybeyi	
Cirnik	harabe	Gencoğlu	harabe	Çarkaniyan-i Kebîr	7
Çarkaniyan-i Sağîr	harabe	Zoğzinc-i Zimmî	3	Ali Dad-i Kebîr	6
Zoğzinc-1 Müslim	harabe	Ağviran-1 Sağîr	8	Pir Hüseyin	Afu çeri başı
Zeynikan	5	İsrail	2	Örenli	2
Ağ Hasan	harabe	Şemami	harabe	Kurdo	11
Kürt Ömer	4	Çavuşî	harabe	Kızıl Mehmed	harabe
Toplu	harabe	Tillik	3	Abaracı	harabe
Mollâ Hamiş	harabe	Yarımca	8	İshaklı	12
Hanbazar	5	Hayderli	6	Hüseyinik	4
Kefnecar	8	Velikan	6	Kağıdlı	5
Kürd Aslanoğlu	11	Şükürlü	harabe	Baharlı	10
Mahmutlu	harabe	Arzuoğlu	harabe	Kara Himeyrili	harabe
Bismiloğlu	11	Saçkendi ma'a Kozan	5	Karacaviran	2
Cemudet	harabe	Arap Aslanoğlu	8	Metranlı	harabe
Hacı Osman	6	Ka'bi	10	Sa'di	8
Karabaş	7	Erincil	2	Kabasakal	harabe
Fâtıma Hâtûn	3	Patrik	6	Köpekli	harabe
Kırğalı	harabe	Derviş Hasan	7	Tavuklu	6
Araptatlı	harabe	Porsuklu	harabe	Kengerli	harabe
Çanakçı	7	Kırkpınar	harabe	Karakoç	2
Arap Darılı	harabe	Tayyar Mezrası	harabe	Horozlu	harabe
Korukçu	harabe	Tezekli	6	Alidar Sağîr	2
Çolak Behlül	harabe	Kengerli Sağîr	6	Köklü	harabe
Cenan Mezrası	harabe	Çakallı	harabe	Seyyid Hasan	8
Peçar-1 Ömer	6	Behram Bey	2	Yasıncı	harabe
Tilgaz	2	Hacı İs	6	Demirhan	2
İnduruslu	12	Maksutlu	harabe	[20 ^a] Beşiri	3
Kara Ahmedli	harabe	Develi	harabe	Müderris	harabe
Çolağan	harabe	Kadikend-i Müslim	13	Kirli Kebîr	Harabe

Kürt Tatlı	Harabe	Kirli Sağır	harabe	Muall	harabe
Cabir	harabe	Üçtepe	harabe		
Yekün = 324 Yalnız üç yüz yirmi dört kuruşdur					

Kuraha-yı Garb-ı Âmid

Yer	Miktar	Yer	Miktar	Yer	Miktar
Alıpınarı	18	İğik Müslim	7	Kamışlı	harabe
Peyas	harabe	Kürttepe	harabe	Yengice	harabe
İğik Zimmî	7	Gözeli	harabe	Yuvacık	harabe
Tilarap	4	Tilhabeş	harabe	Kakay	harabe
Kıraçkendi	harabe	Kebşi	harabe	Süleyman Çavuş	5
Hüseyin Kiki	Harabe	İmam Ukayl	harabe	Balıkviran	harabe
Eşref	5	Karakoç	harabe	Tokdemir	harabe
Hatiban-ı Kebîr	harabe	Kareli	3	Hacı Reş	harabe
Ağtepe	5	Şeytanoğlu	harabe	Arafat	2
Cüdacı	5	Tilverik	harabe	Kuluk	harabe
Kazancı	8	Tatar Mezrası	harabe	Biluni	harabe
Mezrik	Harabe	Karapınar	harabe	Kazık	harabe
Kasimi Kiki	4	Arab Beyân	harabe	Çınarlar ma'a Bikur	13
Türkmen acı	10	Çaruği	4	Sünneti	harabe
Köseli	1	Hüseyini	1	Türkmen Beyân	harabe
Dikni	Harabe	Ömeran	harabe	Bademli	3
Kürt acı	10	Süveydi	harabe	Cebarı	harabe
Tavşantepe	Harabe	Kerh	harabe	Hâtûni	3
Şihretepe	5	Hücceti	harabe	Haydik	harabe
Tezharap	harabe	Kankırt ma'a Mezrikviran	harabe	Harzemi	harabe
Bacuvan	2	Alaçimen	harabe	Kisani	harabe
Davudi	Harabe	Huyide	Harabe	Kürttepe	harabe
Derbeşur	4	Pahnik	3,5	Süleymanköy	harabe
Cenan Mezresi	Harabe	Tillur	harabe	Harbeli	harabe
Güllü	harabe	Gömmetaş	harabe	Elvendi	harabe
Hevar Zimmî	2	Bahçecik	harabe	Akpınar	harabe
Tok Ömer	harabe	Akimi	harabe	Ziyaret	harabe
Kırğalı	harabe	Mağara-i Resul	harabe	Büskülü	harabe
Fare	10	Şaşo	harabe	Kıllı Yakup	6
Selimi	3	Mağara-i Ömeran	harabe	Ömeran Kiki	4

Güzelabdâl	harabe	Kırkatoğlu	harabe	Balluca	harabe
Behramki Servan	harabe	Mehneviran	harabe	Seradrik	harabe
Mollâ Fulat	harabe	Melek Ahmed	harabe	Karapınar	4
Kıraçbölük	harabe	Pornik	harabe	Kanberköy	harabe
Talay	harabe	Güzel Şeyh	harabe	Hitikan	harabe
Üç kuyu	harabe	Heykelcik	harabe	Karamus	harabe
Danekıran	3	Martu	harabe	Harbecin	3
Cubin	harabe	Kalecik	harabe	Boynuzlu	3
Kökviran	5	Hassaköy	7	Süvitan	harabe
Dirijik	harabe	Hatiban-ı Sağır	8	Cücük	2
Kasimi	harabe	Kızılkilise	3	Hanuk	5
Denüzcük	harabe	Beslik	harabe	Kisa	3
Çöllü	2	Tırbespi	harabe	Ebu Viran	4
Derimti	4	Habeşi	harabe	Şeyhkend	4
Kabahızır	harabe	Kuşdoğan	harabe	Karye-i Reşan ma'a Aslandoğdu	4
Yılan	harabe	Karakuyu	harabe	Saçlı	harabe
Körbehram	harabe	Gözeli	harabe	Cücük	6
Hacı Tak	harabe	Bahteri	harabe	Cilavdar	harabe
Sakarivaz	harabe	Mücrefi	harabe	Karınca	harabe
Beni Mezrası	6	Cebelhadit	harabe	KamışlıTayyar	5
Zavra	harabe	Söktülü	harabe	Başıl	harabe
Arap Yenice	harabe	Beyânoğlu	harabe		
260,5 Yalnız iki yüz altmış buçuk kuruştür.					

[20^b]

Hüküm Özeti 55: *Diyarbakır valisi için alınacak yıllık verginin taksimi ve toplanması hakkındadır.*

Hüküm 55:

Akzâ kuzâti'l-müslimîn, evlâ vülâti'l-muvahhidîn, ma'denu'l-fadli ve'l-yakîn ve a'lâmu'ş-şeri'ati ve'd-din, vârisu ulûmi'l-enbiya-i ve'l-murselîn, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâ Âmid zîdet fezâiluhu ve mefâhiru'l-kuzâti ve'l-hükkâm

ma'denü'l-fezâili ve'l-keîâm eyalet-i Diyarbekir'de vâki' sair kuzât ve nüvvab zîde fadluhum ve mefâhiru'l-emâsili ve'l-akrân a'yan-i vilayet zîde kadruhum tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki; eyalet-i mezbûreden vali için tertip ve ta'yîn kılınan yirmi beş kuruş Âmid ve hazereye bin iki yüz senesine mahsûben re's-i sene gurre-i Muharrem itibar olunarak her iki taksit ve beher taksiti vakit ve zamanı eyalet-i mezbûrede vâki' kazâların ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifeti ile tevzi ve taksimi ve yerli yerinden cem' tahsîli ve hâlâ Diyarbekir düstûr-i mükerrerem, müşîr-i mufahham, nizâmu'l-alem vezîrim Abdullah Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tarafından kabzına me'mure eda ve teslim olunmak fermanım olmağın iş bu emr-i şerîfim isdâr ve irsâl olunmuştur. İmdi siz ki mevlânâ ve a'yan-ı muma ileyhsiz ber minval-ı muharrer eyalet-i mezbûreden vali için tertip ve ta'yîn kılınan yirmi bin kuruş Âmid'e ve hazereyi sene-i mezbûre mahsûben re's-i sene gurre-i Muharrem itibar olunarak sene iki taksit ve beher taksidi vakit ve zamanı ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifeti ile eyalet-i mezbûrede kain kazâların ahalilerine tevzi ve taksimi ve yerli yerinden cem' ve tahsîli vezîr-i müşârün ileyh tarafından kabzına me'mure eda ve teslim ettirilmeğe ihtimam ve dikkat olunup avk ve tehirden ve ihmal ve müsamahadan ve kazâlara kesret üzere mübâşirler lede'l-beled ahali neferâtına ittisal-i zulm ve ta'addiden ve miktar-ı muayyenden ziyâde bir akçe ve mükerrer tevzi ve tahsîli için ve ücret-i mübâşiriyye mutalebeden gayete'l-gaye hazer ve mücânebet eylemeniz bâbında ferman-ı 'alişâne mübâderet olunmak üzere vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr eden ferman-ı vacibu'l-ittiba ve lâzımı'l-ımtisâlımın mazmûn-u munifi itaat makrûn ile amil olup ...kından gayete'l-gaye tehaşi ve mücânebet eyleyesiz şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılınız.

Tahrîren fi evâil-i şehri Zilhicce el-şerîfe li seneti tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf.
Konstantiniye el-mahrûse. [evâil-i Zilhicce 1199/25 Eylül 1786]

Hüküm Özeti 56: Sofya ordusunun azalmasıyla bu yıl yeniden, zikredilen yerlerden asker tedarik edilmesi hakkında.

Hüküm 56:

Akzâ kuzâti'l-müslimîne, evla vülati'l-müvahhidine, ma'denu'l-fadli ve'l-yakîn ve a'lâmu's-şerî'ati ve'd-din, vârisu ulûmi'l-enbiyai ve'l-murselîn, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, Âmid ve Ayntab ve Haleb kadıları zîdet fezâiluhum ve mefâhiru'l-kuzâti ve'l-hükkâm ma'denü'l-fezâili ve'l-keâm Tire ve ve Urla ve Ayazmend ve İzmir ve Kuşadası ve ...Baharçeşme ve Güzelhisar-i Menemen ve Menemen ve Köşkeresi ve Nazilli ve Turgutlu ve Bayındır ve Kuyucak ve Edremit ve Kemerurmit ve Ayasluk ve Turhal ve Adalı ve Karahisar ve Doğanhisar ve Honaz ve Cemit ve Nabak ve Misis ve Demirci ve Denizli ve Kızılhisar ve Simavbikri ve İnegöl ve Çarşamba, Lakıba ve Bayrambo ve Alaşehir ve Ödemiş ve Ezine, Lazkiye ve Karacasu ve Ubar ve Yenibazar ve Bozdoğan ve Feslege, Mokozyay ve Bartın ve Ruha ve Birecik ve Kilis ve Azaz ve Siverek ve Çermik ve Şure ve Harbrut ve Malatya ve Maden ve kazâlarının kuzât ve nüvvabı zîde fadluhum ve kudvetü'l-emacidi ve'l-a'yan ocaktan asker ihracına me'mur ve tesyir kılınan Serturna-yi Halebizâde Mustafa zîde mecduhu ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-akrân a'yan ve serdaran ve ağavat ve alembaran ve ihtiyâran zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki hazm ve ihtiyat-ı ruat İsmail ve Sistere ve Sofya câniblerine ordular tertip ve seraskerle ta'yîn ve maiyyetlerine ocaktan ordu-yi yeniçeri zabıtı ortalar me'muru kılınıp Rumeli ve Anadolu câniblerine kadar-i kifâyet neferât me'mur ve celb ve hengam-i şitada kıyam ve sâbıku'z-zikr kazâlardan sene-i sâbıkadan Sofya ordusuna tertip olunan neferâtı noksan irsâl ve bazıları dahi yollardan avdet etmeleri ile ordu-yı Sofyada neferât ekall-ı kalîl olduğundan ahir-i evvel-i bahar takarrub edip rûsûm-u ihtiyacı icra, el-hâletü hâzihî iktiza etmekten naşi seraskerler maiyyetlerinde mevcûd ve lede'l-hace mukâbele ve mudafa'aya bezl-i vücud eylemeleri için kadr-i kifâyet asakir ve nefer emrine icâbet ve eğer.... ve müsafir güruhundan olmayıp pak ve güzide yeniçeri dilaverlerinden ve onlara tâbi' cebeci

[21^a]

Hüküm Özeti 57: Aile vakfının tasarrufu ve veraseti ile ilgili olarak mahkemeye intikal eden ihtilaf hakkında hüccet.

Hüküm 57:

Medine-i Âmid mahallâtından Lale Bey mahallesinde sâkine Zeynep bt. Mustafa nâm hâtûn tarafından Hacı Muhammed b. Hacı Tahir meclis-i şer’-i şerîf-i enverde mahfel-iağa hafidi Şaban nâm kimesne kibel-i şer’-i şerîften Fâtıma Hâtûn tarafından vekîl-i müseccel Muhammed Bakır Efendi b. Ahmed Ağa muvâcehesinde üzerine da’vâ ve tasvir.... sinde Âmid haricinde vâki’ Sem’ânzâde ba hüccet-i şer’iyye Arif bahçe-yi hayrattan cedde-i a’lâmız Züleyha Hâtûn gallesini evlad ve evlad-ı evladlarına ve vakf eylediğine mübeyyin müvekkilem mezbûre bir batn yukarıda bulunduğundan mecmu’ galle müvekkile-i mezbûrenin evlâdlarına olup aşağıda bulunan sağîr-i mezbûrun ve sabiyy-i mezbûre Fâtıma tevliyete ve gale-i vakf kırk sehim itibarı ile yirmi beş sehmine hilâf-ı şer’a vakife zabt ve tasarruf etmekle keff-i yedine tenbîh bi’l-vekâle matlûbumdur deyu da’vâ ve lede’s-suâl vakife-i muma ileyhe bağçe-i mezkûrenin masarif-i vakıası ba’de’l-ihrac fazla kalan galenlin nısfını sağîr-i mezbûrun cediti Süleyman’a ve rub’unu Esma’ya ve rub’u âharı dahi Ümmü’l-Hayr’a olmak üzere şart ve taksim etmiş ve Ümmü’l-Hayr bila velet vefât; hisse-i mezkûresini şart-ı vakife üzere münasafatan Süleyman ile Esma’ya tevzi olunarak yirmi beş sehmi Sülyman’a ve on beş sehmi müddeiye-i mezbûrenin hissesi olup ceddım merkûm Süleyman’a yirmi beş sehmine ile’l-vefât mutasarrıf olup ba’de vefâtihi şart-ı vakıfa üzere sağîr-i mezbûre iabet etmekle binaen aleyh bi’l-vasaye zabt ve tasarruf ederim deyu yedinde olan vakfiye-i malumu biha-yi ibraz ve husûs-u mezkûru selefimiz zamanında dokuz mâh müddetten beri sürünmekte olduğundan müftü-yi belde ve ulema ve saire iki defa mahkemeye celb ve vakfiyyeye iman-ı nazar ve dikkatla mutala’a ederek kütüb-i fikhiyyeye bi’t-tetebbu’ vakife-i muma ileyha hayatında oldukça mutasarrıf olup ba’de vefâtiha ihrac-ı masarif-i vakıa olunduktan sonra ber minval-ı meşrûh fazla-ı gale Süleyman ve Esma ve Ümmü’l-Hayr ve evlad-ı evlad-ı

evlâdlarına batnen ba'de batnın olacağı keyfiyeti vakfiyeden müsteban ve şart olunan üç koldan bir kolda bir derece batn-ı evvelde bulunan veled diğer koldan bir derece evveldeyim iddi'âsı şart-ı vakifeye muğayir olmağla böylece şer'an muarazadan men ve def' olunarak kemâ fi's-sâbık siham-i mezkûre itibarı ile zabt ve tasarrufları ve hakk-ı tasarruf-ı tevliyet ekber ve erşed evlada meşrut olduğundan müddeiye-i mezbûre ekber ve erşed evlâdtan bulunduğu binaen ber mucîb-i şartı vakife-i mezbûrenin olmağın, tasarrufuna tenbîh-i şer'de hasen olduğu ala mâ vaka'a ber mucîb-i ferman-ı hümâyûnumu eda ve ihtimam eylemeniz bâbında iş bu tezkere bi't-taleb ketb olundu. İmdi vusûlunda müftü-yi belde semahatlü Bahaeddin Efendi hazretleri ulema-i Âmid'den müftü-yi esbak Muhammed Efendidan Mesud Efendi kîramdan ve azadan Sıbgatullah Efendi ve gayrihim.

Hüküm Özeti 58: *Şahısların giriş çıkış bilgileri hakkında ferman.*

Hüküm 58:

Sâbık Bağdat Metropolit Kartis, Balyus, Kebatlu Görtil, Rabutil ve madaması Zortil ve kerimesi Herbit Niler iş bu mâh-ı Zilkade-i şerîfin on ikinci günü Diyarbakir'e vürûd, mâh-ı mezbûrun on dördüncü günü yedlerinde bulunan pasaportesini mucîbince dersa'âdetime azim oldukları bu mahalle kayıt ve şerh verildi.

[14 Zilkade 1262/3 Kasım 1846]

Hüküm Özeti 59: *Sahibi bulunamayan bir kısrakın satılarak parasının Diyarbakır hazinesine kaydedilmesi hakkında hüccet.*

Hüküm 59:

Bin iki yüz altmış üç senesi mâh-ı Şevvali'l-mükerrem'in on birinci günü târihi Urfa kapısı karibinde hanede bulunan bisahib bir re's kır kısrak fankalı olmağla çend gün

tevkif olunarak sahibi zuhûr etmediğinden ma'rifet-i şer' ile fûrûht olunması icâbından bulunmuş olduğundan bani kulu Hafız Hüseyin ma'rifeti ile sâbık şark ve garb naibi Ömer Efendi'ye yirmi beş kuruşa bey' olunarak meblâğ-ı mezbûr beytü'l-malcı Hafız Hüseyin yedi ile Diyarbekir mal hazinesine teslim olunduğu bu mahalle kayd ve şerh verildi.

[11 Şevval 1263/22 Eylül 1847]

[21^b]

Hüküm Özeti 60: *Kiki Nahiyesinin karyelerinin vermeleri gereken vergi miktarları hakkındadır.*

Hüküm 60:

Bâ'is-i tahkik-i defter oldur ki:

Diyarbekir eyaleti müşîr-i esbakı devletlü Sa'dullah Hafız Paşa hazretlerinin bekayasından olup Kiki nahiyesi ahalisinin taksite rabt etmiş oldukları akçe ve zahair altmış ve altmış iki senesinin vakt-ı taksitleri hulûl ve müdevver etmiş olmağla taksitlere icâb eden akçe ve zahayir Kiki nahiyesi kuralarına lede't-taksim zirde mastûr vechi üzere beher karyenin hissesine isabet eden miktarlarını mübeyyin olunan defter-i mumdadır ki ber vech-i meşrûh ale'l-esâmi zikr ve beyân olundu. [11 Zilkade 1262/31 Ekim 1846]

Karye	Hinta	Şa'ir
Hucceti	140 40	4
Yuvacık	2900 8.5	5.2
Şihretepe	200 5.5	3
Tezharap	160 4.5	3.5
Muhamediyye-i Ömeran	240 6.5	4
Şekerviran	1040 25.5	19
Kürt acı	100 2.5	1
Bahteri	684.5 19.5	12
Sekliyan	210 5.5	4

.....	210 5.5	4
Toplam	2344.5 65	41
Tilalo	100 2.5	1.5
Kaşmerviran	100 2.5	1.5
Hıtmiran	290 8.5	0.57
Aktepe	210 5.5	4
Hatiban	85 2.5	1.5
Toplam	3129.5 86.5	54.5
Hass	260 8.5	5
Kasımı	110 2.5	2
Süveydi	25 0.5	0.5
Güzelseyh	40 4.5	2
Toplam	3704.5 104.5	44.5
Şikeftan	50 1.5	00.5
Yakacık	40 13.5	3
Akpınar	140 4.5	3
Mollâ Fulat	60 1.5	0.5
Dikni	80 2.5	1
Toplam	4474.5 128	76.5
Hacı Beriz	40 1.5	0.5
Ahteri	20 1.5	0.5
Bornak	85 0.5	0.5
Bacuvan	140 3.5	2
Köseli	500 14.5	12
Toplam	5259.5 14.5	92.5
Kerh...	570 160	14
Tavşantepe	170 3	01
.....	20 0.5	0.5
Kakay	90 1	0.5
Rubil	50 1	0.5
Toplam	6159.5 173.5	109
Harap kört	20 0.5	1
Bacuvan	35 0.5	1
Horan	20 0.5	1
Kırlu	50 1	5
Toplam	6284.5 175.5	109.5

[22^a]

Hüküm Özeti 61: Muhammed *Bahaeddin Efendi'nin Mahmud Derviş Efendi yerine müftü olarak tayin edilmesi hakkındadır.*

Hüküm 61:

İzzetmeab Diyarbekir kazâsında sâkin Muhammed Bahaeddin Efendi

Ba'de's-selam inha olunur ki kazâ-i mezbûre müftüsü Mahmud Derviş Efendi'nin harekâtı ve senin isabet ve istihkâkına mebnî hizmet-i celîle fetvaya mezuniyetin ba tahrîr-i vali-yi ze'l-asitan eyalet-i Diyarbekir tarafımıza inha olunmakla Derviş Efendi mucber olunmayıp yerine kazâ-i mezkûrde itfaya sana tarafımızdan izin verilmiştir. Gerekir ki lede'l-istifta es-sah-ı ekval-ı eimme-i hanefiyye aleyhim Ahmedu rabbi'l-beriyeye ile ifta edip kütüb-i mutebereden nakl-ı sahîh ve imza gerekte, Diyarbekir müftüsü olduğu tasrih eylesesiz ve's-selam.

Hurrire fi'l-hâmis ve'l-'işrîn min şehr-i Rebiü'l-evvel lisene isneteyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [25 Rebiü'l-evvel 1262/23 Mart 1846]

Hüküm Özeti 62: *Diyarbakır defterdârlığına İsmail Bey'in atanması ve geçmiş yıllara ait ödenmesi gereken vergi ve diğer husûslarda yapılması istenenler hakkındadır.*

Hüküm 62:

Düstûr-u mükerrerrem müşîr-i mufahham nizâmu'l-alem müdür-i umuri'l-cumhur el-fikri's-sâkıb mütemmimi mahammi'l-enâmı bir're'yi'l-isabe, mûmehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfi'l-meliki'l-a'lâ hâlâ Diyarbekir valisi vezîrim İzzet Paşa edâmellahu Teala iclâlehu iftihâru'l-ekâbiri ve'l-ekarim, camiu'l-islasi ve'l-mekârim, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti meliki'd-daim İstabl-i amirem müdürlüğü payesini haiz esbak Mardin defterdârı olup, bu defa Diyarbekir eyaleti defterdârlığı 'uhdesine ihale kılınan Süleyman zîde uluvvuhu ve

mefâhiri'l-ulemai'l-muhakkikan, ma'adini'l-fezâili ve'l-yakîn eyalet-i mezkûrede kain kazâlarda kuzât ve naib ve müftüleri zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-akrân aza-yi mecâlis ve vücuh-u memleket zîde kadrum tevki'-i refi'-i hümâyûnu vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; Diyarbekir eyaleti defterdârı bulunan iftihâru'l-ekâbiri ve'l-ekarim İsmail Bey zîde uluvvuhunun hasebe'l-icâb azli ile yerine âhar-ı münasibinin ta'yîni lazım gelmiş ve sen ki muma ileyhsin ... der ve kargüzar ve sıdk ve istikâmetle müttasıf-ı bendegan-ı saltanat-ı seniyyemden olup bu makule umur-ı maliyenin hüsn-i idaresine liyâkat ve ehliyetin bedidarı bulunmuş idüğüne binaen defterdârlık-ı mezkûrun 'uhdene ihalesi bi't-tensib me'muriyetini havi emr-i şerîfim isdârı iktiza-yi irade-i seniyyeme olarak hazinece icâbı bi'l-icra lazım gelen mahallere 'ilm-u haberi verilmiş ve zikr olunan Diyarbekir eyaletinin geçen iki yüz altmış bir senesi Martından itibaren dâhil-i daire-yi Tanzimat-i mülkiye olması ciheti ile dâhilinde kalan ve maliye hazine-i celîlesinden mazbut olan bi'l-cümle varidât-ı seneviye ile müteveffa Reşit Paşa dersa'âdetime zabtiye-i müşîrin düstûrin mükerrerin müşeyyidin müfahhamin nizâmu'l-alem vezîrim Hafız Paşa ve Aydın valisi vezîrim Sa'dullah Paşa edâmellahu Teala iclâlehumanın ve eyalet-i merkûmenin umur-ı maliyesi me'mur-i esbak-ı müteveffa Faik'in bakayaları olarak hazine-i celîle-i merkûma ait bulunan mebalığın miktarı kemiyet ve keyfiyetlerini mübeyyin başka başka terkim olunan defatiri ve bil'cümle varidât-ı eyaletin suretini mu'lin tanzim olunan talimat-ı seniyyem ol bâbda tastir kılınan emr-i 'alişânımla beraber eyalet-i merkûmenin ber vech-i muharrer Tanzimat-ı mülkiyeye idhali isnan defteran ta'yîn olunan iftihâru'l-ekâbiri ve'l-ekarim Osman Bey zîde uluvvuhuya ita olunmuştur ve mahallinde mevcûd idüğü derkar bulunmuş ve ber mucîb-i usûl eyalet-i merkûme ahalisine vergi tahsis olunmak üzere tevziat-ı sâbıkaları olan mebalığın mikdarını mübeyyin defatir henüz vürûd etmemiş olmağla ol tarafa vusûlünde selefi mir-i muma ileyhin bidayet-i me'muriyetinden infisalına değin geçen altmış bir senesi emvalından ve müşâr ve muma ileyhin bakaya-yi mezkûrelerinden ve iş bu altmış iki senesi emvalından bi'l-cümle tahsîlat ve medfuat ve masrufatını iktiza eden muhasebesi usûluna tatbikan yekane yekane meclisce bi'r-ru'ye lazım gelen defatirle mezkûr altmış bir senesi kaffe-i varidâtının miktar ve kemiyet ve tahsîlat ve bakayasını mübeyyin muhasebe defteri ve ahali-yi merkûmenin tevziat-ı sâbıka ve vergi-yi mukarrerleri zamanın ber minval-i muharrer mukaddemen verilmiş olan talimat-

ı seniyyem ve emr-i ali mezkûr müeddileri üzere bi't-tetkik terkimi ile sür'at-ı isbalı ve iş bu altmış iki senesine mahsûben dahi eyalet-i merkûme dâhilinde kain 'aşarı ve rüsûmu ve varidâtın maktuan ihale olunan ve talibinin adem zuhûru ile emaneten idare olunmak üzere bulunan varidâtın hazinece icâbının icrası için lazım gelen defatirinin maliye hazine-i celîlesi cânibine bisür'at irsâli ve Diyarbekir eyaletinin altmış iki senesi cizyesi malumu'l-mikdar olan ve mal ile vali-yi müşâr-u ileyhe ihale cebayeti havi suret-i defteri ile emr-i şerîfim verilmiş ve eyalet-i merkûmede harc ve sarf olunmak üzere eyalet-i mezkûre müşîr-i esbak-ı düstûr-u mükerrer müşîr-i mufahham nizâmu'l-alem vezîrim İsmail Paşa ihaleye mukaddem ve müteehhar irsâl olunan murur-ı tezkerelerinden eyalet-i mezkûrenin daire-i tanzimatı [22^b].cizyeye idhal olan iki yüz altmış bir senesi Mart ibtidasında gayr ez sarf-ı mevcûd olan on dokuz bin sekiz yüz yirmi beş adet murur tezakirleri defterdâr-ı esbak-ı muma ileyh Osman Bey zîde uluvvuhu tarafına devr olunduğunu mir-i mirân-ı kîramımdan Harbrut mutasarrıf-ı esbak-ı fahru'l-ümerai'l-kîram Ömer Paşa dâme ikbâluhu ile ricâl-ı devlet-i aliyemden Harbrut mal müdürü iftihâru'l-ekâbir-i ve'l-ekarim Hasan Tahsin zîde uluvvuhu taraflarından bi'l-iştirak varid olup derdest tesviye olunan evrakta muharrer bulunmuş ve eyalet-i merkûmenin daire-yi Tanzimata idhalından sonra bahası defterdâr-ı esbak mir-i muma ileyh zimmetine kayıt olunarak elli cilt murur tezkeresi ile ... üç bin dört yüz otuz bir kuruşluk on beş bin adet evrak sahîha-i mütenevvia irsâl kılındığı tebeyyün etmiş ise de mîr-i muma ileyhin gerek devren makbuzu olan ve gerek bahası kendisine zimmet kaydı ile gönderilen murur tezakir-i ile evrak-ı sahîha-i mezkûreden infisaline değin müekketle ne mikdarı sarf bulunmuştur ve müahharan eyalet-i merkûme ma'a Harbrut ma'adin-i hümâyûn kazâlarının takrizi ve müstekillen edası tesviyesinde murur tezkeresi varidât-ı sahîha-i mezkûrenin gayr ez sarf-ı mevcudundan mikdarı ma'a kazâha-yi ma'adin-i hümâyûnum Harbrut sancağı kazâlarında sarf olunmak üzere mal müdürü muma ileyhe devr olunmuştur ve ne mikdar murur tezkereleri Diyarbekir'de kalmıştır, evrak-ı mersule-i mezkûreden bir gün işaret görülememiş ve Diyarbekir eyaleti dâhilinde kain kazâlarda sarf olunmak üzere selefin mir-i muma ileyh zamanında vâki' olan inhaya mebnî bahası zimmete kayıt olunarak gönderilen on dört cilt murur tezakiri ile yetmiş beş bin yurtluk, otuz bin beş yüz adet evrak-ı sahîhadan şimdiye kadar sarf eda olunmuşların suret-i sarfını mübeyyin defatir ile esman-ı hasılasının vücuduna dair kayıt

bulunmadığı kayıt dahi numayan ve ma'r-ru'z-zikr Diyarbekir eyaletinin sene-i merkûme cizyesinin tekmîline top muhasebesini cami' tevarüd edecek defatiri mucîbince vali-yi müşârün ileyh tarafından aranılacağı vazihattan bulunmuş olduğundan defterdâr-ı esbak-ı muma ileyh Osman Bey zîde uluvvuhunun müşîr-i esbak-ı müşârün ileyh İsmail Paşa'dan devren makbuzu olan on dokuz bin sekiz yüz yirmi beş adet ve gerek kendi zamanında bahası zimmete kayıt olunarak gönderilen elli bin cilt murur tezakirleri ile iki yüz elli üç bin dört yüz bir kuruşluk adet murur tezakirinden infisaline değin ne mikdarı sarf olunmuş ve hin-i infisalinde sarf mevcûd olarak nemekdâr-ı sultanın mir-i muma ileyhe devr kılınmıştır. Ve ma'a kazâha ma'adin-i hümâyûnum Harbrut sancağının hin-i teferrukunda mal müdür-i muma ileyhe ne miktar evrak-ı sahîha ve murur tezkireleri terk olunmuştur ve selefin mir-i muma ileyhın defterdâr-ı esbak-ı muma ileyhde makbuzu bulunan ve müehharan bahası kendisine zimmet-i kayıt ile gönderilen ma'r-ru'z-zikr on dört cilt murur tezkireleri ile yetmiş beş bin kuruşluk otuz bin beş yüz adet evrak-ı sahîha-i mütenevviadan ne kadarı sarf olunmuştur ve gayr ez sarf-ı mevcudundan başka başka meclisce hesapları ru'yetle gayr ez mevcûd bulunan murur tezkereleri ve evrak-ı sahîhanın sarfına ve devr-i teslimi ve defterdâr-ı esbak ve selefin zamanlarında sarf olunmuş ve bin iki yüz altmış bir senesi Şubatı gayetine değin başka ve altmış iki senesi Martı ibtidasından beri sarf olunanları ise başka olarak ve muma ileyhın müddetleri sarfı tefrik kılınarak ber vech-i müfredat defatiri ile esman-ı hasıllarından teslim-i hazine olmak üzere mukaddemen irsâl olunmuş akçe ve arasiyye mikdarı ve irsâlattan târîhleri gösterilen kusurunun ve hasılat-ı vakia-yi elyevm simanda ise te'hiri tecviz olunmayarak teslim-i hazine olmak üzere sür'atle irsâlı ve devren makbuzatın olacak murur tezkereleri ile evrak-ı sahîhanın bahası nizâmı mucîbince kayıtları tesviye olunmak üzere makbuzunu muşir ecnası tasrihi ile icâb edeni senedinin evvel be evvel irsâli ve bundan böyle sarf olunacakların suret-i sarfını mübeyyin kezâlik ecnas tasrihi ile lazım gelen müfredat defteri ile tamâmen hasılları varidât-ı saireye karıştırmayarak ve bir guna masarifat sarf olunmayarak beher üç mâhda bir defa başkaca teslim-i hazine kılınmak üzere hazine-i mezkûre cânibine isalı ve müteferriat-ı me'muriyetin olan usûl ve nizâmının muğayiri ve mer ve rıza-yi şahanemin hilâfî vaz' halet vuku'a getirilmemesi ve bi'l-cümle husûsat-ı maliyenin mihver-i la tufide hüsn-i tesviye ve tanzim-i vesailinin istikmâline mezid-i i'tina

ve dikkat ve defterdârlık-ı mezkûrun ‘uhdene târîh ... iş bu altmış iki senesi Rebiü’l-ahirinin dokuzuncu gününde vâki’ sene-i merkûme Martının yirmi dördüncü gününde Diyarbekir’e vusûlüne kadar ber mucîb-i suret muhassas olan ma’aşının nısfı ve hin-i vusûlünde tamâmını ve selefin mir-i muma ileyh dahi târîh-i mezkûrden senin vuruduna deĝin ma’aş-ı muhassas-ı kadîmesi olan on iki bin beş yüz kuruşun nısfı kıst-ı elyevm vechi ile Diyarbekir emvalı tahsîlatından ahz ve istifâ ve ba’dema takdim olunacak masraf defterlerine ol vechle derc ve idhalı ile ifâ-i lâzime-i kargüzari ve sadakata sarf-ı makderet eylesen, fermanım olmaĝın me’muriyetini havi iş bu emr-i celili’l-kadrim isdâr ve i’ta olunmuştur. İmdi keyfiyet malumun oldukta ber vech-i meşrûh amel ve harekete bezli vesa’ ve makderet ve defatir-i matlûbenin bi’t-tanzim maliye-i hazine-i celîlesi tarafına irsâl ve tavsiline musara’at eylesesiz ve siz ki vali-i müşâr ve naib ve müftüler ve sair muma ileyhsiz mazmûn-ı emr-i ‘alişânım sergüzari meczumunuz oldukta gerek defterdârlık umurunu hüsni tesviye ve gerek muhasebe-i mezkûrenin güzelce ru’yet ve tetmîm birle defatir-i mezkûrenin bir an akdem bi’t-tanzim bu tarafa sür’atle irsâli ve takdimi maddelerinde ve sair bi’l-cümle husûsat-ı vakiada defterdâr-ı muma ileyh taraflarından lazım gelen muavenet ve muzaheretin kâmilen ve serian icrası ile bi’l-ücre mesaim-i yek ciheti ve ittifakın ifâsına mezid-i ‘inâyet ve sarf-ı ru’yet ve hilâfını tecvizden tevekki ve müba’adet etmeniz bâbında ferman-ı ‘alişânım isdâr ve buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibu’l-ittiba’ ve lâzımı’l-îmtisalının mazmûn-ı itaat makrûn ile amel ve hareket eylesesiz şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Hurrire fi’l-yevmi’s-sâdis ve’l-’işrîn min şehr-i Rebiü’l-ahir sene isneyn ve sittîn ve mi’eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [26 Rebiü’l-ahir 1262/23 Nisan 1846]

[23^a]

Hüküm Özeti 63: *Diyarbakır ve Harput eyaletlerinin evkâf müdürünün vefat etmesiyle yerine vekâlet edilmesi husûsunda buyrultu.*

Hüküm 63:

Müderresin-i kîramdan Diyarbekir eyaleti evkâf-ı hümâyûn müdürü vekîli faziletli efendi zîde fadluhu ve evkâf mezkûre ... ve cabileri zîdet mekadiruhum inha olunur ki Diyarbekir ve Harbrut (Harput) eyaletlerinin ba irade-i aliyye evkâf-ı hümâyûn muaccelat nazaretine me'mur olan İsmail Bey bu defa hulul-ı ecel-i mev'udu ile irtihal-ı dâr-ı beka etmiş ve evkâf-ı mezkûre mesalihinin nizanına tatbikan ru'yet ve tesviyesine umur-i lazimesinin ta'tilinden vikayesi icâb-ı halden bulunmuş olduğundan iradesinin şeref südüruna kadar evkâf-ı mezbûre umuruna vukûf ve malumatı bulunandan birinin bi'l-vekâle me'mur ve ta'yîn kılınması lazım gelmiş olmağla imdi sen ki vekîl-i muma ileyhysin evkâf-ı mezbûre umur-i lazimesine vukûfiyet-i kadîme ve kâmilenin bulunduğu cihetle vekâlet-i mezbûra me'muriyetiniz bu defa meclisce tensib olunarak iradenin şeref südüruna değin ru'yet ve tesviye etmek üzere ke'l-evvel vekâlet-i mezkûre 'uhde-i ehliyetinize tefviz ve ihale olunmuş olduğu malumun oldukça usûl ve nizâmına tevfikân dikkat ve itina ve muğayir-i irade-i seniyye halat vuku'undan müba'adet ve ittika eyleyesen ve siz ki mütevellî ve cabiyan-ı muma ileyhimsiz keyfiyet sizin dahi malumunuz oldukça efendi-yi muma ileyhi evkâf-ı mezbûre müdür vekîli bilip kemâ fi's-sâbık evkâfa dair ve muteallik olan husûsatın efendi-yi muma ileyh ile ru'yet ve tesviyesine itina ve dikkat ve hilâf-ı usûl hareket vuku'unu tecvizden fevka'l-ade hazret ve mücânebet ve emval-ı evkâfın telef ve hederinden vikayesine bezl-i ve hasıl-ı kudret eylemeniz bâbında vekâlet ve me'muriyetini havi divan-ı eyalet-i Diyarbekir'den işbu buyrultu tahrîr ve tesyir kılınmıştır. Bi mennihi Teala gerektir ki ber mucîb-i buyrultu amel ve hareket ve hilâfından tehaşi ve mücânebet eyleyesiz deyu.

Hurrire fi yevmi's-salis min şehri Recebi'l-ferd lisene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ba'de elf. [3 Recep 1262/27 Haziran 1846]

Hüküm Özeti 64: *Maliye arazilerinin tasarrufu ve kiralanması gibi husûslarda ziraat müdürlerinin vazifeleri ve maaşları hakkında.*

Hüküm 64:

Devletlü, ‘inâyetlü , atufetlü, sinn-i ilahım efendim hazretleri

Beyân-ı hacet olmadığı üzere maliye-i hazine-i celîlesine ait mahlûlat-ı mektube ve ... evkâf boz ve hali bulunan arazi-yi mirîyenin her bir mahalde bulunan ziraat müdürleri ve vekîlleri taraflarından zâhire bi’l-ihrac teşvikat-ı lâzıme icrası ile tedarik olunacak taliblerine mahalli meclisleri ma’rifeti ile bi’l-müzayede fûrûht olunmak ve müdür ve vekîl-i muma ileyhimin bir gün ma’aşları olmadığından ve arazi-yi merkûme esman-ı hissesinden humus bi’l-ifraz fûrûht olunan arazi ziraat müdürleri olan mahalde ise humus-ı mezbûru tamâmen ol mahallin ziraat müdürüne ve egerçi vekîli ma’rifeti ile idare olunan yerde olduğu surette humus-ı mezbûrun nısfı ol mahallin ziraat müdürü ve vekîline ve nısfı diğeri tâbi’ olduğu mahallin ziraat müdürüne bi’l-i’ta ma’adası defter-i varidâta kayıt ve imla kılınmak ve fakat bu vesile ile ma’ruf ve ma’lûm olan mahlûlattan humus ihracı ile hazine-i celîle varidâtına kesr ve noksan tertip ettirilmeyip humus ihracı yalnız mahlûlat-ı mektube ve boz ve hali bulunan arazi hakkında cari olmak üzere yedinden akdem nizâma rabt ve tevsik ile keyfiyet ba tahrîrat-ı me’murin saltanat-ı seniyye taraflarına tevcih ve iş’ar kılınmış ise de bazı mahaller ziraat müdürleri iş bu nizâmı ser rişte ittihazı ile şunun bunun ba temessük taht-ı tasarrufunda olup iktidarları olmadığından beher sene ziraat edemedikleri arazi-yi haliyeyi arazi-yi mektum hükmüne koyarak fûrûhta cesâret etmekte oldukları bu defa tahkik ve istihbar olunmuş ve bu suret ise bi’l-vücûh muğayir-i hakkaniyet va ma’delet-i seniyye görünmüş idüğüne binaen mukaddem iş’ar olunduğu ve nizâm-ı mezkûrde münderic bulunduğu vechle müddet-i medide ziraat ve harasetten muattal bila sahip durmakta olan araziden maada bazı kesânın ba temessük taht-ı tasarrufunda bulunan ve bazılarına dahi ber mucîb-i kanun pederinden intikal etmiş olan arazi nizâm-ı mezbûr-ı ser rişte ederek fuzuli müdahale ve taarruz olunmamak üzere bu husûsa her bir mahalde meclisler tarafından re’yi nazaret ve ihtimam olunması icâbı halinde gönderdiği beyânı ile bundan böyle o makule kesânın taht-ı tasarrufunda bulunan araziye

müdahale etmek ve taarruz olunmayıp bi'l-sahip boz ve hali ziraattan mu'attal arazi bulunup da fûrûhtu lazım gelir ise mahalli meclisleri tarafından ba'de't-tahkik ziraat müdürleri ma'rifeti ile fûrûht birle nizâmî vechle humusu ifraz olunarak baki'i's-sandığına bi't-teslim hazine-i celîle-i maliyeye takdim olunmak üzere beher sene defteri müfredatının mazbatası ile ma'an meclis-i ziraata ba's ve isra kılınması husûsu meclis-i mezkûr cânibinden ba mazbata inha ve ifâde olunmuş ve keyfiyet bu defa dahi ber minval-ı muharrer taraf-ı senaveriden me'murin-i müşâr ve muma ileyhime te'kid ve izbar kılınmış olmağla zat-ı alileri dahi bu bâbda nazaret ve takyidat-ı daimenin ber vech-i meşrûh meclisce ifâsı ile muğayir-i nizâm-ı mezkûr bir güne halat-ı na seza vuku'a getirilmemesi ve beher sene lazım gelen defter-i müfredatının mazbata-i maliye-i hazine-i celîlesi cânibine irsâli husûsuna himmet buyurmaları siyakında kadîmden. ba's ve tesyir kılınmıştır. İnşaa'llahu Teala lede'l-vusûl

[23^b]

Hüküm Özeti 65: *Diyarbakır ve tevabiinin şark ve garb kuralarının üzerine tevdi edilen vergi husûsunda Âmid naibi ve diğer görevlilere gönderilen ferman.*

Hüküm 65:

.....el-envab el-müteşerri'in, müderrisin-i kîramdan sale-i Âmid naibi faziletli ve müftüsü fakahetli efendiler zîde 'ilmuha ve iftihâru'l-emacidi ve'l-ekarim aza-yi meclis saadetli bey ve ağalar zîde kadruhum ve bi'l-cümle eimme ve hutab-i muhtaran ve re'aya kocabaşı ve muhbirleri inha olunur ki Diyarbekir eyaleti vergisinin mikdarı henüz na ma'lûm olarak ol bâbda şerefsüdûr edecek emr-i ali daha şerefsüdûr etmemiş ve iş bu altmış iki senesi vergisinden ale'l-hisab sureti ile bir mikdar emval bundan mukaddem bi't-tevzi ekserisi tahsîl olunarak birazı kalmış ve o dahi derdest tahsîl bulunmuş ve Diyarbekir mevki'inde bulunan asker nizâmîye cenâb-ı şahanenin ma'aşı ve mahi ve ta'yinâtı ile masarifât-ı saire eyaletin tesviyesi külliyyen akçeye tevakkuf olduğundan iktiza-yi meclisce lede't-tezekkür iş bu mevsim vakt-ı mahsul olduğundan bir miktar emval dahi tevzi ve

istihsal olunduğu surette ileride hem fukaraya müstelzim-i rahet ve hem de tesviye-i masarifat-ı mezbûra müstevcib-i sühûlet olacağından irade-i seniyyesinin şerefsüdûrunun tesviye-i iktizasına bakılmak üzere mukaddemen tevzi ve istihsal olunduğu vechle bu defa dahi kezâlik ale'l-hesab suretlik bir miktar emvalın tevzi ve sür'at istihsalı bi't-tensib ol vechle her bir kazânın hisseleri başka başka tefrik olunarak iktzası me'murları taraflarına ba buyrultu iş'ar ve nefsi Diyarbekir kasabası ile tevabiatından bulunan şark ve garb kurasının cümle ma'rifeti ile cânib-i şer'den tanzim ettirilen mumda pusulası mucîbince ale'l-hesap mezbûrdan bir yük otuz altı bin beş yüz kuruş hissesine isabet etmiş olmağla imdi keyfiyet siz ki naib ve müftü efendiler ve aza-yi meclis ve sair muhatabun-ı muma ileyhim ve mersumunsunuz malumunuz oldukta meblâğ-ı mezbûru cümleliz ve mahallât-ı imâm ve muhtarâtı ve kocabaşı ve hibreler ma'rifetleri ile koşuca ve karındâşca her kesin hal ve tahammül ve temettü ve ticâretine göre kimesneye zulm ve gadr misillü halat vuku'a getirilmeyerek bi't-tevzi mebalğ-ı muvezza'adan hisselerine isabet eden eşhasın isim ve şöhretleri ile beraber hisseleri miktarını mübeyyin mahd-ı müfredat defterinin taraf-ı halisanemize takdimi ile iz'ac misillü halden vuku'a getirilmeyerek bi't-tahsîl cânib-i sandık'a tevsil-i husûsuna musara'at ve iz'ac-ı ahali caiz olmadığı misillü emval-i mirîyenin dahi ukde-i te'hire duçar olması gayr-i caiz olduğundan hem emval-ı mezbûreta tahsîl besmelenin ve hem de iz'ac-ı kadîme vuku' bulmamak üzere icra-yi iktiza-yi hale sarf-ı ru'yet ve cümleden cânib-i celi'l cenâb-ı padişahiye da'âvat-ı hayriyye isticlabına himmet eylemeniz bâbında divan-ı tesyir-i eyalet-i Diyarbekir'den iş bu buyrultu istar ve tisyar kılınmıştır. Bi mennihi Teala vüsûlünde gerektir ki ber mucîb-i buyrultu amel ve hareket ve hilâfından tehaşi ve mücânebet eyleyesiz. [11 Şaban 1262/4 Ağustos 1846]

Hüküm Özeti 66: *Diyarbakır ve Harput mevkiinde bulunan askerlerin ihtiyacı olan balın kazâlarca belirtilen miktarlarda tedarik edilmesi husûsunda ferman.*

Hüküm 66:

Bâ'is-i tahkik-i defter oldur ki

Eyalet-i Diyarbekir mevkiinde kain asakir-i nizâmiye-i hazret-i şahane levazimatından olup muktezası olan bin iki yüz batman ve Harbrut mevkiinde bulunan asker-i muntazame-i şahane için icâb eden yalnız iki bin elli batman cem'an üç bin iki yüz elli batman aselin tedarik ve tanzimi husûsu meclisce lede't-tezekkür tertip olunan aseli Diyarbekir'e nakl ile icâb eden bahaları iş bu siyaktan sal-ı halın emvalından mahsub kılınmak üzere asel-i cifân kazâlara tevzi ve tahsîli keyfiyeti ba tesbit verilmiş olmağla ber mucîb-i bala mukteza olan asel kazâlara tarh ve taksim olundukda zirde mastûru vech üzere beher kazânın hissesine isabet eden aselin mikdarını mübeyyin tertib olunan defter-i mumdadır ki ber vech-i ati ale'l-esâmi tezkire beyân olunur.

Hurrire evasit-i şehri-i Şaban el-muazzam sene İsneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[15 Şaban 1262/8 Ağustos 1846]

Kazâ	Miktar/Batman	Kazâ	Miktar/Batman	Kazâ	Miktar/Batman
Beşiri	350	Hiyan	200	Kulp	350
Garzan	450	Lice	350	Hani	100
Hazro	180	Silvan	200	Siird	350
Savur	100	Behramki	100	Çabakçur	370
Rıdvan	150				

Yekün = 3250 batman yalnız üç bin iki yüz elli batmandır.

[24^a]

Hüküm Özeti 67: *Enfiye mukata'ası, sevki ve satışı ile ilgili emir.*

Hüküm 67:

Enfiye husûsuna dair emr-i ali suretidir.

Düstur-ı mükerrermin, müşîr-i mufahhamin nizâmu'l-alem müdür-i umuri'l-cumhur bi'l-fikri's-sâkıb mütemmimi mehâmmi'l-enâm bi'r-re'yi's-sâib mumehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-sa'deti ve'l-iclâl el-mahfûfi bi sunûfi avâtifi'l-meliki'l-a'lâ Diyarbekir valisi vezîrim İzzet Paşa ve Halep valisi vezîrim Mazhar Paşa edâmellahu Teala iclâlehuma ve iftihârul-ekâbiri ve'l-ekarimi camiu'l-mefhiri ve'l-mekârimi el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'd-daimi ricâl-ı devlet-i aliyemden Halep eyaleti mal müdürü Muhib Bey ve İstabl-ı amire müdürlüğü payesini haiz Diyarbekir eyaleti defterdârı Süleyman zîde uluvvuhuma ve mefâhiri'l-ulemai'l-muhakkikîn maadinu'l-fezâil ve'l-yakîn zikri âti enfiye celbinin havi olduğu kazâların naib ve müftüleri zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-akrân aza-yi mecâlis ve vücûh-i memleket zîde kadrum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki maliye-i hazine-i celîlesinden mazbut varidâtından İstanbul ve tevabii enfiye mukata'ası mülhakatından Diyarbekir ve Urfa ve tevabi-i enfiyeciliği iş bu iki yüz altmış iki senesi Ağustos ibtidasından altmış üç senesi Temmuz gayetine değin sene-i kâmile zabt ve idare eylemek üzere malumu'l-miktar ile mukata'a maktuan ihale olunmuş olacağından zabt ve idaresini havi şurût-ı derc ile bir kıt'a emr-i şerîfim isdâr ve i'tası husûsu efham-ı ricâl-ı devlet-i aliyemden hâlâ dursa'âdetim ve hane-i gümrüğü emini iftihârul'ea'li ve'l-eazim Mustafa Kani Bey dâme uluvvuhu tarafından bi't-takrîr inha olunmaktan naşi kuyûda lede'l-muraca'a mukata'a-yi mezbûre mülhakatından gayr ez eyalet-i Bosna ve Rumeli aklam-ı enfiyeciliği malumu'l-miktar bedel ile Arslanoğlu Cidani ve gayr ez Arabistan-ı Anadolu aklâmı enfiyeciliği dahi kezâlik bedel-i ma'lûm ile Edirne tüccarlarından Teyabut Askamrut bazarganlara sene-i merkûma mahsûben bir sene-i kâmile zabt ve idare olunmak ve emin-i müşârün ileyhin nazaretini şamil olmak üzere mesumat ba irade-i seniyyem maktuan bi'l-ihale şarait-i lazimesi derci ile zabtlarını havi iki kıt'a emr-i şerîfim tastir kılınmış ve memalik-i

mahrûse-i şahanem enfiye mukata'ası mülhakatından İstanbul ve Yanya'da vâki' enfiyye kârhânelerinin idaresine me'mur olan müdürlerin zikr olunan kârhânelerde enfiyye i'mal ile diledikleri mahallerde serbet üzere bey' ve fûrûhtu kendilere ve taraflarından olunan adamlarına mahsûs olup âharı enfiye i'mal ve fûrûht etmek ve iş bu enfiye husûsuna müşîran ve vuzera-yi izâm ve mir-i mirân-i kîramım ve me'murin-i saire taraflarından vechen mine'l-vücûh dahl ve taarruz olunmamak ve kadîm enfiye kârhânelerinden ma'ada sonradan ihdas olunan kârhâneler her ne mahalde bulunur ise sedd ve bendi bulunan enfiyyeleri zikr olunan müdür ve adamları ma'rifetleri ile zecren lehu cânib-i hazine-i celîle için zabt olunup bu vechle muğayir-i şurût hareket edenler ehl-i islamdan ise zabıt-ı müakkatla ahz ve haps ve ehl-i zimmet re'ayadan ise liecli't-te'dib dersaadetime inha ve ilan olunmak ve hilâfî nizâm enfiye imal ve fûrûht edenlerin kârhâneleri sedd ve bend olunması iktiza eyledikte hükkâm ve zabıtan taraflarından mahkeme harcı ve aidat mutalebesi ve sair bahane ile ta'addi olunmamak ve me'murin-i saire taraflarından enfiyye müdürlerine bu mahal vakıftır veyahut mukata'adır deyu muhalefet vuku bulmamak ve münafi-yi nizâm enfiye imal ve fûrûht edenlerin enfiyeleri zabıtan ta'addi eden olur ise mahallerinde işma' olunmayıp dersa'âdetime havale olunmak ve sair enfiye getirenleri esna-i rahta derbend me'murları ahz eylediklerinde mevcûd olan enfiyeleri kezâlik cânib-i hazine için zabt olunmak ve mirî enfiyesinden başka kimesne dilediği mahalde enfiyeci dükkânı küşad ile enfiye fûrûht etmemek ve'l-hasıl gümrükçü-yi müşârün ileyhin haberi olmadıkça âharı enfiyye bey' edememek husûsları mukata'a-yi mezbûranın ireti kadîmesinden ve İstanbul için Baiyye ve Erikli ve Pirizren cânibde olan kârhânelerden rub' Pirizren ve ma'adası Baine enfiyesi olmak ve ma'a naklihi ve saire Pirizren enfiyesi ve Baniyye enfiyesi dokuz kuruş han ile tüccar ile mukavele ve konturatiyye rabt olunarak luzumu miktar celb ile nefsi-i İstanbul ve bilad-ı selase de vâki' malumu'l-miktar enfiyeci dükkânlarına bu defa mukarrer olan fiyatı vechi ile verilmek ve Rumeli'nin bazı mahallerinde olan enfiye kârhâneleri gediği mukata'a-yi mezbûre merbûtanından bulunduğundan mezkûr kârhânelerde i'mal olunan enfiyenin masarifât vakiasına mukata'a-yi mezbûrun nazareti şamil olarak ticâret-i lâzimesi bi'l-ilave İstanbul tertibi hakkına beyân kılınan usûl vechi ile ... enfiyecinin deruhde eylediği mahalde ma'rifetle sattırılmak ve dersa'âdetim ve İzmir'de olan kârhâne mahsûsada karuta enfiyesi i'mal ve fûrûht olunarak

âhar mahalde ve şunun bunun hanelerinde i'mal ettirilmeyip fakat öteden beri cari olduğu vechle enfiye i'malını murâd edenler ücret-i lâzıme ve ticâret ...senesini vererek mezkûr kârhânedede i'mal ettirilmek husûsu dahi müesses olan nizâmı iktizasından idüğü kuyûddan müsteban olmuş olduğuna binaen zikr olunan Diyarbekir ve Urfa ve tevabi-i enfiyeciliği sene-i mezbûre mahsûben merkûm taraflarından sene-i kâmile şurût ve nizâm.... mahziye tevfikân ve ve teamül-i sâbıkına tatbikan zabt ve idare kılınması bâbında emr-i şerîfim isdârı husûsuna idare-i aliyyeme ta'alluk eylemiş olduğundan siz ki vali-yi müşâr ve mal müdürü ve defterdâr ve sair muma ileyhimsiz vech-i meşrûh üzere amel ve harekete bezli cüll-i mekennet eylemeniz fermanım [24^b] mahsûsan iş bu emr-i celi'l-kadrim isdâr ve i'ta olunmuştur. İmdi iş bu enfiye mukata'asını hazine-i celîle-i şahanenin külliyyetli mal ve faiz esham ile mukayyed varidât-ı kadîmeden her halde şurût ve nizâmın tatarruk-ı halelden ve hasılatının kesr ve tedenniden vikayesi emr-i ehemmine müşîran ve vüzera-yi izâm ve kîramın ve me'murin-i devlet-i aliyyem taraflarından kemâlî ile takyid ve dikkat olunması lâzıme-i halden olduğundan mahallarından enfiyeciliği sene-i merkûme Ağustos ibtidasından altmış üç senesi Temmuz gayetine değin teamül-i sâbık-ı ve balada beyân olunan şurût ve nizâmı vechi ile merkûm tarafından sene-i kâmile hüsn-i zabt ve idare olunarak hilâf-ı şurût-ı nizâm vaz' ve halat vuku' bulmaması esbâbının istihsalına bi'l-ittifak mezid-i itina ve sarf-ı makderet ve müğayir-i emr ve rıza-i şahanem halatı vuku'nu tecvizden tevakkî ve muba'adet eylemeniz bâbında ferman-ı 'alışânım sadır olmuştur buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyaft-e sūdûr olan ferman-ı vacibu'l-ittiba ve lâzımü'l-ımtisâlimin mazmûn-ı itaat makrûnu ile 'âmil olasız, şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılınız.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sani min şehri Şaban-ı şerîf sene İsneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [2 Şaban 1262/26 Temmuz 1846]

Bila semen senet yazılmak için varakadır Kıymeti 3 kuruş

Bâ'is-i zabıtnâme-yi huruf oldur ki

Muahavvel-i 'uhdemiz olan Diyarbekir ve tevabinin enfiyeciliği iş bu altmış iki senesi Ağustos ibtidasından Temmuz gayeti gelinceye değin bir sene-i kâmile zabt ve idare

eylemek üzere bi'l-enfiye yalnız hava-i enfiye mukata'ası olarak malumu'l-mikdar bedel ile maktuan deruhde ve iltizâma talib ve rağib olan el-Hâc İzzet nâm kimesneye ihale ve tefviz olunmak iş bu memhûr zabıt temessükü i'ta olunup, gerektir ki tarafımızdan i'ta eylediği bir kıt'a memhûr deyn tahvili mucîbince bedel-i iltizâmi olan meblâğ-ı mezbûre-yi evkâfmaniyyesinde tamâmen tarafımıza eda ve teslim etmek şartı ile kalem-i mezkûrun dâhili olan mahallerde enfiye fûrûhtunu kendine mahsûs olarak âharı yedinde bir dirhem enfiye fûrûht olmağa ve eğer ki o makule-i emr-i memnu cesâret eden olur ise ba muvafakat-ı şer-i şerîf yedlerinde bulunan enfiyeleri cânib-i mirî için zabt ve girift ve İstanbul ve hane-i gümrüğünde kain mirî enfiye anbarına irsâl ve idhal ve ashabı te'dib kılınmak maktua-yi mezkûr hakkında düstûru'l-amel tutulan nizâmından olmağla ol vechle enfiyecilik-i mezkûrun sene-i merkûme mahsûben bir sene-i kâmile zabt ve idaresine kimesne tarafından mani ve muzahim olmayalar. Teyabut Askamrut.

Hüküm Özeti 68: *Elli sekiz senesinden kalan Diyarbakır eyaleti vergisi hakkındadır.*

Hüküm 68:

Der-i devlet-i mekine-i arz-ı dai-yi keminelidir ki;

Diyarbakır eyaleti müşîr-i esbak-ı devletlü İsmail Paşa hazretlerinin selefleri devletlü Vecihi Paşa hazretlerinden devren Saçlu ve Beğlerlü ve Derbeşür ve tevabii kurayı elli sekiz senesine mahsûben deruhde eden mahmiye-i Diyarbakır seknesinden Heykel Efendizâde Mustafa Efendi ve Misafiroğlu Salih zimmetlerinde bakaya kalan beş bin beş yüz yedi kuruşun ba irade-i seniyye müşârün ileyhın tahsîli bakayasına me'mur mütehayyizan-ı hâcegân-ı divan-ı hümayûndan sa'aadetlu Cazim Efendi bendeleri hâzır olduğu halde merkûman huzûr-ı şer'a celb ve bakaya-yi mezkûre matlûb olundukda; sene-i mezkûre mahsûben kuraha-yi mezkûre-yi deruhde ederek meblâğ-ı mezbûr ol vechle deynleri idiyse de târîh-i mezkûrde müşârün ileyh Vecihi Paşa hazretlerinin Diyarbakır'de kâimmakâmları bulunan atufetlü Bahri Paşa hazretlerine meblâğ-ı mezkûru tamâmen

te'diye ve teslim edeceklerini takrîr ve beyân ve tahlis eyledikleri senetlerini bi'l-ibraz teslimlerini dahi mahmiye-i mezkûre sükkânlarından Maden'li Mehmed Ağa b. İbrahim ve Hacı İsa Ağa b. Hüseyin ve Bektaş oğlu Hacı Mehmed nâm kimesnelerin bi tariki'ş-şehâde huzûr-u şer'de ifâde ve ihbarları ile tahakkuk ve numayan ve tekrar tahsîli adedi mucîb-i ber keyfiyet olacağı zâhir ve a'yân olmağla icra-yi icâbı irade-i seniyye'ye menut olduğu beyânı ile vâki'l-hal bi'l-iltimas paye-i serir-i a'lâyâ arz ve i'lam olundu. Baki emr ve ferman li hazreti men lehu'l-emr'indir.

Hurrire fi evasit-i şehr-i Cemaziye'l-evvel sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[15 Cemaziye'l-ula 1263/1 Mayıs 1847]

[25^a]

Hüküm Özeti 69: *Verasetten intikal eden mülkün işgal edildiği ve borçlarına karşı satılması husûsunda hüccet.*

Hüküm 69:

Medine-i Âmid mahallâtından Hasırlı Mescidi Mahallesi'nde mütemekkin Ohannis v. Melkon nâm zimmî meclis-i şer'de mahalle-i mezbûre mütemekkinlerinden Anne bt. İkop nâm zimmîye ile oğlu Kiragos nâm zimmînin vekîl-i sâbiti'l-vekâlesi dellalbaşı Hacı İshak Ağa muvâcehesinde hâlik-i mesfûrun karındâşı Kiragos hâzır olduğu halde üzerine da'vâ ve takrîr-i kelâm edip mahalle-i mezbûrede mütemekkinlerinden iken bundan akdem düyunu terekesinden ezyed olduğu halde hâlik olan Mahdut v. Endelyas zimmetinde eşya bahasından gayr ez teslim on iki bin altı yüz kuruş hakkım olup kable'l-istifâ hâlik olmağla hâlik-i mezbûrun mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Tarlacıoğlu Mağsi Merdek mülkü, ve bir taraftan Biyo Senk mülkü ve bir taraftan Horosoğlu mülkü ve taraf-ı râbi'i tarîk-ı âm ile mahdûd dâhilinde iki çardak ve bir eyvân tahtları bir eyvân ve zîr-i zemîn ve bir kebîr meclis ve bir sağîr meclis ve bir kiler ve bir mutfak ve su kuyusu ve ma' cari ve avluyu müştemil mülk menzili hâlik-i mezbûrun kayın anası Anne ile kayını mersum

Kiragos fuzuli zabt ve tasarruf eylemeleri ile suâl olunup menzil-i mezkûrden yedleri ile bey' olunup semeni deyni için bana verilmesi matlûbumdur deyu ba'de'd-da'va ve'l-istintak vekîl-i merkûm cevâbında menzil-i mezkûrun nısfı mesfûr Cahdor'un mülkü olup nısfı âharı dahi altmış senesinde karındâşı hâzır-ı bi'l-meclis mersum Kiragos'tan yalnız üç bin kuruşa ba'de'l-iştira sene-i mezkûrede hâlik-i mersum hal-ı hayat ve kemâl-ı akıl ve sıhhatında menzil-i mahdûd-i mezkûru cemi tevabi ile müvekîllerim mesfûr Anne bey' ve temlik ve teslim edip onlar dahi iştira ve temellük ve kabz ve kabûl ve def-i semen eylediler deyu mudafa'a edecek raf-i meşrûhalarına mutâbık bey'ine talep olundukda mahalle-i mezbûre ahalisinden Kaspar v. İgop ve Çuvaldızcı Mağsir İstepan v. Tumas ve Osib v. Anton ve İskender v. İgop nâm zimmîler meclis-i şer'a liecli'ş-şehâde hâzirûn bulunup ref-i meşrûhaya mutâbık eda-i şehâdet-i şer'iyeye ettiklerinden lede't-tezkiyye şehâdetleri makbul olup mucîbince menzil-i mahdûd-i mezkûru mersuman Anne ile Kiragos'un mülkü müşterâları olduğu lede'ş-şer' tebeyyün etmekle kemâ kâne zabt ve tasarruflarında ibka olunup müddei-yi mersum böylece şer' muarazadan men ve def' olunmakla ala mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî evâil-i şehr-i Şaban el-muazzam lisene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [evâil-i Şaban 1262/Temmuz 1846]

Hüküm Özeti 70: *Musa b. Mehmed'in terekisi.*

Hüküm 70:

Badi-i tastir-i defteri kısam oldur

Medine-i Âmid mahallâtından Fatih Mehmed Paşa mahallesi sükkânından iken bundan akdem fevt olan Musa b. Muhammed'in verâseti zevcesi Emine bt. Ahmed ile sağır oğlu Murteza'ya inhisarı gibbe't-tahakkuk kable'l-kısme sağır Murteza dahi fevt; verâseti validesi Emine ile li ebeveyn ammîleri Ali ve Ahmed ve gaib ani'l-beled-i şerîfe inhisarı gibbe't-tasdîk bi't-taleb cânib-i şer'den tahrîr ve fûrûht olunup ba'de ihraci'l-masarif

sahha'l-baki beyne'l-verese tevzi ve taksim olunan muhallefat defterinde ber vech-i âti zikr ve beyân olunur.

Hurrire fi evahir-i şehri Şaban el-muazzam sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evahir-i Şaban 1262/Ağustos 1846]

Legen- segte – sahan- lengeri 4 = 32.5 Teşt 1 = 42 Metil yorgan-
döşek 2 = 25

Kılıç 1 = 8.5 Tüfenk 1 = 105 Bir tek tabanca 1 = 1.5 İnek 1 = 50

Karaz karyesinde nısıf kısarak 1 = 200 def'a karye-i mezkûrede nısıf kısarak =100

Def'a karye-i mezkûrede nısıf kısarak = 100 Mukaddem fûrûht eyledikleri eşya
baha= 70

Yekun eşya = 732.5

Dellaliyye = 2 Techiz ve tekfin = 45 Resmi adi = 17 Kabrı ve setir = 10.5 Yekun =
74.5

el-baki = 660 Yalnız altı yüz altmış

Hisse-i zevcesi = 082.5 Hisse-i ammi Ali =128

Sağîr oğlundan = 192.5 Hisse-i ammi Ahmed =128

275 Hisse-i gaib ani'l-beled ammi Şerîf = 128

[25^b]

Hüküm Özeti 71: *Hataen öldürülen şahsın katilinin cezası ve veraset davası.*

Hüküm 71:

Suret-i mektub-i sami

Devletlü, 'inâyetlü, atufetlü, sinn-i ilahım efendim hazretleri

Şark nahiyesi kurasından Kanispi karyesi sükkânından iken bundan akdem katlen
vefât eden Ahmed'in verâseti zevcesi Emine ve kız karındâşları Âişe ve Hadice'ye inhisarı

ba'de't-tahkik el-şer' maktul-i mezbûrun kanlı olmak üzere meclis-i şer'-i şerîfe ihzar olunan Ömer nâm kimesne ile verese-i mezbûre hin-i terafulerinde merkûm Ömer esna-yı münaza'da gaib ani'l-meclis Resul nâm kimesneye atmış olduğu bel kazâen Ahmed'in başına isabetle beş gün mururunun muteakıb vefât etmiş olduğundan bahis ile mucîb-i şer'isinin icrasını verese-i mezbûre bi'd-da'vâ keyfiyetin ber minval-i muharrer vuku'unu merkûm Ömer ikrâr ve itiraf etmiş olması ile şer'an diyet lazım gelmiş ise de merkûm Ömer fukaradan bulunmuş olduğundan muslihun tavassutu ile tarafıma bin kuruş ba'del-musalaha ve'l-kabûl bedel-i sulhu müddeiyyun-ı mezbûrun tamâmen eda eylediği ba mazbata ve i'lam beyân ve işar kılınmış olduğundan keyfiyet meclis-i vâlâ-yi ahkâm-ı adliyede lede'l-havale icâb-ı şer'isi cânib-i fetvahaneden istifsar olundukda katil-i merkûm Ömer nâm kimesne maktul-ı mezbûru hataen darp ve katl eylediği merkûm Ömer'in ikrârı ile sâbit olduğundan katil-i merkûma şer'an diyet lazım gelmiş ise de maktul-ı mezbûrun verese-i katil-i merkûm ile diyet-i mezkûreden bedel-i ma'lûm ve makbud bi't-taraddi sulh olmaları ile bu surette fima ba'd husûs-i mezkûrede katil-i merkûma nesne lazım gelmeyeceği tahrîr ve imla kılınmış ve bu makule hataen vuku bulan katl maddesinde katilin kendisinden o misillü ef'al vuku bulmamış kimesne olduğu ve hakkında hüsn-i şehâdet olunarak mazanne-i su' olmadığı inde'ş-şer' tebeyyün eder ise yalnız icâbı şer'isinin icrası ile iktifâ olunup mazanne-i su' bulunduğu surette nizâmen bir sene müddet vaz' yed ... olunması kanuniyetine emr ve ferman ba'de ... cenâb-ı şahane-i şeref ta'alluk eden usûl iktizasından bulunmuş olduğundan katil-i merkûmun ol vechle sâbıkalı ve mazanne-i su' olduğu halde hapsi târîhinden itibaren hin-i vakıa ve müddeti muayenesini mübeyyin yedine tezkere itası ile katile nizâmen bir sene müddet vaz' berâtika olunup müddeti hitamında ve sâbıkalı ve mazanne-i su' olmadığı takdirde şimdiden tahliye-i sebili husûsu meclis-i vâlâ-yi mezkûrede müzakere ve tensib kılınmış olmağla ol vechle icra-yı iktizası husûsuna himmet buyurmaları siyakında kaime-i senaveri tahrîri ve savb-ı samilerine ba's ve tesyir kılınmış, inşaallahu Teala lede'l-vusûl ber vech-i muharrer buyurulmaları memul-i senaveridir. [15 Safer 1262/12 Şubat 1846]

Hüküm Özeti 72: Vergi tevzii ve tahsîlinin dikkat ve zamanında ihtihsalı husûsunda ferman.

Hüküm 72:

Suret-i mektub-ı samidir.

Devletlü, ‘inâyetlü, atufetlü, sinn-i ilahım efendim hazretleri

Geçende 7 Receb sene 62 târîhi ile cevâben izzetlü defterdâr efendi ile bi’l-iştiyak tevarüd eden tahrîrat-ı behiyyeleri hulase-i mealinde Diyarbekir eyalet-i emvalinin vakit ve zamanı ile istihsalı icâbı halden bulunduğundan tahsîlat-ı emval-ı mirîye ve tesviye-i eyyâm-ı saireye müstelzim seyr-ü suhulet olmak üzere icâb eden tarafa asakir-i nizâmiye bi’l-ihrac zat-ı atufetlülerinin dahi hasebe’l-maslaha bizzat lazım gelen kazâlara izzet-i behiyyeleri tasmin kılınmış ve oraca kararlaştırılmış olan sal-ı hal ve bir köşkün sülûse-yi ale’l-hesab sureti ile mukaddemen bi’t-tevzii ekserisi tahsîl olunmuş ve daha tahsîl olunan miyane..... olarak o dahi derdest istifâ bulunmuş idüğüne vergiye dair vâki’ olacağı işarın daha ora vardığı takdirde sülûs-i âharının dahi tevzi ve istihsalı zaruriyatttan ve şu günlerde keyfiyetin beyân ve ... olunduğu surette cümlesinin toptan tevzi ve tahsîli muhsenattan idüğü inhâ kılınmış olmaktan naşi keyfiyet meclis-i vâlâ-yi ahkâm-ı adliyyeye lede’l-havale husûs-i mezkûr vâki’ olan inhâ-i atufeleri üzerine nazaret-i celîle-i maliye ile bi’l-muhabere derdest mutalaa ve tesviye olunarak icâb-ı keyfiyet bundan böyle su-yi vâlâlarına bildirileceği derkar olup ancak mefad-ı iş’ara göre ehemmiyet-i maslahat ciheti ile zikr olunan kusur-ı verginin toptan tevzii ve bir taraftan tahsîli husûsunun savb-ı atufetlerine bildirilmesi icâb edeceği meclis-i vâlâ-yi mezkûre ifâde olunmuş olmağla ber minval-i muharrer tesviye icâbı ile keyfiyetin iş’arı husûsuna himmet buyurmaları siyakında kaime-i senaveri tahrîr ve savb-ı samilerine ba’s ve tesyir kılınmıştır. İnşaallahu Teala lede’l-vusûl ber vech-i muharrer himmet buyurmaları memul-i senaveridir. Rauf. [22 Muharrem 1262/20 Ocak 1846]

[26^a] ve [26^b] sayfaları önceki sayfanın mükerreridir.

[[27^a]

Hüküm Özeti 73: *Sultan Mahmud-u Sani tarafından Şeyh Ahmed'e verilmiş olan berâtın ve Ka'bi köyünün berâtının yenilenmesi.*

Hüküm 73:

Bin iki yüz elli beş senesi Rebiü'l-ahirinin on dokuzuncu günü taht-ı ali baht-ı Osmani üzere cülûs-ı hümâyûn-ı mihnet makrûn-ı malikânem vuku'u ile kaide-i mer'iyeye-i saltanat-i seniyyem üzere umumen tecdid-i berât olunmakta olduğuna binaen Diyarbekir kazâsına tâbi' Ka'bi nâm karyeye ba mülknâme-i hümâyûn mutasarrıf olan iş bu rafî'i tevki'i resi'uş'se'n-i hakani kudvetü's-sulahai's-salihin Şeyh Ahmed zîde takvahu yedinde bulunan mülknâmenin tecdidi husûsunu iltimas edip Diyarbekir meclisinde isbat-ı vücud ederek ber hayat bulunmuş ve mülknâme-i mezkûru bi't-takdim yedine müceddeden mülknâme-i hümâyûn i'tası mahallinden ba mazbata inhâ olunmaktan naşi kuyûd-ı lâzimesi ba'de ihrac-ı mukteza-yi defter-i hakanisi efham-ı ricâl-ı devlet-i aliyemden iftihâru'l-e'ali ve'l-eazim es-Seyyid Muhammed Hasib Muhib dâme uluvvuhudan istilam olundukda Diyarbekir kasabasında defin-i hak-ı atarnak olan Şeyh Mahmud kuddise sirruhu..... el-Vedud'a mukaddemen ba mülknâme-i hümâyûn tevcih olunmuş olan Diyarbekir kazâsına tâbi' Ka'bi nâm karyeye dair evladından Şeyh Ahmed zîde takvahu yedinde bulunan atik mülknâme-i hümâyûnu tecdid eylemek üzere dersa'âdetime azimet etmiş ve şeyh-i muma ileyh-i müşârün ileyhin evladından mesaika-yi seniyyeme sezavar bulunmuş olduğundan bahis ile iltimas-ı vakiasının isaf-ı mütevakkıf-ı irade-i aliyem idüğü mülhakatı ile Sivas eyaleti müşîr-i esbakı düstûr-u mükerrerem müşîr-i mufahham nizâmu'l- alem vezîrim Hafız Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tarafından lede'l-inhâ zikr olunan mülknâme-i hümâyûn târihi atik olduğundan kaydına zaferiyat olunamamış ve karye-i mezkûre emr-i eyaletinin darphane-i amiremde mahfuz olan defter-i iltizâmat dâhil bulunmuş olduğu kuyûddan ve ber mukteza-yi kuyûd defterhane-i hakani Ka'bi ma'a Kore kadı-yı kadîmesi Şeyh Mahmut

Medresesi ve Camiî Şerîfi Vakfı tarafından zabt olmak lazım geleceği emir-i muma ileyh tarafından i'lam olunmuş olmağla bu surette divan-ı hümâyûnum tarafından yazılan mukteza-yi derkenarı mucîbince muma ileyh yedine ber mucîbi şurût-ı nizâm lazım gelen kayd-i ihtirazi derci ile defter-i hakani ve emir-i müşârün ileyhın arzı mucîbince kanun üzere emr-i 'alişânım i'tası iktizasından ise de ibraz olunan mülknâme-i hümâyûnun bazı mevaddı tahrîri olunmuş idüğü ve ber vech-i muharrer târîhi atik olmak takdiri ile kaydı bulunmak muhal olduğuna nazaran mülknâme-i hümâyûna imrar-ı nazar olundukda zikr olunan Ka'bi karyesi mamulu bih sınırı ve hududu dâhilinde olan arazi ve mezari'i ve meta' ve meracil ve darı ve tarla ve sahra ve sinc ve meadın ve ahcarı ve enharı ve eşcarı ve öşr-i ğazani ve sair hububatı ve rüsûm-u ra'iiyyet ve çift ve tenbak ve avaid-i erbâb ve harac-ı bağ ve bostan ve öşr-i penbuh ve ketan ve resm-i enmil ve duhan ve resm-i mahi ve talyan ve hakkı mera ve otlak ve resm-i yaylak ve kışlak ve resm-i arus ve esbâb ve borahane ve hakk-ı esbinc ve tivi zime ve öşr-i şire ve resm-i mide ve kevade ve karye-i mezkûre de olan cizyegiran ve yehud ve mal-ı gaib ve mefkud ve beytu'l-mal-ı amme ve adet-i aġnâm ve mesredkan-ı bal ve kadar-i iyal ve cevare ve resm-i cürm-i cinâyet ve bad-ı hava ve niyabet ve tayyaratı ve sair müteveccihatı ve amme-i hukuk-ı şeriyye ve rüsûm-u örfiyyesi ile bi'l-cümle etvabi ve levahıkı ve musarefat ve merafıkı ile ber vech-i serbestiyetle mefruzu'l-aklem ve maktu'u'l-kadem müşârün ileyh Şeyh Mahmut'un ve mülk ve mahallini ve hakkı sarıhi olup neslen ba'de neslin kadîmen ba'de aslin enva-i vücûh mülkiyet üzere keyfe mâ yeşa' mutasarrıf ola. Dilerse sata ve dilerse bağışlaya, murad ediyor ise vakf eyleye ve min ba'd dahl ve taarruz kılınmaya ve tebdil ve tağyir ve tatil etmeye, her kim tebdil ve tahrik ve tatil ve tasarrufa sa'y eder ise aded-i mucerrebin ve silk-i asimın olup dareynde şermisar ola deyu ayat-ı kerime ve nusus-ı celîleye ilave ve derci ile vechi meşrûh üzere mülknâme-i hümâyûnda tasrih ve beyân olunmuş ve mülknâme-i hümâyûn-ı mezkûre ecdad-ı izâm-i meali ittisam-ı şahanemden cennetmekan iddet-i aşiyân-ı Sultan Murad Han tabe serahu zamanında yani bin kırk beş târîhinde i'ta olunup bu suretle mülknâme-i hümâyûnum i'tası husûsu ol vakit evkâf-ı hümâyûn ilhakı ile darphane-i amire müşîri bulunan düstûr-i mükerrem müşîr-i mufahham nizâmı'l-alem vezîrim es-Seyyid Muhammed Hasib Paşa edâmellahu Teala iclâlehu cânibinden ba takrîr lede'l-arz inhâ ve istizan olduğü üzere mülknâme-i mezkûrun tecdiden i'tası husûsuna irade-i

senniyye ta'alluk ... ve balada tasrih ve beyân olunduğu vechle salifu'z-zikr Ka'bi karyesinin... sınır ve hududu dâhilinde olan husûsat-ı muharrere-i mezkûre mukaddem verilen ... mucîbince kemâ fi's-sâbık ru'yet ve mülkiyet vechi ile hukuku [27^b] olup zabt ve tasarrufuna kimesne tarafından dahl ve taarruz olunmamak üzere bin iki yüz elli senesi Saferi'l-hayrin dokuzuncu günü târîhi ile müerrah valid-i macid-i kesiru'l-mehâmid cennetmekan haled aşıyan hüdavendigâr-ı sâbık Gazi Sultan Mahmut Han-ı sani tabe serahu hazretleri zamanında yedine mülknâme-i hümâyûn verildiğini ve karye-i mezkûrenin mülknâme-i hümâyûn ile bila mecelle mutasarrıfı olan şeyh-i muma ileyh ber hayat olarak mahallinde sâkin olduğu meclisce tahkik kılınmış idüğü mazbata-i mezkûre mealinden tebeyyünlenmiş olduğundan atik mülknâmesini ahz ve batalda hıfz birle kaydı mucîbince cediden yedine mülknâme-i hümâyûn i'tası lazım geleceği bi'l-fi'l umur-ı maliye nazırı düstur-u mükerrrem, müşîr-i mufahham nizâmu'l-alem müşîr-i sadakat semirim es-Seyyid Abdurrahman Nafîz Paşa edâme't-te'ali iclâlehu tarafından ba takdir lede'l-arz mucîbince tanzimi husûsuna irade-i aliyyem ta'alluk ederek ol vechle tecdid-i mülknâme-i hümâyûnum verilmek bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmağın hakkında 'inâyet-i padişahanem zuhûra gelir. Bin iki yüz altmış iki senesi Receb-i şerîfin on yedinci günü bu mülknâme-i hümâyûnu verdim ve buyurdum ki muma ileyh Şeyh Ahmed zîde takvahu karye-i mezkûrede mamulu bih sınır ve hududu dâhilinde olan husûsat-ı mahdûde-i mezkûre kemâ fi's-sâbık ru'yet ve ber vech-i mülkiyet mutasarrıf olup zabt ve tasarrufuna kimesne tarafından kainen men kâne ve sebeben mine'l-esbâb ve vechen mine'l-vücûhi dahl ve taarruz vuku' bulmaya şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-'işrîn min şehr-i Recebi'l-murecceb sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [24 Receb 1262/18 Temmuz 1846]

Hüküm Özeti 74: Diyarbakır ve kazâlarının vergi defteri husûsunda.

Hüküm 74:

İrade-i seniyyeye ta'likan meclisce tertib olunan vergi-yi kazâha-yi eyalet-i Diyarbekir defteridir. **Sene 62**

Yer	Miktar	Yer	Miktar
Diyarbekir ma'a nahiyeleri	375000	Kazâ-i Beşiri ve havâlsî	162500
Kulp	30000	Derik	60000
Zikte	20000	Genc	20000
Savur	71000	Deştgevr	1500
Türkmen	38000-8000...:30000	Kiki	36500+8000 Türkmenden zam: 44500
Hani	82500	Hazro	108000
Rıdvan ma'a Bacerd ve Nakiban	101000	Garzan ma'a Köçer	100000
Hevidan	25000	Siird	50000
Könkar	20000	Karakeçi	35000
Yahkik	7500	Şirvan	121000
Abkur	10000	Peçar	30000+5000 müehharen zam:35000
Ömerkan aşîretinin sâkin olduğu kuralar	7500	Mihrani	17000
Lice ve Herta ve Tavus	162500	Badikan	13000
Silvan	100000	Çabakçur	60000+20000 müehharen zam:80000
Hiyan ve Köçer	20000+7000 müehharen zam: 27000	Menşkut	7500
Metinan	17500	Midyat	337070
Behramki	47000	Kürdilan	...

..... = 2384903

Akdemce tasarlanmış olan = 2000000

Tahakkuk olup müehharan zam olunan = 4332

[28^a]

Hüküm Özeti 75: *Kiki ve Türkmen nahiyelerine tevzi edilmiş olan vergi miktarları husûsunda.*

Hüküm 75:

Bâ'is-i tahkiki-i defter oldur ki

Bin iki yüz altmış iki senesine ba irade-i seniyye Diyarbekir eyaletine tahsis kılınmış olan vergiden Kiki ve Türkmen nahiyelerine isabet eden nahiyetan-ı mezbûretanın havi olduğu kura ahalisinin hal ve tahammüllerine göre lede't-tevzi taksim ve her karyenin hisse-i musibesini mübeyyin terkim olunan defter-i mumdadır ki ber vech-i âti zikr ve beyân olunur.

Hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-işrîn min şehr-i Şevvali'l-mükerrem lisene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [25 Şevval 1262/16 Ekim 1846]

Nahiye-i Kiki kuraları = beherne =168.5

Nahiye-i Türkmen kuraları beherne =236

Karye	Miktar	Karye	Miktar
Köseli	262.	Bismil	8260
Akpınar	169..	Korukçu	3186
Kaşmerviran	094..	Türkmen acı	3835
Bahçecik	186..	Seyyid Hasan	2596
Rubil	016	Yasıncı	1298
	7288		19. . .5
Tezharap	0508	Ağmeşhed	2006
Bahteri	0935	Şeddat	0708
Dikni	0975	Mollâcabir	0708
Mollâ Fulat	1144	Mezra	00139
	10891		24180
Şihretepe	01441	Fetli	00590
Şikeftan	00890	Darılı	2183
Ömeran	2034	Hamzalı	708
Hücceti	1823	Karabörk	531

	17079		28192
Şekerviran	60352	Develi	97
Tilarap	508	Kara Ahmedli	354
Velikent	139	Anbaracı	531
Duda	1144	Kirli	826
	19705		30 000
Yalnız otuz bin kuruştur			
Karelu	636	Tavşantepe	297
Sekliyan	1144	Bebero	550
Hatiban	763	Mecreni	335
Hassiyeye	1344	Kürt acı	5339
	23592		30117
Kerh	4153	Şerefi	890
Aktepe	221	Süveydi	212
Harapkört	0297	Hozan	212
Kasımı	1017	Kakay	3812
	37799		39495
Hacı Riz	212	Pornik	254
Güzelşeyh	212	Mezra bak	381
Yuvacık	1398.5	Hıtmiran	1739
Bocuvan	593.5	Ahteri	213
	41911		44500
Yalnız kırk dört bin beş yüz kuruştur			

[28^b] boş sayfadır

[29^a]

Hüküm Özeti 76: *Çeşitli erkana verilen maaş, aylık ve yıllık ta'yinât listesini içeren defterdir.*

Hüküm 76:

... Duagüyan-i saltanat ve fukara ve duafaya ba senedat muhassas olup kemâ kâne i'tası zımında ...olunan ma'aş ve mahiye ve ta'yinât-ı seneviyeden altmış senesi Martından itibaren bi'l-îfa ...isimlerine tasrihan berevatı tanzim olunan ve mahallinden isitmalı lazım gelen mikdarını mübeyyin suret-i defterdir. [Mart 1260/Mart 1844]

Erkân	Aylık Maaş Miktarı
Mevaliden Diyarbekir'li Ahmed Paşa maaşı	500
Mucavirinden Derviş Ahmed Baba'nın maaşı	10
Ahmed'in maaşı	10
..... Şeyhi Hafız Ebu Bekir'in maaşı	10
Hacı Bekir Efendizâde Hafız İshak Efendi'nin maaşı	15
Camiî Kebîr hatibi Mikailzâde el-Hâc Hafız Hasan Efendi'nin bir kıt'a buyrultu ve bir kıt'a senetle maaşı	15
Ulemadan Hacı Hafız Hasan Efendi'nin bedel-i ta'yîni harc	56.5
Baki kulu Hasan'ın maaşı	5
Yekdest Hüseyin nâm kimesnenin maaşı	15
Derviş Hoca'nın maaşı	5
Ömer Efendi b. Ahmed'in maaşı	10
Fakir Mollâ Osman'ın maaşı	10
Hafız Ali Efendi'nin maaşı	15
Bektaşî fukarasından Derviş Ali Dede'nin maaşı	5
... Hafizzâde Abdurrahman Efendi'nin üç kıt'a senetle maaşı	15
Abdulhamid'in maaşı	15
A'ma Habeş b. Süleyman'ın iki hutbe buyrultu ile maaşı	10
Diyarbekir hanedanlarından Abuş Bey'in bedel-i ta'yîni me'muriyet harcı	89
Hafız Muhammed Şerîf Efendi'nin iki kıt'a senetle maaşı	15
Ma'den'li Çavuş Muhammed Ağa'nın maaşı	10
Said Ağazâde Muhammed Şerîf Efendi'nin maaşı	15
Baki kulu Muhammed nâm kimesne maaşı	5
Fakir Şeyh Muhammed'in maaşı	10
Firdevs'li Efendizâde Muhammed Efendi'nin maaşı	8
Diyarbekir ulemasından Hacı Muhammed Efendi'nin maaşı	300
Müteveffiyeye Vesile Hâtûnun Hafidi Muhammed Rağîb'in maaşı	10
Dergâh-i ali Kapıcıbaşlarından Diyarbekir hanedanından Mustafa Ağanın: kil Hınta	15
Mütevelli Ali Paşa imâmı mahdumu Mustafa Efendi'nin maaşı	1+5
es-Seyyid Mustafa Efendi'nin maaşı	1+10
Merkûm maaş.. Tahsisi zımnında iki yüz yirmi üç senesinde emr-i şerîf verilmiş ise de esmalına tevfiikan emr-i şerîf-i mezkûrun kemâ kâne i'tası zımnında emr-i şerîf tasvir olunmakla şerh verildi.	
el-Hâc Refi Bey zâde müteveffa Mustafa Efendi'nin halilesi Emine Hâtûnun ma'aşı	20
Emine Hâtûnun maaşı	40
Asiye Hâtûnun maaşı	20
Köle Muhammed kerimesi Asiye Hâtûnun maaşı	10
Ümm-i Gülsüm Hâtûnun maaşı	10

Mütevelli el-HacAhmed Efendi kerimesi Emetullah Hanımın maaşı	4
Mütevelli İzzet... kerimesi Emetullah'ın maaşı	5
İmiş Hâtûnun maaşı	5
Fakire İmiş Hâtûnun maaşı	5
Köle Süleyman'ın ayalı Enzule Hâtûnun maaşı	5
Mütevelli sipahi Mustafa'nın kerimesi Saniye Hâtûnun maaşı	4

[29^b]

Hüküm Özeti 77: *Eski kaymakam Duhanizâde es-Seyyid Ali Efendi'nin Diyarbakır'a kaymakam olarak tayini husûsundadır.*

Hüküm 77:

Kudvetu's-sadati'l-kîram, kâimmakâm-ı esbak Duhanizâde es-Seyyid Ali Efendi dâme gıbbe't-tahiyeti'l-vafiyeye inhâ olunur ki Âmid ve Mardin ve Ergani ve Çüngüş kazâlarında olan sadat-ı kîram-ı zevi'l-ihtiram üzerlerine iş bu sene mi'eteyn ve elf Saferi'l-hayr guresinde ba mektub-i vali-yi Diyarbakır'ı kâimmakâm ta'yîn ve nasb etmişizdir, gerektir ki sadat-i kîrama tevkir ve ihtiram ve kuzât ve kâimmakâmlar senetleri ile izhar-ı alamet-i harda eyleyenlerite ihtimam ve cenâbınız dahi kimesne alamet-i harda vaz'ına izin vermekten mücânebet ve iddi'â-yi neseb-i seyadet edenleri tarafımıza havale ile mübâderet ve te'dibleri ve hukuk-ı şeriyeye-i sâbite tahsîli iktiza ettikte cenâbınız edip sadat-ı kîram sair hukkama rencide ettirmeyesiz, hulasa-i kelâm bu emanet-i kübrada kemâl-ı iffet edip teveccühiyye ve arusiyye ve muhdesat ve saire na merziyye nâmı ile bir akçelerin almayıp ve aldırılmayıp siyânet-i ırz ve mallarında sa'yi mevfur zımnında şevketlü, mehabetlü, kerametlü padişah-i İslam eyyedehullahu Teala ila yevmi'l-kıyam hazretlerinin devam-ı ömr-i devletleri için sadat-i kîramın da'avat-ı hayriyyelerini isticlab edip her emirde şer'-i şerîfe imtisâl-i hazreti seyyidi'l-enâm aleyhi efdalu't-tahiyeti olasız ve's-selam.

el-fakir es-Seyyid Muhammed Derviş Husni en-nakip ale'l-eşraf .

Hüküm Özeti 78: *Süleyman Ağanın serdar tayin edilmesi husûsunda.*

Hüküm 78:

Şeri'at şî'ar Diyarbekir efendi zîde fadluhu ba'de's-salam inhâ olunur ki taht-ı hükümetinizde serdar olan ref' olunup yerine üslub-ı sâbık üzere kudvetü'l-emâsil ve'l-akrân sâbıkan Erzurum ağası serturna el-Hâc Süleyman Ağa zîde kadruhu serdar nasb ve ta'yîn olmağın iş bu mektub tahrîr ve irsâl olunmuştur. İnşaallahu Teala vusûlunda gerektir ki merkûmu kazâ-i mezkûre serdarlığı umuruna feth ve öteden beri olageldiği vechle zabt ve rabtı husûsuna riayet ve ihtimam eyleyesen ve sen ki serdâr-ı merkûmsun kazâ-i mezkûrenin serdarlığı sana tefviz olunmakla gerektir ki kaide-i kadîm ve kanun üzere zabt ve rabt vâki' ve ref'i..... le tanzim bilip ve irade-i hal-ı ibade bezl-i iktidar eyleyesen ve kazâ-i mezkûrde vâki' mukim ve misafir yeniçerileri ve cubbeci ve topçu ve top..... ve ğilman-ı acemi ve kuloğulları bi'l-cümlesini üzerlerine serdar ve zabıt bilip sözünden taştra ve re'yinden huruc vaz' ve harekette bulunmayıp daimen itaat ve inkiyad üzere olalar ve sen dahi cümle umurunu ahkâm-ı şer'-i şerîf ve kanun-ı kadîm ve emr-i münîfe tatbik ve tavaif-i merkûmundan bila veladetfevt olup teberrüken metrukatlarını ma'rifet-i şer' ile zabt ve sevk-i sultaniden fûrûht ve hasıl olan nukudunu cânib-i beytu'l-mal için defter-i masrafatı ile ocak tarafına göndermeğe mübâderet ve beher hal sükkân ve raiyetin emn ve rahatlerine bâ'is hademat-i müstahsene-i mebrure vücuda getirmekle mücid ve musai olup mucîb-i mektub ile 'âmil olasız.

Tahrîren an şehr-i Saferi'l-hayr sene mi'eteyn ve elf. [Safer 1200/Aralık 1785-Ocak 1786]

Hüküm Özeti 79: Ablak Mescidi ve vakfı için yapılan görevlendirmedir.

Hüküm 79:

Muhammed Ağa-yı Yeniçeriyân-i dergâh-i ali

Medine-i Âmid'de vâki' Ablak mescid-i şerîfi vakfının yevmi dört akçe vazife ile mütevellisi olan İsmail, bin yüz doksan dört senesinde Abdullah b. Muhammed Esad mahlûlunda mutasarrıf olup târîh-i mezkûrde ebi'l-avnBey hizmet-i vecde-i vatanda vakfın harabına bâ'is ve ol vechle vakfı idare eder kimesne olmayıp muhtac olunduğu ve mescid-i şerîfin cemaatı mahallinde meclis-i şer' de haber vermeleri ile tevliyet-i mezkûre ref' olunup erbâb-ı istihkâktan cümlenin muhtarı iş bu refi' i tevki' i 'alişân [30^a] hakani es-Seyyid Sa'adullah b. Seyyid Muhammed Esad zîde kadruhu..... ve mahall-ı müstehâk olmağın mezbûr İsmail'in ref' inden tevliyet tevcih olunup yedine berât-ı şerîf-i 'alişânım verilmek bâbında akzâ kuzâti'l-müslimîn mevlânâ es-Seyyid Muhammed Haşim zîdet uluvvuhu mucîbince vâki' ise merkûme sadaka edip bu berât-ı hümâyûnum verdim ve buyurdum ki ba' de'l-yevm merkûm varıp olunan vakfindan mezbûr İsmail'in ref' inden mütevellisi olup hizmet-i lâzime... meri ve müedda kıldıktan sonra yevmi dört akçe vezifesi ile mutasarrıf olup vakfın revacı ve devam-ı ömrü için riayet mudavemet göstere, ol bâbda ref' olunan mezbûr İsmail tarafından ve taraf-ı âhardan bir vechle dahl ve taarruz kılmayalar şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-hâmis Zilhicce el-şerîfe lisene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [5 Zilhicce 1199/9 Ekim 1785]

Hüküm Özeti 80: Sofya ordusuna katılması gereken asker ve diğer vazifelilerin görev yerlerine intikali ve yapılacaklar husûsunda.

Hüküm 80:

Akzâ kuzâti'l-müslimîn, evlâ vülâti'l-muvahhidîne, ma'denu'l-fadli ve'l-yakîn rafi'u a'lâmu's-şeri'ati ve'd-din, vârisu ulûmi'l-enbiya-i ve'l-murselîn, el-muhtassune bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, Adana ve Halep ve Diyarbekir kadıları zîdet fadluhum ve mefâhiru'l-kuzâti ve'l-hükkâm, ma'âdinü'l-fadli ve'l-ikram Tire ve Makbis ve Ayazmen ve İzmir ve Kesti ve Kuşadası ve Suri ve Sarıçeşme ve Güzelhisar ve Menemen ve Köşkeresi ve Nazilli ve Turgutlu ve Babender ve Kuyucak ve Urmid ve Ayasoli ve Tercal ve Ada ve Karahisar ve Doğanhisar ve Obasık ve Âmid ve Hamit ve ve ve Demirci ve Denizli ve Kızılhisar ve Simav ve Biki ve İnegöl ve Çarşamba ve Erkaya ve Bademli ve Akşehir ve Ödemiş ve Ezine ve Dazkiyye ve Karacasu ve Obay ve Yenipazar ve Bozdoğan ve Feslegen ma'a Kozan ve Baranküme ve Karaağaç ve Belvac ve Paşalimanı ve Alaiyye ve nevâhi-yi Alaiyye ve Akseki ve Antalya ve Antakya ve Rakka ve Ayıntap ve Birecik ve Kilis ve A'zaz ve Çermik ve Siverek ve Şeldan ve Harbrut ve Malatya ve Maden ve kazâlarının kadı ve nüvvab zîdet fezâiluhum ve kudvetü'l-emacidi ve'l-a'yân ocakta ba ferman-ı ali âharan askere me'mur-ı serturna-yi Mustafa zîde mecduhu ve mefâhiri'l-emsali ve'l-akrân a'yan ve zabitan ve serdaran ve ihtiyâran ve vücûh-ı belde zîde kadruhum tevkî'-i refî'-i hümayûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki; kazâha-yi merkûmeden Sofiya cânibi ordusuna müretteb ve tahrîr-i vâkit birle fermanım olan neferât-ı merkûme şimdiye kadar hareket ve varıp ordu-yi merkûmede mevcûd olunmaları emrine ihtimam ve dikkat etmeleri lâzime-i halden iken mücerret a'yan ve vücûh-ı beldenin adem-i ihtimalarından naşi fakarat-ı murettebe-i merkûme henüz hareket eylemedikleri amid-şüd edenlerin takrîrlerinden ma'lûm olmağla böyle emr-i diniyede adem ihtimal ve kusur ve rehâvete münafî ve encam-ı kadre vahameti mucîb olmağla siz ki Mevlânâ ve a'yan ve zabitan ve serdaran ve ihtiyâran-ı muma ileyhimsiz bu emr-i ehemmi lâzımı'l-ihtimam kafiye-i mehâmmiye takdimi ve mukaddemen isdâr ve mübâşir-i muma ileyh ile irsâl olunan neferât-ı pak ve tuvana ve yerli ve yeniçeri olmak üzere birkaç gün zarfında bi eyyi vechin kâne tahrîr ve tekmîl ve heman başbuğları ile yerlerinden tahrik ve bir ferdi noksan

olmamak ve yolda ve mahall-ı me'murlarından avdet ve firar etmemeleri şartı ile ordu-yı merkûme irsâl ve musara'at, varıp orduda mevcûd bulunmaları husûsuna bi'l- ittihad vücud ve ihmal ve tesamuh ve tehir ve terahiden hazer ve mücânebet etmeniz fermanım olmağın tekid ve isticali havi iş bu emr-i şerîfim isdâr-ı dergâh-i ali yeniçerileri ocağından kudvetü'l-emâsil-i ve'l-akrân Ahmed Çavuş zîde kadruhu ile irsâl olunmuştur. İmdi mukaddemen ve bu defa isdâr ve irsâl olunan evamir-i aliyem mantıkınca amel ve derhal kazâlarınız dilaverlerinden müretteb ve matlûb olan neferâtı tahrik ve savb-ı me'muriyetlerine ber vech-i tacil surup ve tesyirde bezl-i makderet ve onda tesamuh ve terahi ile ve mazhar-ı itab olmaktan hazer ve intikalına emr-i şerîfime ihtimam ve dikkat ile tahsîl-i rıza-yı aliyeme musara'at eyleyesiz ve siz ki mübâşir-i muma ileyhsiz şimdiye kadar me'mur olduğun asakirin mahal-ı me'muriyetlerine vürûd ve mevcûd [30^b] ...ihrac ve irsâl olunmadığı haberi vürûd ... devlet-i aliyemde tehavün ve tekasül ve taksiratı mucîb nedâmet idüğü...olan emr-i şerîfimde taksir olunduğu minval üzere asakir ...olmaya der akab-ı a'yan vilayet ma'rifetli başbuğları kasaba ve yerlerinden ihrac ...me'murlarına irsâla ihtimam ve dikkat ve bundan sonra dahi tekasül ... zuhûr eder ise cümleten evvel tedip ve nefiy ve ibad olunacakları muhakkak bilir... ve fakaratı murettebe-i merkûmemi tamâmen ihrac ve irsâla dikkat ve a'yan ve ahaliden ...asakirde illet ve bahane ile muğayir-i emr-i ali harekete cesâret eden olur ise balada haber-i nefiy ve kalebend olunmaları için isim ve şöhretleri ile tahrîre mubaderet eyleyesiz deyu el-fi'l derhah-ı ma'alim-i yeniçerileri ağası olan iftihâru'l-ümera-i ve'l-ekâbir Ahmed Ağa dâme uluvvuhu tarafından mühürlü mektub verilmekle vech-i meşrûh üzere tekid ve isticali havi ferman-ı 'alışânım sadır olmuştur. Buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefşan-ı sūdûr olan ferman-ı mualla el-kardım ve ağa-yı muma ileyh tarafından verilen mühürlü mektub mucîbince amel ve hareket eyleyip hilâfından bi gayet hazer ve dikkat eyleyesiz şöyle bilesiz alameti şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi evasit-i şehr-i Cemaziye'l-ahir sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. Bi makam-ı Konstantiniye. [15 Cemaziye'l-ahir 1199/26 Mart 1785]

Hüküm Özeti 81: *Melek Ahmed Paşa Vakfına vazife-i hatip ve sermahfel olarak Şakir Süleyman Halife'nin atanması husûsunda.*

Hüküm 81:

Erbâb-ı istihkâkdan iş bu refi'-i tevki'-i refiu'-ş-şe'n-i hakani Şakir Süleyman Halifezâde salahuhu divan-ı hümâyûnuma arz-ı hal edip Âmid'de vaki Melek Ahmed Paşa Vakfı'ndan olmak üzere yevmi on iki akçe vazife-i hatib ve sermahfel olan Piranizâde Seyyid Muhammed Efendi hüsn-ü rızası ile yedinde olan berâtı verip munsarif olduğu cihete merkûmeleri kendine ferâğ ve kasr-ı yed etmeğin kasr-ı yedinden tevcih ve yedine berât-ı şerîf-i 'alışân verilmek ricasına istid'ayı 'inâyet etmeğin ancak hitabet-i paye-i serir i'lam ve telhis olundukda hakkında mezid-i 'inâyet-i padişahanem zuhûre getirip sadır olan hatt-ı hümâyûn-u şevket makrûnum mucîbince kasr-ı yedi rızası ile eylemek vâki' ise şartı ile ve kasr-ı yedinden tevcih edip bin yüz doksan dokuz senesi Zilkadesinin on ikinci günü târîhi ile müerrah verilen rü'us-ı hümâyûnum mucîbince bu berâtı hümâyûn verdim ve buyurdum ki mezbûr Şakir Süleyman Halife zîde salahuhu varıp kasr-ı yed eden merkûm yerine hatib ve sermahfel olup eda-yi hizmet ettikten sonra ta'yîn olunan yevmi on iki akçe vazifesini mezbûre mahsülünden kanvalisi olanlar yedinden alıp mutasarıf ola, şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren: fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min şehri Zilkade sene tis'a ve tis'in ve mi'e ve elf. [14 Zilhicce 1199/18 Ekim 1785]

Hüküm Özeti 82: *İbni Müderris Mescidi'ne Süleyman Şakir isimli şahsın imâmet ve tevliyeti husûsunda.*

Hüküm 82:

Akzâ kuzâti'l-müslimîne, evlâ vülâti'l-müvahhidine, ma'denu'l-fadli ve'l-yakîn ve a'lâmu'-ş-şeri'atı ve'd-din, vârisu ulûmi'l-enbiya-i ve'l-murselîn, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâ Âmid zîdet fezâiluhu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl

olıcak ma'lûm ola ki Süleyman Şakir nâm kimesne sütte-i sa'âdetime arz-ı hal edip Âmid'te vâki' İbni Müderris Mescidi'nin yevmi üç akçe ile imâmet yevmi bir akçe ile tevliyeti es-Seyyid Muhammed b. es-Seyyid Ahmed ferâğından merkûm Süleyman Şakir'e bin yüz doksan dokuz senesi Recebinden tevcih ve hâlâ berât-ı şerîfim ile üzerinde olduğu ruznâmece askeriyede muteber olmağla imâmet ve tevliyet-i mezkûrenin 'uhdesine lazım gelen hizmetini eda ve ruyet edip imâmet ve tevliyeti umuruna âhardan bir vechle bila berât ve bilâ sened müdahale ve taarruz olunmak icâb etmez iken Âmid kazâsı sâkinlerinden Sa'dullah nâm kimesne sahte senet ibrazı ile böylece bila berât ve bilâ sened imâmet ve tevliyeti umuruna fuzuli müdahale ve taarruz ve ciheteyni mezbûreteyni zabr ve gadr-ı külli sevdasında olduğun bildirip böylece bila berât ve bilâ sened imâmet ve tevliyeti umuruna merkûm-ı âhardan ferdi vahid bir türlü müdahale ve taarruz ettirilmeyip men ve def' olunmak bâbında emr-i şerîfim sütte-i istid'a eylediği ecilden berâtı mucîbince zabt ve âharın hilâf-ı şer' ve bilâ sened müdahale ve taarruzu men olunmak emrim olmuştur. Buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda sadır olan emrim üzere amel dahi husûs-i mezbûre tamâm-ı hak üzere mukayyed olup göresen mescid-i mezkûrun yevmi ol miktar akçe ile imâmet ve tevliyeti hâlâ ba berât-ı askeri merkûm Süleyman'ın üzerinde olup 'uhdesine lazım gelen hizmetini eda ve ruyet eder iken icâbından mezkûr Sa'dullah [31^a] ol vechi ile böylece bila berât ve bilâ sened imâmet ve tevliyeti umuruna fuzuli müdahale ve taarruz ve gadr-i külli iradesinde olduğu vâki' ise böylece bila berât ve bilâ sened imâmet ve tevliyeti umuruna merkûmu ve âhardan bir ferdi bir türlü müdahale ve taarruz ettirmeyip men ve def' eyleyesen. Min ba'd berâtıma ve mıza muhalif kimesneye iş ettirmeyip husûs-i mezbûre için biz dahi emrim ve şöyle bilesen alamet-i şerîfe itimâd kılasan.

Tahrîren fi evvel-i şehri-i Zilhicce sene seb'in ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.

[evvel-i Zilhicce 1267/Eylül 1851]

Hüküm Özeti 83: Ahmedzâde Osman Efendi'nin Sıbgatullah Efendi yerine Âmid Müftüsü olarak atanması.

Hüküm 83:

İzzetmea'b sâbıkan Medine-i Âmid'de me'zun-ı bi'l-ifta Küçük Ahmedzâde Osman Efendi ba'de's-selam ...inhâ olunur ki bundan akdem Âmid müftüsü Sıbgatullah Efendi'nin su'-i haleti ve senin haline ahaliden cemm-i gafir kimesneler ihbar ve ba mahzar inhâ etmeleri ile merkûm Sıbgatullah'ın bi'l-iktiza hicrinden belde-i mezkûrede itfaya tarafımızdan sana izin verilmiştir. Gerekir ki lede'l-istifta esahh-ı akval-ı hanefiyye aleyhim rahmetu rabbi'l-beriyye ile ifta edip kütüb-i mutebereden nakl-ı sarih ve imzalarında Âmid müftüsü deyu tasrih eyleyesen vesselam.

Hurrire fi evasit-i Zilhicce el-evvel sene mi'eteyn ve elf. [15 Zilhicce 1200/9 Ekim 1786]

el-fakir deridan es-Seyyid Muhammed Arif ufiye anhu.

Hüküm Özeti 84: Mahkeme katibi Ebubekir b. Murteza'nın vefat etmesiyle boşalan göreve Mevlânâ Sadullah'ın getirilmesi husûsunda.

Hüküm 84:

Medine-i Âmid kazâsı mahkemesinin katibi olan Ebubekir İbni Murteza müteveffa olduğundan beri kitabet ve hizmet-i lâzimesi mahlûl ve muattal kalmakla yerine erbâb-ı istihkâkdan mahkeme-i mezbûrede mukayyed olan iş bu refi'-i tevki'-i refi'-i-ş-şe'n şehriyari kudvetü erbâbi't-tahrîr ve'l-kalem kudvetü erbâbi't-taksimi ve'r-rakam mevlânâ Sa'dullah zîde 'ilmuhu her cihetle layık ve mahal ve müstehak olmağın kitabet-i mezkûrede müteveffa-yi mezbûrun mahlûlundan tevcih olunup yedine berât-i şerîf-i 'alişânım verilmek bâbında akzâ kuzâti'l-müslimîn mevlânâ es-Seyyid Muhammed Haşim zîdet fezâiluhu arz etmeğın vech-i meşrûh üzere merkûma sadaka edip bu berât-ı hümâyûn-ı sa'âdet makrûn

verdim ve buyurdum ki; ba'de'l-yevm mevlânâ merkûm Sa'dullah zîde 'ilmuhu varıp kazâ-i mezkûr mahkemesinde müteveffa-yi mezbûr yerine kâtib olup hizmet-i lâzimesi mer'a ve müedda kıldıktan sonra sairleri ne vechle mutasarrıf ola gelmişler ise merkûm dahi ol vechle mutasarrıf olup devam-ı ömr-i devlet için duaya mudavemet göstere, bu bâbda taraf-ı âhardan bir vechle dahl ve taarruz kılmayalar, şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren fi'l-yevmi'r-râbi' 'aşar min şehr-i Saferi'l-hayr sene mi'eteyn ve elf .
Konstantiniye. [14 Safer 1200/17 Aralık 1785]

Hüküm Özeti 85: Şeyh Süleyman Efendi'ye hilâfet icazeti verilmesi ve talebelerine O'na uymaları konusunda tavsiyelerin yer aldığı yazı.

Hüküm 85:

Eş'şeyh Ahmed Efendi kaşi kaddesellahu sirrehu'l-aziz

{Bismillahi'r-rahmani'r-rahim ve men ahsenu kavlen min men da'a ilellahi ve kale: inneni mine'l-mülimin ve men ahsanu dinen min men esleme vechehu lillahi ve huve muhsinun ve't-tebea millete İbrahime hanıfa ve't-tehadallahu İbrahime halıla ve men yerğabu an milleti İbrahime illa men sefihe nefseh ve lekad istafeynahu fi'd-dünya ve innehu fi'l-ahireti le mine's-salihi, iz kale lehu rabbuhu eslim kale eslemtu li rabbi'l-alemin, haza kitabun yentiku aleykum bi'l-hakk. İnne'l-lezine yubayiuneke innema yubayiunellahe yedullahi fevka eydihim femen nekese feinnema yenküsi ala nefsihi ve men evfa bima ahede aleyhullahe feseyu'tihi ecnen azima} ve kale celle min mütekellimin: *{Küntüm hayre ümmetin uhricet li'n-nasi te'murune bi'l-ma'rufi ve tenhevne ani'l-münkeri ve tucahidune fi'l-lahi hakka cihadihi huve'c-tebaküm ve ma ce'ale aleyküm fi'd-dini min harec, millete ebiküm İbrahime huve semmakümü'l-müslimîne min kablu}* ve fi haza fa'lemu eyyuhe't-tullab el-mucahidune fillah hakke'l-cihad bi terki'l-batile'l-lezi huve alamun mine'l-fesadi ve ba'de fesadi beni el-kunevi zîde el-nasikne el-vedi'ine ve umdeti'l-mütemessikine el-müteveddi'ine er-raşid el-müsterşid eş-Şeyh Süleyman Efendi b. eş-Şeyh Musa b. eş-Şeyh Süleyman Diyarbekir li'l-hilâfeti min beyne'l-muvahhidîn ellezine cahedu fillahi hakka'l-cihadi beyne'l-ibadi bi emrillahi fi tariki'l-irşadi el-

mütereddidine fi beldeti Diyarbekir; el-meczub, el-salik cahede fi'l-ubudiyyeti ba'de't-tevbeti ve'l-inabet, ca'ale't-teslime li emri'r-rabbi şia'rehu ve'l-amele bi'l-umuri disarehu ve beddele nare nefsihi bi't-tevbeti ... bi emri *{Ve enibu ila rabbiküm ve eslimu leh}* vektesebe bi't-tesellümi nuren bih inşereha sadruhu lillezine kale'llahu fi hakkihim *{Efe men şerehallahu sadrehu li'l-islami fe huve ala nurin min rabbihi}* ve işraku ardi vucudihi bi re'ş-şi'n-nuri ke'l-bedri min zulmeti'l-ademi ve arefe'l-hakka min ve'z-zulmete mine'n-nuri, ve'n-nefa mine'd-darri ba'de't-teyekkuzi min nevmi'l-gafleti ve'l-gururi ve tahallaka bi'l-ahlaki'l-haseneti el-merdiyyeti ba'de'l-halası min hevai'n-nefsi el-emmareti el-zemimeti ve tahhareha ve zekkaha bi'ş-şeri'ati el-mustafaviyyeti ve sayyere beşeriyetehu bi'l-ilmî ve'l-ameli rabbaniiyyeten kemâ kile: me't-tahazellahu veliyyen cahiden ve lev it-tehazehu leallemehu, *{zalıke hüde'l-lahi yehdi bihi men yeşau min ibadihi}* bifadlihi ve keremihi *{finnehu raufun bi'l-ibad, fe't-tekullahe hakka tukatihi ve la temutünne illa ve entüm müslimun ve tûbu ile'l-lahi cemian eyyühe'l-müminune lealleküm tuflihune}*, fe aleyküm bi't-tevbeti ve'l-inabeti minhu, li ennehu mucazun minna ve halifetun yurşidu ila tarik li hidayeti kemâ rabbeynahu fi tariki'l-hakki'l-mübin ve huve el-şeri'atu'l-mustafaviyyetu ve sıratu'l-mustekim, sıratu'l-mu'îni aleyhim min rabbin alim ed-dinu huve't-tariku'l-musilu ila hakikati't-teslim fi tariki'l-istikâmeti bi'l-lahi'r-rahmani'r-rahim *{ve ahiru da'vahüm eni'l-hamdu lillahi rab'bi'l-alemin}*. Haza vasiyetuna bi'l-mucazi el-müşâri ileyhi yuallimüküm mine'l-ilmî'l-lezi evrese minna bila şekkin mine'l-yakîn ve huve'l-meczubu's-saliku bi tekmîli'l-mesalik min meratibi'l-.....ve meratibi..... elleti la tuaddu vela tuhsa ve la nihayete lehu fi sureti'l-kevniiyye men tecella *{külle yevmin huve fi şe'nin}* kemâ kale celle min mütekellimin: *{kul lev kâne'l-bahru midaden li kelimati rabbi lenefide'l-bahru kable en tenfede kelimatu rabbi ve lev ci'na bi mislihi mededa}*. Fela tes'elu min tecelle'l-meratibe'l-ilahiyyete elleti hiye es-seyru fi'l-fena billah ve'l-beka bi'l-lah fi meratibi's-sifati ve meratibiha bi'n-nisbeti ile'l-esmai fi mertebeti'l-yakîn mine'l-lisan fi'l-heviyyeti'z-zâhireti min kemâli mazhari'l-insani mine's-sureti'l-mukaddeseti an keyfiyeti'l-hayali ke'l-tecelli el-zâhireti mine'l-celali fi mazhari'l-cemali celle keyfuhu an keyfiyeti suretin mine'l-hali ve'l-istikbâli el-ganiyyi fi bahsi zatihi mine's-sıfati ve'l-esmai ke'n-nesebi ve'l-ef'ali'l-mukaddeseti el-münezzeheti mine't-teşbihi ve't-tenzihi bila naksin

mine'l-kemâli. Fe haza vasiyeti leküm eyyühe't-tullab bi ahseni hal ve't-teveccühi bi tariki'l-hakki mine'l-batli mine'l-hali litahareti enfüsiküm min zenbi'd-dalali ve'l-halasi mine'l-meyli ila kesbi'l-vebali ve la terkenu ila heva enfüsiküm li iktisabi'n-nekali *{li yevmin la yenfeu malun vala benune illa men eta bi kalbin selim vet'taku yevmen turceüne fihilellahi sümme tuvaffa küllü nefsin ma kesebet ve hum la yuzlemun}* ve't-tekullahe min yevmin *{fecidu fihilellahi küllü nefsin ma amilet min hayrin muhdaren ve ma amilet min suin teveddü lev enne beyneha ve beynehu emeden baida}* ve kale *{mali haze'l-kitabi la yuğadiru sağıreten ve la kebireten illa ahsaha ve vecedu ma amilu hadiren ve la yazlimu rabbuke ahada}*. Fe'l-hazer el-hazer min yevmin yefirru'l-mer'u fihilellahi ve ümmihi ve ebihi illa bihi kemâ uhiye ileyhi min şiddeti zalike'l-yevmi fi tahakkümi kitabihî'l-kerim: *{Ya eyyüha'n-nasu't-taku rabbeküm inne zelzelete's-sa'ati şey'un azim yevme terevneha tezhelu küllü murdiatin amma arda'at ve tadau küllü zati hamlin hamleha ve tere'n-nase sükara ve ma hum bi sükara ve lâkinne azabellahi şedid}* ve't-tebiu ahsene ma üzile ileyküm min rabbiküm in erdtümü'l-halase fezkurullahe bil ğaradin mine'l-ihlasi bi tahareti'l-kalbi min ricisi'l-ercasi *{ve la te't-tebiu hutuvati's-şeytani innehu leküm aduvvun mübin -ve evfu bi ahdillahi iza ahdetüm}* ve tahhiru kulubeküm min denesi'l-ağradı ve kayyidu cevarihüküm va'tasimu bihablillahi cemian ve't-tekullahe ve aslihu zate beyniküm ve tevasav bi'l-hakki ve tevasav bi's-sabri ve la tusahibu'l-münkirine el-zannine za'n-ne's-sev'i aleyhim dairetu's-sev'i illa bihi, kemâ kale Teala: *{ya eyyühe'n-nebiyyü cahidi'l-küffare vel-münafikine vağluz aleyhim ve me'vahum cehennemü ve bi'se'l-masir}*. Ma yadurruna..... iza kâne'llahu ya'rifuna *{la yadurruküm men dalle izehtedeytüm}* ve kunu min hizbillahi ve ensarihi kemâ kale İsa ibnu Meryeme lihavariyyine men ensari ilellahi, kele'l-havariyyune nahnu ensarullahi ve la tekunu min hizbi's-şeytani bi'r-rükuni ila kelâmi'l-münkirine el-müfsidine ellezine hum ke'l-hannasi *{ellezi yuvesvisu fi südüri'n-nasi mine'l-cinneti ve'n-nasi}*. Kemâ kale celle min mütekellimin: *{Şeyatinu'l-insi ve'l-cinni yuhi ba'duhum ila ba'din zuhrufe'l-kavli gururen}*, ve's-selamü ala tabi's-silmi ve'l-hatmu bi's-salavati ala Muhammedin ve alihi ve sellim teslimen kesiren ila yevmi'd-din tahrîren .

[32^a]

Hüküm Özeti 86: *Mukata'aya verilen yerlerin yıllık vergi gelirleri hususunda.*

Hüküm 86:

Düstûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem müdür-i umuri'l-cumhur el-fikri's-sâkıb mütemmimi mahammi'l-enâmı bi'r-re'yi'l-isabe, mümehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfi'l-meliki'l-a'lâ hâlâ Diyarbekir valisi müdürüm Mukarad Ahmed Paşa Allahu Teala iclâlehu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Diyarbekir voyvodalıgına tâbi' mukata'at-ı mirîyeden müddet-i vafireden beri mahlûl ve mezatta iken mahallerinden ziyâde muaccele ile mukayyed olduğuna ve sair esbâba binaen na fûrûhte kalan malumu'l-esâmi mukata'atın mezada verildiği seneden beri bu vakta gelinceye değin kimlerin tarafından zabt olunduğu bi't-taharri ma'rifet-i şer' ile tashih ve hasebe'l-imkan hasılat-ı senevileri dahi takriben ve tahkikan zâhire ihrac ve senetleri tasrih olunarak zabt edenlerin isim ve şöhretleri ve hasılat-ı mukata'a-yi nemakdare baliğ olduğundan istilamını havi sadır olan emr-i şerîfim mübâşiri sadr-ı a'zam silahşörlerinden kudvetü'l-emacid ve'l-a'yan Abdullah zîde kadruhu ile varid ve keyfiyeti Diyarbekir voyvodası kapı.... nâm Şeyhzâde İsmail ve sair erbâb-ı vukûftan lede's-suâl baş muhasebeden ihrac ve irsâl defterde mastûr mahlûl mukata'attan ziyâde mahlûlat olduğu ol tarafta mukayyed olup lâkin talib ve rağıbı olmağla asitane-i sa'âdetimde zuhûr eden talibine tevcih olunduğu surette cânib-i mirîye nef'i zâhir olacağı sâbıkan Diyarbekir valisi düstûr-u mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem vezîrim Abdullah Paşa edâmellahu Teala iclâlehunun bu defa der-i aliyyme varid olan mektubunda ve Diyarbekir kadısının i'lamında tahrîr memleket ve Diyarbekir kadısı tarafından egerçi tahrîr ve inhâ ve silahşör-i muma ileyhın verdiği takrîri mealından dahi bunlara olan emr-i şerîf-i mezkûru egerçi Diyarbekir'e isal edip ancak voyvoda-yi muma ileyh selefin müşârün ileyden ba'de'l-ahz cümle muvâcehesinde kıraat ve minhu sicilata kayd ettirip hemen kulhodi ile mahkemeye i'lam musveddesi irsâl birle i'lam ahz ve bir kıt'a defter tertip ve mübâşir-i muma ileyhın yedine ita eylediğine binaen mübâşir-i muma ileyh dahi keyfiyetini selefin müşârün ileyhiye ifâde eyledikte izhar-ı aczı ile egerçi

cevâb verip mahkemede re'aya-yi mukata'at-ı mezkûre dahi sırren ve alenen suâl olundukda ber vech-i muharrer bi hasıl iş bu defter olunan mukata'at-ı mezkûrenin beher sene faizi ve mirîlerini eda eylediklerini müşîr voyvoda-yi muma ileyhın halas tezkerelerini ibraz eylediklerini takrîr ve inhâ ve mukata'at-ı mahlûlenin otuz dokuz bin yedi yüz kırk kuruş senevi faizlerini mübeyyin bir kıt'a defter ibraz ve voyvoda-yi merkûmun cânib-i mirî ile ru'yet-i hesab eylemek üzere der-i aliyyeme ihzarı bâbında sene-i sâbika eveail-i Zilhiccesinde divan-ı hümâyûnum tarafından emr-i şerîfim tasdir olunmaktan naşı te'kidi havi sen ki vezîrim müşârün ileyhın yine divan-ı hümâyûnum tarafımdan sana hitaben emr-i şerîfim sūdûru iktiza eylediği bi'l-fi'l baş defterdârım olan iftihâru'l-ümera-i ve'l-ekâbir Süleyman dâme uluvvuhu i'lam etmeğın; i'lamı ve mukaddemen sadır olan emr-i şerîfim mucîbince amel olunmak fermanım olmağın te'kid ve isticâl-ı muhteva iş bu emr-i şerîfim dahi isdâr ve irsâl olunmuştur. İmdi sen ki vezîrim müşâr ileyhın ber vech-i muharrer mukaddemen sūdûr eden emr-i ali mucîbince ru'yet-i hesab için voyvoda-yi muma ileyhın bi'n-nefs der-i aliyyeme ihzarı senden matlûb-ı şahanem olduğu malumun oldukta muma ileyh mukaddemen mübâşir ta'yîn olunan hasse-i silahşörlerimden kudvetü'l-enâm ve'l-a'yân zîde mecduhu [32^b] maiyetine terfik ve ala eyyi hal der-i aliyyeme ihzar ve irsâlı husûsuna ihtimam ve dikkat ve ihzarında iğmad ve müsmaha takribi ile adem-i nüfuz-ı evamir-i aliyyemi mucîb halat-ı na merziyye vuku'unu tecvizde bi gaye ittika ve müba'adet eylemeniz bâbında ferman-ı 'alışânım sadır olmuştur buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref yafte-i sūdûr eden ferman-ı vacibu'l-ittiba ve lâzımü'l-imtisâlımın mazmûn-ı itaat makrûnu ile 'âmil olup hilâfından bi gaye hazer ve mücânebet eylesen, şöyle bilesen alamet-i şerîfe itimâd kılasan .

Tahrîren fi evasit-i şehri Safer mi'eteyn ve elf. [15 Safer 1200/18 Aralık 1785]

Hüküm Özeti 87: *Vazifeli hayvanlar için alınacak şa'ir husûsunda buyrultu.*

Hüküm 87:

Hâlâ Medine-i Âmid'de seccade nişin seyadettü, faziletlü efendi zîdet fezâiluhu ve iftihâri'l-emacid ve'l-mekârim dergâh-ı ali kapıcıbaşlarından Voyvoda Şeyh Yusufzâde saadettü İsmail Ağa alallahu iclâlehu ve sair umumen vücûh-ı ahali-yi vişaret ve iş erleri zîde kadruhum inhâ olunur ki malında ve kapımız halkının mevcûd bulunan hayvanatları için rayici üzere iktiza eden bahası ashabına eda ve teslim olunmak üzere yalnız bin kil şa'iri ashab-ı mukata'at ve alakadan ma'rifet-i şer' ve umum-ı vücûh-i ahali ma'rifeti ile tertip ve defter edip ahz ve kabz olunmak mahallerini tasrih ve beyân birle kıbel-i şer'den mumda defterini irsâle gayret etmeniz bâbında divan-ı Âmid'de iş bu buyrultu tahrîr ve isdâr ile isal olunmuştur. Emir-i şahanemin vusûlunda balada tahrîri olunduğu üzere ol mikdar kil şa'iri tertip ve tevzi' iktizalarından bahası rayici üzere ashabına eda ve teslim olunmak şartı ile mumda defterini irsâle ihtimam ve dikkat ve mucîb-i buyrultu amel ve hareket eyleyesiz deyu. [23 Zilhicce 1200/17 Ekim 1786]

Hüküm Özeti 88: *Hafız Sıbgatullah'ın müderris ve Şeyhü'l-kuralık vazifesine getirilmesi husûsunda.*

Hüküm 88:

Âmid'de vâki' vezîr-i azam sipahı müteveffa Dilaver Paşael-firas vakfından almak üzere vazife-i muayyene ile müderris ve yevmi kırk akçe ile şeyh el-kuralık cihetine bundan akdem mutasarrıf olan el-Seyyid el-Hâc Hasan doksan beş senesi Rebiü'l-ahirinde meclis-i şer'a hâzır olup hüsn-i rıza ve tib-i ihtiyârı ile cihet-i mezbûriyetini ulema-i 'âmilin ve fudala-i salikinden ulûm-ı furkaniyyede mahir sahib-i meclis erbâb-ı istihkâkdan Ebu Bekirzâde iş bu refi'-i tevki'-i refiûş'se'n-i hakani Hafız Sıbgatullah zîde sala... faragat ve kasr-ı yed ve teslim-i berât edip merkûm Sıbgatullah berât gelinceye değin be emr-i şer'iyye cihetiyle mezbûr ...hizmetine tasarruf ve muvazabat üzere olup berât-ı ferâğı olan

dokuz yüz kuruş fariğ-i mezbûre ba'de't-teslim kasr-ı yedini natık ol târîhte Âmid kadısı bulunan es-Seyyid Muhammed arz ve berâtı ile ma'an der-i aliyyeye irsâl eyledikte vusûlünden mukaddem erbâb-ı ağrad'dan sa'a-yi seyyare demekle şehir es-Seyyid Hafız Halil nâm kimesne fariğ-i mezbûrenin hakkında hizmettir deyu ve hakkından üzerine berât ettirip gadr etmekle merkûm Hafız Halil'in vakfindan ve fariğ-ı mezbûr es-Seyyid el-Hâc Hasan'ın kasr-ı yedinden merkûm Sıbgatullah'a ibka ve tevcih olunup bu defa merkûm el-Hafız es-Seyyid Hafız Halil meclis-i şer'de mezbûr Sıbgatullah muvâcehesinde muma ileyh sahib-i evveli olduğunu ikrâr ve kendi hüsn-i rıza ve tib-i hatırı ile ciheteyn-i mezbûreteynin nizalarından ferâğat ve keff-i yed olan berâtını teslim etmeğin ciheteyn-i mezbûreteyn merkûm es-Seyyid Hafız Halil keff-i yedinden merkûm Hafız Sıbgatullah zîde kadruhuya ibka ve tevcih olunup yedine berât-ı şerîf-i [33^a] 'alişân-ı verilen ricasına Âmid kadısı İmamzâde Mevlânâ Ebu Bekir Niyazi zîdet fezâiluhuya arz etmekle mucîbince ifâ olunmak üzere ale'l-ulemai'l-mütebehhirin, efdalu'l-fudalai'l-müteverri'in bi'l-fi'l Şeyhu'l-İslam Derizâde Mevlânâ es-Seyyid Muhammed Atullah alellahu Teala fezâilehu işaret etmekle işareti mucîbince ifâ olunmak fermanı olmağın hakkında mezid-i 'inâyet veli-yi padişahanem zuhûra bin yüz doksan sekiz senesi Cemaziye'l-ahirin yirmi dördüncü günü târîhi ile müerrah verilen ru'su-ı hümâyûn mucîbince bu emri hümâyûnu verdim ve buyurdum ki merkûm Hafız Sun'ullah zîde salahuhu varıp merkûm Hafız Halil'in rehninden ve mezbûr es-Seyyid el-Hâc Hasan'ın kasr-ı yedinden kemâ kâne ciheti ile mezbûreteynin mutasarrıf olup eda-yi hizmet eyledikten sonra bundan evvel vazife-i muayenesi ile mutasarrıf olanlar yeveccühle mutasarrıf ola gelmişler ise evvel vecihle vazife-i muayene ve ta'yîn olunan yevmi kırk akçe vazifesine evkâf-ı mezkûre mahsûlünden mütevellisi olanlar yedinden alıp mutasarrıf ola, şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren fi'l-yevmi's-samin 'aşar min şehr-i Şevval sene semanın ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [18 Şevval 1268/5 Ağustos 1852]

Konstantiniye el-mahrûse nemekahu ... hasabu'l-ilmi sümme'l-keîmi sümme ... er-rakam es-Seyyid Muhammed Asım el-kadı li medîneti Âmid gufire leh. mühür= Es-seyyid Muhammed Asım.

Hüküm Özeti 89: Âmid mahkemesinde Reisü'l-Küttab olan es-Seyyid Abdulgafur'a naiblik görevinin verildiği husûsunda.

Hüküm 89:

İzzetmeap, şerafet nesap Âmid mahkemesinde reisu'l-küttab semahatlü es-Seyyid Abdulgafur Efendi dâme muveffakan gıbbe't-tahiyeti's-safiyye inhâ olunan iş bu mi'eteyn ve elf Rebiü'l-evvel selhinde makarr-ı hükümetimizde Âmid kazâsının müddet-i tekmîli Rebiü'l-ahir evahirine değin olduğu mukayyed iken tekmîl-i müddetten beri tehir olunmayıp mütevekkilen alellah cânib-i asitane-i aliyye'yetımız vuku'u selh-i Rebiü'l-evvel vuku'u ile Rebiü'l-ahirin guresinden evahirine değin zabt ve hasılatımız ber mucîb-i defter tarafınızdan isalına himmet eylemek zımında sen cümlenin mutemedi ve pesendidesi olmağın seni tarafımızdan belde-i mezkûreye naib-i menab nasb ve ta'yîn edip savb-ı şer' kavimden iş bu murasele isdâr ve yedine ita olunmuştur. Gerekdir ki beyne'l-enâm icra-yi ahkâm-ı şeriyeye eyleyip muhallefat-ı kısmet-ı askeriyeyi tahrîr ve beyne'l-verese taksim ve tevzi eyleyip cadde-i şer'-i Mustafavide inhirafa cevaz göstermeyip mucîb-i murasele ile 'âmil olasız.

Fî selh-i Rebiü'l-evvel sene: 200 mine'l-muhlis es-Seyyid Muhammed Asım medîneti Âmid. [selh-i Rebiü'l-evvel 1200/Şubat 1786]

Hüküm Özeti 90: Mukata'alar husûsunda taarruzları olan Ocak'tan Abdurrefi'in Rakka'ya sürülmüş iken affedilmesi hakkında i'lam.

Hüküm 90:

Kudvetü'l-kuzât ve'l-hükkâmi, ma'denü'l-fadli ve'l-keremi Mevlânâ Ruha kadısı zîde fadli tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki hâlâ Rakka valisi düstûr-i mükerrem müşîr-i müfahham, nizâmu'l-alem vezîrim Abdi Paşa edâmellahu Teala iclâleहनun varid olan tahrîratı ve sen ki Ruha kadısı mevlana-yi muma ileyhşinve Âmid ve Diyarbekir kadılarının a'lâm ve ahalilerinin mahzarlarında Âmid kazâsı

sâkinlerinden sersing soni-yi sâbık Abdurrefi'in emval-ı mirîyeye ve vula...havasına taaruz eder deyu inhâya mebnî Rakka'ya nefiy ve icla [33^b] sene-i..... evahir-i Şevvalinde sadır olanye imtisâlen der akab-i menfasına varid olup ancak muma ileyh bir seneden beri hanedane ve hakkında olan inhâ.....olmağla af ve itlakına musa'ade-i aliyyem erzani kılınması; tahrîr ve istid'a olunmakla; tahrîr ve istid'a olunduğu üzere af ve itlakını havi emr-i şerîfim sūdûrunun bi'l-fi'l dergâh-i muallam yeniçerileri ağası olan iftihâru'l-ümerai ve'l-ekâbir Muhammed Sadık Ağa dâme uluvvuhu i'lam etmekle i'lamı mucîbince af ve itlakı fermanım olmağın imdi sen ki mevlâna-yi muma ileyhsin ber minval-ı muharrer merkûmun cürmü af olunmakla muma ileyhi kayd-ı nefiden itlak ve sebinin tahiyeye eylemek bâbında ferman-ı 'alışânım sadır olmuştur. Buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şeref yafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibu'l-ittiba' ve lâzımü'l-imtisâlının mazmûn-ı itaat makrûnu ile amel ve hareket ve hilâfindan hazer ve mücânebet eyleyesen, şöyle bilesen alemet-i şerîfe itimâd kılasan.

Tahrîren fi evâil-i şehir-i Rebiü'l-evvel sene mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [evâil-i Rebiü'l-evvel 1200/Ocak 1786]

Hüküm Özeti 91: *Mukata'at'ın mezada verildiği senelerden beri kimlerin tarafından zabt olunduğu ve diğer gerekleri husûsunda.*

Hüküm 91:

Düstûr-u mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem müdür-i umuri'l-cumhur el-fikri's-sâkıb mütemmimi mahammi'l-enâmı bir're'yi'l-isabe, mümehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-saadeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfi'l-meliki'l-a'lâ hâlâ Diyarbekir valisi müdürüm Mukarad Ahmed Paşa alellahu Teala iclâlehu ve akzâ kuzâti'l-müslimîne, evlâ vülâti'l-muvahhidîne. ma'denu'l-fezâili ve'l-yakîn ve a'lâmu's-şeri'atı ve'd-din, vârisu ulûmi'l-enbiya-i ve'l-murselîn, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâ Âmid zîdet fezâiluhu tevki'i rafii hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; Diyarbekir voyvodalığına tâbi' mukata'at-ı mirîyeden müddet-i vafireden

beri mahlûl ve mezatta iken mahallerinden ziyâde muaccelede mukayyed olduğuna ve sair esbâba binaen na fûrûhta kalan malumu'l-esâmi mukata'atın mezada verildiği seneden beri bu vatka gelince kimlerin tarafından zabt olunduğu bi't-taharri ma'rifet-i şer' ile tashih ve hasebe'l-imkan hasılat-ı senevileri dahi takriben ve tahkikan zâhire ihrac ve senetleri tasrih olunarak zabt edenlerin isim ve şöretleri ve hasılat-ı mukata'a-yi nemakdare baliğ olduğundan istilamını havi sadır olan emr-i şerîfim mübâşir ta'yîn olunan sadr-ı a'zam silahşörlerinden Abdullah zîde kadruhuya varid ve keyfiyeti Diyarbekir voyvodası kapı... nâm Şeyhzâde İsmail dâme mecduhu ve sair erbâb-ı vukûftan lede's-suâl baş muhasebeden ihrac ve irsâl defterde mastûr mahlûl mukata'attan ziyâde mahlûlat olduğu ol tarafta mukayyed olup lâkin Diyarbekir'de talib ve rağıbı olmağla asitane-i sa'âdetimde zuhûr eden talibine tevcih olduğu surette cânib-i mirîye nef'i zâhir olduğu halde memleket ve Diyarbekir kadısı tarafından egerçi tahrîr ve i'lam olunmuş olunup ancak silahşör-i muma ileyh Abdullah zîde kadruhu'nun der-i aliyemde verdiği takrîri mealında yedinde emr-i şerîf-i mezkûru egerçi Diyarbekir'e isal edip ancak voyvoda-yi muma ileyh İsmail emr-i mezkûru yedinden ba'de'l-ahz cümle muvâcehesinde kıraaten sicilata kayd ettirip hemen kulhodi ile mahkemeye i'lam musveddesi irsâl birle i'lam ahz ve bir kıt'a defter tertip ve mübâşir-i muma ileyhın yedine ita eylediğine binaen mübâşir-i muma ileyh dahi keyfiyetini ... memlekete ifade eyledikte ol dahi izhar-ı aczı ile cevâb vermekle, mübâşir-i merkûm mukteza-yı mazureti üzere bazı ehl-i vukûftan ve re'ayadan sırren ve alenen suâl eyledikte ber vech-i muharrer bi hasıl sebt ve defter olunan mukata'at-ı mezkûrenin beher sene faiz ve mirîyelerini iade eylediklerini iş bu voyvoda-yi muma ileyhın halas-ı tezkerelerini ibraz eylediklerini ve bu maddenin kemâ yembağî tashihi yerliden olmak hesabı ile Rakka valisi vezîrim Abdullah Paşa alallahu Teala iclâlehuya ... ba emr-i şerîf sūdûruna muhtac olduğunu ifade ve iş bu mukata'at-ı mahlûlenin otuz dokuzunun yedi yüz kırk kuruş senevi [34^a] arz olundukda, mübâşir-i merkûmun takrîrine göre mukata'at-ı memluke keyfiyatının tashihine ve tahkikine mani olan voyvoda-yi muma ileyhın bundan mukaddemce dersa'âdetime ihzarı kat'i ...olunmaktan naşi voyvoda-yi merkûm ihzaren der-i aliyye'ye ba'del-vürud ol tarafta mukata'at-ı mahlûlenin...tashihine mumana'at edecek kimesne kalmamakla husûs-i mezkûr...sen ki voyvoda-yi muma ileyhın enzam-ı re'y ve muvafık ve muvafık-ı şer' ile görülüp mukaddemen sadır olan emr-i şerîfim mucîbince madde-i

merkûme gereği gibi tashih ve tahkik ve zâhire ihrac ve der-i aliyye'ye tahrîr ve inhâ olunmak fermanım olmağın iş bu emr-i şerîfim isdâr ve irsâl olunmuştur. İmdi vusûlünde balada tafsil ve beyân olunduğu üzere ve voyvoda-yı muma ileyh der-i aliyye'ye ihzar olunduktan sonra ol tarafta tashih-i mukata'ata mumana'at eden kimesne kalmamağın mukaddem ve bu defa sadır olan emr-i şerîfim mucîblerince na fûrûhta olan mukata'at-ı merkûme mezada verildiği senelerden beri kimlerin tarafından zabt olunduğu bi't-taharri ma'rifet-i şer' ile tashih ve hasebe'l-imkan hasılat-ı senevilerini takriben ve tahkikan zâhire ihrac ve senetlerini tasrih ederek, zabıtlandırarak isim ve şöhretlerinin ve hasılat-ı mukata'a-yı nemakdara baliğ olduğu ala vechi...ve rüsûmatı tahrîr ve inhâya bezl-ı cüllî himmet ve sarf-ı külli mekennet eyledikte ve sen ki kadı-yı muma ileyh sin sen dahi mukteza-yı emr-i şerîfime imtisâlen ve mutabeat eylemek bâbında ferman-ı 'alışânım sadır olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerîfim vardıkta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan iş bu emr-i şerîf-i celilu's-şe'n vela bu'd-de'l-ittiba ve lâzımü'l-imitisâlmın mazmûn-ı itaat makrûn ile 'âmil, hilâfına rıza ve cevaz göstermeyesiz şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-samin 'aşar Safer sene mi'eteyn ve elf. Konstantaniye'l-mahrûse temme bi'l-hayr mühür= Huve'l-kadir ve ene abduhu. [18 Safer 1200/21 Aralık 1785]

Hüküm Özeti 92: *Asım Efendi'nin kaymakam tayin edilmesi husûsunda.*

Hüküm 92:

Kudvetü's-sadati'l-kîram, Kabanizâde es-Seyyid Asım Efendi dâme şerefu seyadetihî

Ba'de't-tahiyyeti'l-vafiye inhâ olunur ki Âmid ve Mardin ve Ergani ve Çüngüş kazâlarında olan sadat-ı kîram üzerlerine iş bu sene-i mi'eteyn ve elf Cemaziye'l-evvel gurrasinden cenâbınızı tarafımızdan kâimmakâm nasb ve ta'yîn eylemişizdir. Gerektir ki sadat-ı kîrama ihtiram edip kuzât ve kâimmakâmlar senetleri ile kasile ve eflaha-yı alamet-i

harda edenlerin def'inde dikkat ve cenâbınız dahi kimesneye alamet-i vaz'ından mücânebet ve iddi'â-yı neseb-i seyadet edenleri tarafımıza havaleye mübâderet ve te'dibleri ve hukuk-ı şer'iyye-i sâbite tahsîli iktiza ettiğinde cenâbınız edip iş bu emaneti icrada kemâl-i iffet ile tevcihiyet ve arusiyye ve muhdesat-ı saire nâm haniye nâmı ile bir akçelerini almayıp ve aldirmayıp siyânet-i ırz ve mallarında sa'-yı mevfur zımnında şevketlü mehabetlü kerametlü padişah-ı İslam eyyedellahu ila yevmi'l-kıyam hazretlerinin devam-ı ömr-i devletleri için sadat-ı kîramın da'avat-ı hayriyyelerini isticlab edip zâhir-i emirde şer-i şerîfe imtisâl ile mazhar-ı şefaât-ı hazreti seyyidi'l-enâm aleyhi efdalu't-tahiyyeti ve ekmelu's-selam ve's-selam. [Cemaziye'l-evvel 1200/Mart 1786]

el-fakir es-Seyyid Muhammed Derviş el-Haseni el-ba's ale'l-eşraf.

Hüküm Özeti 93: *Diyarbakır voyvodalığı mukata'asından verilecek hisse ile ders-i amlığa es-Seyyid Mustafa'nın getirilmesi ile ilgili arz ve verilen berât.*

Hüküm 93:

Diyarbakır voyvoda mukata'ası...de olan belde-i Diyarbakır ders-i âmlığı vazifesi olmaksızın ...olmak vechi ile senette bir müdd hıntanın sülûsan hissesine mutasarrıf olan Hafız Muhammed kendi hüsn-i rızası ile yedinde olan tezkeresi verip mutasarrıf olduğu hisse-i mezkûresini erbâb-ı istihkâktan iş bu tevki'-i refi'-i'ş-şe'n-i hakani es-Seyyid el-Şeyh Mustafa zîde 'ilmuhuya her ...ve kasr-ı yed etmeğin kasr-ı yedinden tevcih ve yedinde berât-ı şerîf-i 'alışânım verilmek ricası ile Diyarbakır'de Veli Kethüdâ Camiî Vakfının müvellisi olan es-Seyyid İsmail zîde kadruhuya arz etmekle mucîbince tevcih olunmak üzere a'lâmu'l-ulemai'l-mütebahhirin, efdalu'l-fudalai'l-müteverri'in bi'l-fi'l şeyhu'l-İslam Mevlânâ Derizâde es-Seyyid Muhammed Arif edâmellahu Teala fezâilehu işaret etmekle işareti mucîbince tevcih olunmak fermanın olmağın hakkında mezid-i 'inâyet-i padişahanem zuhûra getirip bin iki yüz senesi Saferinin on dokuzuncu günü târîhi ile müerrah verilen ru's-ı hümâyûnum mucîbince bu berâtı hümâyûnu verdim ve buyurdum ki müteveffa es-Seyyid el-Şeyh Mustafa zîde 'ilmuhuya varıp kasr-ı yed eden merkûm

yerine ders-i âmlık hissesine mutasarrıf olup eda-yi hizmet eyledikten sonra ta'yîn olunan senevi bir müdd hıntanın sülûsan hissesi Diyarbekir voyvoda mukata'ası malından voyvoda olanların yedinden alıp mutasarrıf ola. Şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sani 'aşar Safer sene 1200 Konstantiniye el-mahrûse. [12 Safer 1200/15 Aralık 1785]

[35^a]

Hüküm Özeti 94: Çeşitli şahıslara verilecek olan aylık maaşı gösteren tablodur.

Hüküm 94:

Adı	Aylık Maaşı
Fakire Cihan Hâtûn	5
Baltacı Abbas'ın ayalı Hadice Hâtûn	10
Saatçi kerimesi Hadice Hâtûn	15
...kerimesi Hadice Hâtûn	15
Rabia Hâtûn	20
Fakire Rukiyye Hâtûn	15
Rahile Hâtûn	10
Fakire Meyme Hâtûn	25
Fakire Reyhan Hâtûn	20
Fenarizâde kerimesi Şerîfe Zeynep Hâtûnun iki kıt'a senetle	7,5
Fenarizâde Beyhan Efendinin kerimesi a'ma Zeynep Hâtûn	5
Falciş Kerimesi Zübeyde Hâtûn	5
Topal Züleyha Hâtûn	10
Kurşunlu Camiinde sâkin müteveffa el-Hac Abdullah Efendi halilesi Züleyha Hâtûn	5
İmamizâde Derviş Hüseyin oğlu Hamdullah'ın Validesi Züleyha Hâtûn	5
Ali Kölünk ayalı Züleyha Hâtûn	10
Süheyla Hâtûn	20
Diyarbekir sâkinelerinden Âişe Saliha nâm Hâtûn	15
Seyyid Ağa kerimesi Âişe Hâtûn	10
Falciş Âişe	20
Numan'ın ayalı Adile Hâtûn	5
Mustafa'nın Kerimesi Fâtıma Hâtûn	5

Müteveffa Sun'ullah Efendi kerimesi azizzâdelerden Fâtıma Hâtûn	40
Müteveffa Rukiyye Hâtûnun torunu Fâtıma	10
Fakire Fâtıma	7,5
Kurtkapan kızı FatıŖ Hâtûn	10
Fakire Feraset Hâtûn	10
Cariye Gülnaz	15
Fakire Lübabe Hâtûn	10
Diyarbakir sâkinelerinden Mecidiyye Hâtûn	30
Cariye Nazo	15
Kiki Arap PaŖa hazinedarı ...Ağa...Nazide Hâtûn	5
Fakire Nazargah Hâtûn	30
Hafız Osman Efendi halilesi Vesile Hâtûn	10
Müteveffa müezzın Hafız Mehmed'in oğlu ve Mehmed'in iki kıt'a senet ile	5 ve 5/10
Müteveffa Kiki Arap PaŖa kerime-i memnuneleri	15 ve 15/30
Müteveffa a'ma Hafız Seyyid Mustafa Efendinin kerimleri Zülfiyye ve Dursune	2,5 ve 2,5/5
Ŗafii mezhebi müteveffa Ahmed Efendinin zevce ve mahdumu ve kerimleri...Hâtûn Zevce, Mehmed Mahdum, Rukiyye ve Rayet Kerime	5,5,5 ve 5/20

[35^b] boş sayfadır.

[36^a]

Hüküm Özeti 95: Ŗark ve Garb kuralarının senelik vergi miktarlarını gösteren tablodur.

Hüküm 95:

Köy Adı	Hisse-i vergi-yi senevi	İki defada alınan	Kalan
Sa'di	836	500	336
Mezra	100	83	17
Angevr	123	92	31
Tavuklu	290	290	0
Kıtır bil	6875	2590	4285
AynŖa	590	270	320
KarabaŖ	3092,5	1462	1622,5
Korsel	98	36	62
Mollâ Fulat	1156	480	376
Köpekli	443	380	63
Alibardak	2214	780	1434
Zoğzinc-i Sağır	8410	300	527

Ale'l-hesab 147 300 547 106602.5
58982 Ale'l-hesab evvel ve sani
047620.5 Yalnız kırk yedi bin altı yüz yirmi buçuk kuruştur.
Hisseha-yi vergi-yi kuraha-yi şark ve garb 187500 Yalnız yüz seksen yedi bin beş yüz.

Hüküm Özeti 96: *Diyarbakır'a kaymakamlık atanması husûsunda buyrultudur.*

Hüküm 96:

Ba mühr-i mürşid-i Anadolu Osman Şerîf Paşa

Ba mühr-i vali-yi sadaret es-Seyyid Ali Paşa

İftiharu'l-ekâbir-i ve'l-ekarim, istabl-i amire müdür-i milli-yi paye rütbesine mutehammil ve mübahi olup bu defa ba irade-i seniyye müekkatên Diyarbekir eyaleti kâimmakâmlığına nasb ve ta'yîn olunan atufetlü Muhammed Bey Efendi dâme uluvvuhu ve şeri'atmeab Diyarbekir hakimi ve müftüsü faziletlü efendi zîde fadlühuma ve fahru'l-emacidi ve'l-a'yân aza-yi meclis-i memleket ve kazâlar müdürleri ve sair bi'l-cümle olup saadetlü ve akrân ve esmalına inhâ olunur ki: Erzurum eyaleti bu defa müteallik buyurulan irade-i isabetmaddi cenâb-ı cihandari mantık-ı celili üzere geçende Sivas valiliğine me'muriyeti icra buyurulan sâbık Diyarbekir valisi devletlü İzzet Paşa hazretleri 'uhdelerine tevcih ve ihale buyurulmuş olması ile halkları ve devletlü Hayreddin Paşa hazretleri de Diyarbekir cânibine vürûdlarına fevr masalih-i eyaletin müekkatên kâimmakâmlık vechi ile hüsn-i edası zımında sen ki muma ileyhsin derkar olan ehliyet ve dirayetin hesabı ile serian Diyarbekir tarafına i'zamin husûsuna irade-i seniyye-i cenâb-ı malikâne müteallik ve şerefsünûh buyrulmuş olduğundan mucîb-i alisince heman bu taraftan hareket ve makarr-i me'muriyetin olan Diyarbekir'e varıp onda ikametle her halde senden memul ve muntazar olan kemâl-ı kar azmai ve hamiyet muktezası üzere masalih-i eyaleti ber vak'a-yi dilhah-i ali-yi hüsn-i ru'yet ve meşiet ve zabt ve rabt-ı memleketle vedia dest-i cenâbi hilâfetpenahi olan fukara ve düafanın saye-i ma'deletvaye-i hazret-i şahaneye her halde ber kemâl-i irade ve asayişlerine himmet ve hiçbir yüzden ve bir taraftan duçar-i renc-u ızdırıp olmamalarına bezl-i ru'yet ederek çünkü asıl muhafaza-i

asayiş maddesi dahi ehl-i arz olanların ve edebsiz bulunanların ber mukteza-yi kanun ceza-i te'dip ve terbiyeleriyle hasıl olacağından sen dahi ol vechle harekete gayretle cümleden taraf-ı eşref-i padişahi için da'avat-ı hayriyye isticlabına sarf-ı hamiyet ve emval ve nebat-ı hazine-i celîlenin dahi avk ve te'hiri tecviz olunmaksızın ve bir akçe bekaya kalmaksızın yerli yerinde tahsîl ve sene hitamına değin tekmîl-i eşyanın istihsalına müsara'at ve ol vechle ibraz-ı sair kargüzari ve fatanet-i bezl-i cüll-i makderet eyleyesen ve sizler ki muhatabun-ı saire-i muma ileyhimsiz keyfiyet sizin dahi ma'lûm ve rayet...niz oldukta muma ileyh ile levazim-i yek ciheti ve ittifaka bi'r-riaye masalih-i eyaletin ve'l-hasıl kaffeten sırf husûsat-ı vakia ve tahsîlat-ı mirîye madde-i ehemmelerinin merkez-i matlûba intac ve izahı ile sizler dahi izhar-ı rüşd ve sadakata vasa'i ve takat ve bir taraftan muğayir-i rıza-yi ali halat vuku'a gelmemesine bi gayet dikkat eylemeniz bâbında mir-i muma ileyhin me'muriyetini havi iş bu buyrultu istar ve tisyar olunmuştur. Bi mennihi Teala vusûlünde gerektir ki mucîbince amel ve hareket eyleyesiz deyu. [17....63/1847]

[36^b]

Hüküm Özeti 97: *Diyarbakır ve tevabiindeki Rum ahaliye metropolit tayini ve metropolitin vazifeleri hakkında berât.*

Hüküm 97:

Nefs-i Diyarbekir'de ve tevabiinde mütemekkin Rum tâifesinin metropolitleri olmadığından tâife-i merkûmatın icra-yi ayin ve idare-i umur-i mezhebiyye zımında bir metropolit nasbı tensib kılınmış ve iş bu darende-i berât-i hümâyûnum kudvetü'l-a'yani'l-milleti'l-mesihîyye Makaryos rahip zîdet zinetuhu mucabu'l-etvar ve sadakatkâr ve icra-yi ayin ve idare husûsunda ra'iyete sahib-i iktidar bulunmuş olmasından bahisle resm-i peşkeşi ber vech-i takaddüm şiyem olunmak şartı ile metropolitin mezkûr rahib-i mersume bi't-tevcih şurût-ı derci ile yedine berât-ı 'alişânım itası Antakya ve tevabii patriği iftihâru'l-milleti'l-mesihîyye Menutyas rahip dâmet zinetuhu tarafından südde-i sa'âdetime memhûr arz-ı hal takdimi ile istid'a olunmuş ve müceddeden ta'yîn olunan yirmi bin akçe

resm peşkeşi ber vech-i nakden hazine-i şahaneme teslim olunduğu tahrîr ve işaret kılınmış olmağın, sadır olan ferman-ı ‘alışânım mucîbince iş bu hümâyûnu verdim ve buyurdum ki merkûm Makaryos rahip zikr olunan Diyarbekir ve tevabiinde sâkin Rumiyan tâifesi üzerlerine kadîmden evvel gelen adet ve kanun-ı ayinleri muktezasınca metropolit olup metropolitliğine tâbi’ yerlerde tâife-yi mezbûrenin büyüğü ve küçüğü merkûmu üzerlerine metropolit bilip ayinlerine müteallik umurlarında doğru sözünden tecavüz eylemeyeler ve metropolitliğine tâbi’ yerlerde azl ve nasba müstehak olan papazları rahib-i merkûm ayinleri üzerine azl ve kiliseleri âhara verdikte hilâf-i mu’tad-ı kadîm âhardan müdahale olunmayıp ve rahib-i merkûmun muvafakatı ve izni yok iken bazı kura papazları ayinlerine muhalif nikahı caiz olmayan zimmîye nikah eylemeleri ve bir zimmîye avrat üzerine başka bir zimmî avrat boşamak ve yahut almak olsa, aralarına rahip-i merkûmdan gayri kimesne girmeye ve karışmaya ve akd-ı nikahı ve fesh-i nikahı ve müza fih olan iki zimmî mabeynlerin rızaları ile islah eyledikte ve iktiza eden ayinler üzerine kiliselerinde yemin verdikte hilâf-ı mu’tad-ı kadîm kuzât ve nüvvabı tercim ve tağrim eylemeyip ve metropolitliğine tâbi’ olan papazlar ve keşişler ve rahibeler ve sair zimmî tâifesi kendi ayinleri üzere kiliseleri fukarasına ve patriğine ve metropolit her ne vechle ederler ise makbul olsun. Rum şahitleri ile şer’ ile istima oluna ve mürd olan papazların ve keşişlerin ve rahibelerin mu’tad-ı kadîm üzere patriğe ait metrukatların rahib-i merkûm patrik için ahz ve kabz eyledikte hilâf-ı mu’tad-ı kadîm beytu’l-mal ve kısam adamları müdahale eylemeyip ve kadîmden kendi ayinleri üzere kiliselerine müteallik bağ ve bahçe ve çiftlik ve değirmen ve çayır ve tarlalarına ve ayazimelerine ve manastırlarına ve sair kiliseye vakf olan eşya ve davarlarına ve zabt ve tasarruflarına taraf-ı âhardan ferd mani ve muzahim olmayıp dahl ve taarruz eylemeyeler şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren fî evahir-i şehri Zilhicce el-şerîfe sene isneyn ve sittîn ve mi’et ve elf.
Konstantiniye el-mahrûse. [evahir-i Zilhicce 1262/Aralık 1846]

Hüküm Özeti 98: *Rum metropolit ve papazlarının ayinlerine müdahale eden kimseler hakkında gelen şikayetler üzerine Âmid naibine yazılan ferman.*

Hüküm 98:

Kudvetü'n-nüvabi'l-müteşerri'in, Âmid naibi mevlânâ zîde 'ilmuhu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; metropolit ve papaz tâifelerinin hanelerinde izhar suret etmeksizin İncil'i kıraat eylemelerine ve mücerred taciz için "siz mülk menzilinizde ber vech-i Tevrat ve İncil okuyup kandil asmışsınız ve mum yakmışsınız ve iskemle ve tasvir koyup asmışsınız ve buhur yakıp sallarsınız ve elinizde değnek tutarsınız" deyu bahane ile ref'i savt ve ziyâde şamatet eylememek şartı ile icra-yi ayinlerine valiler ve müşîrlere ve sair me'murin-i devlet-i aliyyem taraflarından hilâf-ı şer'-i şerîf ve bigayri hak akçe mutalebesi ile teaddi ettirilmemesi husûsu İstanbul ve tevabii Rum patriği yedine ita olunan berât-ı 'alişânım musarrah iken patrikliğine tâbi' nefsi-i Diyarbekir'de vâki' Rum mahallesinde mütemekkin bir nefer papaz muğayiri şurût ta'addi olunmakta olduğundan bahisle men'i bâbında emr-i şerîfim sūduru patrik-i muma ileyh ile der sa'âdetimde mukim cemaat-ı metropolitun taraflarından sūdde-i sa'âdetime memhûr arz-ı hal takdimi ile istid'a olunmuş ve kuyûda lede'l-müraca'a şurût-ı muharrere patrik-i muma ileyhin yedine verilen salifü'z-zikr berât-ı 'alişânımda münderic ve mezkûr esmalına emr-i şerîfim verildiği mukayyed ve mastûr bulunmuş olmağla sen ki naib-i muma ileyhsin ber minval-ı muharrer amel ve harekete dikkat ve muğayir-i şurût-ı vaz' tecvizden müba'adet ve müdahale vâki' keyfiyetin dersa'âdetime i'lam ve işarına mübâderet eylemek bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmağla mazmûn-ı münîfi üzere amel ve hareket eyleyesiz, şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi evâil-i şehri-i Zilhicce el-şerîfe sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [evâil-i Zilhicce 1262/Kasım 1846]

[37^a]

Hüküm Özeti 99: *Çeşitli şahıslara verilecek olan aylık maaş miktarını gösteren defterdir.*

Hüküm 99:

Varid olan defterde Emine Hâtûn'dan hiç bahis olunmamış ise de mersul buyrultuda muma ileyhada musarrah idüğünden üçüne tahsis olunmakla şerh verildi.

Ulemadan Mustafa Bey'in zevcesi ve kerimeleri ma'aşları Cobiyan mescidi dersi hocası ve müezzinin ma'aşları.

Her kim ders-i âm ve müezzin bulunur ise ona verilmek icâb etmekle şerh verildi.

Mâh: 1 Mâh: 1

Emine zevce 3 40 Dersi hocası 20

Rukiyye kerime 3 40 Müezzinin 10

Emetullah kerime 3 40 31

10

Tarikat-i aliyye-i Halvetiye'den Şeyh Hacı Ahmed Efendi'nin bir kıt'a buyrultu ve bir kıt'a senetle ma'aşı.

Varid olan defterde yüz on beş kuruş yazılmış ise de senedatta yüz yedi buçuk kuruş olduğundan ziyâdesi tenzil kılınmış olmağla şerh verildi.

Mâh: 1

115

7.5 tenzil ber mucîb-i şerh

107.5

Mardin şeyhlerinden Nesib Ahmed Efendinin bir kıt'a buyrultu ve üç kıt'a senet ile ma'aşı.

Mâh: 1

100

2.5

97.5 tenzil ber muc'ib-i Şerh

Defter-i mezk'urde y'uz kuruş yazılmış ise de varid olan senedata nazaran doksan yedi bu'uk kuruş olduğundan ziy'adesi tenzil olunmuş olmağla Şerh verildi.

Fenariz'ade kerimesi m'uteveffa 'AiŐe H'at'unun kızı Rahile H'at'unun iki kıt'a senetle ma'aşı

M'ah: 1

12

1

11

Mevrud defterde on iki kuruş yazılmış ise de mezk'ur senedatta on bir kuruşu havi olduğundan ziy'adesi tenzil olunmuş olmağla Şerh verildi.

'ImiŐ H'at'unun ma'aşı

M'ah: 1

10

5

5 tenzil ber muc'ib-i Şerh

Mersul senedinde beş kuruş muharrer iken sonradan bozulup on kuruş yazılmış ve sahihi beş kuruş olduğu tebeyy'un etmiş ve bina ber in ziy'adesi tenzil olmuş olmağla Şerh verildi.

Őakaklız'ade Hafız Hamid'in mahdumları ma'aşları

M'ah: 1

10.5

10.5

00 tenzil ber muc'ib-i Şerh

Senedinde isimleri muharrer olup varid olan defterdemurakkam ise de okunamamıŐ olduğundan ba'dema isimleri iŐarında ber'atı verilmek 'uzere tenzil olmağla Şerh verildi.

Zuşeyha kerimesi Fakire'nin maaşı bu dahi

M'ah: 1

20

20

00 tenzil ber muc'ib-i Şerh

Başka halas ile tesviyesi lazım gelmekle Şerh verildi.

Gümrük katibi Hıfzi Necib Efendinin maaşı.

Mâh: 1

100

10 tenzil ber muc'ib-i Şerh

Gözleri alil Vesile Hâtûnun iki kıt'a senetleri maaşı.

Mâh: 1

15

5

10 tenzil ber muc'ib-i Şerh

Vesile Hâtûnun bir kıt'a senetle on beş kuruş maaşı olduğu varid olan defterde murakkam ise de merkûmenin iki kıt'a mevрут senetleri muc'ibince on kuruş maaşı olduğu tebeyyün etmiş ve bina ber in ziyâdesi tenzil olunmuş olmağla Şerh verildi.

Fakir kölo Hüseyin'in maaşı.

Mâh: 1

15

15

00 tenzil ber muc'ib-i Şerh

İsmi muharrer olmak mulabesesi ile ismi iŐarında berâtı tanzim olunmak üzere tenzil olunmakla Şerh verildi.

Topçu tekaüdlerinden Reşit v. Salih maaşı.

Mâh: 1

20

02 tenzil ber muc'ib-i Şerh

Rahile Hâtûnun mahdumu ve kerimesinin maaşı.

Mâh: 1

3 Saliha

3 Hadice

6

6 tenzil ber mucîb-i şerh

[37^b]

2364

20 yedinde berâtı olmamak mulabesesiyle bir daha berât itası mükerrer olduğundan tenzil olunan

2344

70.5 isimleri murakkam olmayıp ba'dema isimleri işar... ve berâtları verilmek üzere tenzil olunan

2273.5

100 Başka menas ile tesviyesi der dest bulunan

2173.5

21 maddeleri balalarına şerhi verildiği üzere takdim olunan defterin ziyâdesi olarak tenzil olunan

2152.5

6

2143.5 Senesinde mührü olmamak mülabesesi ile itibara gayr-i şayan olduğundan tenzil olunan

es-Seyyid Mehmed[24 Safer 1264/31 Ocak 1848]

Hüküm Özeti 100: *Dersa'âdetten Bağdad'a nakl olunan askerî elbise ve eşyaların Samsun'a ve Mardin'e nakli esnasında araba ve hayvan nakli sonucu oluşan ödemeler husûsunda ferman.*

Hüküm 100:

Mefâhiru'l-ulemai'l-muhakkikîn, Samsun iskelesinden Bağdad'a varınca esna-yi rahda kain kazâlar naibi ve müftüleri zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-akrân kazâ müdürleri ve sair asayiş erleri zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm

ola ki; me'muren Bağdat cânibinde bulunan asker-i nizâmiye-i şahanem için tanzim tehyie ettirilmiş olan elbise ve eşya-yi sade-i askeri merkûme kâimmakâmlarından iftihâru'l-emacid ve'l-ekarim Mustafa Bey dâme mecduhuya teslimen bu taraftan bahren Samsun iskelesine gönderilmiş olduğundan bahisle ol bâbda usûl ve nizâmı vechi ile emr-i şerîfim itası husûsu azam-ı ricâl-ı devlet-i aliyyeden ve hâlâ asakir-i nizâmiye-i şahanem müsteşarı iftihâru'l-eali ve'l-eazim müstemiu cemi'l-meali ve'l-mefâhir İbrahim Edhem Bey dâme uluvvuhu tarafından ba takrîr-i ifade ve ibna olunmaktan naşı siz ki muma ileyhimsiz zikr olunan elbise ve eşya-yi saire Samsun iskelesinden Bağdad'a varınca taht-i hükümet ve idarenizde kain mahallerde hin-i vusulunda nakle muktazi araba ve hayvanatın icâb eden ücretleri kâimmakâm-ı muma ileyh yedinden senet ahzı ile emsal ve nizâmi vechi ile emval-ı mirîyyeden tesviye ve ifâ ve ba'dehu hazinece hesabının icrası için senedat-ı merkûme dersa'âdetime irsâl ve isra olunmak üzere araba ve hayvanatın merkûmenin serian tedarik ve itası ile bir an evvel mahalline sevk ve irsâl kılınması husûsuna bi'l-ittifak mezid-i ihtimam ve mübâderet ve ol bâbda iğmad ve rehâvetle elbise ve eşya-yi mezkûrenin hilal-ı tarikde bi'l-mucîb meks ve tekifi veyahut telef ve ida'ası misillü vaz' ve halet vuku'a getirilmemesi fevka'l-gaye ikdam ve dikkat eyleyesen şöyle bileşen alamet-i şerîfe itimâd kılisan .

Tahrîren fi evahir-i şehri Şaban el-muazzam sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [Şaban Sonları 1264/Temmuz Sonları 1848]

Ber mucîb-i emr-i ali Dersa'âdetten Bağdad'a nakl olunan asker-i nizâmiye hazreti şahanenin elbise-i şitaiyelerinin Diyarbekir'den Mardin'e nakl olunmak beheri sa'atı altmış para hesabı ile iki yüz doksan sekiz ücretleri olup sekiz bin kırk altı kuruş mal-ıdiğından ita olunarak me'muru yedine bir kıt'a senet ahz olunduğu kayıt şü'd.

[38^a]

Hüküm Özeti 101: *Diyarbakır ve tevabii kazâlarda kain evkâf-ı şerîfenin müdürlüğünün Türkmenzâde İsmail Bey'in istifasıyla Ahmed Nazif Bey'e verilmesi ve vakıflar husûsunda yapılması gerekenlerle ilgili ferman.*

Hüküm 101:

Düstûr-u mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem müdür-i umuri'l-cumhur el-fikri's-sâkıb mütemmimi mahammi'l-enâmi bi'r-re'yi mümehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfı'l-meliki'l-a'lâ Diyarbakır valisi vezîrim İzzet Paşa edâmellahu Teala iclâlehu ve iftihâri'l-ekâbiri ve'l-ekarim, camiî' mefâhiri ve'l-ekarim, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-daim ricâl-i devlet-i aliyyeden Diyarbakır defterdârı Süleyman zîde uluvvuhu ve mefâhiri'l-kuzâtı ve'l-ahkâm, ma'adini'l-fezâili ve'l-ikelâm Diyarbakır ve tevabii kazâlarının kuzât ve nüvvabı zîde fadlum ve kudvetü'l-ulemai'l-muhakkikîn Diyarbakır ve tevabii kazâlarda kain bi'l-cümle evkâf-ı şerîfeye müdür nasb ve ta'yîn olunan Ahmed Nazif zîde 'ilmuhu ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-âkran sair aza-yi meclis-i memleket zîde kadrum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; Diyarbakır ve tevabii kazâlarda kain evkâf-ı şerîfenin müdürlüğü akdemce Türkmenzâde İsmail Bey zîde mecduhuya ihale olunmuş ise de kendisi bu kere istifâ ederek müdürlüğü mezkûrun âharına ihalesi lazım gelmiş ve muma ileyh Ahmed Nazif zîde 'ilmuhu mücerreb ve mustekimu'l-etvar olarak bu husûsa tamâm ehil ve rebab bulunmuş olduğundan ol havâlîde kain evkâf-ı şerîfenin husûsatını nizâmın tevfikân hüsn-i idare ve beher sene muhasebelerini görüp ma'a mürettebat-ı memhûr ve mumda defterlerin vakit ve zamanı ile bu tarafa irsâl ve itale etmek ve selefinin yedinde bulunan layihali olup muhasebesini bi'r-ru'ye zimmeti zuhûr eder ise ma'rifeti şer' ve meclis ma'rifeti ile bi't-tahsîl cânib-i hazine-i evkâf-ı hümâyûnuma göndermek üzere muma ileyh Ahmed Nazif zîde 'ilmuhunun Diyarbakır evkâf müdürü nasb ve ta'yîni muvafık-ı irade-i seniyyem olduğu halde evkâf muhasebesine bi'l-kayd me'muriyetini havi bir kıt'a emr-i 'alişânım isdârı ve keyfiyet ma'lûm olmak üzere mülhakat zimmeti defterlerine 'ilmi ve haberi itası husûsu hal-ı evkâf-ı hümâyûnum nazırı düstûr-u mükerrerem

müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem müşîr-i ...semirim es-Seyyid Mehmed Hasib Paşa edâmelahu Teala iclâlehu tarafından ba takrîr inhâ olunmuş ve keyfiyet hakipa-yi hümâyûn-ı malikânededen bi'l-istibra ol vechle icra-yi iktizasına irade-i seniyye-i şahaneme taalluk eylemiş idüğünden mucîbince muhasebe-i merkûma kayıt ve imla ve mahall-ı mezkûre 'ilmi ve haberi tahrîr ve ita ettirilmiş olmağla ber vech-i muharrer amel ve harekete mübâderet olunmak fermanı olmağın muma ileyhın me'muriyetini havi iş bu emr-i 'alişânım isdâr ve irsâl olunmuştur. İmdi siz ki vali-yi müşar ve defterdâr ve kuzât ve nüvvab ve sair muma ileyhimsiz keyfiyet mantık emr-i şerîfımden malumunuz oldukta bir ve ibtida olduğuna göre evkâf-ı mezkûreden ekserisinin fazla hasılatını ekl ederek hayratlarına bakılmadığından harab ve muattal olmakta ve hademesi dahi hizmetlerini eda etmeyerek terk eylemekte bulunmuş ve bu keyfiyet şerait-i evkâfın hilâfı ve rızayı 'alişânımın muğayiri görünmüş olduğundan ve her bir tarafta evkâf müdürü nâmı ile me'mur ta'yîni ve irsâlından murad asıl saye-i hayır...vaye-i şahanem her bir husûs taht-ı rabıtaya idhalı misillü vakti ile bunca himmetle husûla gelmiş olan evkâf-ı şerîfenin nizâmına ve şerait-ı vakfiyelerine tatbikan hüsn-i idareleri ile hasılatlarının me'keliyetten kurtarılması ve hayratlarının imar ve ihyası kazıye-i hayriyesinden ibâret idüğüne Diyarbekir ve tevabii kazâlarda kain bi'l-cümle evkâf-ı şerîfenin husûsatı dahi şurût-ı vakfiyelerine ve müdür-i sâbık-ı muma ileyhın yedinden ahz ile müdür-i lahık-ı muma ileyhe devr ve teslim olunacak layiha-yi seniyyemde muharrer nizâmata tevfikân hüsn-i idare ettirilmesi ve beher muhasebeleri görölüp memhûr ve mumda defterleri ile mürettebat-ı hazine ve harc-ı ferâğ ve intikalata ve rüsûmata sair vakit ve zamanı ile hazine-i evkâf-ı hümâyûnuma irsâl ve itare kılınması ve evkâf-ı şerîfe-i mezkûre muhasebelerinin hin-i ru'yetinde namakdan hayratları olduğu keyfiyetleri bi't-tahkik içlerinden hayratları harap olduğu tebeyyün eden evkâfın fazla hasılatı gerek evlada ve mütevelliyeye meşrut olsun ve gerek olmasın evvel emirde fazlalarından hayratlarına sarfla imar ve ihyalarına bakılmak üzere keyfiyet layiha-i mezkûrede beyân olunduğu vechle inhâ ve istizan olunması ve saltanatın müddet-i idaresinde bi'l-cümle makbuz ve medfu'nun muhasebesi ba ma'rifet-i şer' meclisce bi'r-ru'ye zimmetinde akçe zuhûr eder ise bi't-tahsîl lazım gelen muhasebe defteri ile ma'an tesyir kılınması ve mütevelliyeyi muma ileyh mevcûd berâtlarında mastûr olduğu üzere bila kusur eda-yi hizmet ettirilmesi hayratlarının nezafetle tutulması ve

hizmet-i mezkûrenin içlerinden şayet terk ve tekasül edenleri olur ve na ehil bulunur ise ref'lerinden ehil ve erbâbiyet tevcih olunmak üzere müdür-i muma ileyh tarafından arz ve meclis cânibinden mazbata ve i'lam-ı şer'isinin ba's ve isrası ile ve'l-hasıl husûsat-ı evkâfın ber vufk-ı matlûb-ı 'alişânım ru'yet ve tesviyesi emrinde müdür-i muma ileyhe lazım gelen muavenatın ifası ile nizâmat-ı evkâf-ı şerîfenin tatarruk-ı halelden vikayesi husûslarına sarf-ı küll-i mekennet ve mezid-i sa'y [38^b] ve gayret eylesiz ve sen ki müdür-i muma ileyhsin senin dirayet ve istikâmetin ciheti ile bu husûsa bi'l-intihab me'mur ve ta'yîn kılındığının elçinden sen dahi mutaza-yi ... ve me'muriyetin üzere ber mantık-ı 'alişânım layiha-yi mezkûrede münderic şerait ve nizâmatın harf be harf icrası ile ifa-i emri me'muriyete dermiyan-i sa'y de gayret ve hilâf-ı emr ve rıza ve muğayir-i layiha vaz' ve halet vuku'unu tecvizden ittika ve müba'adet eylemek bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerîfimle vusul buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr eden iş bu emri celi'l-kadr ve vacibu'l-ittiba' ve lâzımü'l-ımtisâlımın mazmûn-ı itaat makrûnu ile 'âmil olasız şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılarsız.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-'aşar der şehri Recep el-ferd lisene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Konstantaniye el-mahrûse.

[10 Recep 1262/4 Temmuz 1846]

Hüküm Özeti 102: *Diyarbakır eyaleti dâhilinde kain kazâlarda mütemekkin re'ayanın icâb eden cizye-i şer'iyyelerinin usûl-ı meşrûh üzere cebayet ve tahsîli zımında fermandır.*

Hüküm 102:

Düstûr-u mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem müdür-i umuri'l-cumhur el-fikri's-sâkıb mütemmimi mahammi'l-enâmı bi'r-re'yi'l-isabe, mümehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl müşeyyid-i erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfı'l-

meliki'l-a'lâ hâlâ Diyarbekir valisi vezîrim İzzet Paşa edâmellahu Teala iclâlehu ve iftîhârî'l-ekâbiri ve'l-ekarim, camiî' mehâmidi ve'l-ekarim, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-a'lâ eyalet istabl-i amirem müdürlüğünü haiz eyalet-i mezkûre defterdârı Süleyman zîde uluvvuhu ve mefâhiri'l-ulemai'l-muhakkikîn, ma'adini'l- fezâili ve'l-yakîn naib ve müftüler zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-akrân, aza-yi meclis-i memleket zîde kadrum tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; bi'l-cümle re'aya-yi devlet-i aliyyenin müteretteb zimmetleri olan cizye-i şer'iyelerinin cebayet ve tahsîlinde usûl-ı himâyetkarı ve ra'iyetperverinin kemâ yenbağî icrası zımnında dersa'âdetimde mütevattın sunûf-ı re'aya ihtisabı nazareti tarafından ve memalik-i mahrûse-i şahanemde mütemekkin olanlar mahallerinin müşîr ve vali ve mutasarrıf ve defterdâr ve kâimmakâmları câniblerinden intihab ve ta'yîn olunan me'murlar ma'rifetleri ile takım takım tahsis kılınan mahalle celb ile milletleri tarafından iktiza edenler hâzır oldukları halde cümlesinin icâb eden cizyeleri esnaf-ı selase itibarı ile ale'r-ru'us cebayet birle a'lâ cizyeye müstehak olan re'aya cizyeleri akçesi altmış kuruştan muharrem içinde ve evsat cizye'ye şayan olanların gurre-i muharremden itibaren Safer gayetine kadar otuz kuruştan iki mâh zarfında ve edna cizyeye layık bulunanların dahi semen-i merkûmdan Rebiü'l-evvelin nihayetine değin on beş kuruştan üç mâh müddette tahsîl ve istifası ile peyder pey maliye-i hazine-i celîlesine teslim ve evrak-ı cizyesini te'diye eden efrad-ı re'aya gûzar cizye akçesi verilmesi teklif olunmamak için matbu makbuz senetlerini yedlerine ita ve senedet-ı mezkûreye her birisinin isim ve eşkalı tahrîr ve imla olunması ve sened-i matbu'dan ma'ada tezkire ve saire itası misillü muğayir-i nizâm vaz' ve halet vuku bulmaması ve ticâret veyahut sair cihetle âhar mahallerde bulunan re'ayanın cizyeleri mevsim-i cebayette bulunduğu mahalde tahsîl olunarak yedlerine matbu makbuz kağıtları itası ile o makuleler ba'dehu kendi memleketlerinde ve gerek sair yerlerde zikr olunan makbuz kağıtları ibraz eyledikleri halde kendilerinden gûzar cizye mutalebe olunmaması; fakat o mislilerin yedlerine verilecek evrak-ı matbu zahrına hangi kazâ ahalisinden olduğu işaret ve tahrîr ve her bir mahalde takdim olunacak cebayet defterlerinin dahi yerli ve yabancı başka başka terkim ve tezkir olunması ve hilâf-ı şer'-i şerîfe sabiyy ve murahık hükmünde bulunanlardan cizye talep kılınmaması ve bazı mahaller me'murları bu tarafa gönderilen matbu kağıtlara re'ayanın isim ve eşkalini doldurmaksızın ita etmekte ve liecli't-ticâre

dersa'âdetimde bulunanların dahi kendisi için hanelerine evrak verip akçesini almakta oldukları ve bazı mahallerde asla evrak tevzi olunmayıp icâbında mahal-ı âhara gidenler verilmek üzere mikdarı evrak tevkif olunup ve mal-ı hazine re'ayadan tamamen tahsîl kılınıp kusur-ı evrakiyye-i külliye bi't-tevzi' nâmı ile dersa'âdetime iade olunmağın ve biraz yerlerde dahi cizye evrakı bohçası takımı ile kocabaşlarına ita ve icâb eden emsal-ı bedel-i sâbık yollu ahz ve istifâ kılınmakta ve mukayese sureti ile cizye-i emvalı istihsal olunarak cizye-i defter-i cid-i koçanına nizâmi vechle re'ayanın isim ve sairesi yazılmamakta ve fiyat-ı muharrereden ziyâde akçe alınmakta idüğü tahkik olunmuş olduğundan fima ba'd her bir şahsa ismi açık kağıt verilmeyip isim ve eşkali her ne ise usûlü üzere derc ve tahrîr ve re'ayaya bi't-te'yid evrak tevzii ve maliyetin fiyat-ı mezkûre üzere tahsîli ile cizye defteri cildi koçanına isim ve sairesinin işaret ve tezyin kılınması ve diyar-ı ecnebiyede bulunan re'ayadan ma'ada dersa'âdetimde ve sair mahallarda bulunanlar için dahi hanelerine kağıt verilmeyip o makulelerde [39^a] cizyesi resm-i cebayin bulunduğu mahalde olunması ve cizye-i mezkûrenin hin-i cebayet ve tahsîlinde ikrâr-ı re'aya bir güne zulm ve ta'addi ve tekdir misillü halet vuku'a getilmemesi ve ednaya müstehak olanlara evsat ve evsata numayan bulunanlara a'lâ teklifi misli muamelat ve bi'l-aks re'aya tarafından dahi resm-i ahval ve kudret ile tenakus-ı emvalı mucîb halat-ı na merziyye vuku'a gelmemesi ve bi'l-cümle re'ayaya devlet-i aliyyem dahi haklarında icra kılınan usûl-i himâyetkarı ve ra'iyetperverinin her halde kadr ve şükrünü bilip müteretteb zimmetleri olan cizye-i şer'iyelerinin nizâmı vechi ile vakit ve zamanı ile tamâmen ve kâmilen te'diyesine dikkat ve hilâf-ı rıza-yi şahanem vaz' ve hareketten mücânebet ederek emval-i mezkûre vaktiyle ve layıkı ile cebayet ve istihsal peyderpey hazine-i mezkûreye irsâl olunup zinhâr bakaya bırakılmaması ve bir de Gümüşhane maden-i hümâyûnumun madenci re'ayasından kağrı(hangi) memleket ise onlara evsat ve edna itibarı ile mevsim-i cebayetin buldukları mahallerde cizye kağıtları verilerek emval-ı cizyelerinin ol vechle istihsal kılınması ve Kıbtî tâifesi bulunan mahallerde re'ayasının icâb eden cizyelerinin dahi usûl-i meşrûh üzere tahsîl ve istifâ olunması ve kağıdını zâyî' edenler numarası kaydında tebeyyün eylediği ve hüsn-i rızası ile tekrar kağıdı almağa talib olduğu halde o makulelere akçesi ile kağıd verilmesi ve Tanzimat-ı cizye icrasından müsteban bulunan mahaller cizyesi müşîr ve mutasarrıfları 'uhdelerine ba ta'ahhud-i sarrâf maktuan muhavvel

bulunmuş olduğundan fakat dâhil-i Tanzimat olan mahaller cizye emvalı vakt-ı taksitleri duhulunda bi't-tahsîl maliye hazine-i celîlesine teslim ve tevsil üzere eyalet müşîr ve mutasarrıfları ve cezireler kâimmakâmları tarafından senedat-ı lazime celb ile hazine-i celîle-i mezkûreye takdim kılınmak üzere kapı kethüdâları ve müdür-i umurlarından memhûr senet alınması ba irade-i seniyyem müesses olan şurût ve nizâmı iktizasından idüğüne ve iki yüz altmış üç senesi Muharremi dahi takarrub etmekte olduğuna binaen iş bu sene-i ceddede dahi dersa'âdetimde ve gerek memalik-i mahrûse-i şahanemde mütevattın ve mütemekkin olup mezkûr Gümüşhane madenci re'ayasından ma'ada kaffe-i sunûf-ı re'âya-yı saltanat-ı seniyyemin icâb eden cizye şeriyyelerinin esnaf-ı selase itibarı ile bi't-tevzi bundan dolayı bir güne teaddi ve rencide vuku'a getirilmemek üzere icâb-ı iktizasının icrası husûsu bi'l-fi'l umur-ı maliye nazırı düstûr-u mükerrerem, müşîr-i müfahham, nizmaü'l-alem, müşîr-i sadakat semirem es-Seyyid Abdurrahman Nafiz Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tarafından ba takdir-i ifade ve ita olunmuş keyfiyet-i hak-i payi hümâyûn-i şahanemden lede'l-istizan mucîbince tanzim ve tesviyesi husûsuna irade-i seniyye-i malikânem taallukı ile ol bâbda şerefrizi-i sünûh ve sūdûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket makrûn-ı şahanem mantık-ı münîfi vechi ile hazinece icâb-ı bi'l-icra lazım gelen mahallere 'ilm-u haberleri ita ve minval-ı meşrûh üzere her bir mahal cizyesinin cebayet ve tahsîli bâbında iktiza eden evamir-i şerîfem tasdir ve imla ve mukayyed olan nüfuslarına göre sadr-ı defatiri ile lüzum-u miktarı matbu mukayyed dahi evrakı tertib ve isra kılınmış olduğu misillü Diyarbekir eyaleti dâhilinde kain kazâlarda mütemekkin re'ayanın icâb eden cizye-i şeriyyelerinin usûl-i meşrûh üzere cebayet ve tahsîli zımında maliye hazine-i celîlesi tarafından terkim olunan memhûr ve mumda bir kıt'a suret-i defteri ile re'aya yedlerine verilmek üzere iktizasını miktarı matbu evrakı bi't-tertîb sen ki vali-yi müşârûn ileyhsin tarafına irsâl ve tesrib olunmuş ve ol vechle mezkûre tahsitlerinde tamâmen hazine-i mezkûreye teslim olunmak üzere tarafından iktiza eden taâhhüt senedinin celbi zımında kayd-ı kethüdânın tarafından senet ahzı ile hazine-i mezkûrede hıfz ettirilmiş olmağla vech-i meşrûh üzere icâb ve iktizasının hüsn-ü icra ve tesviyesine bezl-i cüllî mekennet eylemek fermanım olmağın i'lâmen ve tenbîhen iş bu emr-i celilu'l-kadrim isdâr ve tisyar olunmuştur. İmdi vusûl-ü fermanı celilu'l-ünvanımda keyfiyeti lazım gelenlere beyân ve tefhim birle ber mucîb-i sadaret-i defter-i kazâha-i merkûme de mutevattın ve

mütemekkin sunûf-ı re'ayanın sene-i merkûma mahsûben dahi muretteb zimmetleri olan cizye-i şeriyelerinin balada muharrer olan şurût ve nizâm ve usûl-i mukadderesi vechi ile güzelce cebayete ve tahsîli ile vakt-ı taksitlerinde tamâmen ve kâmilten hazine-i celîlesine tesbil ve teslimi ve zinhâr bakaya bırakılmaması esbâbının istihsalına bi'l-ittifak kemâlî ile ikdam ve gayret ve ber vech-i muharrer emval-ı mezkûre vakt-i taksitlerinde eda olunmak üzere tarafından icâb eden ta'ahhüt senedinin evvel be evvel maliye-i hazine-i celîlesi tarafına ba's ve israsına mübâderet ve tahsîl olunacak mal-ı cizye ve emval-i saireye karıştırılmaksızın ve vakit ve zamanı geçirilmeksizin tarafından başkaca hazine-i mezkûrece tisyarı ve dâhil-i Tanzimat olan mahallerin ol vechle hesabı ru'yet olunmak üzere evrakı mersuleden sahîhan geriye kalan olur ise senesi tekmîlinde dersa'detime olunmak üzere evvel emirde sarf olunan evrakın meclis-i muhasebesi bi't-tetkik [39^b] ru'yet olunarak top muhasebesini cami' icâb eden icmal-ı müfredat defatirinin bu tarafa irsâlı veyahut kifâyet etmediği halde tekrar namakdar kağıdı gönderilmek lazım gelir ise inhâ ve işar olunması ve cizye-i mezkûrenin hin-i cebayet ve tahsîlinde balada muharrer tenbîhat-ı seniyyeme münafî ve şarait ve nizâmat-ı muharrerinin hilâfî gerek me'murlar tarafından ve gerek re'aya câniblerinden bir güne halat-ı na merziyye vuku'a getirilmemesi ve'l-hasıl tebaa-yi saltanat-ı seniyyemin asar-ı zulm ve ta'ahhüdünden vikayesi ile beraber emval-i cizye-i şer'iyenin ez her cihet telef ve iza'adan muhafazası emr-i ehemine mezid-i itina ve sarf-ı ru'yet eyleyesiz ve siz ki defterdâr ve naib ve müftüler ve sair muma ileyhimsiz mazmûn-ı ferman-ı 'alişânım sizin dahi meczumunuz oldukta mucîb ve muktezasının icra ve tesviyyesine bi'l-irtihal kemâl-ı itina ve sarf-ı makderet ve muğayir-i vaz' ve halet vuku'unu tecvizden tevakkî ve mübaadet eylemeniz bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur. Buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibu'l-ittiba ve lâzımü'l-imtisâlının mazmûn-ı itaat makrûnu ile amel ve hareket eyleyesiz şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılarsınız.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-hadi 'aşar min şehri Zilkade sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [11 Zilkade 1262/31 Ekim 1846]

Hüküm Özeti 103: *Medresede görevlendirilen Yusuf Sıdkı Efendi husûsundadır.*

Hüküm 103:

Medrese-i saniye-i tevfikiye

Münhal olan medrese-i mezbûre kırk medresesinden munfasıl Diyarbekir.....zat-ı kudvetü'l-ulemai'l-muhakkikîn ve Yusuf Sıdkı Efendi zîde 'ilmuhu mahal ve müstehak olmağla faziletli semahatlı şeyhu'l-islam Mevlânâ Mekki zat-ı Mustafa Âsım Efendi hazretlerinin işaretleri mucîbince ba ibtida-i haric tevcih olunmaktır.

Hüküm Özeti 104: *Şeyh Ahmed Efendi'ye bağlanan maaş husûsundadır.*

Hüküm 104:

Meşiyet-i halvetiyye-i meşayihinden eş-Şeyh el-Hâc Ahmed Efendi'ye müceddeden tahsis olunan ma'aş buyrultusudur.

Ba mühr-i eyalet Ahmed izzet Paşa

Darende-i buyrultu:

Diyarbekir ahalisinden ve erbâb-ı aşkdan el-Hâc Şeyh Ahmed Efendinin ma'asir-i mahsûsu yek dîn olduğundan ve bu makulelerinneleri lâzımeden bulunduğundan mâh-ı Teşrin-i sani ibtidasında itibaren efendi-yi muma ileyhe otuz kuruş aylık hazinemizden tahsis kılınmış ve ihlaf ve akabımız hazaratı taraflarından dahi multemis bulunmuş olduğunu mübeyyin yedinde senet olmak üzere divan-ı eyalet-i Diyarbekir'den iş bu buyrultu bi't-tahrîr efendi-yi muma ileyhiye ita kılınmıştır. [25 Zilhicce 1262/14 Aralık 1846]

Hüküm Özeti 105: *Dava konusu olan mülkün satılarak hak sahiplerine haklarının ödenmesi hususunda.*

Hüküm 105:

Medine-i Âmid mahallâtından Hacı Osman mahallesi mütemekkinlerinden Terzi Odyas v. Maksî İkop meclis-i şer' de Fatih Mehmed Paşa mahallesinde mütemekkin Maksî Meryem bt. Makdisi ile değirmenci Aşvan oğlu Maksî Haçor v. Maksî Mardik muvâcehelerine da'va ve takrîr-i kelâm edip mersume Meryem zimmetinde eşya bahasından iki bin iki yüz yirmi kuruş hakkım olup meblâğ-ı mezkûr mukâbelesinde Fatih Mehmed Paşa Camiî mahallesinde vâki' bir taraftan Aşvan oğlu Maksî kurbet menzili ve bir taraftan Çuvaldızcı Ohin'nin menzili ve taraf-ı râbi'i tarik-i amm ile mahdûd dâhilinde bir fevkanî meclis ve derununda bir köşk ve ittisalında çarıklık tahtası ebvab ve mutfak ve iki sofa ve bir tahtı zîr-i zemîn ve iki su kuyusu ve memşa ve kapı arası ve avluyu müştemil ve senevi on kuruş avârızı olan mülk menzil-i mahdûd ve mezkûru ba'de't-tenhiyye rehn vaz' edip meblâğ-ı mezkûrun va'desi hululunda meblâğ-ı mezkûru bana eda etmediğinde menzil-i mahdûd-i mezkûru bey' edip semeni deynim için bana eda ve teslim mersum Makdisi Haçor'u vekîl nasb eyledikten sonra menzil-i mezkûru mersum Maksî Haçor bey' edip iki bin iki yüz yirmi kuruş hakkımı vermeğe tenbîh olunmak matlûbumdur dedikde gibbe's-suâl mezbûre Meryem vech-i meşrûh üzere menzil-i mahdûd-i mezkûru ba'de't-tahliye rehn ve mersum Haçor'u bey' ve semenini mersumenin deynine eda, bakiyesi kendine teslim olunmasına vekîl ettiğini ba'de'l-ikrâr ve't-ta'yîn mersum Haçor meclis-i şer' de Çulcu oğlu İstepan ve karındâşı Abramuş muvâcehelerinde ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip menzil-i madud-ı mezkûru bi'l-vekâle münaviye verip suk-ı sultanide ve nice mecmâi'n-nas olan mahallerde kırk günden ziyâde nida ve bey'e arz olundukda inkita ve gıyabında dört bin kuruşta mersuman İstepan ile Abramuş üzerlerinde karar edip ziyâde ile talib-i uhra dahi zuhûr etmeyip ve mebalîğ-ı mezkûr dahi el-yevm menzil-i mahdûd-i mezkûrun semen misli olarak ehl-i vukûftan işbu hazır-ı meclisTaşçı Keşiş-oglu Maksî Budros ve Taşçı Ohanno ve Melkon ve İkop ve Emsih ve sair ehl-i vukûf ihbarları ile tahakkukundan sonra tarafından icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı matlûb ve mufsideden ari bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer' ile menzil-i mahdûd-i mezkûru bi cemi't-tevabii

ve'l-levahıkı ve kaffeti'l-hukuki ve'l-merafiki dört bin kuruşa mersum İstapan ile Abramuş'a bi'l-vekâle bey' ve temlik ve teslim eyledikte mersuman dahi vech-i meşrûh üzere işтира ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl eyledikten sonra semeni olan dört bin kuruşu mersuman yedlerinden bi't-tamam ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledim, menzil-i mahdûd-i mezkûru mersuman İstapan ile Abramuş'un mülk-i müşterâları olup keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr ber vech-i mülkiyet iştiraken tasarruf olsunlar dedikde gibbe't-tasdîki'sher'î mâ vaka'a ketb olundu.

Fî evâil-i şehir-i Safer el-hayr sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.

[evâil-i Safer 1263/Ocak 1847]

Şuhûdü'l-hâl: Düldül Ahmed -Abdulgani - Kâtib Asrefi - Sürmeli Hacı Mehmed - Halfezâde Mustafa - Cüce Budros - Yekin Karabit - Mahzarbaşı Mehmed - Mahzar Mollâ Hüseyin - Bakkal Biro - Mehmed Nuri ve gayrihim.

[40^a]

Hüküm Özeti 106: *Bin ikiyüz altmış iki senesinde Diyarbakır eyaletine tâbi' kazâ ve kurahalara taksim edilmiş olan vergi miktarlarını gösterir defterdir.*

Hüküm 106:

Bâ'is-i tahkik-i defter oldur ki:

Bin iki yüz altmış iki senesine ba irade-i seniyye Diyarbekir eyaletine tahsis kılınmış olan vergiden kazâ ve kuraların hissesine isabet eden mebalığ-ı kuraha-yi mezbûrenin havi olduğu kura ahalisinin hal ve hamillerine göre lede't-tevzi ve't-taksim beher kazâ ve karyenin hisse-i musibesini mübeyyin terkim olunan defter-i mumdadır ki ber vech-i ati beyân ve zikr olunur.

Hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-'işrîn min şehri Şevvali'l-mükerrerem lisene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [25 Şevval 1262/16 Ekim 1846]

Garb kuraları	Hisse-i vergi-yi senevi	İki defada alınan	kalan
Hüseynik	1697	707	990
Gavur iğik	2852	920	1932
Aynşa	1377	504	823
Fare	1033	534	299
Derimti	280.5	221	49.5
Harbecin	1108	453	655
Başil	934.5	461	
Kamışlı	934	564	370
Gürzo	1377	555	822
Karınca	836	141	695
Tillik	686	302	382
Gavur Veli	344	151	193
Kuzıcak	447	172	275
Habeşi	811.5	312	499
Mezre	2129.5	525	614.5
Kırğalı	639.5	350	289.5
Cebar-ı Sağır	196.5	61	135.5
Sirimi	598	430	168
Kode	787	455	332
Alimi	556.5	332	224.5
Serap Gözeli	442.5	212	230.5
Çöl Gözeli	540	302	238
Gözeran	664	242	432
Peyas	1459	555	896
Zevra	639.5	221	418.5
Karakuzu	442.5	202	242.5
Dahle Havar	762	414	348
Has Havar	221.5	131	90.5
Kırta	467.5	383	84.5
Zoğa	1303.5	455	848.5
Çölli	737.5	298	429.5
Derbeşur	540	171	396
Kürt Yenice	1771	645	1126
Develi	344	151	193
Kabahızır	697	312	385
Kankirt	885.5	323	62.5
Hacıtak	443	161	282
Tirbespi	959	123	836
Alçak	639	82	557

Danekıran	443	262	181
Mukus	467	221	246
Geli-yi Saffan	221.5	131	9.5
Girik	492	232	260
Anculin	688.5	284	404.5
Alaçimen	242	000	242
Hıcitan	1057.5	333	724.5
Kilvan	959	353	606
İlhiyan	344	210	143
Balluca	566	282	284
Herbelu	368.5	151	217.5
Dumat	713	252	461
Karakoç	301	212	89
İmam Ukayl	1377.5	624	753.5
Sünneti	319.5	144	178.5
Şeyhkendi	390	000	390
Arap Beyân-ı Ulya	418	282	136
Kebşi	836	323	513
Mezrik	212.5	180	40.5
Mübareki	516.5	342	274.5
Mollâ Fayat-ı Ulya	639.5	182	458.5
Meşit	438.5	243	195.5
Melkiş	465	345	120
Silik	392.5	162	231.5
Kisani	1131.5	364	767.5
Tillur	787	364	1680
Birik	787	364	423
Birhabik	344	201	143
Ortavıran	1397	425	1272
Lügus	2459	779	1680
Gühan	469	271	198
Celikan	1647	636	1012
Geli-yi Mir Hızır	467	221	246
Sıpyag	362	362	0
Harzemi	688	328	360
Yakartepe	762.5	252	510.5
Geli-yi Şeyh Çoban	637.5	278	369.5
Mezra Kanispi	393.5	151	242.5
Hâtûni	338	284	54
Saydik	1475	646	829
Davudi	2484	1384	1100
Derijik	286.5	120	156.5
Gülberan	1402	718	684

Selman	368.5	151	213
Iraki	368.5	330	38.5
Kayacık	639.5	312	327.5
Saçlı	246	121	125
Karkad	200	124	76
Elvendi	469	212	257
Şeytanoğlu	664	373	291
Kazıktepe	295	96	199
Higecik	1082	393	689
Arap Yenice	1657.5	860	787.5
Çaruği	1175	768	407
Şükürlü	1898.5	771	1127.5
Alıpınarı	2412	1152	1260
Karakilise	418	222	186
Mollâ Ali Sufla	638	93	545
Mezra Kilise	392	392	0
192 ale'l-hesab sani mahve-i münir tenzili olunmakla 653 bu defa tenzili ile pusulası tebdil olunduğu işar şüd. 22 safer 64			
Kökveran	492	200	292
Veynebir	507	0	507
Yalankoz	197	0	197
Eruni	250	0	250
80090 34531 ale'l-hesab evvel ve sani 46376.5 Yalnız kırk altı bin üç yüz yetmiş altı buçuk kuruş yekün-i sahîh 80897.5 2270 Karınca ve Balluca aşîreti mirîleri 83167 34521 ale'l-hesab evvel ve sani kuraha-yi garb 48746 02270 Karınca ve Balluca aşîreti ale'l-hesab evvel ve sani 46376.5 tevzi maliyet Yalnız kırk altı bin üç yüz yetmiş altı buçuk kuruş			
Şark Kuraları	Hisse-i vergi-yi senevi	İki defada alınan	kalan
Ka'bi	5263	2480	2783
Hacı İs	503	409	94
Müderriş	372	241	133
Kozan	785	550	235
Satı	4792.5	2275	2522.5
Hızır İlyas	762.5	325	437.5
Hacı Osman	494	280	214
Bahçecik	813.5	486	326

Abbas Harabesi	590.5	325	265
Şemami	492	364	128
Şükürlü	885.5	459.5	426.5
Koçlu	369	283	86
Baharlu	1080	571	509
Çakallu	641	353	288
Karagöz	642	444	198
Demirhan	98	0	98
Sittioğlu	492.5	257	235.5
Çavuşı	576.5	475	101.5
Zeko	1967.5	788	1179.5
İshakan	1303.5	1060	233.5
Belli	2046	1122	924
Aslanoğlu	593.5	890	180.5
Kefnecar	1893	890	103.5
Maksudlu	688.5	364	324.5
Hüseyinik	1129	810	369
İshaklı	1528.5	810	718.5
Kağıdı	639.5	438	201.5
Hanbazar	515	458	57
Hayderli	616.5	365	251.5
Arap Darılı	300	243	57
Tillik	1254.5	673	581.5
Kızıl Mehmed	664.5	553	111.5
Kürdüklü	965	673	292
Çayan	624.5	420	204.5
Zoğzınc-ı Kebîr	2951	1875	1076.5
Karakoç	247	125	122
Tavil	837.5	540	293.5
Metrani	1055	770	285
Peçar-ı Ömer	787	336	451
Çanakçı	885	568	317
Zeynikan-ı Kebîr	1033	516	517
Zeynikan-ı Sağîr	418	201	217
Kendeş	1500	575	925
Ardalı	1303	755	54
Kengerli-yi Sağîr	520	343	177
Kürt Aslan	1279	660	619
Çulğan	590	213	377
Kullarvi	544.5	353	191.5
Serkalu	1180	743	437
Köseli	444.5	270	174.5
Posoğlu	787	458	329

Hündüslü	1844.5	875	969.5
Derviş Hasan	2066	1168	898
Yengice	1156	665	491
Karacaveren	911.5	598	313.5
Yarımca	885.5	620	265.5
Arap Şaban	592	513	79
Pir Hüseyin	886	600	286
Mezra	615.5	460	155.5
Sıçanan	762	365	397
Çarkaniyan-i Sağır	688.5	660	28.5
Çarkaniyan-i Kebîr	1254	690	564
Kanispi	1894	880	1014
Ağveren-i Kebîr	2336.5	1100	1136.5
Ağveren-i Sağır	1672.5	880	792.5
Kengerli-yi Kebîr	683	336	348
Yağmurlu	516	218	298
Cırnık	1254.5	750	504.5
Ağmeşhed	1274.5	845	429.5
Kadi Müslim	2659.5	1880	779.5
Sımaki	947	660	287
Patrik	713.5	487	226.5
Beşirik	3000	2830	170
Şarabi	713.5	480	233.5
Bakavs	1182.5	566	614.5
Habgerm	98.5	94	4.5
Yabacı	467	135	332
Eruni	1156	650	506
Arap Aslanoğlu	1132	650	482
Tilğaz	787	280	507
Tilalo	93..	6..	2..
Kadi Zimmî	1008.5	735	273.5
Erencil	762.5	376	386.5
Kabasakal	2385.5	820	1565.5

[42^a]

Hüküm Özeti 107: *Rum tâifesinin ayinlerinin icrası ile ilgili berât ve emr-i şerîf.*

Hüküm 107:

Mefâhiru'n-nüvvabi'l-müteşerrifin, Diyarbekir metropolitliğinin havi olduğu kazâların naibleri zîde 'ilmuhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Rum patrikliğine dâhil nefsi-i Diyarbekir ve tevabii metropolit Makaryos rahibinin yedine ita olunan berât-ı 'alişânımı şurût-ı mucîbince metropolitliği dâhilinde kain kazâlarda mütemekkin Rum tâifesinin ayinlerinin icrasına ve umur-ı mahsûsalarının ru'yetine taraf-ı âhardan böylece müdahala ve taarruz ettirilmemek üzere zikr olunan berât-ı 'alişânım şurût-ı tasrihi ile emr-i şerîfim itası Antakya ve tevabii patriği iftihârû'l-milleti'l- mesihiyye Menudyus rahip dâmet zinetuhu tarafından savb-i sa'âdetime memhûr arz-ı hal takdimi ile istid'a olunup kuyûda muraca'at olundukda kadîmden metropolitine tâbi' yerlerde Rumiyan tâifesinin büyüğü ve küçüğü merkûmu üzerlerine metropolit bilip ayinlerine müteallik umurlarında doğru sözden tecavüz eylemeyeler ve metropolidine tâbi' yerlerde azl ve nasba müstehak olan papazları rahib-i merkûm ayinleri üzere azl ve kiliselerini âhara verdikte hilâf-ı mu'tad-ı kadîm âhardan müdahale olunmayıp ve rahib-i merkûmuna gayrı kimesne girmeye ve karışmaya ve akd-ı nikah ve fesh-i nikah ve müza'a-u fih olan eski zimmî beyenlerinde rızaları ile islah eyledikte ve iktiza eden ayinleri üzere kiliselerinde yemin verdikte hilâf-ı mu'tad-ı kadîm kuzât ve nüvvab tercim ve tağrim eylemeyip ve metropolitliğine tâbi' yerlerde papazlar ve keşişler ve rahibeler ve sair dahi tâifesi kendi ayinleri üzere kiliseleri fukarasına ve patriğe ve metropolit her ne vasiyet ederler ise makbul olup Rum şahitleri ile şer' ile istima oluna ve mürd olan papazların ve keşişlerin ve rahibelerin mu'tad-ı kadîm üzere patriğe ait metrukatların rahib-i merkûm patrik için ahz ve kabz eyledikte hilâf-ı mu'tad-ı kadîm beytu'l-mal ve adamları müdahale eylemeyip ve kadîmden kendi ayinleri üzere kiliselerine müteallik bağ ve bahçe ve çiftlik ve değirmen ve çayır ve tarlalarına ve manastırlarına ve sair kiliseye vakf olan eşya ve ve davarlarına mazbata ve tasarruflarına taraf-ı âhardan ferd mani ve muzahim olmayıp dahl ve taarruz kılmayalar ve bu metropolid-i merkûmun yedine ita olunan mar'ru'z-zikr berât-ı

‘alişânımda münderic ve olmağla vech-i meşrûh üzere amel olunmak fermanım olmağla; imdi siz ki nüvvab-ı muma ileyhimsiz keyfiyet malumunuz oldukça metropolitliği dâhilinde kain kazâlarda mütemekkin Rum tâifesinin berât-ı ‘alışânım şurût-ı mucîbince icra-yi ayinlerine ve umur-ı mezhebiyyelerinin ru’yetine taraf-ı âhardan böylece müdahale ve taarruz olunmaması ve şurût-ı berâtlarının halelden vikayesi husûsuna itina ve dikkat eylesiz şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi evahir-i şehr-i Zilhicce el-şerîfe sene isneyn ve sittîn ve mi’eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [evahir-i Zilhicce 1262/Aralık 1846]

Hüküm Özeti 108: *Ermeni Kilise ve ayinleri ile ilgili Âmid naibine gönderilen ferman.*

Hüküm 108:

Kudvet’ün-nüvabi’l-müteşerri’in emir naibi mevlânâ zîde ‘ilmihî tevki’-i refî’-i hümâyûn vâsıl olıcak ma’lûm ola ki Ermeni patrikliğine dâhil mahallerde kadîmi zabt ve tasarruflarında olan kilise ve manastırlarına ve ziyaretgahlarına ve kadîmden alaka eylediklerine divana değin ayinlerini icra eylediklerine kimesne tarafından böylece müdahale ettirilmemesi husûsu İstanbul ve tevabii Ermeni patrik iftihâr-ı muhtari’l-milleti’l-mesihîyye Matbus piskopos zineti terk yerine bala-yi hatt-ı hümâyûn-i şahanem ile muraşşah berât-ı ‘alışân şurûtunda münderic iken patrikliğine dâhil Diyarbekir kazâsında kain Ermeni millete mahsûs kilisede ayinleri olunacağı re’ayanın kiliseye gelmeleri için ganne çalmak öteden beri mu’tad iken bu esnada bazı kesân taraflarından böylece müdahale vuku’a gelmekte idüğünden bahisle müdahale-i vakianın menfî bâbında emr-i şerîfim sūdûru patrik-i muma ileyh tarafından sūdde-i sa’âdetime memhûr arz-ı hal takdimi ile istid’a olunup kuyûda muraca’at olundukda şurût-ı muharrere patrik-i muma ileyhın yedine ita olunan salifu’z-zikr berât-ı ‘alışânımda münderic ve mezkûr emsaline emr-i şerîfim verildiği mukayyed ve mastûr olmağla emsali mucîbince amel olunmak fermanım olmağın imdi sen ki naib-i muma ileyhsin keyfiyet malumunuz oldukça ber mucîb-i şurût amel ve

hareket ve bu vesile ile ziyâde şamata misillu vaz' ve halet vuku'a gelmemesine bi gayet ihtimam ve dikkat eyleyesen şöyle bilesen alamet-i şerîfe itimâd kılasan.

Tahrîren fi evâil-i şehr-i Zilhicce el-şerîfe sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evâil-i Zilhicce 1264/Kasım 1848]

Hüküm Özeti 109: *Ermeni kilise zangoçlarına yapılan darb ve tercimden vazgeçilmesi ve meclislerde temsilcilerinin bulunması ile ilgili ferman.*

Hüküm 109: Faziletlü, 'inâyetlü, atufetlü, sinn-i ilahım efendim hazretleri

Mahrûse-i Kostantaniye-i aliyye Diyarbekir kazâsında mütemekkin Ermeni kilise zangoçları kendi kiliselerinde gezerler iken bazı kesân taraflarından bi gayri hakk şediden darp ve tercim olunmuş olduğundan bu vechle vuku bulan teaddiyetin men kılınması ve bir de memleket meclisinde sairinden birer adam olup kendilerinden hiç kimse olmadığından onlardan dahi birinin meclise alınması Ermeni Patrikhanesi tarafından ba takrîr inhâ olunmuş olup nezd-i atufetlülerinde beyândan müstağni olduğu vechle kaffe-i sunûf-ı tebeanın şahanenin saye-i ma'delet seva-yi hazreti mülûkanede mazhar-ı emniyet ve himâyet olmaları ve icra-yi ayin ve beynlerinden dolayı bir güne teaddi ve memnuiyet görmemeleri mültezem-i âli olup deyu zangoçlar ise öteden beri her yerde Hristiyan mahallelerinde geze geldiklerinden kendilerine kat'a müdahale caiz olmadığı halde keyfiyet-i merviyeye mefadın sıhhatı olduğu surette muğayir-i rıza-yı âli olduğu bedihi bulunduğu binaen tahkikat-ı icâbiyyenin icrası ile buna mütecasır olan her kim ise buldurulup meclisce te'dibat-ı icâbiyyesinin icrası ile bundan böyle o makule harekât-ı gayr-i merziyye vukua getirilmemesi ve bir de memalik-i mahrûse-i şahanenin her bir tarafında bulunan meclislerde ahali meclisinde mürekkeb olduğu sunûf-ı tebea'dan yani her milletten adamlar olduğundan oranın meclisinde dahi bu usûla riayet kılınmak lâzımeden olarak ol cihetle vâki' olan istid'a muvafık-ı usûl idüğüne binaen millet-i merkûmeden de bir münasibin intihabı ile meclise alınması husûsuna himmet buyurmaları

siyakında kaime-i senaveri tahrîr ve firistane-i nadi-yi devletmasirleri kılınmıştır. İnşaallahu Teala ledel-vusûl ber vech-i muharrer himmet buyurmaları me'mul-i senaveridir.

[9 Zilhicce 1264/6 Kasım 1848]

[42^b]

Hüküm Özeti 110: *Melek Ahmed Paşa Camiî Şerîfi evkâfından Hamam-ı Kebîr olarak adlandırılan hamamın tamiri ve bu tamirin masrafının vakıftan veya icar ücretinden düşmesi hususunda varılan karar ve ödenme şekli hakkında senettir.*

Hüküm 110:

Medine-i Âmid mahallâtından Abdal mahallesinde sâkin Hacı Ramazan b. Resul meclis-i şer' de müftü-yi belde faziletlü Muhammed Bahaeddin Efendi hazretleri ile aza-yi meclis ve muaccelat Nazırı Vekîli Esa'd Efendi hazır oldukları halde Diyarbekir'de vaki Melek Ahmed Paşa Camiî Şerîfi evkâfından Hamam-ı Kebîr demekle ma'ruf hamamın müste'ciri Mollâ Rağib mahzarında üzerine da'va ve takrîr-i kelâmında camiî şerîfinin menut vekîli Hacı Mahmut ve Nazırı Mollâ Bekir hamam-ı mezkûru mahiye kuruşa bir sene hitamına kadar bin iki yüz kuruşa ve camiî şerîf-i mezkûra müşrif olup tamirine vakfın musa'adesi olmadığından deyn-i ale'l-vakf olmak üzere camiî şerîfi tamir için mütevelliyeye on bin kuruş ita etmek ve sene hitamına kadar hamam-ı mezkûrde tamir ve termimi dahi benim üzerime olmak üzere işbu altmış iki bin senesi Cemaziye'l-evvel guresinden bana icar ve ben dahi isticar ve kabûl etmiş iken merkûm Mollâ Rağib hamam-ı mezkûre fuzuli müdahale etmekle keff-i yedine tenbîh matlûbumdur deyu da'va ve lede's-suâl merkûm Mollâ Rağib cevâbında hamam-ı mezkûr harabe yüz tutup bi'l-külliyeye intifadan beri olarak tatil olduğundan örf-i belde üzere derun-i hamamda muayyen curunlar ile haric-i hamamda suklukda halice yerlerine mutasarrıf olan malumu'l-esâmi kesân kırk sekiz târihinde beynlerinde bi't-tevzi' otuz bin kuruş mikdarı cem ve tedarik ve hamam-ı mezkûru mehma ekmene tamir ve termim ve mahza işletmek için ba ma'rifeti mütevellî ahali-i mahalle bana

bir sene ita ve aralıkta icâb eden tamiratı ifâ ve sene be sene bir mikdar icar ile deruhde ederek mezkûr hamamı imar ettiğimden bundan akdem ba ma'rifet-i müteveli ve ahali-i mahalle ve muaccelat müdürü vekîli Esa'd Efendi masarifat ve icârat muhasebemizi ru'yet ve zimmetinde teraküm eden icar masarifatından ba'de't-tenzil on üç bin kuruş cânib-i vakıfta alacağım zâhir oldu ise de hazır-ı meclis olan ahali-i mahallenin istishabi ile siyâneten li'l-vakf bi't-taraddi beş bin beş yüz kuruşu vakfa teberru' ve kalan yedi bin beş yüz kuruş deyn-i ale'l-vakf olmak ve kat'i olunmuş olan mâhiyye yetmiş beş kuruş icarı deyn-i mezkûre takası ve mahsup kılınmak üzere bana icar olundu deyu yedinde olan senedi ibraz ve lede'n-nazar takrîrine mutâbık ve müteveli ile ahali-i mahalle ve vekîl-i müdür-i muaccelat ba'de't-tasdîk merkûm Hacı Ramazan'ın hamam-ı mezkûru icarına vermiş olduğu yüz kuruş mâhiyyeli ve verecek olduğu on bin kuruş-ı mezbûr Mollâ Rağıb dahi ita ederek hamam-ı mezkûrun mezbûre icarı dahi hakkında enfa' ve evla idüğü bi'l-ihbar tahkik ve ifasını hazar-ı meclis tasvib ve ber minval-ı muharrer mezbûr dahi kabûl eyledikten sonra masarifatından dolayı cânib-i vakıfta alacağı olan yedi bin beş yüz kuruş üzerine deyn-i ale'l-vakf olmak üzere camiî şerîfi tamir için iki bin beş yüz kuruş dahi itaya ta'ahhüt ederek on bin kuruşa ba'de'l-iblağ meblağ-ı mezkûrdan iki bin beş yüz kuruş huzûr-i şer'de vakfa teberru' etmekle mar'ru'z-zikr hamam-ı mezkûrun mâhiyye yüz kuruş icarı işbu geçen Cemaziye'l-evvel guresinden bi'l-itibar sene hitamina değin mutasarrıf olmak ve hamam-ı mezkûrun kubbesi va kazan döklemesinden başka kaffe-i masarif ve tamirat-i müşacer-i mezbûr Mollâ Rağıb üzerine olmak ve icâre-i mezkûre deyn ale'l-vakf olarak alacağı olan yedi bin beş yüz kuruşa takas ve mahsup kılınmak üzere mahal-ı mezkûr ba izni müteveli-i mezbûr Mollâ Rağıb'a ibka icar ve ol dahi isticar ve kabûl etmekle hifzan li'l-makal işbu vesika ketb ve imla olundu.

Fî evasit-i şehri Receb el-ferd lisene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [15 Recep 1264/17 Haziran 1848]

Şuhûdü'l-hâl: Naibi Hafız Efendi Faziletli Müftü Bahaeddin Efendizâde Mollâ Efendi Hafız Mustafa Efendi İzzet Efendizâde Mollâ Efendi Kasım Ağa Kâtib Ahmed Arif Efendi Kâtib Mehmed Nuri Efendi Mahzarbaşı Mahmut.

[43^a]

Hüküm Özeti 111: Kiki ve Türkmen nahiyeleri karyeleri için senelik belirlenen vergi miktarını gösteren defterdir.

Hüküm 111:

Bâ'is-i tahikik-i defter oldur ki:

Bin iki yüz altmış iki senesine mahsûben ba irade-i seniyye Diyarbekir eyaletine tahsis kılınmış olan vergi-yi senevide Kiki ve Türkmen nahiyeleri hissesine isabet eden mebalığı nahiyetan-ı mezbûretanın havi olduğu kuralar ahalisinin ve teahmillerine göre lede't-tanzim zirde mastûru üzere beher karyenin hisse-i musibesini mübeyyin tertib ve terkim olunan defter-i mumdadır ki ber vech-i âti zikr ve beyân olunur.

Hurrire fi'l-yevm el-hâmis ve'l-'işrîn min şehr-i Şevvali'l-mükerrem sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [25 Şevval 1262/16 Ekim 1846]

Kuraha-yi nahiyeye-i Kiki	Hisse-i vergi-yi senevi	Ale'l-hesab alınan tenzil	Kalan
Köseli	2627	2013	604
Aktepe	1695	503	1192
Kaşmerviran	932	404	528
Bahçecik	1864	1620	244
Rubel	169	194	0
Tezharap	508	618	0
Bahteri	975	742	232
Dikni	975	348	627
Mollâ Fulat	1144	264	880
Şihretepe	1441	707	740
Şikeftan	890	210	615
Ömeran	2032	863	1170
Hücceti	1820	500	1320
Şekerviran	635	368	267
Tilarap	508	394	114
Veli	339	000	339
Duda	508	000	508
Karelu	636	256	380
Şekliyan	1144	784	359

Hatiban	763	419	343
Hassı	1344	971	373
Tavşantepe	297	648	000
Herbero	550	537	13
Hamrani	339	000	339
Kürt acı	5339	3117	2221
Kerh	4153	2909	1244
Aktepe	2215	850	1365
Harapkört	297	128	169
Kasımi	1017	414	603
Şerefi	890	327	563
Süveydi	212	127	89
Horan	212	128	84
Kakay	381	373	008
Hacı....	212	159	53
Güzelşeyh	212	117	95
Yuvacık	1398	1029	369
Bocuvan	592	317	276
Bozık	254	343	000
Mezrabak	381	87	294
Hıtmiran	1739	1955	584
Ahteri	213	103	110
Bacuvan	635	394	241
	45649	44500	
Yalnız bin yüz kırk dokuz buçuk 1149.5			
Kuraha-yi nahiye-i Türkmen	Hisse-i vergi-yi senevi	Ale'l-hisab alınan tenzil	Kalan
Bismil	8260	4159	4100
Korukçu	3186	3744	0000
Türkmen acı	3835	3273	5614
Seyithasan	2596	2416	180
Yasıncı	1298	482	816
Ağmeşhed	2006	2518	000
Şeddad	708	607	100
Mollâ Cabir	0708	2051	0000
Mezre	1593	1197	396
Fetli	0590	1819	555
Darılı	2183	2298	0000
Hamzalu	708	140	568
...bürken	531	140	391
Develi	87	50	37
Kara Ahmed	354	000	354
Anbarcı	531	000	531

[43 ^b] Kirli	826	000	826
	33757	30000	3157
Yalnız üç bin yüz elli yedi kuruş 3157			
yalnız yetmiş dokuz bin dört yüz altı buçuk	79406.5	74500	4906.5

balada muharrer kuralardan ale'l-hesabta ziyâde alınan altmış üç senesi hisse-i vergilerine mahsub olunarak tesviyesi icra olunur miktardır.

Hüküm Özeti 112: *Bazı karyelerde yapılan mescidlerde Cuma kılınması ve bayram namazı ve hutbe okunması usûlleri ve küçük yerlerde bunların yapılmaması ve mescidlerde görevlendirilecek olanların imtihana tâbi' tutulması ve görevin babadan oğula intikali gibi husûsları içeren iradedir.*

Hüküm 112:

Suret-i mektub-i sami

Beyân-ı hacet olmadığı üzere memalik-i mahrûse-i şahanede kain karyelerde bazı ashab-ı hayratın bina eyledikleri mesâcidde ikame-i salat-ı cum'a ve ideyn olunmak üzere ba irade-i hümâyûn müceddeden minber vaz' ile ber vech-i hasbi hitabet cihetine tevcihi usûlünden ve bu husûs eğerçi umur-i diniyyeden ise de ancak bu esnada o makuleleri tevcihe dair gelen inhâların kesret-i vuku'una mebnî bu keyfiyet tekaliften vareste olmak veyahut askeriyyeye alınmamak garazındanmıdır sebep ve hikmeti bilemediği beyânı ile icra-yi iktizasî husûsu evkâf-ı hümâyûn nazırı devletlü paşa hazretleri taraflarından ba tezkere istizan olunmuş olmaktan naşi keyfiyet meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyyeye havale ile icâb-ı şerisi cânib-i fetvahaneden istifsar olundukda o makule karyeler mescidine minber vaz' istid'ası vukundan ol karye veyahut civarında eda-yi salat-ı cum'a olunur camiî şerîf olmadığı ve karye-i merkûme kebîr olmadığı tebeyyün ve tahakkuk eylediği takdirde minber vaz' ve hatib ta'yînine musa'ade-i seniyyemeşru olduğu misillü karye kebîr olmadığı surette izin verilmemesi dahi caiz idüğü beyân ve işar kılınmış olup vakian o makule kuraya müceddeden minber vaz' ile ikamet-i salat-ı cum'a ve ideyn her ne kadar şeair-i islamiyyeden ise de fetvahane..... mucîbince karye kebîr olmadığı surette minber

vaz'ına ve hatib ta'yînine izin verilmemek lazım geleceğinden ve bu makule mesail-i şer'iyeye de mukteza-yi şer'-i şerîf her ne ise onunla amel ve hareket olunmak iktiza edeceği misillü çünkü 'ilmiyyenin orda intikalı ari olmayıpevladı olup da istihkâk ve ehliyeti numayan olduğu halde babası mahlûlundan evladına tevcihi nizâmı iktizasından olduğu cihetle na ehle hitabet tevcihi gerek müceddeden ve gerek bedri mahlûlundan olsun caiz olacağından bundan böyle bir karyeye minber vaz' ve hatib nasbı husûsu ber minval-i muharrer iktiza-i şer'isine tatbikan icra olunup ancak asitane-i askeriyeyi tecavüz etmeyen ve ehl-i Kur'an olduğu bi'l-imtihan numayan olmayan kesâna müceddeden ve kasr-i yeden hitabet ciheti tevcih olunmaması ve eğer ashab-ı dan biri vefât edip de evlad-ı kebîri bulunur ve hitabet ve imamete ehliyet ve liyâkatı bi'l-imtihan bilin... erer ve evlad-ı sağîri olanlar bi'n-niyabe irade ile ba'del-bülüğ kesb-i liyâkat ve istihkâk eder ise nizan-ı sâbıkına riayet pederi mahlûlundan hitabet ve imâmet cihetleri tevcih olunup eğer evlad-ı kebîrinin ehliyet ve liyâkatı olmaz ise ve evlad-ı sağîri hin-i bülüğa değın kesb-i liyâkat ve istihkâk eylemezler ise o makulelere hasebe'n-nizâm verilmeyip diğır ehil ve erbâb tevcih kılınması ve bunların cümlesinin imtihanları sancak meclislerinde evkâf me'murları dahi hazır olduğu halde ma'rifet-i şer' ile icra olunarak liyâkatı numayan olduğu ve minber vaz' şer-i şerîfe tevafuk eylediği halde husûsat-ı meşrûhaya tatbikan i'lam ve mazbatasının irsâlı husûsunun bi'l-cümle me'murin-i devlet-i aliyye taraflarından tevcih ve izbarı bi't-tensip lede'l-istizan irade-i seniyye-i hazreti şahane dahi ol merkezde müteallik ve şerefsüdûr buyurulmuş ve mucîbince keyfiyet taraf-ı senaveriden me'murin-i müşâr ileyhime tevcih ve işar kılınmış olmağla zat-i alileri dahi ber mucîb-i irade-i seniyye bu bâbda iktiza-yı halin icrasıyla husûsat-ı muharrerede düsturu'l-amel tutulması husûsuna himmet buyurmaları siyakında kaime-i senaveri tahrîr ve savb-i balalarına ba's ve tesyir kılınmıştır. İnşâallahu Teala lede'l-vusûl ber vech-i muharrer himmet buyurmaları me'mul-i senaveridir. [23 safer 1264/30 Ocak 1848]

[44^a] ve [44^b] sayfaları önceki sayfanın mükerreridir.

[45^a]

Hüküm Özeti 113: *Asker için gerekli olan zâhirenin Diyarbakır ve şark ve garb ve Kiki ve Türkmen nahiyeleri kuraları üzerine düşen miktarlarını gösteren defterdir.*

Hüküm 113:

Bâ'is-i tahkik-i defter oldur ki

Diyarbakır mevki'inde bulunan asker-i muntazame-i hazret-i şahanenin idare-i ta'yinât-ı lâzımleri zımnında fukaraya bar olmamak için mikdarı ma'lûm zahayirin bi't-tedarik iddiharı şeref vürûd eden irade-i seniyye muktezasından olmaktan naşi rayic-i vakte tatbikan kimesneye gadr olmamak ve icâb eden akçesi an nakdin ashab-ı zahayire ita kılınmak üzere Diyarbakır anbarına bi'n-nakl teslim olunan hıntanın beher kile-i Âmidi'sine yetmiş beş kuruş ve şa'irin beher kile-i Âmidi'sine kırk kuruş ve zirde muharrer kazâların mahallerinde vaz' anbar olunacak hıntanın beher kil-i Âmidi'ye altmış beş kuruş ve şa'irin beher kilesine otuz iki kuruş fiyat-i mübâya'a vechi üzere tedarik ve tanzim-i meclisce karar ve tensib olunarak ve beher kazânın hissesine musibesi olan zahayirin mikdarı ve nefsi Diyarbakır ve şark ve garb ve Kiki ve Türkmen nahiyelerine isabet eden mikdarı lede't-tefsir beher karyenin hissesine isabet eden zahayirin mikdarı mübeyyin tertip olunan defterinde ber vech-i ati el-esâmi zıkr ve beyân olunur.

Hurrire fi evasit-i şehr-i Rebiü'l-ahir lisene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [15 Rebiü'l-ahir 1263/2 Nisan 1847]

Mevki	Hınta	Şa'ir	Mevki	Hınta	Şa'ir
Diyarbakır , şark ve garb ve Türkmen ve Kiki nahiyeleri	2500	2500	Hani kazâsı	550	559
Lice kazâsı	800	800	Hazro kazâsı	600	600
Diyarbakır anbarına teslim edilecek zahayir yekün	4450/ 40	4450/ 75			

Zahayiri mahallinde der anbar olunacak kazâların esâmileri ile zahayirin mikdarı beyân olunur.

Silvan kazâsı	500	500	Savur kazâsı	300	300
Beşiri kazâsı	1050	1050	Derik kazâsı	300	300
Rıdvan kazâsı	600	600	Metinan kazâsı	3050	3050
Şark Kuralları	Hınta	Şa'ir	Garb Kuralları	Hınta	Şa'ir
Ka'bi	47	47	Hüseynik	13	13
Hacı is	1	1	Gavuriğik	25	25
Müderriş	3	3	Aynetu	12	12
Kozan	5	5	Fare	8	8
Satı	35	35	Harbecin	10	10
Hızır ilyas	6	6		68	68
	91	91	Başil	10	10
Hacı Osman	2	2	Kamışli	10	10
Bahçecik	5	5	Kara Veli	8	8
Abbas Harabesi	4	4	Görzo	12	12
Şemami	3	3	Karınca	4	4
	111	111		111	111
Şükürlü	7	7	6	6
Koçlu	2	2	...mezrası	3	3
Baharlu	9	9	Kuzıcak	4	4
Çakallu	4	4	Habeşi	4	4
Arapkend	3	3	Mezra	1	1
	136	136		129	129
Demirhan	1	1	Cebarı Sağır	2	2
Postoğlu	3	3	Sirimi	4	4
Çavuşî	3	3	Kırğalı	3	3
Zeko	12	12	Kode	7	7
İshakan	8	8	Serapgözeli	4	4
	163	163		149	149
Tilalo	11	11	Çölgözeli	4	4
Aslanoğlu	2	2	Payas	14	14
Kefnecar	13	13	Karakuzu	4	4
Maksudlı	9	9	Zevra	5	5
İshaklı	10	10	Dahlehavar	5	5
Kağıdı	4	4		178	178
Hanbazar	4	4	Hashavar	2	2
Hayderli	3	3	Kırte	4	4
Suvarlı	Zoğı	11	11
	204	204	Çölli	3	3
			Derbeşur	5	5
				203	203

[45^b]

Karye	Hınta	Şa'ir	Karye	Hınta	Şa'ir
	Nakl-1 Şark	Nakl-1 Şark		Nakl-1 Garb	Nakl-1 Garb
	226	226		203	203
Tillik	8	8	Kankırt	15	15
Kızıl Mehmed	5	5	Kürtyenice	2	2
Köregeli	5	5	Develi	7	7
Çayan	3	3	Kabahızır	6	6
Zoğzınc	18	18	Hacı Tak	4	4
	265	265		237	237
Karakoç	2	2	Tirbespi	9	9
Tutlu	4	4	Alçakhasan	5	5
Metranlı	5	5	Danekıran	4	4
Peçar-1 Ömer	6	6	Beko	4	4
Çanakçı	5	5	Gelisatılan	2	2
	287	287		261	261
Zeynikan-1 Kebîr	7	7	Kerik	4	4
Zeynikan-1 Sağır	3	3	Şeyhiler	3	3
Kendeş	11	11	Alaçimen	1	1
Ardalı	8	8	Kahtan	6	6
Kengerli	1	1	Fetluvan	6	6
	317	317		281	281
Kürtdarılı	9	9	İlhan	3	3
Solfan	5	5	Balluca	5	5
Kulruvi	2	2	Herbelu	3	3
Serkalu	7	7	Cumat	6	6
Köseli	2	2	Karakoç	3	3
	342	342		301	301
Postoğlu	5	5	İmam Ukayl	10	10
Hunduslu	14	14	Sünneti	2	2
Dervişhasan	14	14	Arapbeyân	3	3
Yengice	7	7	Küştibaba	5	5
Karacaviran	6	6	Mezrik	2	2
	388	388		323	323
Yarımca	6	6	Mübareki	4	4
Arapşaban	4	4	Mollâ Ali Ulya	6	6
Çarkaniya Sağır	5	5	Meşit	4	4
Çarkaniya Kebîr	8	8	Melkiş Tepe	4	4
Kanispi	12	12	Kişani	8	8
	423	423		349	349
Pir Hüseyin	3	3	Tilur	4	4
Mezri	3	3	Birik	6	6

Sıçanan	6	6	Biricik	2	2
Ağviran-ı Kebîr	15	15	Ortaviran	16	16
Ağviran-ı Sağır	12	12	Lugus	15	15
	465	465		392	392
Yağmurlu	5	5	Gühan	5	5
Cırnık	8	8	Celikan	10	10
Ağmeşhed	13	13	Gülemir-i Hızır	4	4
Bakavs	8	8	Sıpyag	3	3
Sımaki	5	5	Herzaki	4	4
	504	504		418	418
Patrik	3	3	Nurtepe	5	5
Beşirik	1	1	Kele Şeyhçoban	4	4
Şarabi	4	4	Mezre Kani Spi	2	2
Kadı Müslim	12	12	Hâtûni	4	4
Habgerm	1	1	Seydik	15	15
	525	525		448	448
Peyas	4	4	Davudi	21	21
Eruni	9	9	Derzik	1	1
Arapaslanoğlu	8	8	Gürviran	10	10
Tilğaz	6	6	Salman	3	3
Tilalo	5	5	Iraki	3	3
	557	557		486	486
Kadı Zimmî	9	9	Kayacık	5	5
Erincil	6	6	Saçlu	2	2
Kabasakal	20	20	Farikan Mezre	3	3
Sa'dî	5	5	Elvendi	4	4
Mezri	1	1	Şeytanoğlu	5	5
	598	598		505	505
Angevr	1	1	Kazıkan Mezra Zevra	3	3
Tavuklu	7	7	Şeytanoğlu	10	10
Kıtır bil	9	9	Arap Yenice	14	14
Aynşa	3	3	Çaruği	4	4
Horseli	1	1	Şükürlü	14	14
	619	619		550	550
Karabaş	23	23	Alıpınarı	13	13
Mollâ Fayat	9	9	Kara Şemsa	8	8
Köpekli	4	4	Mollâ Ali Sufla	9	9
Alibardak	18	18	Mezri	1	1
Zoğzınc-ı Sağır	8	8	Ayntırt	3	3
	689	689		584	584

[46^a]

Kuraha-yi Kiki	Hınta	Şa'ir	Kuraha-yi Nahiye-i Türkmen	Hınta	Şa'ir
Köseli	5.5	5.5	Mezre	5.5	5.5
Akpınar	6.5	6.5	Mollâ Cabir	6.5	6.5
Kaşmerviran	5.5	5.5	Hamzalu	3	3
Yakacık	8.5	8.5	Seyyid Hasan	5	5
Zubir	1	1	Darılı	5	5
	27	27		22	22
Tezharap	2	2	Yasıncı	4	4
Bahteri	4.5	4.5	Fetl-i Sağır	1.5	1.5
Yengici	5	5	Türkmenacı	8	8
Mollâ Fulat	4	4	Kirlu	3	3
Şıhratepe	4	4	Ağmeşhed	4	4
	46.5	46.5		41	41
Şikeftan	4	4	Yuruk	2	2
Ömeran	4	4	Şedat	1.5	1.5
.....	6.5	6.5	Korukçu	6	6
Yen... Viran	2	2	Bismil	9	9
Tilarap	2	2	Ahmedli	1.5	1.5
	65	65		61	61
Velikendi	2	2	Hatiban	3	3
Duda	5.5	5.5	Hasse	4	4
Bacuvan	3	3	Tavşantepe	1.5	1.5
Mühürli	2	2	Bebero	2	2
Şikeftan	5	5	Maharlı	1	1
	82.5	82.5		94	94
Karye-i Ömerkan aşîreti sâkini olup Bektaş Ağa tarafından idare olunan kuralar:					
Kürd acı	15.5	15.5	Ömerkan Tirbespi	11	11
Kerh	15	15	Cücük	3	3
Aktepe	8	8	Sakar Ali	10	10
Harapkört	1	1	Gözelan	3	3
Kasımı	5	5	Balıkviran	10	10
	37	37		139	139
Şarabi	4	4	Aşıkan	9	9
Süveydi	1	1	Tatran	12	12
Hozat	1	1	Daban	12	12
Kakay	1	1	Türkan	21	21
Hacı Riz	1	1	Nasiri	4	4
	147	147		95	95

Bozik Şeyh	1	1	Hestiyan	4	4
Yuvacık	5	5	Cankatran	4	4
Bocuvan	2	2	Musul Viran	14	14
Boz	1	1	Dengecuk	7	7
			Mezre	1	1
	123	123		157	157
			Hıtmiran	8	8
			Ahteri	1	1
				166	166

Hüküm Özeti 114: Çermik kasabasında bulunan Abdurrahman Camiinde imâm ve hatiplik yapan Seyyid Osman'ın vefatı sonrası oğulları Ali ve Zülfikar'ın birinin imâmlık diğèrinin hatiplik görevini yerine getirmesi husûsunda evkâf müdürü es-Seyyid Mehmed'in arzı.

Hüküm 114:

Ser resine-i güzarmun-ı Diyarbekir evkâf müdürü saadetlü faziletlü meveddet karim efendi-yi muhterem hazretlerinin savb-ı fadilanelerine izzetlü, saadetlü, faziletlü, meveddet karim, efendi-yi muhterem hazretleri Nezâret-i evkâf-ı hümâyûna mülhak evkâftan Medine-i Âmid muzâfâtından Çermik kasabasında vâki' Abdurrahman Camiî Şerîfinde vazife-i muayyene ile imâmet ve hitabet cihetlerinden mutasarrıfı es-Seyyid Osman b. es-Seyyid Ali Halife'nin vuku-ı vefâtına binaen mahlûlundan oğulları Ali ve Zülfikar halifelere tevcihi husûsu mukaddemce mumla naibi ve evkâf müdürü taraflarından i'lam ve inhâsı olunmuş ve cami-i mezbûrun vazife-i muayyene ile imâmet ve hitabet cihetleri müteveffa-yi merkûmun el-yevm 'uhdesinde muayyen bulunmuş ise de bu makule hitabet cihetini mutasarrıfın hin-i vefâtında evladı birkaç nefer olduğu halde içlerinden ehil ve erbâbı her hangisi ise ona tevcih olunmak nizâm-ı kadîmden bulunmuş ve bir de bu misillü cihetin na ehle tevcihi gerek müceddeden ve gerek kasr-ı yedine ve mahlûldan olsun caiz olmayıp bundan böyle iktiza-yi şer'isi ile tatbikan usûl-ı imtihanları sancak meclislerinde evkâf müdürleri hazır oldukları halde ma'rifet-i şer' ile icra olunarak asitane-i askeriyeyi tecavüz etmeyen ve ehl-i kıraat olduğu bi'l-imtihan numayan olmayan kimesneye tevcih

olunmaması müehharan nizâma rabt olunmuş olmasına nazaran evvel emirde merkûman Ali ve Zülfikar halifeler meclisinde maclisce bi'l-muayene asitane-i askeriyeyi tecavüz oldukları ve bi'l-imtihan ehliyetleri tebeyyün eylediği halde ciheteyn-i mezkûreteynden imâmetin birine ve hitabetin diğerine tevcihi zımında keyfiyetin bi'l-mazbata ve i'lam işarı husûlüne himmet eylemesi. memul Mecid es-Seyyid Muhammed Hasan.

[46^b]

Hüküm Özeti 115: *Diyarbakır valisi iken başka göreve getirilen Ahmed İzzet Paşa'nın yerine Hayreddin Paşa'nın getirilmesi ve görevlerini icra etme şekli husûsunda ferman.*

Hüküm 115:

Düstûr-u mükerrem, müşîr-i müfehham, nizâmül'alem, müdür-i umuri'l-cumhur bil'fikris'sâkıb, mütemmimi mahammi'l-enâmı bir're'yi'l-sâib, mümehhid-i bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl, müşeyyid-i erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfı'l meliki'l-a'lâ sâbıkan Vidin valisi olup Diyarbekir eyaleti 'uhde-i istihaline ihale ve tevcih kılınan vezîrim Hayreddin Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; Diyarbekir valisi bulunan düstûr-u mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem vezîrim el-Hâc Ahmed İzzet Paşa edâmellahu Teala iclâlehu 'uhdesine bu defa mukteza-yi edayi seniyye-i mülûkanem üzere diğer me'murine tevcih kılınmış olduğundan yerine vuzera-yi izâm sadaka-yi tesamuhden maye-i merğubkar-i danayi ve gayretle beherdar ve evsaf-ı memduha mehamm-ı esnayı ve besalık ile mevsuf ve şöhret şiar birinin me'muriyeti lazım gelip sen ki vezîr-i müşârün ileyhsin sen evsaf-ı mezkûre ile muttasıf vuzera-yi izâmdan olarak senden her halde rıza-yi ma'delet ve naka-i şehri yaraneme muvafık ve icâb-ı dikkat-ı hale mutâbık hademat-ı makbule ve harekât-ı memduha zuhûru meczumum ve bedidar olduğuna binaen işbu altmış iki senesi Zilhicceti'l-şerîfenin yirminci gününde avatif-i aliyye-i şahanemden mevhive efza-yi sünûh ve südür olan emr-i hümâyûn-ı şevket makrûn-ı şehri yaranem mucîbince salifu'z-zikr

Diyarbakir eyaleti ‘uhde-i istihakine ihale ve tevcih kılınmış olmağla mecbul ve meftur olduğuna kemâl-ı karı danayi ve ru’yet muktezası ve me’muriyetin iktizası üzere heman bu taraftan hareket ve cânibine azimetle taraf-ı eşeref-i hümâyûnumdan ve bir üzerime tevdi kılınan ahali ve biraya ve tebea ve re’ayanın bi lutfihi Teala mukarrer olan aiye ve kavanin-i adliye muktezasınca saye-i adaletvaye-i mülûkanemde kemâl-i refah ve rahat ve huzûr ve stayışlerini bi’l-istihsal cânib-i celil menakıb..... cümleden da’avat-ı hayriyye isticlabına ve emval-ı hazine-i şahanemin dahi me’muru ma’rifeti ile vakit ve zamanı yerli yerine tahsîl ve bedel-i ru’yet ve rıza-yi mülûkanemin hilâfi ve kavanin ve nizâmat-ı resmiye ye muğayir ve münafi bir güne vaz’ ve halat vuku’a gelmemesi husûsuna dahi sarf-ı cühd ve takat eylemek fermanım olmağın, i’lâmen ve me’muriyetle divan-ı hümâyûnumdan masusen işbu emr-i celil kadrim isdâr ve tisyar olunmuştur. İmdi keyfiyet ma’lûm ve..... ber minval-i muharrer amel ve hareketle senden her halde memul ve muntazar-ı şahanem olan..... ve hamiyeti bundan böyle dahi ve ol vechle hakkında derkar olan tevcihat-ı mekârim gayat-ı şehri yaranemi bir kat dahi te’yid ve tezyide vasa’ ve ve lâzımü’l-inhâ olan ahval ve ve işar eyleyesen, şöyle bilesen alameti şerîfe itimâd kılasan.

Tahrîren fî evahir-i şehri Zilhiceti’l-şerîfenin sene isneyn ve sittîn ve mi’eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [evahir-i Zilhicce 1262/Aralık 1846]

Hüküm Özeti 116: *Çeşitli vergiler ile cizyelerin tahsîli ve kaydı ile toplanması husûslarını içeren fermanıdır.*

Hüküm 116:

Düstûr-u mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü’l-alem müdür-i umuri’l-cumhur bil’fikris’sâkıb mütemmimi mahammi’l-enâmı bir’re’yi’l-sâib, mümehhid-i bünyâni’d-devleti ve’l-ikbâl müşeyyid-i erkâni’s-sa’âdeti ve’l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûfi avâtıfı’l meliki’l-a’lâ sâbikan Vidin valisi olup bu defa avatif-i aliyye-i mülûkane ve avarif-i behiyye-i cihandanemden Diyarbakir eyaleti valiliği ‘uhdesine tevcih ve ihale kılınan

vezîrim Hayreddin Paşa edâmellahu ve iftihâri'l-emacid ve'l-ekarim, cami'il'mefâhiri ve'l-mekârim, el-muhtassu bi 'inâyeti'l-meliki'd-daim amirem müdürlüğü ...si sair eyalet-i mezkûre defterdârı Süleyman zîde uluvvuhu ve mefâhiri'l-ulemai'l-muhakkikîn meadinu'l-fezâili ve'l-yakîn naib ve müftüler zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsil-i ve'l-akrân aza-yi mecâlis ve vücûh-ı memleket zîde kadrum tevki'-i refi'-i hümâyûnum vâsıl olıcak ma'lûm ola ki bu defa Erzurum valiliğinin Diyarbekir eyaleti valisi bulunan düstûr-u mükerrerem müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem vezîrim İzzet Paşa edâmellahu tealal iclâlehu 'uhdesine tevcih ve ihalesi ciheti ile âhar münasibini ta'yîni lazım gelmiş ve sen ki vali-yi müşârün ileyhsin rüşd-i ru'yet ve intikamınla muzaf-ı kaime-i vuzera-yi izâmımdan olarak bu makule umur-ı mülkiyenin mihver-i layıkında duyun ve mesnediyesine liyâkat ve iktidarın didar bulunmuş idüğünden valiliğ-i mezkûrun 'uhde-i hamiyetine tevcih ve ihalesi bi't-tensib me'muriyetini havi emr-i şerîf isdârı iktizayı irade-i seniyye-i mülûkanemden olarak hazinece icâb-ı bi'l-icra lâzım gelen mahallere 'ilm-u haberleri verilmiş ve bu makule bedeli vuku'unda selef bulunanların bidayet-i me'muriyetlerinden infisallarına değin kaffe-i tahsîlat varidât ve medfua'atının meclisce muhasebesini bi'r-ru'ye nusha-i saniye-i defterin bu taraf irsâli usûlundan ve eyalet-i merkûme dâhilinde kain olup iki yüz altmış iki senesine mahsûben ihalesi icra olunan 'aşarı ve rüsûmu ve varidâtının miktarı bulan ve esâmisini mübeyyin mukaddemce defteri vürûd etmiş ise de gayr ez yurtluk ve ocaklık ashabı 'uhdelerinde olan mukata'at ve maktuat ve timarat ve zeametlerin mikdarı bulan ve hasılatını mübeyyin defteri vürûd etmemiş bu misillü 'uhdelerinde bulunan perakende varidâtın defteri ve varidâta bi'l-kayd senesine bulanı cânib-i hazineden mutasarrıflarına ita ve ibkası bi irade-i seniyyem karargir olan nizâmından bulunmak hesabı ile varidât-ı merkûmenin dahi mahallince heman ihalelerinin icrası ile ve lâzım gelen defatirinin bi't-tanzim sūratle irsâli ve eyalet-i merkûme dâhil daire-yi Tanzimat-ı mülkiye bulunmuş olduğundan bi'l-cümle varidâtın nizâmı muc'binece defterdâr-ı muma ileyh tarafından edası husûsu selefın müşârün ileyh tekiden tahrîr ve izyar kılınmış ise de defter-i mezkûr henüz vürûd etmemiş olmağla ol tarafa vusûlda selefın müşârün ileyhın valiliğ-i mezkûreye bidayet-i me'muriyetlerinden infisalına değin kaffe-i tahsîlat ve irsâlat ve medfuatın iktiza eden muhasebesi usûlüne tatbikan yekane yekane meclisce bi'r-ru'ye nusha-i saniye defterle mâr'ru'l-beyân icmalî 'uhdelerinde bulunan mukata'at ve maktuat

ve timarat ve sairelerinde henüz vürûd etmeyen ihale defterinin musara'aten bi't-tanzim maliye-i hazine-i celîlesi tarafına tısyarı ve eyalet-i mezkûrenin altmış iki senesine mahsûben tevzi olunan cizye evrakının senesi tekmîl olmağla ve emaneten idare kılınmak ciheti ile senesi göstererek icmal defteri elyevm gönderilmesi ve eyalet-i mezkûrede sarf olunmak üzere irsâl olunan malumu'l-miktar evrak-ı sahîha ile murur-ı tezkeresi bahası defterdâr-ı muma ileyh zimmet kıyah olduğu cihetinden nizâmı vechi ile beher üç mâhda bir defa.....defatir-i mucîbince defterdâr-ı muma ileyh tarafından aranılacağı vetan bulunmuş olduğundan mâr'ru'z-zikr altmış iki senesinde tevzi olunan [47^a] cizye eda defterine sarf olunanların meclisce hesaplarının ru'yetle sene-i merkûme cizyesinin tevzi'yle beraber evvel be evvel kafa ve sunûf-ı seknesi gösterilerek icâb eden müfredat defterinin bu tarafa isalı ve müteferriat-ı me'muriyetin kaffe-i mevadd-i vakianın hüsn-i edası ile beraber zat-ı şevket simat-ı şahaneme vedia cenâb-ı Kibriya olan ahali ve sekene-i memleketin saye-i.....malikânemde himâye ve siyânetleri ile cenâb-ı ma'ali-yi şehir-i yaranem için da'avat-ı cizye isticlâbı ve emval-ı mürettebe-i hazine-i padişahanemin ez her cihet telef ve ida'adan vikayesi husûslarına beğayet itina ve bezl-i cüll-i mekennet ve eyalet-i mezkûrun 'uhde-i hüccetine târîh-i teveccüh olan iki yüz altmış iki senesi Zi'l-hicce-i şerîfesinin yirminci gününde vâki' sene-i merkûme teşrin-i saninin yirmi dördüncü gününden itibaren ber mucîb-i sureti mahsûs olan ma'aşının gale ve sonuna kadar nısfını ve hin-i vusûlunda tamâmını Diyarbekir eyaleti emvalından ahz ve istifadesinin müşârün ileyhi dahi yevm-i mezkûrden yani mezkûr teşrin-i saninin yirmi birinci gününden senin vusûluna kadar nısfı diğerinin eyalet-i merkûme emvalı tahsîlatından bi'l-ita takaddüm olunacak aylık masraf defterlerine idhal ve imla ve eyalet-i mezkûrenin altmış bir senesi Kanun-i sanisi ibtidasından beri henüz vürûd etmeyen aylık masraf defterlerinin kezâlik müsara'aten bi't-tanzim bu tarafa israsıyla her malda ibka-i lâzime-i mühür şınası ve hamiyet-i bezl-i makderet eylemek fermanım olmağın me'muriyetine havi işbu emr-i celilu'l-kadrim isdâr ve ita olmuştur. İmdi keyfiyet malum-ı hamiyetlerinin oldukça vech-i meşrûh üzere amel ve hareket kemâlî ile ilzam ve sarf-ı bala-yi liyâkat eylemesi ve sen ki defterdâr ve naib ve müftüler ve sair muma ileyhimsiz mazmûn-ı ferman-ı 'alışânım sizin dahi meczumunuz oldukça muhasebe-i mezkûrenin güzelce ru'yet ve tetmîmi ile defatir-i lâzimesinin bir an akdem irsâl ve takdimi emr-i

eheminde ve sair bi'l-cümle vakiada re'yi müşârün ileyhi ile bi'l..... ifa-yi lâzıme-i kargüzar bezl-i mâh asal-i kudret ve zinhâr muğayir-i emr ve rıza-yi şahanem vaz' ve halet vuku'unu tevizden tevakki ve müba'adet etmeniz bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur, buyurdum ki vusûl buldukta vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibu'l-ittiba ve lâzımü'l-ımtisâlinitaat makrûn ile amel ve hareket eyleyesiz, şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis vel-'işrîn min şehr-i Muharremi'l-haram sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [25 Muharrem 1264/2 Ocak 1848]

Hüküm Özeti 117: *Çeşitli fırınların yapımı esnasında sarf edilen masrafları gösteren tablodur.*

Hüküm 117:

Mücedded fırınlar için sarf olunan

Nan-ı 504, Duvarcı ustası 59, Taşçı ustası ve düzelger 174 , faal 282, 40 batman kirec 432, hâcer zirâ' 460, tahta kavak 193,kuvvet ağacı 5, miyan ağacı sağîr 4, 13 ceviz tahtası 24, göl ark 147, ekser 5, kazma 6, toprak , ahmer hamil 118, kuşak demir 7, hâcer kebîr 10, kiremit 2240, tuz kik 4, çakıl hamil 180, mertek 400, kavak kabuğu 90, kerat ağacı kebîr 27

Mücedded fırınlar için sarf olunan

.....

Çuval için verilen : 08 70 20 para

Kürek için verilen : 15 26 10

Kalbur için verilen : 03 08 00

Desti için verilen : 02 02 20

Tulum için verilen : 02 06 00

Kazma sapı için verilen: 06 03 00

..... için verilen : 00 05 00

Mum için verilen : 00 02 00

00 123 10

Ekser için verilen : 00 004 20

00 127 30

Para Y e k ü n Borcumuz olan akçe

0 0 3 0 0 Kullarına verilen Para

2 0 1 2 7 Sarf olunan 0 0 432 kireç akçesi 405

0 0 630 hacir akçesi

30 231 tahta akçesi

0 0 080 kuvvet ağacı akçesi

00 010 miyane ağacı akçesi

00 312 ceviz taftası akçesi

30 1695

15 0018 göl akçesi

20 0238 demir akçesi

20 0088 toprak akçesi

05 2041

00 0135 çakıl akçesi

05 2176

00 0020 mertek akçesi

00 0678 taşçı ustası akçesi

00 0413 duvarcı ustası akçesi

00 0366 düzelger ustası akçesi

00 0323 faal akçesi

05 2976

20 115 ban ...akçesi tenzil

25 3860

Yekün borcumuz olan 3860 pare

Fiyat kıyası meclis.....tedbiri gözetilerek kat'i buyurmaları.

[47^b]

Hüküm Özeti 118: *Fransa büyükelçisinin ricası ile Fransız kiliselerinin ayin ve ibadetlerinde serbestçe davranmalarının garanti altına alındığının belirtilmesinden sonra kendilerinin tamirine izin verilmesini istedikleri mahallin keşfinin yapılarak kilise malı mı yoksa başka bir mülk mü olduğunun tespitini emreden fermanıdır.*

Hüküm 118:

Düstûr-u mükerrerem, müşîr-i müfahham, nizâmü'l-alem, müdürü'l-umuri'l-cumhur bi'l-fikri's-sâkıb mühtemm-i mehâmî'i-enâmi bi'r-re'yi's-sâib, mümehhid-i bünyânî'd-devleti ve'l-ikbâl, müşeyyid-i erkânî's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahfûfi bi sunûf-ı avâtîfi'l-meliki'l-a'lâ eyalet-i Diyarbekir valisi vezîrim Hayreddin Paşa edâmellahu Teala iclâlehu ve kudvetü'l-ulemai'l-muhakkikîn Âmid kazâsı naibi ve müftüsü zîde 'ilmuhuma ve mefâhiri'l-enâmîli ve'l-akrân aza-yi meclisi memleket zîde kadrum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm olaki; Âmid kasabasında kadîmden Kapucîn rahibleri yedlerinde bulunan manastırlarında icrayı ayinlerine mahsûs mahal-ı harabiye ve tamire muhtac olduğundan tamiriyye ruhsatı havi emr-i şerîfim isdârı haşmetlu Fransa padişahı câniblerinin dersa'âdetimde mukim-i murahhis büyük elçisi iftihârî'l-emri'l-milleti'l-mesihîyye bayır Yurkına dâmet zinetuhu tarafından mukaddemce ba takdir-i inhâ ol bâbda kuyûda muraca'at ve muktezayı divan-ı hümâyûnum kaleminden suâl olundukda Fırancalediye tâbi' olan Piskoposlar ve sair Frenk mezhebinde olan ruhban tâifesi her ne cinsten olursa olsun memalik-i padişahanemin kadîmden oldukları yerlerde kendi hallerinde olup ayinlerini icra eylediklerinde kimesne mani olmaması ve İzmir ve Sayda ve İskenderiye ve sair iskelelerde olan Fıranca tâifesinin kiliselerine dahl ve tearuz kılınmaması devlet-i aliyyemle Fransa devletimiyesi beyninde müttefak olan ahitnâme-i hümâyûnda münderic bulunmuş ve ve kıssa-i mezbûrede rahibin-i merkûme tasarruflarında olan menzilin bir tarafı İskender Paşa Vakfı ve bir tarafı malumu'l-esâmi rahibin mülkü iken mecelle-i vakf tarafından zabt olunduğu inhâ kılındığına mebnî ol bâbda istilamı havi iki yüz elli dokuz senesi evahirında sadır olan emr-i şerîfim mucîbince ma'rifet-i şer'-i şerîf ve mimar-ı belde ma'rifeti ile tarafeynin hazır oldukları halde lede'l-

keşf ve'l-muayene rahibin-i merkûmenin mabet ittihaz eyledikleri mahal ile âti'z-zikr bir bâb mülk-i menzillerinin ittisalında kapısı taraik-i amme meftuh vakf câniblerinde selamlık kapısı arası arz ile bir buçuk ve bir rub' ve fevki tulen altı ve arden üç ve kadden altı buçuk zirâ' bir oda; arden dört buçuk ve kadden beş buçuk zirâ' diğer bir oda avlusu tulen ve arden bir rub' zirâ' olup ve harem-i cânib avlusu tulen ve arden yirmişer zirâ' tulen beş zirâ' bir rub' ve arden dört buçuk ve kadden beş buçuk zirâ' bir bâb oda, tulen ve arden beşer buçuk ve kadden beş zirâ' tahtı merdap diğer bir oda tulen ve arden beşer ve kadden beş buçuk zirâ' diğer bir oda, tulen ve arden beşer ve kadden beş buçuk zirâ' iki ahur, tulen dokuz ve arden beş ve kadden beş buçuk zirâ' bir matbah ve ta'rîf-i mezkûr ile muarref selamlık ve harem ve hucuratu müştemil bir bâb menzil vakf-ı mezkûr müsekkafatından idüğü ve kendilerin ahali ihbarları ile mâr'ru'z-zikir rahiplerin sagf-ı münhedim mabedhanesi tulen on dört ve arden on buçuk ve kadden altı zirâ' ve kapısı vakıfhanenin selamlığına meftuh ve ittisalında bir bâb mülk menzil rahiplerin mülkü olup kapısı kezâlik tarik-i amme meftuh ve derununda tulen yedi buçuk ve arden beş zirâ' bir oda tulen yedi ve arden beş ve kadden beş buçuk zirâ' diğer bir oda tulen altı ve arden dört ve kadden buçuk zirâ' diğer bir oda tahtı matbah ve avlusu tulen altı ve arden beş zirâ' olduğunutersim olunan resm-i musattahi ile olarak varid olan tahrîrat ve i'lam madmolları emer-i şerîf-i mezkûrun kaydı balasına şerh verilmesi olduğu kuyûdan müsteban olmuş ve kadîm kilise tamiratına dair istida vuku'unda evvel emirde ma'rifet-i şer'-i şerîf ve minarı beled ma'rifeti ile ba'del-keşf ve'l-mesaha tulun ve ardın ve kadı zira'lârı gösterilerek bir kağıda tersim ve ba'd iktizası icra olunmak üzere i'lam-ı şer'isi ile beraber dersa'âdetime takdim kılınması usûl-ı daiyyeden ve mahal-ı mezbûr zikir olunan harab mabed midir yoksa fi'l-hakika manastırları derununda başka bir mahal midir anlaşılmaması ve ala külli't-takdireyn keyfiyetin istilamı icâb-ı halden bulunmuş olmağla ber minval-ı muharrer tamiri istid'a olunan mahal zikr olunan harab mabed midir yoksa başka bir mahal midir ma'rifet-i şer-i şerîf ile bi'l-etraf tahkik ve keyfiyetin zâhire ihrac olunduktan sonra muhtac-ı tamir olan mahal her neresi ise keşf ve mesahe olunarak tul ve ardı ve kadı zirâ' etmeleri ile bir kağıda tersim birle keyfiyetin ba tahrîrat ve mazbata ve i'lam der..... inhâ ve resm-i musattahi dahi takdim ve isra kılmak bâbında emri şerîfim isdârı [48^a] irade-i aliyyme menut idüğü kalem-i mezkûrdan tahrîr olunmakla vech-i

meşrûh üzere amel ve harekete mübâderet olunmakla yabende-i iki yüz altmış bir senesi evâil-i Şabanda istilamı havi emr-i şerîfim sadır olmuş ise de henüz cevâbı vürûd etmediği beyânı ile ol bâbda te'kidi havi emr-i şerîfim südüru elçi-yi muma ileyh tarafından bu defa dahi ba takrîr istid'a olunduğuna binaen mucîbince te'kid-i istilamı havi divan-ı hümayûnumdan işbu emr-i şerîfim isdâr olunmuştur. İmdi tereke-i vali-yi müşârün ileyh ve naib ve müftü ve sair muma ileyhimsiz minval-ı muharrer tamir iltimas olunan mahal-ı hudud-ı mezkûre ile mahdûd olan mâr'ru'l-beyân harabe ma'bed midir yoksa başka bir mahal midir ma'rifet-i şer' ile meclisime erbâb-ı vukûftan ba'de't-tahkik eğer kadîmden Efrenc rahibleri derununda icra-yi ayin eyledikleri takdirde muhtac-ı tamir olan mahalleri keşf ve mesleme birle vaz' kadîm ve heyet-i asliyesi üzere resm-i musattahı bi't-tersim keyfiyetin ber vech-i izah bi'l-i'lam ve mazbut derbar-ı şevketkarar mülûkaneme inhâ ve terkim ve resm-i mezkûrun dahi takdimi husûsuna mübâderet ve zinhâr vekiin hilâfı kal ve kaleme alınmamak misillü vaz' ve halete vuku'undan be 'inâyet hazer ve mücânebet eyleyesiz, şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-evahir-i şehri-i Muharremi'l-haram sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [evahir-i Muharrem 1263/Aralık 1846]

Hüküm Özeti 119: *Silah taşınması için gerekli mürur tezkeresi evraklarının ve başvuru şeklinin nasıl olacağını beyân eden yazı.*

Hüküm 119:

Suret-i mektubu sami-i hazretipenahi

Devletlü, 'inâyetlü, atufetli sinn-i ilahım efendim hazretleri

Saye-i şevketvaye-i cenâb-ı mülûkanede mahallın mahrûse-i şahanemin her yer ve hal ve mevâki'inde emniyet-i kâmilenin istikmâlî zımnında sunûf-i ahali ve tebeadan esliha istimali lazım gelen kesânın küfelaya..... asayiş ve cins ve adedini mübeyyin birer tezkere-i mahsûsa imza ve bu misillü kesâna tesadüf eden zabtiyye me'murları tarafından

dahi esliha tezkereleri.....olunarak kefâlet-i tezkere ibraz edemediği halde serseri makulesinden demek olacağından icâbının icra kılınması lazım gelen me'murin-i devlet-i aliyye taraflarından mukaddemce bi't-tahrîr ve işar ve tensib kaydı ile silah taşımak ta'mimen memnu' kılınmış olduğuna esliha istimal eden şahıs her kim olursa olsun bulunduğu şehir ve kazâ defter-i esâmi ve muhtarlarının kefâleti.....mübeyyin memhûr 'ilm-u haber getirerek kürsiy-yi eyalete teslim eder ise zabtiyye-i serkirdleri tarafındanve'l-hasılbulunan elviyye ve kazâ ahâlisinden ise me'murin-i muma ileyhim câniblerinden mezkûr 'ilm-u haber ahz ve senet hükmünde murfak berât hamil oldukları eslihanın cins ve adedini ve ashabının esâmi ve eşkal ve şöhretini mutezamın tezakir ita ve târîhi ile bir ceride-i mahsûsaya kayıt ve imla olunup tezkere-i merkûmaya şahsisi olduğu cihetle ticâret ricâlinden âhar sanat ve masalahatla ve'l-hasıl musellah olarak taşrayahangi şehir ve kazâda tezkerelerinin medeni munkaziye olur ise ol mahal me'muru tarafından ahz ve senet makamında batalda hıfz olunarak müceddeden terkînde itası ile şayet bu makulelerden ilerde bir gün uygunsuzluk zuhûr eder ise ol halde mesuliyet-i mahfuza senedini kefiline raci' olacağını ve hiç tezkerede olmayanlar kefil verebilir ise bulunduğu mahalden tezkere verilmesi ve kefil bulunmadığı ve etvar vedundan bir gün su'i ef'a'l-ihsas olunmadığı surette fima ba'd tezkeresiz gezmenin ve mensup olduğu mahaldan tezkere celb etmek üzere makbuz ve tevkidat icâbına ifası ile salı verilip mazanna-i su' ve mechulu'l-ahval ise bi't-tevkif keyfiyet-i layiki ile olunmadıkça eda-i ruhsat olunmaması ve zikr olunan tezkereler zabtiyye me'murları taraflarından yoklanacağından ve bunların okuyup yazmaları olmayacağından sıhhatına bir alamet-i farika olmak için evrak-i sahîhaya yazılması suretleri tezkereye tensib olunması ve ber minval-i muharrer icâbı hal taraf-ı senaveriden me'murin-i müşârün ileyhim taraflarına beyân ve işar kılınmış olmağla zat-i atufetleri dahi mukteza-yi fatanet ve dirayet-i zatları üzere balada gösterilen usûlün nizâmı ittihazı ile zir-i idare-i behiyyelerinde kain mahal ve mevâkidehilâfi hareket vuku'a getirilmemesi vesail-i makbuzesinin istikmâline itina ve himmet buyurmaları ...de kaime-i eda-yi tahrîr ve savb-i samilerine ba's ve tesyir kılınmıştır. İnşâallahu Teala lede'l-vusûl ber vech-i muharrer himmet buyurmaları me'mul-i senaveridir. [8 Rebiü'l-evvel 1263/24 Şubat 1847]

[48^b]

Hüküm Özeti 120: *Endazenin yerine arşın kullanımı ve darphaneden temini ve böylece ölçüde birlik ve doğruluk derecesini arttırma husûsunda nizâmname.*

Hüküm 120:

Devletlü, ‘inâyetlü, atufetlü, sinn-i ilahım efendim hazretleri

Beyândan müstağni olduğu üzre memalik-i mahrûsede isti’mal olunmakta olan zirâ’ muhtelif olup bu defa mi’mar-ı ziraatın mi’yarı tesviye ve tanzim olunmuş ise de çok vearşınlarının el-yevm her biri bir ölçüde evvelisinden ve husûsu ile bazı eşyanın arşın ve bazısının endaze ile satılmasından dolayı ahz ve ataca mazarret görülmekte idüğünden bunların mi’yarının tanzimi lazım gelmiş olduğundan ba’d ez in esnafta istimal etmekte oldukları endazeler ahz olunup yedlerinde bulunan arşunun mahfuz olan kadîm mi’yarı ile bi’t-tatbik darbhane-i amire nazareti cânibinden müceddeden damğa vaz’ı ve taşralarda dahi böylece mura’l-icra olmak üzere keyfiyetin lazım gelenlere işar ve inhâ ve fakat arşın ile endazenin bir ayarda olması usûl-i mevsukanın tebeddülünü istilzam ederek mesel endaze ile alınmakta olan eşyanın kapanla arşının farklı olmasından dolayı cihet-i tefavütü herkesin malumu olmak üzere neşr ve ibtida kılınmış ve şu kadar ki eşyanın İngiliz meta’ı yarda ve Fransa meta’ı dahi tabir olunur kendilerine mahsûs arşın hesabı ile tüccardan aldıklarından bu misillü emti’a ve eşyanın Osmani itibarı ile her kaç yarda kendilerine mal olur ise ticâreti üzerineile öylece fûrûht eylemeleri ve bundan ziyâde satamâmaları husûsunun esnaf-ı merkûmeye tenbîh kılınmış veverilecek zirâ’ bir suretle bozulmamak ve bir güne olunmamak üzere takyidat-i daime ve nazaret-i kâmilenin icrasına dikkat olunması meclis-i vâlâda tezkiye ve tensib birle hakipa-yi hümâyûn-i cenâb-ı mülûkaneden lede’l-istizan irade-i seniyye hazreti şehriyari dahi bu merkezde müteallik ve şerefsüdûr buyurulmuş ve Anadolu ve Rum elinin ekseri mevki-i ticâret olan mahalleri sahil ve sahile karib yer olarak bir makule şey o tüccar dahi liecli’t-ticâre nakl ve fûrûht edeceklerine mebnî damğa esbalindenbuna dahi ol mâh mikdarı mehil vaz’ ile altmış üç senesi Mayıs ibtidasından itibaren her bir mahalde endaze istimalının terki ile arşın kullanması husûsunda lazım gelendun icrasına ihtimam olunmak üzere keyfiyetine

şimdiden te'kid ve işar ve mi'yar olmak ve her bar taşra meclislerinde bularak aralık aralık esnaf yedlerinde bulunan arşınlar onunla tatbik kılmak için darphane-i amirede bi'l-imal oradan me'murin taraflarına kapı kethüdâ ve müdür umurları ma'rifeti ile icâb-ı mevkiasına göre ikişer üçerdamğalı arşın ahz ve tisyar kılınması ticâret-i celîlesi tarafından itade kılınmış ve keyfiyet meclis-i vâlâda dahi be enseb suret-i hali icâb edenlere tevcih olunmuş olunan zat-ı vâlâları dahi mantık-ı irade-i seniyye ve ber minval-ı meşrûh icâbının icra ve işbu tahrîratımızın birer kıt'a suretlerinin bi'l-ihrac zir-i irade-i behiyyelerinde kain mahaller kâimmakâmlarına isrası ile hilâfet halat ve öZR vuku'a getirilmemesi takyidat-ı lâzime ve minvaliyenin ibkası husûsuna himmet ve itina buyurmaları siyakında kaime-i senaveri tahrîr ve savb-ı samilerine ta'yîn ve tesyir kılınmıştır. İnşaaallahu teala lede'l-vüsûl ber vech-i muharrer himmet buyurmaları memul-i senaveridir.

[22 Safer 1264/29 Ocak 1848]

Hüküm Özeti 121: *Cizye mukata'asının tamamen ödendiğine dair arz.*

Hüküm 121:

Der devletmekin araz-ı dai'yi...leridir ki

Diyarbakir eyaleti müşîri esbak devletlü İsmail Paşa hazretlerinden altmış senesine mahsûben ve cizye mukata'asını deruhde eden Diyarbakir'li Osib zimmî zimmetinde bakaya kılınan dört bin beş yüz kuruşun be irade-i seniyye-i müşârün ileyhın tahsîl-i bakayasına me'mur-i mütehayyizan-ı hâcegân-ı divan-i hümâyûndan saadetlü Cazim Efendi bendeleri hazır oldukları halde.....huzûr-ı şer'de celb ve bakaya-yi mezkûre matlup olundukda sene-i mezbûrede bin iki yüz doksan dokuz kuruşu müşârün ileyhın hazinedarları Hacı Abdullah Efendi'ye ve üç bin iki yüz bir kuruşu Diyarbakir'de bulunan kâimmakâmı Mustafa Paşa hazretlerine tamâmen eda ve teslim eylediğini takrîr ve beyân ve numayan ve bi tekrar tahsîli garer-i mucîb bir keyfiyet olacağı bahir ve a'yân olmağla

icra-yı icâbı irade-i seniyyeye müteveccih olduğu beyânı ile vâki' hal bi'l-iltimas paye-i serir-i alaya arz ve i'lam olundu. Baki emer ve fermanı hazreti men lehu'l-emr'indir.

Hurrire fi evahir-i Cemaziye'l-evvel li seneti selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evahir-i Cemaziye'l-evvel 1263/Mayıs 1847]

[49^a]

Hüküm Özeti 122: *Mirî arazide intikal husûsunda teşkil edilen kanun suretidir.*

Hüküm 122:

Arazi-yi emirîye sahib-i tapunun oğluna intikal eylediği gibi kadına dahi intikal etmek üzerine kanun-ı cedid sureti

Beyândan mütağni olduğu vechle memalik-i devlet-i aliyyede bulunan emlak ikiye münkasım olup biri evkâf tahtında bulunan arazi ve biri dahi timar dâhilinde bulunan arazi olup arazi-yi mevkûfenin mahlûlat cânib-i vakfa ait olduğu misillü arazi-yi mirîyyenin mahlûlatı dahi sahib-i arza yani taraf-ı devlete raci olmasıyla mukaddemen verilen nizâm mucîbince arazi-yi mirîyeden taşralarda vuku bulan mahlûlatın iki bin kuruşluktan yukarısı hazine-i celîleye; aşağısı ol arazinin 'aşarını deruhde edenlere ait olup ancak bu suret-i intikalinde bir takım fesat karışmakta ve o cihetle emval-ı hazine telef olmak olduğundan ve bu makule arazi-yi mirîyenin intikalinde veyahut başkasına fûrûhtunda tasarruf için verilen senetler deruhdeciler nâmına olup bunda dahi uygunsuzluklar görüldüğüne ve hal bu ki balada beyân olunduğu vechle emlak-ı mahsûsanın cüz-i azamı olan işbu arazi maddesinin böyle müşeddet halden kurtarılması ehemm ve elzem olduğuna binaen saye-i muvafakiyyetdaye-i hazreti malikâne de bu maddenin dahi bir hüsn-i surete konulması esbâbı meclis-i vâlâ-yi ahkâm-ı adliye ve meclis-i ali-yi umumiye lede'l-müzakere bundan böyle o misillü vuku bulacak arazi-yi mahlûlatın tamâmı ile hazine-i celîleye raci olması ve mülhak kazâlarda vuku bulan ferâğ ve intikal harclarının nısıfları dahi kezâlik hazine-i celîleye olup nısf-ı diğerlerinin kazâ müdürlerine itası ve re'si elviyye harclarının öteden

beri olageldiği vechle hazine-i mezkûreye irad kayd olunması ve tapu temessükü nâmı ile verilmekte olan senedatı yolsuz ve usûlsüz olduğundan ve arazi-yi mirîye taraf-ı devlet-i aliyyeden tafviz-i buyurulmak hesabı ile senedatın dahi ber hüsn-i...nılması ve aklam-ı şahanedan birinde mukayyed bulunması levazim-i umurdan idüğünden senedat-ı merkûmenin ba'd ez in defterhane-i amire kalemine kayıt olunmak üzere matbu ve defter-i emaniyetinin mühür ile memhûr senedim ita olunması ve şimdiye kadar arazi-yi mirîye yalnız evlad-ı zükura intikal edip evlad-ı inas tasarruf ve verâset hakkından mahrum olup eğerçi tâife-i nisa bi'l-fi'l erbâb-ı ziraattan değil iseler de ziraat familyası teşkil edemeyecekleri ve ol cihetle kendilerine muntekil olacak araziye imar eyleyecekleri bedihi olmak mülabesesiyle saye-icenâb-i mülûkane de evlad-ı inasın dahi hakk-ı tasarruf-u araziden hisseyab olmaları usûl-i mülkiyyeye ve kaide-i hakkaniyete muvafik düşeceğinden mecmua-i ma'delet ve merhamet olan asr-ı nasfet hasr-i hazreti mülûkanenin asar-i celîle ve cemilesinden olmak üzere fîma ba'd evlad-ı inasın dahi araziye mirîye ashabından olan babalarına hall vuku'unda evlad-ı zükur gibi hakk-ı verâsete dâhil olmaları husûsları münasip mutala'a olunup keyfiyet-i hak-i payi hümâyûn-ı cenâb-ı padişahiyan lede'l-istizan husûs-i mezbûrun ol vechle nizâma rabt ve tevfiği ile icâbının icrasına emr ve irade-i ma'ali ifade-i hazreti hilâfetpenahi müteallik ve neşr-i makdur buyurulmuş ve ahkâm menfiyesi icra ve infâz olunmuştur. [7 Safer 1264/14 Ocak 1848]

Geçen hafta çıkarılan takvim-i vakayi' nüshalarında arazi-yi mirîye hakkında bu kere ba irade-i seniyye şayan verilen nizâmın beyânı sırasında şimdiye kadar araziye mirîye verâseti hukukundan evlad-ı inas mahrum olmakta ise de evlad-ı inas dahi familyası teşkil ederek araziye mevruselerini imar edebileceklerine mebnî bundan böyle hakkı tasarruf-ı araziden evlad-ı inasın dahi evlad-ı zükur gibi hisseyab olmalarına emr ve irade-i seniyye-i hazreti mülûkane müteallik şerefsüdûr buyurulmuş idüğü irad ve ityan kılınmıştı. Çünkü mine'l-kadîm yalnız evlad-ı zükurun babalarından arazi intikalı hukukuna dâhil ve evlad-ı inas arazi verâseti hukukundan bütün bütün mahrum buldukları misillü inas üzerine olan arazi-yi evlâd yine kat'an intikal etmemesi kanun-ı kadîm iktizasından iken bu kere verilen nizâmda ber minval-ı muharrer evlad-ı inasın dahi hukuk-ı verâset-i araziye duhullerine müsa'ade-i seniyye izin buyurulduğu misillü tâife-i nisa üzerinde olan arazi-i mirîyyenin

dahi babadan olduğu gibi anadan dahi oğluna ve kızına mecanen intikal eylemesine dahi ruhsat-ı seniyye-i cihandâr-i bi deriğ ve raygan buyurulmuş ve bu suret-i tapu hakkında müceddeden tanzim olunan nizâmnâmede münderic bulunmuş olmağın ve bi menni Teala ve Tekaddes hazretleri müşeyyid-i esatin-i erkân-ı şeri'at ve müeyyid-i kavanin-i din ve devlet olan veli-yi nimet-i alem şehinşahi muazzam efendimiz hazretlerinin ile'l-ebed ziynetsaz-i serir-i saltanat ve saye-i nisfitevatye-i padişahanelerini maye-i sa'âdethal sunûf-ı devlet ve ra'yyet buyrulsun şu madde-i hayriyyede dahi meşhut olan eser-i muvaffakiyet ve tebe-i şahaneleri.....hazreti mülûkane her kesin bi'l-etraf malumu olmak ve dua-yi beka-yi [49^b]ömr ve şevket-i cenâb-ı cihanbani bi't-tekrar ifâ kılınmak için keyfiyet-i teşekkür bi't-tekrar izah kılınmıştır. [14 Safer 1264/21 Ocak 1848]

Hüküm Özeti 123: *Katledilen Mustafa Efendi'nin diyetini ödemekle yükümlü kılınan Golamasi ve Şikeftan köylerinin dört bin kuruş diyet ödemeleri ve sulh ile ilgili belgedir.*

Hüküm 123:

Medine-i Âmid mahallâtından Hoca Ahmed mahallesi ahalisinden olup bundan bir sene mukkadem Garzan kazâsı karyelerinden Golamasi ve Şikeftan karyeleri mabeyninde kimesnenin mülkü olmayan mevzide mecruh olarak katilen fevt olan Hacı Mustafa Efendi b. Hacı Hasan'ın verâseti zevcatı Fâtıma ve Meymene nâm hâtûnlar ile kebîr oğlu gaib ani'l-beled Abdullah ile sağır oğulları Hüseyin ve Ali ve kebîre kızı Zühre'ye münhasır olup mezbûretan Fâtıma ve Meymene bi'l-asâle mezbûre Meymene oğulları Hüseyin ve Ali ve kızı Zühre'ye bi'l-asaye meclis-i şer'-i şerîfte karyeteyni mezkûreteyn ahalipleri taraflarından vekîl-i şer'ileri Mustafa Efendi bin Abdullah mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm edip murisimiz karyeteyn-i mezbûreteyn beyninde mecruhen katil bulunup katili ma'lûm olmamakla diyet-i kısamesi karyeteyn-i mezbûreteyn ahalisi üzerine şer'an lazım gelip ba'del-icra el-hâletü hâzihî beynimizde muslihun tevessut edip diyet-i mezkûrden karyeteyn-i mezkûreteyn ahalisi ile bizlerden dört bin kuruş üzerine inşa-i adud-ı sulh eylemelerinde biz dahi bi'l-asâle ve bi'l-vasaye sulh-ı mezbûru kabûl ve bedel-i sulh olan

meblâğ-ı mezkûru karyeteyn-i mezkûreteyn ahalisinden bi't-tamam ahz ve kabz eyledik, husûs-i mezbûra müteallik amme-i da'ava ve mutalebat ve kaffe-i eyman ve muhasemattan karyeteyn-i mezkûreteyn ahalisinin zimmetlerini ibra-i tamm-ı rafi'u'l-hisam ve katu'n-niza ibra ve iskat-ı hakk eylediğimizde onlar dahi kabûl eyledik dedikten sonra gıbbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a ketb olundu.

Fî evahir-i şehr-i Muharremi'l-haram sene erba'în ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evahir-i Muharrem 1264/Ocak 1848]

Şuhûdü'l-hâl: Maduna bi'l-ifta Mehmed Derviş Efendi Faziletli Sıbgatullah Efendi İzzetli Ömer Bey Efendi Sa'âdetli Derviş AğaEfendi ve gayrihim.

Hüküm Özeti 124: *Lice kazâsında yapılan caminin görevlilerine verilecek maaş miktarlarını belirten belgedir.*

Hüküm 124:

Lice kazâsında vâki' Ahmed Bey bina eylediği camiî şerîfte ber vazife-i muayyene ile nısfı hitabına mutasarrıf olan Hacı Ahmed ber mu'tad vazifesi 6 kil hinta.

Camiî mezbûrda vazife-i muayyene ile nısfı hitabet ciheti ile mutasarrıf olan Mehmed ber mu'tad vazifesi 6 kil hinta.

Yine camiî mezbûrda nısfı imâmet cihetine mutasarrıf olan Ahmed ber mu'tad vazifesi 4 kil hinta.

Camiî mezbûrda nazaret cihetine mutasarrıf olan Abdulaziz'in ber mu'tad eylediği vazifesi 2 kil hinta.

Yine camiî mezbûrda müezzinlik cihetiyle mutasarrıf olan Abdurrahim ber mu'tad ahz eylediği vazifesi 4 kil hinta.

Ber minval-i muharrer ciheti ile mezbûrunlara olan mastûru'l-esâmi kesânlar vazifelerinin üslûb-u sâbık üzerine ahz ede geldiklerini kazâ-i mezbûr naibi Emin Efendi ve naib-i esbak Veliyyuddin Efendi ihbarları ile mutehakkak olmağın bu mahalle kayd ve şerh verildi.

[50^a]

Hüküm Özeti 125: *Diyarbakır kazâsı ile Türkmen ve Kiki nahiyeleri hissesine isabet eden vergi-yi senevinin yarısı miktarını belirten defterdir.*

Hüküm 125:

Bâ'is-i tahkik-i defter oldur ki

Ba irade-i seniyye Diyarbekir eyaletine tahsis buyurulmuş olan vergi-yi senevinin işbu iki yüz altmış üç senesisine mahsûben tevzii keyfiyeti meclisime lede't-tezekkür fakirana bar ve sıkıntı olmamak için şimdilik nısfı ve nısfı uhra bundan sonra tevzi olunması tensib ve karar verilmekle nefis-i Diyarbekir kazâsı ile Türkmen ve Kiki nahiyeleri hissesine isabet eden vergi-yi senevinin nısfı mahalle ma'rifeti ile tarh ve taksim olundukda zirde mastûru üzere beher karyenin hisse-i musibi mebalığ-ı mübeyyini tertip olunan defter-i damğa vergili ber vech-i âti zikr ve beyân olunur.

Hurrire fi evâil-i şehr-i Cemaziye'l-evvel lisene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evâil-i Cemaziye'l-evvel 1263/Nisan 1847]

Mahalle	Hisse-i Vergi-yi Senevi	Mahalle	Hisse-i Vergi-yi Senevi	Mahalle	Hisse-i Vergi-yi Senevi
Camii'n-Nebi	2700	Şeref Çavuş	600	Ali Paşa	2005
Devriş.....	7200	Ali b. Reşit	500	Kavass-i Sağır	2500
Fatih Paşa	1694	İbni Müderris	1150	Melek Ahmed	2470
İbrahim Bey	4310	İskender Paşa	1450	Hacı Osman	1060
Hasırlı	914	Muslihiyye	700	Cubiyan	1750
Sülûkiyye	1650	Kavafiye	4490	Reisoğlu	270

		Ahmed			
Abdulaziz	2800	Kılbaş	1040	Hanzâde	550
Lale Bey	2380	Muhiddin	2970	Göle cami	200
Salos	800	Yiğit Ahmed	1280	Kadı Cami	650
Hacı Hızır	550	Camii's-Safa	3000	Şeyh Said-i Küçük	1550
Muallak	636	Hüseyin Efendi	420	Hacı Abdurrahman	550
Veli Kethüdâ	1100	Alican	3100	İzzeddin	550
Defterdâr	400	Bahaeddin	3650	İmaduddin	1380
Kavass-ı Kebîr	180	Ablak	850	Hacı Büzrük	1100
Kaşık Budak	1450	Abdal Mescidi	2100	Arapşeyh	3500
[50 ^b] Cami'ü'l Esved	1900	Rabia	800	Balıklı	70
Şeyh Matar	521	Cokkadan	500	Taceddin	900
Tabanoğlu	1250	Vesimoğlu	1400	Hüsamuddin	1855
Murteza Paşa	600	Husrev Paşa	1400	Çakal	1250
Camii Kebîr	5395	Kastal	400		
46875 46875 tevzi' olunan sani 93750					
Millet-i Ermeni	3275 , 30	Millet-i Süryani	6091, 30	Millet-i Behrani	2043 , 30
Millet-i Ermeni	2868 , 20	Katolik Millet-i Suri	807	Katolik Millet-i Rum	1049,30
Millet-i Rum Katolik	331	Millet-i Yehudiyan	1445		
Kurahayı şark hisse-i vergi-yi senevi					
Ağviran-i Sağır	2226	Kanısipi	1482	Sıçanan	650
Çarkaniyan-i Sağır	572	Kabasakal	2158	Sa'di	624
Ardalı	1404	Kullavi	858	Köseli	364
Mezre der kurbi pir Hüseyin	832	Ağviran-i Sağır	2002	Postoğlu	988
Derviş Hasan	1820	Serkalu	1526	İshakan	1664
Kağıdı	624	Hanbazar	1066	Hayderlı	442
Hunduslu	1898	Arapşaban	832	Habgerm	312
Yarımca	936	Pir Hüseyin	936	Arap Darılı	134
Kengerli der kurbi Darılı	338	Culfan	286	Kürt Darılı	1066
Çayan	494	[51 ^a] Yağmurlu	234	Peyas	286
Bakavs	546	Ağmeşhed	1274	Cırnık der kurbi	1456

				Ağmeşhed	
Zoğzınc-ı Kebîr	2198	Kürdikan	1144	Tillik	2041
Kızıl Mehmed	918	Peçar-ı Ömer	858	Çarkaniyan-ı Kebîr	1040
Sımaki	1404	Kadı Müslim	2652	Beşirik	120
Tavili	1040	Şarabi	864	Çanakçı	1248
Metranlı	1404	Karakoç	346	Patrik	1384
Karacaviran	468	Kıtır bil	4212	Mezre der kurbi Kıtır bil	120
Cırnık der kurbi Karakoç	110	Zeynikan-ı Kebîr	1248	Zeynikan-ı Sağır	546
Kendeş	1170	Bahçecik	780	Ayngevr	208
Kadı Zimmî	1196	Tilalo	1924	Eruni	1352
Ali Bardak	2216	Şemami	624	Koçlu	390
Çakallu	468	Hüseynik	1378	Kefnecar	1378
Zoğzınc-i Sağır	500	Tavuklu	1218	Horuslu	286
Mollâ Fayat	1378	Köpeklü	872	Kürtaslanoğlu	624
Satıkendi	2458	Hanife Pınarı	1040	Mezra Satıkendi	572
Hacı Osman	1532	Arapaslanoğlu	884	Tılğazı	910
Aynşa	2840	Karabaş	1118	Erincil	..
Hızır İlyas	390	Abbas harabesi	806	Bellu	1634
Demirhan	424	Karagöz	1000	Çavuşı	572
Maksatlı	290	Zeko	2600	[51 ^p] Müderris	
İshakan der kurbi Zeko		Hacı İs		Ka'bi	
Kozan		Şükürlü		Baharlı	
Kengerli		Kurbi Ağvıran		Cırnık kurbi Peçar-ı Ömer	
Kürt Ömeran		Müceddeden şabaşı.....olan Sarı Hüseyin karyesi			
Kuraha-yı garb hisse-i vergi-yi senevi					
Hüseynik	1352	Gavur İğik	1716	1118
Sirimi	692	Kırğalı	728	Serap Gözeli	884
Çölgözeli	832	Danekıran	802	Dahleharar	988
Zevra	548	Karakuzu	546	Peyas	1482
Görzo	1690	Tillik	884	Gavur Veli	858
Kuzıcak	702	Habeşi	936	Mezre	1962
Hacı tak	884	Develi	572	Kode	1508
Ayntirt	1352	Fare	1638	Harbecin	1196
Cebar-ı Sağır	390	Başıl	884	Kamışlı	1092
Karavıran	1092	Karınca	700	Mezre Kilise	458
Hashavar	260	Derimti	208	Cumik	208

Hımıri	312	Talay	208	Alıpınarı	1954
Zoğı	133	Kara Kilise	598	Kırte	962
Kankırt	1748	Herbero	390	Dumat	728
Çölli	416	Çaruğı	1326	İmam Ukayl	1102
Karkat	416	Şeytanoğlu	650	Elvendi	624

[52^a]

Hüküm Özeti 126: *Zinciriye medresesi evkâfının mütevellisi olan Feyzi yerine İsmail Halife'nin günlük on akçe ile vazifelenirilmesi emridir.*

Hüküm 126:

Âmid'de vâki' Zinciriye Medresesi evkâfının yevmi on akçe vezife ile mütevellisi olan el-Seyyid Feyzi v. Bekir kendi hüsn-i rıza ve ihtiyârı ile tevliyet-i merkûmu işbu vâki' tevki'-i refi'-i hümâyûn-ı hakani..... el-salihin el-salikin İsmail Halife zîde salahuhu ferâğat ve kasr-ı yed etmekleyedinden tevcih-i yedine 'alışânımdan etmeniz ricasına akzâ kuzâtı'l-müslimîn mevlânâ Âmid valisi Muhammed Sun'ullah yed-i fezâiline arz etmeniz hakkında mezid-i 'inâyet emr-i şahanem zuhûrundamevlânâ muma ileyhın arzı ve sekiz yüz otuz altı senesi Şevvali'l-mükerrermin dokuzuncu günü târîhle müerrah verilen evamir-i hümâyûnum mucîbince tevcih edip buyuran hümâyûnmerkûm İsmail halifesalahiyet varıp mezbûr yerine vakf-ı mezbûrun mütevellisi olup eda-i hizmet eyledikten sonra vech-i meşrûh üzere ta'yîn olunan yevmi on akçe vazifesini evkâf-ı mezkûr mahsülünden alıp ve sarf olup ref' olunanâharûn hiç fert mani ve müzahim olmayıp ve taarruz kılmaya şöyle bile alamet-i şerîfe itimat kıldı.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-'işrîn min şehr-i Şevvali'l-mükerrermin sene.....
Konstantiniye el-mahrûse. Kayıt 1137 ...fi 18 Muharrem.

Hüküm Özeti 127: *Diyarbakır çavuşlar kethüdâsı Millî oğlu Teymur adlı kişi ile köle Abdullah isimli kişi ve karye re'ayası arasında 'aşar-ı öşriyye ve sair hukuk ve rüsûmda meydana gelen haksız uygulamalara karşı yapılması gerekenleri anlatan emr-i şerîf.*

Hüküm 127:

Teymur Bey ile rea'yaları beyninde vâki' olan niza' için murafa'a olunmak bâbında varid olan emr-i şerîf. (Ba satır yandadır)

Akzâ kuzâti'l-müslimîn, evlâ vülâti'l-muvahhidîn, ma'denü'l-fezâili ve'l-yakîn, rafi'u a'lâmi's-şeri'ati ve'l-din, vârisu ulûmi'l-enbiyai ve'l-mürselin, el-muhtassu bi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâ Âmid zîdet fezâiluhu el-emacidi ve'l-a'yân Diyarbekir mütesellimi zîde mecduhu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Diyarbekir voyvodalığı a'lâmından Birecik kazâsına tâbi' has karyelerinden Ali Goran nâm karye rea'ya hümâyûna arz-ı hal edip bunlar üzerlerine edası lazım gelen 'aşar-ı öşriyye ve sair hukuk ve rüsûm defteri mucîbince hass-ı mezbûr zabıtına eda edip âhardan bir türlü rencide olunmamak icâb yok iken Diyarbekir çavuşlar kethüdâsı Millî oğlu Teymur nâm kimesne benim abd-i memlûküm Abdullah nâm kimesne ... ze'amet-i re'ayasından ...ları bi gayr-i hakk ahz ve dört senede beş buçuk kese akçe ve üç ... ve bir re's atlarını cebren ve kahren alıp bunlara külli gadr ve mezbûr Abdullah'ın karyesi Otluca Göl.... bunların karyesinden kat'an alakası yok iken zulm-ü sarîh ve gadr eylediklerini bildirip mezbûr Teymur kese.... aldığı geri ashabına istirdad ve teslim eylediklerinden sonra fima ba'd ol vechle rencide ve müdahale bâbında emr-i şerîfim rica eyledikleri ecilden hazine-i amiremde mahfuz olan baş muhasebe defterlerine..... Diyarbekir voyvodalığına tâbi' manatik-ı Ali Göranlı ma'a karye-i Kerra mukata'sının senette üç yüz elli olduğu defterhane-i amirem defterlerine müraca'at olundukda Birecik kazâsında Telbisme nahiyesinde Dokuz nefer re'aya ve hasılı tahtında hinta ve resmi cennet ve resmi nebak ve resmi mücerret yekûn ma'a gayriha akçe, Bazar karye-i Ali Göran an cema'at Millî ma'a mağara hass atik ve bu defter mufasalada muhraz kalemi ile tahrîr nahiyesine tâbi' on iki

nefer re'aya ile karye-i Otluca göl ve tahtında yirmi beş nefer an cema'atı Metinlu
.... yirmi beş nefer kimesnelerden toprak tasarruf edip çift kaydında olanlar öşürlerini ve
resmi çiftlerini eda edip ve on iki neferi altışar akçe resm ve eda edip resmi
betanlarını hass beynlerindegeldikleri yer üzere ve yerler ve hasıl tahtında hinta ve
resmi çift yekün ma'a gayrihi üç bin yedi yüz yazı ile ol dahi defteri mufassalda
muharrer kalemi ile tahrîr ve defteri icmalde ma'a gayrihi yirmi beş bin beş yüz elli
.... ber icmal ve âhar icmalsiyle yer görülüp yirmi beş bin elli dört akçe za'amet
toptan yirmi.... .. akçesi Abdullah bakisi müştereki üzerinde olduğu der kenar
olmağla imdi vech-i meşrûh üzere defter-i mucîbince mübâşir ta'yîn olunan
Ahmed çavuş zîde kadruhu ma'rifeti ile mahallinde mezbûr ile murafa'iHakk
olunup bu makule zulmü vâki' ise ahvalini i'lam eylesin ve bu ferman-ı 'alişânım sadır
olmuştur, buyurdum ki emr-i şerîfim vardıkta bu bâbda sadır olan emrim üzere amel edip
dahi mezbûr mahallinde olunan mübâşir-i mezbûr ma'rifeti ile merkûm ile murafa-
şer' edip ihkak-ı hakk eylesin şöyle ki bu ise ahvalini dersa'âdetime i'lam
eyleyesen şöyle bilesen alamet-i şerîfe itimâd kılasan .

Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-işrîn min şehri Zilkade sene sittîn ve mi'e ve elf.
Konstantiniye el-mahrûse. [26 Zilkade 1160/29 Kasım 1747]

[52^b]

Hüküm Özeti 128: Arabistan'a Diyarbakır eyaletinden asker sevkiyatının
tamamlandığına dair yazıdır.

Hüküm 128:

... ve nizâm-ı vechi ile merkûm tarafından sene-i kâmile hüsn-ı zabta ve idare
olunarak hilâf-ı şurût ve nizâm vaz' ve halet vuku'u bulmaması, sinyenin istihsalına bi'l-
ittifak mezid-i 'inâyet ve dikkat..... ve muğayir-i emr ve riza-yi şahanem halat vuku'unu
tecvizden tevakkı ve müba'adet eylemeniz bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur

buyurdum ki vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibu'l-ittiba' ve lazımu'l-ımtisâlımın mazmûn-ı itaat makrûn ile amel ve hareket eyleyesiz, şöyle bilesiz, alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-'işrîn min şehr-i Cemaziye'l-evvel sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Mahrûse-i Konstantiniye. [20 Cemaziye'l-evvel 1263/6 Mayıs 1847]

Nefsi emr-i ali

2196 Yalnız iki bin yüz doksan altı

Badi-i sened-ioldur ki

Arabistan ordu-yı hümâyûnuna teşrif buyurulan Diyarbekir eyaletindenatika redif asakir-i mütebakiyeden ma'rifet-i acizanemle..... ordu-yı hümâyûn cânibine kafile kafile gönderilmiş ve eyalet-i mezkûrede asakir-i mütebakiyeden bir nefer yerde kalmamış olduğunu mübeyyin işbu emr-i 'alışânım eyalet-i mezbûr meclisine ita olundu. 21 .64

4000 Yalnız dört bin kuruş

Hüküm Özeti 129: *Hırsızlık sonucu gasbedilen malına karşılık Yusuf isimli kişiye ödenmek üzere Akpınar köyü sâkinleri ile katırcılardan alınan ve kendisine ödenen dörtbin kuruşun ödendiğini gösteren belgedir.*

Hüküm 129:

Fransa tebeasından Süleymaniyye askeri etubbalarından Hekim Yusuf nâm kimesne zimmî Diyarbekir'e azimet ederken esna-yi rahda Diyarbekir kuralarından Akpınar karyesine duhul ve ol gece karye-i mezkûrede bir saat mesafe kadar mahalde beytutet etmek hasebi ile mersumun ol gece dört bin kuruş eşyaları sirkat olunarak mebalğ-ı mezkûrun katırcılar ve kuraha-yi mezkûr ahalisinden dört bin kuruşun tahsîli lazım gelmiş olmağla ahali-yi merkûm ve katırcılar tarafından yalnız dört bin kuruş eşya bahasından olarak tamamen ve kâmilan ahz ve muk.....ve bundan böyle hakkım kalmadığını mübeyyin işbu memhûr senedimiz Diyarbekir meclisi huzûrunda merkûmlara ita ve teslim kılındı. [2164/1848]

Hüküm Özeti 130: Mumcu esnafı isimleri ile vergi miktarını belirten belgedir.

Hüküm 130:

Sene hitamına dek beher Osmani yirmi beşer kuruşa mumcu esnafının esâmileri

Sene hitamına olunca beher batmanı yirmi beşer kuruş bey'randiye mumcu esnafının esâmileridir. Fî [2...64/1848]

Şeyh-i esnaf Ahmed Bey Şamas Sâkıbe Maksî Yako Osib v. Doşo İbrîk oğlu Eblahad Kirbo Maksî Bido Şamas Tuma Ako Hekim Hanuş Baho zimmî.

[53^a]

Hüküm Özeti 131: Kuraların isimleri ve vergi miktarları husûsunda tablodur.

Hüküm 131:

Kuralar	Vergi	Kuralar	Vergi	Kuralar	Vergi
Saçlı	494	Şükürlü	2210	Selman	494
Kancuğaz	728	Davudi	2408	Iraki	390
Saydik	2002	Derijik	234	Mollâ Ali Süfla	884
Mollâ Ali Ulya	598	Arap Yenice	1404	Kayacık	572
Gülberan	910	Higecuk	1014	Sünneti	650
Kazıktepe	364	Kürt Yenice	208	Kabahızır	728
Veynebir	416	Kerik	650	Kela Satılan	416
Alaçemen	78	Kamtiyan	390	Kiluvan	319
İlhiyan	512	Balluca	468	Kişibaba	822
Arap Beyân-ı Süfla	390	Kurbe Sünneti Mezrik	286	Mübareki	572
Meşit	700	Melkiş	312	Hâtûni	312
Şeyh Çoban	572	Kanispi	208	Tilur	442
Kisani	468	Burcik	208	Ortaviran	520
Lügus	988	Guhani	442	Celikan	754
Sipyag	1222	Harzemi	546	Boztepe	884
Gürcü	286	Karakoç	316	Gözeran nâm-ı diğêr Talay	546
Derbeşur	468	Tirbespi	936	Alçak Hasan	256

Beko	234	Şeyhkent	364	Arapbeyân	602
Kurbe Kişibaba	2..	Geli Mir Hızır	60	Kuşdoğan	360
Yalankoz	322	Eruni	234	Kırkınce	312
Arkemi	260	Dumelan	558		

Garbe ilhak olunan Civanlı aşiretinin Balluca karyesinin mirbeleri yedi vergi ale'l-
hesab 450

.....

[53^b]

Türkmen nahiyesinin tevzi-i hisse-i vergi-yi senevi

Bismil	6950	3370	3580
Türkmen Hacı	3665	1899	1795
Korukçı	3285	1605	1605
Karabürk	934	335	599
Mezre	1474	768	705
Mollâ Cabir	421	722	415
Ağmeşhed	1137	347	874
Kara Ahmedli	1221	000	000
Develi	168	160	008
Darlu	3791	1846	1945
Hamzalı	337	000	000
Fetli	629	407	415
Kirli Sağır ve Kebîr	547	1356	0076
Arap Şeddat	712	1444	0662
Yasıncı	1432	000	000
Seyyid Hasan	2106	000	000

Mamid'li Ak Hasan

1011 339

30 000 tevzi olunan yalnız otuz sekiz bin kuruş

Kuraha-yi Kiki hisse-i vergi-yi senevi

Kurular	Vergi	Kurular	Vergi	Kurular	Vergi
Köseli	1211	Şikeftan	445	Berbero	275
Akpınar	847	Ömeran	1017	Mücrefi	169
Kaşmer	466	Hücceti	911	Kürt acı	2669

Viran					
Bakcef	932	Şekerviran	317	Kerh	2176
Rubel	84	Tilarap	254	Aktepe	1107
Tezharap	254	Velikendi	169	Harapkört	148
Bahteri	487	Duda	254	Kasımı	508
Dikni	487	Bacuvan der kurbi Şükürlü	317	Şarki	445
Mollâ Fulat	472	Kareli	318	Süveydi	106
Ganitepe	720	Sekliyan	572	Hitmıran-i garb der kurbi Iraki	106
Tavşantepe	148	Hatiban	312	Kakay	190
Buciyan der kurbi Şerki	296	Hass	672	Hacı Münir	106
Güzelşeyh	106	Yuvacık	699	Bornık	127
Hitmıran	869	Mezre ...	191	Ahteri	107

Davudi'denma'rifeti ile ma'mur olunarak idare olunacak kura'lârın esâmileri ve nısfı vergileri beyân olunur.

Karye-i Davudi Saydik Kancuğaz Köktepe Derijik Kani spi
1404 1001 364 000 117 104

[54^a]

Hüküm Özeti 132: *Kasap esnafı ile ilgili bir nottur.*

Hüküm 132:

Mühim

Pare = 50 + 44

İş bu mâh-ı Nisanın onbeşinci gününden gayetine gelinceye kadar beher kıyyesine altışar kuruş bey' ve fûrûhtuna kasab esnafına tenbîh ve taahhüt eylediler.

Hüküm Özeti 133: İbrahim b. Osman'ın vefatından sonra verasetinden vasfi belirtilen mülkünün satışı husûsundadır.

Hüküm 133:

Medine-i Âmid mahallâtından Camiu's-Safa mahallesi sâkinlerinden iken bundan akdem fevt olan İsmail b. Osman'ın verâseti zevcesi Sündüs ile kebîr oğlu Hafız Osman ve kebîre kızları Fâtıma ve Âişe Meyfet kızı İmiş ve sağîr oğlu Mustafa'ya inhisarı tahakkukundan sonra sağîran-ı mezbûranın tesviye-i umurlarına kıbel-i şer'den mansub ve vasileri Hafız Aloş Ağa bi'l-vasaye ve merkûm Hafız Osman ve mezbûre Sündüs ve mezbûretan Fâtıma ve Âişe bi'l-asâle meclis-i şer'-i şerîf-i enverde Gevranlızâde İbrahim Bey muvâcehesinde ikrâr ve takrîr-i kelâm edip müteveffa-yi mezbûrun terekesinden olup Tacdin mahallesine kain bir taraftan Abdullah mülkü ve bir taraftan tarik-i has ve tarafeyni tarik-i amm ile mahdûd, dâhilinde üç sofa ve iki koltuk meclisi ve iki kemer üzerine mebnî bir eyvân ve derununda bir meclis ve yine bir meclis derununda bir fevkanî kasr ve kiler ve bir matbah ve su kuyusu ve ab-ı hamravattan üç mason ma-i cari ve hela ve suyu müştemil menzil-i mahdûd-i mezkûr murur-ı eyyâm ve kürur-ı avam ile müşrif ve harap ve mail-i turb olup imarat ve termimine sağîrun-ı mezbûrun vefa eder malı olmadığından mebnî sağîran haklarında min külli'l-vücut evla ve enfa olacağı huzûr-ı şer'de cemm-i ğafir ihbarı ile ba'de't-tahakkuk kıbel-i şer'den vasiyy-i merkûma verilen izne binaen menzil-i mahdûd-i mezkûreden kiler ve vasi-yi merkûm ma'rifeti ile münadiye verilip bey'e arz ve netice mecmai'n-nas olan mahallerde nida ve müzayede olundukda ba'de inkıta-i'r-rağabat el-talibin altı bin kuruşa merkûm üzerinde karar edip ziyâde ile talib-i uhra adem zuhûrundan tarafeyden icâb ve kabûlü havi şurût-ı müfsideden 'arî olarak menzil-i mahdûd-i mezkûru merkûm İbrahim Bey'e bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer' ile altı bin kuruşa bey' ve temlik ve teslim eyledik, ol dahi ber vech-i muharrer iştira ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl edip semeni mebnî olan meblâğ-ı mezbûr altı bin kuruşu müşteri-yi merkûm İbrahim Bey yedinden bi'l-vasaye ve bi'l-asâle ahz ve kabz eyleyip fima ba'd menzil-i mahdûd-i mezkûr merkûm İbrahim Bey'in mülkü müşterâsı olmuştur, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr mutasarrıf olsun dediklerinde gibbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî evâil-i şehri Muharremi'l-haram sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [evâil-i Muharrem 1263/Aralık 1846]

Şuhûdü'l-hâl: Kara Mustafa Efendi, Kâtib Ahmed Arif Efendi, Kâtib Mehmed Nuri Efendi, Kâtib Abdulkadir Efendi, Basmacı Hafidi Ahmed Efendi, Pineci İbrahim Ağa, Karasimcizâde Hasan Ağa, Bakkal oğlu Salih Ağa ve gayrihim.

[54^b]

Hüküm Özeti 134: *Diyarbakır eski valisine ödenmesi gereken meblâğ hakkındadır.*

Hüküm 134:

Bi ismihi Teala

Hâlâ Diyarbakır valisi devletlü 'inâyetlü atufetlü sinn-i ilahım Efendim hazretlerinin savb-ı Samilerine

Devletlü, 'inâyetlü, atufetlü, sinn-i ilahım Efendim hazretlerinin

Diyarbakır valisi esbakı atufetlü İsmail Paşa hazretlerinin emval-i eyaletinde hazinece olan işleri saye-i şevketra-yı hazreti şahana ru'yet ve tesviye olunup Diyarbakır'li hâcegânesinden Yusuf Mucîb Efendiden mevadd-i hukukiyyeye dair müşârün ileyhiden müdde'ası olan husûsatın dahi tarafeynin vekîlleri has oldukları halde tetkikat-i icâbiyyesi icra olunarak bi nisebi'l-mal akçesinden ve husûsat-ı sairedenpaşa-yı müşâr ileyhin efendi-yi muma ileyh altmış dokuz bin beş yüz seksen kuruşu vermesi lazım geldiğinden daire-yi meclis-i muhasebe-i maliyeden tanzim olunan mazbata ile evrak-ı saire-yi maliye nazırı devletlü paşa hazretleri tarafından bankaya takdim olunması ile keyfiyet-i meclis-i vâlâsı meclis-i ahkâm-ı adliyyeye lede'l-havale mevadd-i hukukiyyenin hüsn-ü te'diyye ve ifası emval mukabilinden bulunduğu cihetle meblâğ-ı mezbûrdan on beş bin kuruş bunlardan nakden..... yüz elli dört bin kuruşu dahi müşâr ileyhin Diyarbakır'e olan bakayasından evvel be evvel tahsîl olunan akçadan havale-i efendi-yi muma ileyh verilmesi

kararlaştırılmış olduğundan keyfiyetin kaleme kaydı ile tarafeynin yedlerine amme-ilerinin itası tezekkür ve tensib olunarak suret-i hal Diyarbekir valisi atufetlü paşa hazretlerinin beyân ve işar ve hazinece icrası iktizası dahi nazır-ı müşar ileyh hazretlerine havale vekılınmış olmağla siz dahi ber minval-ı muharrer icrası iktizası husûsuna mübâderet eylemeniz siyakında kaime tahrîr ve tesyir kılınmıştır. İnşaallahu Teala vusûlunda ber vech-i muharrer harekete mübâderet eylesen .

Ba mühr-i vekîl-i mutlak es-Seyyid Mustafa. [10 Safer 1263/28 Ocak 1847]

[55^a]

Hüküm Özeti 135: *Vasıfları belirtilen mülkün zimmîler arasında satışı hakkında hüccet.*

Hüküm 135:

Medine-i Âmid mahallâtından Şeyh Said-i Küçük Mescidi Mahallesi sâkinlerinden hâlik Maksî Mıkırdıç nâm zimmînin oğulları Maksî Serkis ve İkop ve Tohman ve Kiregos ve Tumas ve anaları Tume v. Hokis taraflarından zikr-i âti Yibe Turbend oğlu İkop v. Ohannis ve Mardik ve Karabit şehâdetleri ile vech-i şer' üzere vekâletleri sâbit olan li ebeveyn karındâşları İstepan ve Maksî Keyfo nâm zimmîler meclis-i şer'de işbu dafiu'n-nâmika Halili Osif v. İnyas muvâcehesinde bi'l-asâle ve bi'l-vekâle ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip bundan akdem babamız hâlikin mersum Maksî Mıkırdıç'tan muntakîl mikdâr-ı âti'z-zikr hududuna değîn mük-i mevrusumuz olup mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Hallac Hüseyin mülki ve bir taraftan Beklikoğlu bahçesi ve bir taraftan Dikici Melkas nâm zimmî menzili ve taraf-ı râbi'i tarik-i has ile mahdûd, dâhilinde üç adet fevkanî meclis, tahtları matbah ve ahir ve diğêr bir meclis, tahtı zîr-i zemîn ve diğêr iki meclis ve bir eyvân derununda bir kiler ve iki su kuyusu ve memşa ve avluyu müştemil ittisalında mikdarı ma'lûm bir kıt'a bahçeyi havi bir bâb mülk menzilimizi bi cümlet-i ma yeştemiluhu ve yahvih tarafeynden icâb ve kabûlü havi şurût-ı müfsideden 'arî bey'-i bâtt-ı

sahîh-i şer' ile yedi bin kuruşa bi'l-asâle ve bi'l-vekâle mersum Osif'e bey' ve temlik ve teslim eylediğimizde ol dahi vech-i muharrer üzere iştera ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl ettikten sonra semen-i mebi'i olan yedi bin kuruş-ı müşterâ mersum yedinden bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ve kabz ve eyledik, menzil-i mahdûd-i mezkûr ve bahçe-i merkûm-ı mersum Osif'in mülk-i müşterâsı olup keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr ber vech-i mülk mutasarraf olsun dediklerinde gibbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî evahir-i şehr-i Receb el-muracceb lisene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evahir-i Receb 1263/Temmuz 1847]

Şuhûdü'l-hâl:Ankaralı Hacı Ali Efendi - İmam Hafız Mustafa - Hallac Hüseyin Ağa - Baba Ağazâde Cenk İbrahim Ağa - Halfezâde Mustafa Ağa -Hüseyin Ağa - Mahzarbaşı Ahmed Ağa - Hastecioğlu Maksi İkop -bani - Cenazecioğlu Nail - ve gayrihim.

Hüküm Özeti 136: *Mülkün satış sözleşmesi.*

Hüküm 136:

Medine-i Âmid mahallâtından Arapşeyh mahallesi sâkini İsmail b. Kahraman tarafından zikr-i âti bey'e vekîl olduğu Mehmed b. Mustafa ve Ateş oğlu Hacı Zülfikar şehâdetleri ile ala vechi'ş-şer' vekâleti sâbit olan Hacı Ahmed b. Mustafa meclis-i şer'-i şerîf-i enverde hâcegân-ı divan-ı hümâyûndan olup şarait-i hizmet-i kitabette olan işbu bâ'isü'l-kitâb Emin Efendi ve refiki Nazif Efendi mahzarlarında bi'l-vekâle ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip müvekkilim mersum İsmail'in akd-ı âti'z-zikr sūdûruna değin silk-i mülki sahîhte münselik mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Mehmed b. Mehmed ve bazen zimmî Bedon ve bir taraftan Culnarhanoğlu Abdal ve bir taraftan topcu Ohann'ın ve taraf-ı râbi'i tarîk-ı âm ile mahdûd ve dâhilinde iki sofa ve bir koltuk ve bir kiler ve iki çardak tahtları matbah ve kiler berberi derununda iki ahır ve iki su kuyusu ve memşa ve tut ağacı ve avluyu müştemil, bi cümleti ma yeştemiluhu ve tarafeynden icâb ve kabûlü havi ve

şurût-ı müfsideden ‘arî bey’-i bâtt-ı sahîh-i şer’ ile muma ileyh Emin Efendi ile Nazif Efendiye beş bin kuruş’a bey’ ve temlik ve teslim eyledikte ol dahi ber vech-i muharrer üzere işтира ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl eyledikten sonra semeni mebiî olan meblâğ-ı mezkûr beş bin kuruşa muma ileyhi Emin Efendi ile Nazif Efendi yedlerinden bi’t-tamâm ve’l-kemâl ahz ve kabz eyledim, fîma ba’d menzil-i mahdûd-i mezkûr muma ileyhi Emin Efendi ile Nazif Efendi’nin mülk-i müşterâları olup keyfe mâ yeşâ’ ve yehtâr ber vech-i mülkiyet mutasarrıfan olsun dedikde gıbbe’t-tasdîk mâ vaka’a bi’t-taleb ketb olundu.

Fî gurreti şehr-i Şaban el-muazzam lisene selasin ve sittîn ve mi’eteyn ve elf. [1 Şaban 1263/15 Temmuz 1847]

Şuhûdü’l-hâl:Bâb naibi Kara Hafız Efendi, Kâtib Ahmed Arif Efendi, Kâtib Mehmed Nuri Efendi, Hasankeyflizâde Hüseyin Ağa, Dellal Ahmed Ağa, Canbaz Halil Ağa ve gayrihim.

[55^b]

Hüküm Özeti 137: *Anadolu ordu-yı hümâyûnu dairesi dâhilinde bulunan mahallerin umumen Kürdistan’ın idari olarak islahatı, sâkinlerinin asayiş ve huzûrunun temin edilmesi husûsunda ferman.*

Hüküm 137:

Düstûr-u mükerrem, müşîr-i müfahham, nizâmi’l-alem müdürü’l-umuri’l-cumhur bi’l-fikri’s-sâkıb, mühtemmi mehâmmi’l-enâmi bi’r-re’yi’l-karib, mümehhidi bünyâni’d-devleti ve’l-ikbâl, müşeyyidi erkâni’s-sa’âdeti ve’l-iclâl el-mahfûfi bisunûfi avâtıfı’l meliki’l-a’lâ hâlâ Anadolu ordu-yı hümâyûnum müşîri vezîrim ve rayetsimerim Osman Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tevki’-i refi’-i hümâyûn vâsıl olıcak ma’lûm ola ki; bi avnihi ve keremihi Tealave teşkiline muvaffak olunan ordu-yı hümâyûnlarım dairelerinde kain mahallerin hüsn-i muhafazasıyla ahali-yi menutanın her halde istimal ve

istikmâl.....hal ve balleri ordular müşîranı keramete muhavvel olduğu misillü bazı mevakide serseri ve hayadid mekulesini zuhûru ile ahali ve ebnası ile isal-ı rahne ve hasare ictisar eyledikleri halde o makulelerin dahi serian def'i haillerine bi'l-mübâdere islahat-ı mülkiyet ve mevki'iyetine itina ve dikkat etmek üzere dâhil daireleri olan kaffe-i ayalat ve elviyyenin yalnız emr-i muhafazasına müşîran-ı muşaru ileyhimin me'murin ve mal karantinaları olmak olduğundan ve hakkınızda derkar olan tevcihat-ı aliye-i şahane ve vukûf ve itimâdi padişahanem iktizasından naşı müşîr olduğun Anadolu ordu-yı hümâyûnum dairesi dâhilinde bulunan mahallerin umumen Kürdistan'ın bi lutfihi Sübhanehu Teala ve islahat-ı mülkiye ve mevkiyyesi ile sekenenin istikmâl-ı asayîşi ve setr-i..... ve emniyetleri emr-i ehemine ber vech-i bala bi't-tab'i derkar olan me'murin ve mezuninin tekidi hulasesine irade-i seniyye-i mülûkanem taalluku ile ol bâbda emr-i hümâyûn-ı şevketmakrûn-ı şehr-i yaranem şeref efza-yi sünûh ve sūdûr olmuş olduğunu mutedammin divan-ı hümâyûnumdan işbu emri celili'l-kadrim isdâr ve ita olunmuş olmağla sen dahi me'murinin iktizasını.....kürre-i merkez ve mermuz kemâl-i meram-ı aşına-yi risalet ve mezîdi karı danai ve fatanet-i muktezası üzere ordu-yı mezkûr dairesinde kain eyalet ve elviyenin her halde emri muhafaza ve muhasebesi ile bi'l-cümle ahali ve reayanın vikaye-i asayîş ve istirahatı ve istihsal-ı huzûr ve emnite-i matlûbesi husûslarına mezid-i ihtimam ve mücerret teshil-i masalîh-ı mühime zımnında bu defa ita olunanseniyyem mal ve modası üzere her halde zikr olunan Kürdistan ve havâlîsinin dahi nezd-i merhamet-i peyvendi mülûkanemde netice maksud olunan hüsn-i hamiyet-ikaziye-i ehemine..... ve kimesnenin hiç bir vesile ile mazur olmasına ve her kesin hudan-ı bi itminan-ı adl-ı varid-i padişahanemden hisseyab olmalarına bezl-i nakdına gayret ile hakkınızda derkar olan tevcihat-ı mekârim numayan-ı padişahanemin bir kat dahi tezyid ve istikrârına bezl-i vesa' ve ruyet eyleyesen şöyle bilesen alamet-i şerîfe itimâd kılasan.

Tahrîren fi evahir-i şehr-i Rebiü'l-evvel sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evahir-i Rebiü'l-evvel 1263/ Mayıs 1847]

Hüküm Özeti 138: *Nazif Efendi'nin vasıfları belirtilen mülkünün yarısını ikibin sekizyüz kırk kuruşa Emin Efendi'ye sattığına dair kayıttır.*

Hüküm 138:

Mahmiye-i Âmid mahallâtından Arap Şeyh Camiî mahallesinde sâkin bâb-ı müşîri ketebesinden Nazif Efendi meclis-i şer'-i şerîf-i enverde ve mahfel-i mübin-i münîf-i atharda işbu bâ'isü'l-kitâb hâcegân-ı divan-ı hümâyûndan küttabdan Emin Efendi mahzarında ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip akd-ı âti'z-zikrin sūdûruna deĝin silk-i mülk-i sahîhimde münselik mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Mehmed b. Mehmed ve bazen zimmî Bedon mülkü ve bir taraftan Saruhanoĝlu mülkü ve bir taraftan Topcu Ohann'ın mülkü ve taraf-ı râbi'i tarîk-ı âm ile mahdûd, dâhilinde iki sofa ve bir koltuk ve bir kiler ve iki çardak tahtları matbah ve yine bir kiler berberi derununda iki ahır ve iki su kuyusu ve memşa ve tut ağacı ve avluyu bi cümleti ma yeştemil ve yahtevi, tarafeynden icâb ve kabûlü havi ve şurût-ı müfsideden 'arî bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer' ile nısıf hissesi muma ileyh Emin Efendiye iki bin sekiz yüz kırk kuruşa bey' ve temlik ve teslim eyledikte ol dahi vech-i muharrer üzere işтира ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kabûl eyledikten sonra semeni mebiî olan meblâĝ-ı mezkûr iki bin sekiz yüz kırk kuruş muma ileyhi Emin Efendi yedinden tamâmen ve kâmilen ahz ve kabz eyledim. Fîma ba'd menzil-i mahdûd-i mezkûrde olan nısıf hissesi muma ileyh Emin Efendinin mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr ber vech-i mülkiyet mutasarraf olunsun dedikde gıbbe't-tasdîki'ş-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî evasit-i şehr-i Şevvali'l-mükerrem sene sittîn ve mi'eteyn ve elf. [15 Şevval 1260/28 Ekim 1844]

Şuhûdü'l-hâl: Ulemadan İbrahim Efendi, ketebeden Mehmed Efendi, ketebeden Mustafa Efendi, talebeden Abdülbaki Efendi, Başıbozuk odabaşı-yı sâbık Hacı Hafız Aĝa, ketebe-i mahkemedan Ahmed Arif ve Mehmed Nuri Efendiler ve gayrihim.

[56^a]

Hüküm Özeti 139: *Enfiye mukata'ası usul ve esaslarını bildiren iradedir.*

Hüküm 139:

Düstûrin-i mükerrem, muşirin-i müfahhamin, nizâmu'l-alem, müdür-i umuri'l-cumhur bi'l-fikri's-sâkıb müneccimi mahammi'l-enâm bi'z-zeyi's-sâib, mümehhidü bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl, müşeyyidi erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mahkukine bisunûfi avâtıfı'l-meliki'l-a'lâ Diyarbekir eyaleti valisi vezîrim Hayreddin Paşa ve mülhakatıyla Halep eyaleti valisi vezîrim Mustafa Mazhar Paşa edâmellahu Teala iclâlehuma ve iftihâru'l-ekâbir ve'l-ekarim, camiu'l-mefâhir ve'l-mekârim, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-daim asati'l-i amirem müdür-i küll-i payetsi haiz Diyarbekir eyaleti defterdârı Süleyman zîde uluvvuhu ve iftihâri'l-emacid ve'l-ekarim, camii'l-mehâmidi ve'l-mekârim, el-muhtassu bi 'inâyeti'l-meliki'd-daimrayet-i salise-i haiz Halep eyaleti mal müdürü Hüseyin Rüşdi dâme mecduhu ve mefâhiri'l-ulemai'l-muhakkikîn, muavini'l-efadili ve'l-yakin, naib ve müftüler zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-ekran, aza-yi mecâlis ve vücuh-i memleket zîde kadrum, tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; maliye-i hazine-i celîlesinden mazbata-i varidattan memalik-i mahrûse-i şahanem enfiye mukata'ası mülhakatından Diyarbekir ve Urfa ve tevabii enfiyeciliği işbu iki yüz altmış üç senesi Ağustos ibtidasından altmış dört senesi Temmuz nihayetine değin sene-i kâmile zabt ve idare eylemek üzere malumu'l-mikdar bedel ile maktua'n ihale olunmuş olduğundan idaresi havi şurût-ı derc ile bir kıt'a emr-i şerîfim isdârı husûsu efham-ı ricâl-i devlet-i aliyyemden hala der sa'âdetim duhan gümrüğü emini iftihâri'l-eali ve'l-eazim, Mustafa Kani Bey dane uluvvuhu tarafından ba takarru inhâ olunması ile kayıta lede'l-muraca'a mukata'a-yı mezbûre mülhakatından gayr ez Arabistan ve Cezire-i kurbisi Anadolu aklâmı enfiyeciliği malumu'l-mikdar bedel ileve tayy-i bazergan sene-i merkûme'ye mahsûben bir sene-i kâmile zapt ve idare olunmak ve emin-i müşârûn ileyhin nazareti şamile olmak üzere zabtını havi emr-i şerîfim tasdir kılınmış ve memalik-i mahrûse-i şahanem enfiye mukata'ası mülhakatından İstanbul ve Yanya'da vâki' enfiye kârhânelerinin idaresine me'mur olan müdürlerin zikr olunan kârhânelerde enfiye i'malı ile

diledikleri mahallerde serbestiyet üzere bey' ve kurud kendilere ve taraflarından ta'yîn olunan adamlarına mahsûs olup uhra enfiye i'mal ve fûrûht etmemek ve işbu enfiye husûsuna müşîran ve vuzera-yi izâmım ve mir-i mirân-ı kîramım ve me'murin-i saire taraflarından vechen mine'l-vücuha dahl ve taarruz olunmamak ve kadîm enfiye kârhânelerinden ma'ada sonradan ihdas olunan kârhâneler her ne amelde bulunur ise sedd u bendi bulunan enfiyeleri zikr olunan müdür ve adamları ma'rifeti ile bile zecren lehu cânib-i hazine-i celîle için zapt olunup ve bu vechle muğayirve hareket edenler ehl-i islamdan ise zabıtı ma'rifeti ile ahz ve haps vezimmet-i reayadan ise li ecli't-tedip dersa'âdetime inhâ ve i'lam olunmak ve hilâf-ı nizâm enfiye imal ve fûrûht edenler kârhâneleri sedd u bend olunması iktiza eyledikte hükkam ve zabitan taraflarından mahkeme harcı ve aidat-i nizâmiyesi ve sair baha ile teaddi olunmamak ve me'murin ve saire taraflarından enfiye müdürlerine bu mahal vakıftır veyahut mukata'adır deyu muhalefet vuku bulmamak ve münafi-i nizâm enfiye imal ve fûrûht edenlerin enfiyeleri zabtında da'vaya kasdı ederi olur ise mahallinde istima olunmayıp dersa'âdetime havale olunmak ve sirren enfiye getirenleri esna-yi rahda derbend memurları ahz eylediklerinde mevcûd olan enfiyeleri kezâlik cânib-i hazine için zabt olunmamakenfiyesinden başka ecânibden kimesne dilediği mahalde enfiyeci dükkânı küşad ile enfiye fûrûht etmemek ve'l-hasıl gümrük-ü müşârün ileyhin hayrı olmadıkça âhara enfiye bey' eylemek husûsları mukata'a-yi mezbûrenin şerait-i kadîmesinden ve İstanbul için Yanya ve Ergili ve Yerzerin cânibinden olan kârhânelerden ri'i yer zerin ve maadası Yanya enfiyesi olmak ve ma'a nakliye ve saire ve Yerzerin enfiyesi üç ve Yanya enfiyesi dokuz kuruş fiyat ile tüccar ile mukavele ve konturatiye rabt olunarak lüzumu miktarı celb ile nefsi-i İstanbul ve bilad-i selase de vâki' malumu'l-mikdar enfiyeci dükkânlarına mukarrer olan fiyatı vechi ile verilmek ve Rumelinin bazı mahallerinde olan kârhâneleri kirası mukata'a-yi mezbûre merbûtatından bulunduğundan mezkûr kârhânelerde imal olunan enfiyenin mesarif-i vakıasına mukata'a-yi mezbûre müdürünün nazareti şamil olarak ticâret-i lâzimesi bi'l-ilave İstanbul tertibi saffında beyân kılınan usûl vechi ile her bir enfiyecinin deruhde eylediği mahalde ma'rifeti ile sandırılmış ve dersa'âdetim ve İzmir'de olan kârhâne-i mahsûsda garuta enfiyesi imal ve fûrûht olunarak âhar mahallerde ve şunu bunun hanelerinde imal ettirilmeyip fakat öteden beri cari olduğu vechle enfiye imalini murad edenler ücret-i lâzime ve ticâret münasebesini

vererek mezkûr kârhânelerde imal ettirmek husûsları dahi müessisi olan nizâm-i iktizasından idüğü kuyûddan müsteban olmuş olduğuna binaen zikr olunan Diyarbekir ve Urfa ve tevabii enfîyeciliği sene-i merkûma mahsûben merkûm tarafından sene-i kâmile şeraîit ve nizâmat-ı muharrereye tevkifen ve teamüle-i sâbıkına tatbikan zabt ve idare kılınması bâbında emr-i şerîfim isdârı husûsuna irade-i aliyem taalluk eylemiş olmağla siz ki vülât-ı müşâr ve defterdâr ve müdürü ve sair muma ileyhimsiz vech-i meşrûh üzere amel ve hareket, bezl-i cüll-i mekennet ve mübâderet eylemeniz fermanım olmağın mahsûsan işbu emr-i celili'l-kadrim isdâr ve ita olunmuştur. İmdi işbu enfîye mukata'ası hazine-i celîle-i şahanemin külliyyetli mal ve faidu's-siham ile mukayyed varidâtı kadîmesinden olduğundan her malda şurût ve nizâmın tatarruk-ı halelden ve hasılatının kesr ve tendidinden vikayesi emr-i ehimmine bi'l-cümle müşîran ve vülât-ı izâm ve mutasarrıfın-i kîram ve me'murin-i devlet-i aliyem taraflarından kemâli ile takayyüd ve dikkat olunması lâzıme-i halden olduğundan mahal-ı merkûme enfîyeciliği sene-i merkûme Ağustos ibtidasından altmış dört senesi Temmuz nihayetine değin teamül-ü sâbıkı ve balada beyân olunan şurût. [20 Cemaziye'l-evvel 1263/6 Mayıs 1847]

[56^b] boş sayfadır.

[57^a]

Hüküm Özeti 140: *Asker ta'yinâtları için yeni mahsullerin satın alınması ve depolanması ile ilgili emirdir.*

Hüküm 140:

Ya Fettah Ya Rezzak Ya Allah

Akzâ kuzâti'l-müslimîn, evlâ vülâti'l-muvahhidîn ma'deni'l-fezâili ve'l-yakin,ve'd-din vâris ulûmi'l-enbiyai ve'l-mürselin, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, mevlânâzîdet fezâiluhu ve mefâhiru'l-kuzâti ve'l-hükkâmi, ma'âdinü'l-fezâili ve zu kelâm, Diyarbekir eyaletinde vâki' kadılar zîdet fezâiluhum ve

mefâhiri'l-emacid ve'l-â'yan dergâh-ı muallam kapıcıbaşlarından ulu'l.....
.....zahair cebalığına müsnet me'mur Nesne'li Mehmed ve Diyarbekir mütesellimi ve
Diyarbekir ve nevâhisi.....vilayet-i Van..... erleri zîde kadrum tevki'-i refi'-i
hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; hâlâ Van muhafızı olubdan beri cânibeynde ser asker
olan vezîrim Abdullah edâmellahu Teala iclâlehu maiş oluyor, tavaif-i askeriye zikri
sene-i âtiye de bihakkın verilen hükm-ü ta'yinâtları ancak iktiza eden zahayir bu sene-i
mübarekede hasıl olan mahsul-ü cedîdleri mübâya'a ve tedarüküne ve teveccühde
anbarlandırılması mühim ve mukteza olup ve eyaletimiz bu sene-i mübarekede
mahsul-ü cedîd kıstı müstevfi olduğunu ol tarafdán gelenler.....verimlerini bundan
akdem mübâya'a olduğu vech üzere hinta beher kil-i İstanbuli kilesima'an
kırkar vusk kibeher İstanbuli kilesile ma'an otuzar sa' akçeden Nesne'li
Mehmed dâme mecduhu tarafından ashabına tamâmen eda ve teslim olunup kimesne zikri
vâki' lazım gelen bahasına hin-i teslimde mübâya'ada me'mur-i dergâh-ı muallam
kapıcıbaşlarından bir akçeciğini ketm ve ihtifâ etmemek şartı ile muma
ileyh.....Diyarbekir eyaletinde vâki' kazâlardaniki bin beş yüz kil hinta ve elli sekiz
kil şa'ir mübâya'a ve tedarüke veolan Beşiri nâm mahalde de anbarlandırılması
fermanım olup ve bahası için iktiza eden akçe de sebep-i tahrîr-i hükmü ile bin yüz otuz
yedi senesi Diyarbekir cizyesi malından ta'yîn ve havale olunan siz ki müslim veda ve
kadılar ve a'yân-ı vilayet valisi erlerisiz işbu evamir-i şerîfem halinde ta'yinâtları için
muma ileyh kapıcı ...Mehmed dâme mecduhu ma'rifeti ile eyalet-i mezbûrede vâki'
kazâlarda mübâya'ası fermanın olanve iki bin beş yüz İstanbuli kil-i hinta ve elli
sekiz İstanbuli kil-i şa'ir.....işbu sene-i kimetiyede vâki' mahsul-ı cedîd evvel be evvel
mübâya'a ve Beşiri mübâşir-i nâm mahalle nakl ve mahal-ı mezbûr de ma'rifet-i şer' ve
cümle mübâşir-i muma ileyhe teslim ettirmek üzere terakkide gadr ve himâyet
olunmaksızın ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetleri ile her bir kazâ ...tahammülü olan
istihkâklarınaşimdiden kazâ ve nevâhiye tevzi ve vech-i meşrûh üzere icâb eden
bahaları mahal-ı mezbûre nakl ve teslimde mübâya'ada me'mur-ı muma ileyh dâme
mecduhu yedinden an nakd ashabına tamâmen verilmek şartı ile mahsul-ı cedîdden
mübâya'a ve evvel be evvel nakl ve kabzına me'mur muma ileyhiye teslim edilmekle her
biri mecal-i ihtiram ve ihtimam edip avma ve te'hirinden ziyâde ihitraz ve ictinab

eyleyesiz,..... zahayir-i ser asker-i müşârün ileyhın maiyetine me'mur asakir-ita'yinâtları için olduğundan bir güntekmîl-i mübâya'a ve mahall-ı bey'ine nakl ve teslim ettirilmek mahal-ıden dahi mübâya'a muma ileyh ma'rifeti ile ber usûl-i cüste Tatvan iskelesine ve şekl-i mezbûrda değirmene nakl maksud ettirilmesi ziyâde olan umurdan iken ma'azallahu Teala bu bâbda muğayir-i emr-i 'alışânım naşı zahair-i mezbûr zimmetli mübâya'a olunmamakla Van cânibine nakl olunmasının tehir ve tevkifine bâ'is

[57^b]

Hüküm Özeti 141: Çeşitli kişilere ödenmesi gereken maaş ile ilgili tablodur.

Hüküm 141:

İsim	Miktar Batman	İsim	Miktar Batman
.....Efendi	20	Şeyh Matar İmamı Halil Efendi	30
Karahafız el-Hâc Mehmed Efendi	6Sami Efendi	30
Carhizâde	4	Urfizâde A.Kadir Efendi ve Tiryaki Kasım Efendi	40
el-Hâc Hafız Yalak Efendi	50	Şakikzâde Feyzullah Efendi	15
El-Hâc es-Seyyid Yasin Efendi	8	Kâtib Mollâ Mehmed Menla	16
Kısam Katibi Ali Efendi	10	Acar Hafız ve İmamzâde Bekir Efendi	8
Boz Keman Efendizâde	10	İskender Paşazâde Efendi	10
Çavuşlar Emîni Mustafa	100	Abdulahap Ağzâde İbrahim	30
Bekir Ağa'ya Ağa ve Biraderlerine	150	el-Hâc Mehmed Emin	60
Erdebillizâde el-Hâc .. Ağaya	50	Hüseyin Çelebi'ye Mehmed Ağa'ya	60
Sem'anzâde Osman Hatib Bekir veli Sem'anzâde Halil Çelebi'ye	40	Mehmed Ağa ve Hasan Çelebi'ye	20
Alıpınar Mütevellisi el-Hâc Osman Efendi	30	Ruznâme Alizâde Abdullah Çelebi	20
İbrahim Ağa ve Biraderzâdesi Emin	30	el-Hâc Fethzâde Salih Çelebi ve Yusuf Çelebi'ye	20
Sürgücü beyi Mehmed Bey'e	40	Kulağası İbrahim Ağa ve Biraderlerine	60
Kiki beyi Bekir Bey'e	20	Sâbıkan kulağası İsmail Ağa	30

Siyavuş Ağazâde Ali Ağa'ya	30	el-Hâc Bahaddinzâde	30
Ömer Paşazâde Bekir Ağa ve biraderleri	30	Hazinedar karındâşı Salih Ağa	20
el-Hâc A. Latif Çelebi	20	el-Hâc A'yân'a Sarıf	20
Hancı Çelebizâde Mustafa Çelebi	10	İbrahim Ağa'ya	10
el-Hâc Mehmedzâde Abdurrahman Ağaya ve Biraderlerine	30	Emiri Çelebi	30
Eskici el-Hâc Ali'...ye	10	Mezartan Kethüdâsı el-Hâc İsmail Ağa	10
Bezzaz Yunus Çelebi	30	es-Seyyid Aladdin Çelebi	10
el-Hâc Osmanzâde Mustafa Çelebi	30	el-Hâc es-Seyyid Zeynuddin Çelebi	20
Gümrük katibi Salih Ağa	16	Duyun katibi Mustafa Çelebi	20
Conaklızâde Mustafa Çelebi Mehmed Hılo	30	Dögmecizâde Mehmed Çelebi	15
Çelebi Mehmed Hılo	4	Mahzar Bekir ve Hasan ve Mehmed Efendi	10
Hacı Vefazâde Hacı Yasin ve Hacı Ömer Çelebi	30	Kiki beyi Osman Bey'e	20
Gazafizâde el-Hâc Ömer Efendi	30	Maşazâde Hamza Bey'in oğlu Hasan Ağa'ya	10
Recaizâde Abdulkadir Efendi	15	Beğgizâde el-Hâc Mustafa Ağaya	20
Mesâcid-i Şerîfe derunlarında sâkin talebelere	25	Kömürinzâde Mustafa Çelebi	30
es-Seyyid Ali Çelebi	6	el-Hâc İbrahim Çelebi	30
Alizâde Seyyid Ahmed Efendi	12	Arnavudzâde'ye	10
Saloszâde Halil Efendi	8	Şeditzâde el-Hâc A.Rahman ...ye	30
Biraderleri Abid Bekir ve Çavuşlar Kethüdâsı Temur	40	Sâbık Mezartan Kethüdâsı el-Hâc Mehmed Ağa	13
Şeyhanlızâde Mehmed Efendi	...	Hasankeyflizâde Mehmed Çelebi	20
Sem'anzâde İbrahim ve Biraderi Sem'an zâde Mehmed	80	el-Hâc Derviş Ağa	15
el-Hâc Yusuf Ağazâde	30	Sâbıkan hancı çavuşu Mustafa	13
Hüseyin Efendi'ye	30	Hafafzâdebaşı	4
es-Seyyid Ahmed Efendi	20	Mamlı Seyyid Muhyeddin Bekir	13
Alaybeyi Ahmed Ağa'ya	40		

2900 batman Yalnız iki bin dokuz yüz batman

Hurrire bi ma'rifeti'l-fakir ileyhi sübhanehu ve Teala es-Seyyid Mehmed Sun'ullah afa anhu.

[58^a]

Hüküm Özeti 142: *Hamravat suyunun kirlenmesini önlemek maksadıyla yapılması gereken işleri anlatan buyrultudur.*

Hüküm 142:

Su mütevellisi Hacı Osman Ağa'nın buyrultu suretidir.

Zikri âti su yollarının tanzim ve tesviyesine bu hafta me'mur ve ta'yîn kılınan Abuş Ağa nefsi ve Diyarbekir'e gelen hamamcı ve suyolcularından..... olunur ki nefsi Diyarbekir'de cereyan eden Ab-ı Hamravatın yollarından hamamcı ve su bulucular ma'rifeti ile kedire ve zibil atılaraklevn ve ta'm ve rayihasının tahvil etmesi ile necasetine hükm-i şer'î olarakmaksadıyla isti'malı caiz olmadığı ciheti ile ab-ı mezkûrun mâr'ru'z-zikr kedire ve zibilden tahallusla necasetten tathiri faraiz-i haliyeden olunup bunun dahi husûlü sâbık ab-ı mezkûr mütevellisinin tebzili ile erbâb-ı istihkâktan birinin me'mur ve ta'yîni husûsuna lüzum görsen ve keyfiyet-i mecliseyn ledel-....muma ileyh Ganuş Ağa mezkûr su yollarının ru'yet ve tesviyesine ez her cihet ehil ve erbâb olduğu ciheti ile muma ileyhin müteveli nasb ve ta'yîni olunması, ba ma'rifeti meclis tensib olunmuş olmaktan naşi mezbûr su yollarından hin-i iktizada rahne bulunan mahallerin sedd u bendi zımnında fima ba'd kedire ve zibil salıverilmeyip talaş ve saman salıverilmek ve salıf vechi ile yine kedire ve zibil saldığı takdirde te'diyet-i lâzimesi icra olmak şartı ile muma ileyh Ganuş Ağa ab-ı mezbûre müteveli nasb olunmuş olduğumuma ileyhimsiz malumunuz oldukta muma ileyh ab-ı mezkûru..... mezbûr su yollarının muma ileyhin ma'rifeti ile tanzim ve tesviyesine ve muma ileyhin ma'rifeti munazam olmadığı halde gerek taraflarından ve gerek ab-ı mezbûreden su hissesi bulunan kesân taraflarından sâbıkayı vechle su yollarının kedire ve zibil salıvermemesine mezid-i itina ve dikkat ve muğayiri halet ve hareket vuku'unda tecvizden fevka'l-ade hazer ve müba'adet eylesiz ve sen ki müteveli-yi muma ileyhsin senin dahi mukteza-yı me'muriyetin üzere ab-ı mezkûr yollarından mar'ru'z-zikr kedire ve zibil salıverilmesine cesâret ve hareket vuku'unu etmeyip halet-i iktizada talaş ve saman salıverip her halde necasetten vikaye ve mahluttan tahareti emrine dikkat ve gayret ve muğayir.....ve

harekete cesâretindenve müba’adet eylemeniz bâbında tenbîhen ve ifhamen me’muriyetini havi divan-ı eyalet-i Diyarbekir’de iş buyurultu imla ve ita olundu.vusûlünde gerekdir ber vech-i buyurultu amel ve hareket ve hilâfından hazer tecanüb eyleyesiz. [21 Cemaziye’l-evvel 1263/7 Mayıs 1847]

Hüküm Özeti 143: *Vergi ödeyecek esnafın adlarını içeren tablodur.*

Hüküm 143:

Nisab esnafının esâmileri

Esnafl-ı şeyhiye cümlesinin münteci Tarakçı Ahmed Ağa	Alipınar’lı Mehmed	Harputlu Hacı Kassap	Şeyh Süleyman
Ali Kaya oğlu İbrahim	Kassab Sinan	Hafız ve Derviş Ağa	Barut oğlu Hafız
Besteci oğlu Mehmed	Halili oğlu Salih Ağa	A.Kadir Şeyhmus ve Abdullah	Hacı Hüseyin
Kassap Aloş	Küçük Mehmed Ağa	Pirinççi Mustafa Ağa	Çermikli Mustafa
İskender oğlu Hasan	Halil Ağa oğlu İsmail Ağa	Mollâ Ahmed	Kassap Ömer
Barut oğlu İbrahim	Şemdin	Kul Ağasızâde M. Bakır Efendi	Hacı İsa
Sâbık Mumcu Hüseyin	Maksi Bani zimmî	Maksi Buto zimmî	Minas zimmî
Ağo zimmî	Duman oğlu zimmî	Tırpancı Boğos zimmî	Ohenno zimmî
Kafası büyük Ohenno zimmî	Kiryos zimmî	Posikli zimmî	Manoğlu Tumas
Maksi Kolo	Etmekçioğlu Bedir		

[58^b]

Hüküm Özeti 144: *Vefat eden bezzaz Mollâ Eyyüp'ün miras olarak kalan dükkânın satılarak borçlarının ödenmesi husûsunda hüccet.*

Hüküm 144:

Medine-i Âmid mahallâtından Alican mahallesi sâkinlerinden iken bundan akdem fevt olan Bezzaz Mollâ Eyyup b. Mollâ Mehmed'in verâseti zevcatı Aîşe binti İbrahim ve Rahile bt. Feyzi ile kebîr oğlu Şeyhmus ve sağîr oğlu Abdurrahman ve sağîre kızları Esmâ ve Fâtıma ve Fersiye'ye inhisarı tahakkukundan sonra mezbûrunun tesviye-i umurlarına kibel-i şer'den mansub vasileri valideleri mezbûre Rahile meclis-i şer'-i şerîf-i enverde takrîr-i kelâm ve tabir-i ani'l-meram edip sağîrun-ı mezbûrunun babaları müteveffa-yı merkûmun menkulatı, düyununa vefa etmeyip akarı bey'ine taalluk etmekle müteveffa-yı merkûmun muhallelâtından olup bezzazlar çarşısında vâki' bir taraftan Defterdâr Camiî vakfı ve etraf-ı selasesi tarîk-ı âm ile mahdûd ve senevi beş kuruş Diyarbekir düyunelerine vermek üzere dükkân-ı mahdûd-i mezkûru zaruret-ı deyn-i müsbetesi için semen-i misli ile âhara bey' olunup semeni ile eda-i deyn olmak üzere kibel-i şer'den izin verilmek matlûbumdur dedikte; kazıyye minval-i meşrûh üzere olduğu zeyl-i hüccette muharreru'l-esâmi müslimîn ihbarları ile lede's-şer'il-enver zâhir ve mukarrer olmağın dükkân-ı mahdûd-i mezkûr semen-i misli ile âhara bey'i ve semeni ile müteveffa-yı merkûmun düyun-ı müsbetesin edaya vasi-yi mezbûre Rahile'ye cânib-i şer'den izin verildikten sonra vasiyyi mezbûre bi'l-vasaye ve mezbûre Aîşe ve merkûm Şeyhmus bi'l-asâle meclis-i şer' de Karalıcılızâde Hasan Ağa muvâcehesinde ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâmlarında dükkân-ı mahdûd-i mezkûr münadiye verilip ve netice mecmau'n-nas olan mahallerde nida ve müzayede olundukda ba'de inkıta-i rağabat el-talibin dört bin kuruşa merkûm Hasan Ağa üzerinde karar edip ziyâde ile talib-i âhar-i adem zuhûrundan tarafeynden îcâb kayıtlı havi-i şurût muhtıla ve mufsideden ari bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer' ile dört bin kuruş ve senevi beş kuruş Diyarbekir düyunlarına verilmek üzere Hasan Ağa'ya bey'i ve temlik ve teslim eyledik olduğu, ber vech-i muharrer iştira ve temellük ve tesellüm ve kabz ve kayıtlar eyleyip semen-i mebi' olan meblâğ-ı mezkûr dört bin kuruş müşteri-yi merkûm Hasan Ağa

yedine ba'de'l-ahz müteveffa-yi merkûmun duyun-ı müsbetesine def' ve teslim eyledik, fima ba'd dükkân-ı mahdûd-i mezkûr müşteri-yi merkûm Hasan Ağa'nın milk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yehtâr tasarruf olsun dediklerinde gıbbe't-tasdîki's-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî evahir-i şehri-i Rebiü'l-evvel sene erba'în ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.

[evahir-i Rebiü'l-evvel 1264/Mart 1848]

Şuhûdü'l-hâl: Gevranlızâde İbrahim Bey Mollâ Salih Hacı Abdullah Hayrullah zâde Münadi Ahmed Mahzarbaşı Mehmed Ağa ve gayrihim.

Hüküm Özeti 145: *Asto isimli zimmînin vefatından sonra kendisinden alacağı kaldığını iddi'â eden Hafız Mehmed'in haksız bulunması ile sonuçlanan dava kayıdır.*

Hüküm 145:

Mahmiye-i Âmid mahallâtından İzzeddin Mescidi mahallesi sâkinlerinden Hasan Ağazâde Hafız Mehmed meclis-i şer'-i şerîf-i enverde bundan akdem helâk olan Asto v. Melko'nun verâseti karındâşı Sühak ve Fırıncı Oko mahzarlarında üzerlerine da'va ve kelâm edip hâlik mersum Asto zimmetinde sekiz bin dokuz yüz doksan beş kuruş alacağım olup kable'l-istifâ mürd olmağla tereke-i hazinesi istifa-i hakka vefa etmeyip işbu mersum Oko da yüz kile hınta'sı olmağla hâlik-i merkûmun muhallefatına bi'l-idhal hakkımın aldırılması matlûbumdur deyu da'va ve lede's-suâl mersum Oko cevâbında hâlik-i mesfut'un müddei-yi merkûma mikdâr-ı mezkûr meblâğ deyni olduğunu ikrâr, ancak hâlik-i mesfut benim bir akçe ve bir habbe deynim olmayıp hal-ı hayatında beynimizde cari olan ahz ve ita muhasebemiz ru'yet olunarak zimmetimi amme-i da'va ve mutalebâtan ibra-i amm ile müberra ve iskat-ı tam eyledi deyu ba'def'i ve'l-inkâr def'i meşrûhiyeti mübeyyin beyyine taleb olundukda âharar-ı ricâl-i müslimînden Mollâ Mehmed b. Seyyid Said ve Hasan b. Ali liecli's-şehâde meclis odasında akdolunan meclis-i şer'de hazıran olup istişhâd olundukda fi'l-vâki' hâlik mersum Asto v. Melkon ölmezden beş gün akdem hal-i

hayatında işbu mersum Oko ile beylerinde cari olan ahz ve ita muhasebesinden ve husûs-ı sâbıktan zimmetinde bir akçe alacağım olmayıp zimmetimi kaffe-i da'va ve muhasemattan ibra-i amm ve iskat-ı tam eyledim deyu ikrâr eylediğine şâhidiz ve şehâdet dahi ederiz deyueda-i şehâdet-i şer'iyye eyleyeceklerinde lede't-ta'dil ve't-tezkiye şehâdetleri makbul olmağın müddei-yi merkûm Hafız Mehmed böylece şer' muarazadan men olunduğunu mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fi'l-yevmi'l-hadi 'aşar min şehri Rebiü'l-ahir sene erba'în ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [11 Rebiü'l-ahir 1264/15 Mayıs 1848]

[59^a]

Hüküm Özeti 146: *Samsun iskelesinden Bağdat kalesinde Miralay Osman Bey'e teslim edilecek olan dana ve borlukların yol masrafları ve ödeme emri ile ilgili fermanıdır.*

Hüküm 146:

Mefâhiru'l-ulemai'l-muhakkikîn, ma'âdinü'l-fadli ve'l-yakîn, Samsun'dan Bağdad'a varıncaya kadar esna-yi rahda vâki' kazalar kain ve müftüleri zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-akrân, aza-yi meclis ve zabitan ve vücuh-i memleket zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki bu defa mukteza-yi irade-i seniyye-i mülûkanem vechi ile Bağdad kalesinde mevcûd olunmak üzere tehyie kılınan on bin adet dana ve borluk tophane-i amiremde cabinlerine ta'yîn kılınan mübâşir-i miralay Osman Bey zîde kadruhuya teslimen bahren Samsun iskelesine gönderilmesi ve mezkûr dana ve borlukların iskele-yi mezkûreden Bağdad'a varıncaya kadar nakl ve isalına muktezası olan araba ve hayvanatın ücretleri dâhil Tanzimat olan mahallerde mecâlis ma'rifeti ile kat' olunarak emval-i eyaletten ve müstesna bulunan yerlerde sâbık vechle ru'yet ve tesviye kılınarak mübâşir-i muma ileyhden ahz olunacak makbuz senedatın bu tarafa irsâli ve mezkûr dana ve borlukların esna-yi rahda bila mucîb tevkif olunmaksızın ve bir adedi zâyi' ve telef olmaksızın serian ve salimen savb-i isalı hal ve maslahattan bulunmuş olmağla siz

ki naib ve müftüler ve sair muma ileyhimsiz vech-i meşrûh üzere haml ve harekete bila nifak mezid-i itina ve dikkat eylemeniz fermanım olmağın i'lamen ve tenbîhen işbu emri-celi'l-kadrim isdâr ve tesyir olunmuştur. İmdi keyfiyet irade-i seniye-i şahanem malumunuz olundukda zikr kılınan dane ve borlukların zir-i idarenizde kain mahallere vürudunda nakl ve tahammülüne mukteza olan araba ve hayvanatın balada beyân olunan usûle tatbikan derhalve itası ile kazâ be kazâ nakl olunarak aminen ve salimen ve serian ve acilen cânib-i Bağdad'a tevsili ve ücretlerinin ol vechle ru'yet ve tesviyesi ilece tesviye-i icâbı zımnında senedat-ı me'huzenin ba mazbata ve i'lamat ve riyar-i şevket-i medarıma ba's ve takdimi ve zinhâr ve zinhâr yollarda duçar-ı tasdîk olmaması ve birisi zâyî' ve telef ettirilmemesi husûslarına kemâl-ı itina ve sarf-ı makderet ve hilâf-ı vaz' ve halet-i vuku'unu tecvizden tevakkî ve müba'adet eylemeniz bâbında ferman-ı 'alişânım sadır olmuştur buyurdum ki vüsûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibü'l-ittiba' ve lâzımü'l-ımtisâlin mazmûn-ı itaat makrûnu ile amel ve hareket eyleyesiz, alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-yevmi 'aşar min şehr-i Şaban el-muazzam sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [10 Şaban 1263/24 Temmuz 1847]

Ergani kazâsından Diyarbekir'e kadar

Re'si hayvan

5868326 beher satı 1 dana ve borluklarının

0288016 elbisesinin

615634 2

Diyarbekir'den Mardin'e kadar

Re'si hayvan

8802326 dana ve borluklarının mütehammili

0432016 elbisesinin mütehammili

10234342

[59^b]

Hüküm Özeti 147: Eşi seferde ölen kadının yeniden evlenebilmesi için ölümün gerçek olup olmadığına dair isteği üzerine kendisine bilgi verilmesi için yazılan mektuptur.

Hüküm 147:

Arabistan ordu-yı hümayûnu şirdeletli Mehmed Nâmık Efendi hazretlerinden gelen mektub-ı sami suretidir.

Atufetlü efendim

Arabistan ordu-yu hümayûnun Halep mevkiinde olan süvari üçüncü alayın ikinci taburunun dördüncü bölüğü neferâtından Diyarbekir'in Mollâ Bahaddin Mahallesi sâkinlerinden Ali b. Haydar vefât eylemesi beyânı ile kendisinin talibine akd ve tezvic olunması husûsu zevcesi ba arz-ı hal niyaz ve istid'a etmiş ve keyfiyetin mukarin-i sıhhat olup olmadığı mukaddemce selef-i vâlâları atufetlü Hayreddin Paşa hazretleri tarafından istilam buyurulmuş olduğundan husûs-i mezbûr mevki mez kûrden lede'l-istilam fi'l-hakika merkûm 21 mayıs 64 târihinde vefât etmiş idüğü beyân ve işar olunmuş olduğu malum-ı sa'âdetleri buyuruldukta icra-yı iktizası husûsuna himmet buyurmaları siyakında tahkik-i nemika-i senavariye ibtidar emrimizdir efendim. [11 Safer 1264/18 Ocak 1848]

[60^a]

Hüküm Özeti 148: Muhtelif dini kitaplar ve mevcûdlarını gösterir tablodur.

Hüküm 148:

Kitap	Cilt	Kitap	Cilt	Kitap	Cilt
Mushaf-ı şerîf	2	Sadru's-şeria'	1	Cilal-ı kulub ma'a haşiyet	1
Burhanuddin haşiyeye Fenari	1	Tarik-i usam muhalla bin'nakş Muhammediye şerhi	1	Nasihatu'l-mülûk	1

		Hocazâde			
Kul Ahmed Fenari	1	Şerh akaid ve haşiyeye Behra Bari	1	Kamerziyye-2 ve Endlusi'l-ma'şerhi	1
Cami sağır ma' hadis	1	Kıyas-ı enbiya Bölükbaş Şerhi Kadıhan	1	Selkuti ale'l-mutavvel	1
Haşiyet Kul Ahmed Tefsiri'r-Razi Âmidî	1	Sitti Zeban	1	Pend-i Attâr şerhi	1
Celal haşiyesi Gelenbevi	1	Muhtasar Ma'ani	1	Pend-i Attâr şerhi Hafız	1
Keşfu'l-Esrar şerhi izhar	1	Halebi Kebîr	1	Tenviru'l-Ebsar	1
Mollâ Cami	1	Mişkatu'l-Mesabih	1	Şerhi Velediyye Cemali	1
Dürr-i Meknun	1	Aliyyü'l-kari ale'l-emali	1	Mir Ebul Feth	1
Seyyid ale't-tasdikât	1	Hadisi Erba'in şerhi		Tuhfetu'l-avamil ma' mu'reb	
Tasdikât ma'tasavvurat	1Şerhi Sudi	1	Kafiye mu'rabi	1
Elfiyye şerhi	1	Tuhfe şerhi saban	1	Bedru'l-vaizin ma'şiatı'l-islam	1
Külliyati ebu'l-beka	1	Amentu şerhi	1	Nefaisu'l-arais	1
Netaic şerhi İzhar	1	Hüseyin Çelebi ale'l-mutavvel	1	Ahteri kebîr	1
Temhidu'l-kavaid	1	Fethu'r-Rahman	1	Şerhi Enmuzec	1
Mutavvel	1	Dürrü'l-ma'ni ve ğureru'l-emali	1	Masabih	1
Merah şerhi Dankuz	1	Mecmuat Resail	1	Eşbâh	1
Haşiyet sadru's-şeria Yakubi Paşa	1	Şafiye şerhi Cemaluddin	1	Halit Ezheri	1
Seyyid Ali el-faraidi	1	Meşariku'l-envar	1	İstiare Usam	1
A'lâmü'l-hüda	1	Tefsir-i menâmat'tan bir nebze	1	Şerh-i darariye 'ilmi kıraattan	1
Mukaşefetu'l-Kulub	1	İdu'l-mu'minin	1	Terceme-i Kamus	1
Terceme-i Burhanu'l-kati	1	Dürrü'n-naci ma' resail	1	İzhar mu'rebi	1
İzhar mu'rebi	1	Şerhi	1	Haşiyet şerhi akaid	1
Ta'rifat-i seyidi	1	Zübdetü'l-Kelâm	1	Şerhi ebyat mufassal	1
Türki Resail		Manzume Şerhi		Manzume	

[60^b]

Hüküm Özeti 149: *Diyarbakır eyaleti ve Van ve Muş ve Hakkari sancakları ve Cezire ve Buhtan ve Mardin kazâları birleştirilerek cümlesinin bir eyalet adet itibarı ile Kürdistan eyaleti olarak adlandırılarak Diyarbekir eyaletine kaymakamlık ihdas edilmesi, tanzimatın uygulanması, kaymakamlık maaşı ve ödenme şekli gibi husûsları içeren fermandır.*

Hüküm 149:

Düsturu'l-mükerrerem, müşîr-i müfehham, nizâmü'l-alem, müdürü'l-umuri'l-cumhur bi'l-fikri's-sakip, mümehhidu devleti ve'l-ikbâl, müşeyyidu erkâni's-sa'âdeti ve'l iclâl... elhukukiel-meliki'l-a'lâ ... Kürdistan eyaleti valisi vezîrim Es'ad Bey edâmellahu Teala iclâlehu ve fahru'l-ümerai'l-ekram, mu'temedü'l- küberai'l-efham, zu'l-ekdari ve'l-arsam, sahibu'l-izzi ve'l-ihtişam, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti meliki'l-a'lâm mir-i mirân küberam.... salifen Diyarbekir defterdârı olup bu defa Diyarbekir eyaletiuhdesine ihale olunan Süleyman Paşa dâme ikbâluhu ve iftihâri'l-eali ve'l-eazim müstecmeu'l-cemi'l-ma'ali ve mefahim el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti meliki'd-daim ricâl-i devlet-i aliyyeden Kürdistan eyaleti defterdârı Tevfik dâmet uluvvuhu ve mefâhiri'l-ulemai'l-muhakkikîn, meadini'l-fezâili ve'l-yakînve müftüler zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-efadili ve'l-akrân, aza-yi mecâlis ve vücûh-i memleket zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki; bir müddetten beri eyadi-yi münkalibe de kalıp bitevfikihi Teala saye-i kadr neva-yi mülûkanemde bu defa feth ve teshîr olunan hıttâ-i Kürdistan'ın daire-i nizâm ve hüsn-i zabıt-ı intizâm-ı daimi tahtına-i idhaliyle te'sisi-i bünyan-ı asayiş-i ahali kabza-i matlûbe senin istikmâl zımnında Diyarbekir eyaleti ve Van ve Muş ve Hakkari sancakları ve Cezire ve Buhtan ve Mardin kazâları birleştirilerek cümlesinin bir eyalet adet itibarı ile Kürdistan eyaleti tesmiye kılınarak eyalet-i mezkûrede vali-yi müşâr ileyh 'uhdesine ihale olunmuş ve vali-yi müşâr ileyh nazaretinde olmak üzere Diyarbekir eyaleti kâimmakâmlığına münasib birinin me'muriyeti lazım gelmiş ve sen ki paşa-yi müşâr ileyh sin dirayet ve istikâmetle mütaasıf mütteceran-i bendekan-i saltanat-i seniyye adle olarak bu makule umur-i mülkiyenin hüsn-i idaresine liyâkat ve ehliyetin

beddarı bulunmuş olduğundan kâimmakâmlık-ı mezkûrun ‘uhdene ihalesi husûsuna irade-i seniyyem..... müteallik ve şerefsünûh olmuş ve ber mantık-ı kuyûd zikr olunan Diyarbekir eyaleti geçen altmış bir senesinden itibaren daire-yi tanzimata idhal kılınmış olduğuna binaen dâhilinde vâki’ bi’l-cümle varidât-ı mahalli me’murları ma’rifeti ile usûl-i Tanzimata tevfikân idare olunmuş bulunmuş ise de eyalet-i merkûmenin sene-i merkûme ve altmış iki senelerine mahsûben mecmu’ varidâtı neye baliğ olmuştur ve mikdarı tahsîl kılınarak kusur-ı bekayasının kemiyeti teverrum-ı seniyesini.....defatiri rudut eylemesi ve fakat defterdârı esbak Osman Bey ve defterdârı sâbık İsmail Bey zîde uluvvuhumanın müddet-i idareleri tahsîlatı olan mebalığın mikdarını mübeyyin mir-i muma ileyhima taraflarından [61^a] mezkûrun ‘uhdene târîh-i tevcihi olan iki yüz altmış üç senesi Zi’l-hiccesinin yirmi altıncı gününde vâki’ sene-i merkûme teşrin-i sanisinin yirmi ikinci gününden itibaren ber mucîb-i suret-i mahsûs olan on yedi bin beş yüz kuruş ma’aşın mahallinde kâimmakâmlık-ı mezkûr umuruna yeden ve mübâşeretin gününe değin nısfını mezkûrdan itibaren tamâmı kâimmakâmlık-ı mezkûr emvali tahsîlattan ahz ve istifâ ve defterdârlık ma’aşının sarf ve tahvili olan mezkûr teşrin-i saninin yirmi ikinci gününde kâimmakâmlık umuruna mübâşeretin gününe kadar kezâlik nısfını ahz ve istifâ ve bir de Diyarbekir vali-yi sâbıkı müşârün ileyhi Hayreddin Paşa edâmellahu Tea’lâ iclâlehu Muş’un dahilığı infisali, yani Diyarbekir’in Erzurum valisi düstur-i mükerrem, müşîr-i müfehham, nizâmü’l-alem vezîrim Hamsi Paşa edâmellahu Tea’lâ iclâlehuya ihalesi günü olan altmış üç senesi teşrin-i sanisinin ibtidasının kâimmakâmlık-ı mezkûr umuruna mübâşeretin gününe kadar kendisine muhassas elli bin kuruş ma’aşının nısfını bi’l-ita usûl-i vechi ile ba’de ma takdim olunacak masraf defterlerine idhal ve imla ve mezkûr altmış üç senesi eylülünden beri henüz vürûd etmeyen masraf defterlerinin bi’t-tanzim sür’at-ı israsını emr-i ehemmine bezl-i ma hasal kudret eylemek fermanım olmağın me’muriyetini havi işbu emr-i celili’l-kadrim isdâr ve ita olunmuştur. İmdi keyfiyet-i me’muriyetin malumun oldukça ber minval-i muharrer amel ve dikkata mübâderet eyleyesen ve sen ki vali-yi müşârün ve defterdâr ve sair muma ileyhimsiz mazmûn-ı emr-i şerîfim sizin dahi müceddediniz oldukça mucîb ve muktezasının infâzı ile her halde kâimmakâm paşa-yı müşârün ileyhin muavenet ve muzaheret-i icâbiyyenin cezası husûsuna mezid-i itina ve sarf-ı ru’yet eylemeniz....ferman-ı ‘alişânım sadırhusûl buldukta bu bâbda

vech-i meşrûh üzere ve şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibü'l-ittiba ve lâzımı'l-
imtisâlımın mazmûnuna itaat....ile 'âmil olasız şöyle bilesiz alamet-i şerîfe itimâd kılasız.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-'işrîn min şehr-i Muharremi'l-haram sene erba'în ve sittîn ve
mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [20 Muharrem 1264/28 Aralık 1847]

Hüküm Özeti 150: *Musul valisi Vecihi Paşa ve yakınlarının Birecik'ten
Diyarbakır'a kadar yol ve binek masrafları ile ücretlerinin tamamen ödendiğine dair
yazıdır.*

Hüküm 150:

Binek	Yük hayvanı	
00	10	Zâtı Hazreti Veli el-Numan
06	05	Halim Bey ve Delvan Ohannis
03	02	Hakkı Efendi ve Celal Bey
00	01	...Efendi Ahmed Bey
02	01	Sirdan Efendi
04	04harc ve mutfak takımı ve kendisine
15	23	
05	02Ağa ve.....yolu
01	01	Tatar oğlu
00	04	Emin Ağa
02	01	ve hanımlara
01	01	Behram Ağa
24	32	
03	01	Kahvecibaşı ve refiki Hüseyin Ağa ve Hasan Efendi
01	01	Sâbık Kavasbaşı Salih Ağa
05	01	Kilercibaşı ve Şamdanağası Salih Ağa Buharacıbaşı Mehmed Ağa ve Hancı Mehmed Ağa Berberbaşı Hasan Ağa
00	02	Kavasbaşı ve
01	00	Berracbaşı İbrahim Ağa
34	37	
01	00	Hacı Bey Ağa
00	00	Mirzenli Şeyh Efendi
01	00	Neccârlı Şeyh Efendi
01	00	Arap Süleyman
01	00	Ebvare

39	37	
01	00 Rifat
02	00ler için..... Ağaya
03	01	Abidin ve Efendiye
02	00	Arap Süleyman ve Behram Ağaya binek için verilen
43	38	

Hayvan

37 yol

45 Binek

82

02 Binek hayvanından Behram Ağa'ya ve Mirahor Ağa'ya verilen hayvanlar ...

80

Ücret Para Sai

7654 81 70 54

Musul valisi atufetlü Vecihi Paşa hazretlerinin daire-yi devletlerine Birecik'ten Diyarbekir'e gelinceye kadar gerek yol ve gerek binek olarak ber vech-i bala seksen bir re's kera hayvanatı taraf-ı şahanemizden bi'l-ita ücret-i lâzımeleri yedi bin altı yüz elli dört buçuk kuruş reside olduğundan meblâğ-ı mezkûr tamâmen ve kâmilten hazine cânibinden müşârün ileyhiden makbudumuz olduğunu gerek bizim ve gerek refiklerimizin hazine cânib-i müşâr ileyhiden bir akçe ve bir habbe alacağımız olmadığımız mübeyyin işbu mahalle şerh verildi temhir kılındı [61^b]

Halep'ten Birecik'e kadar

Binek	Yük hayvanı	
00	10	Zâtı Hazreti Veli el-Numan
06	05	Halim Bey ve Delvan Ohannıs
04	02	Hakkı Efendi ve Celal Bey
00	01	Ahmed Bey
03	01	Abidin Efendi ve Şemsi Efendi
02	01	Mühürdar Efendi
15	20	
04	04harc ve mutfak takımı ve kendisine
05	02 Bey
00	04	Emin Ağa
02	01	Tatar Ağası
01	01ciler
27	37	
01	01	Behram Ağa

03	01	Kahvecibaşı ve refiki Hüseyin Ağa ve Hasan Efendi
05	01	Kilercibaşı ve Şemdanağası Salih Ağa Buharacıbaşı Mehmed Ağa ve Hancı Mehmed Ağa Berberbaşı Hasan Ağa
01	01	Sâbık Kavasbaşı Salih Ağa
01	02	Kavasbaşı ve Kavasın
37	37	
01	00	Berracbaşı İbrahim Ağa
01	00	Mirzenli Şeyh Efendi
01	00	Neccârli Şeyh Efendi
01	00	Hacı Bey Ağa
01	00	Arap Süleyman
01	00	Ebvaz
43	38	

Hayvan

43 yol

38 Binek

81

01 Behram Ağaya ve Mirahor Ağaya verilecek olan binek hayvanı

80

Ücret Para

1995 38 70 Yük hayvanı

1890 48 60 Binek hayvanı

Musul valisi atufetlü Vecihi Paşa hazretlerinin daire-yi devletlerine Birecik'ten Diyarbekir'e gelinceye kadar gerek yol ve gerek binek olarak ber vech-i bala seksen bir re's kera hayvanatı taraf-ı ...mizden bi'l-ita ücreti lâzımleri üç bin sekiz yüz seksen beş kuruş reside olduğundan meblâğ-ı mezkûr tamâmen ve kâmilen hazine hazreti müşârün ileyhiden makbudumuz oldu, gerek bizim ve gerek refiklerimizin hazine cenâb-i müşâr ileyhiden bir akçe ve bir habbe alacağımız olmadığını mübeyyin işbu mahalle şerh verildi temhir kılındı. [3 Rebiü'l-evvel 1264/8 Şubat 1848]

Kâtib Mustafa Efendi Kâtib Ahmed Efendi Bardakçı Emin Efendi Mahzarbaşı Mahmut Ağa.

[62^a]

Hüküm Özeti 151: *Diyarbakır ve Harput eyaletlerinde mevcûd bulunan vakf-ı şerîflerin müdürü iken ölen Nazif'in yerine ehil birinin atanması husûsunda layihadır.*

Hüküm 151:

Düstûrin, kâmilin, müşîrin, müfahhamin, nizâmü'l-alem müdürü'l-umuri'l-cumhuri bi'l-fikri's-sâkıb, mütemmimi mehâmmi'l-enâmi bi'l-fikri's-sâib mümehhidi bünyâni'd-devleti ve'l-ikbâl, müşeyyidi erkâni's-sa'âdet-i ve'l iclâl, el-mahfûfi bi sıdkı avâtıfi'l-meliki'l-a'lâ Harbrut eyaleti müşîri vezîrim Ali Paşa ve Diyarbakır eyaleti valisi vezîrim Hayruddin Paşa Edâmellahu iclâlehu ve mafhari'l-ümerai'l-kîram, mu'temed-i ekber ve'l-fihar, zu'l-kadri ve'l-ihiram, hassi'l-izzi ve'l-ihşam, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-a'lâ mir-i mirân-ı kîramdan Diyarbakır defterdârı el-Hâc Süleyman Paşa dâme li ikbâli ve iftihâri'l-eali ve'l-eazimi, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-a'lâm ricâli'l-hass-ı aliyemden Harbrut defterdârı Mehmedaluh ve müftü'l-kuzâti ve'l-mahakim, ma'adini'l-fezâili ve'l-mekârim eyalat-ı mezkûreteynin havi olduğu kasırlarda kuzât-ı nasb zîde fadluhum ve mafhari'l-emâsil ve'l-akrân eyaleteyni mezkûreteynde vâki' evkâf-ı şerîften bir defa müdür nasb ve ta'yîn olunan ve sairler zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Diyarbakır ve Harbrut eyaletlerinde vâki' vakf-ı şerîfenin müdürü bulunan Nazif'in irtihal-ı vuku'una mebnî meclis ma'rifeti ile muhasebesi bi'r-ru'ye defterinin tesyiri ile ehilli birinin ta'yîn ve irsâli husûsu mukaddemceinhâ olunması ve muma ileyh Mehmed zîde kadruhu husûs-i mezbûre ehilli bi't-tahkik haber vermesimahallerine göre [62^b] lazım gelen muavenetin ifası ile nizâmat-ı imâme-i şerîfeninhalelden vikayesi muzarrat-ı sarf-ı.....küllî mekin ve mezid-i sa'y ve gayret eyleyesiz ve sen ki müdür-i muma ileyhsin senin bu husûsa ber minval-i meşrûh bi'l me'mur ta'yîn kılındığında ...larına sen dahi mukteza-yı me'muriyetin üzere ber mantık-ı 'alışânımol husûsu laiha-yi mezkûre münderic şarait ve nizâmatımın sıdk iradesiyle ifası ile emri me'muriyet sa'y ve..... emr ve rıza.

Hüküm Özeti 152: *Büyük emekleri geçmiş olan Ali'nin Diyarbakır eyaleti emvalinden kendisine hayatta olduğu sürece aylık altmış kuruşluk tekaüdlük maaşı bağlanması husûsundadır.*

Hüküm 152:

Rumeli ordu-yı hümâyûnum piyade dördüncü alayın dördüncü taburun üçüncü bölüğün onbaşı Diyarbakır'li işbu rafî'i tevki'i rayî' Asitan-ı hakani Ali zîde kadruhu emekdar ve sağ kolu dahi sufun-ı evvelde ba'de ma askerliğe adem-i iktidar olduğundan ba şart-ı kayd sar şehriye altmış kuruş Atif Bey dâme uluvvuhu tarafından inhâ olunmaktan naşi ol vechle ma'aş-ı mezkûr nizâmîye hazinesinden bi't-tahsis Diyarbakır eyaleti emvalından ita olunmak üzere yedine müceddeden berât-ı şerîfim itası husûsu bi'l-fi'l umur-i maliye nazırı düstûr-u mükerrerem, müşîr-i müfahham, nizmaü'l-alem müşîr-i sadakat semirim el-Seyyid Abdurrahman Nafiz Paşa edâmellahu Teala iclâlehu cânibinden ba takrîr-i lede'l-arz mucîbince ma'aş-ı mezkûrun işbu iki yüz altmış iki senesi mâh-ı Zi'l-hiccesinin on yedinci gününde vâki' sene-i merkûme neşr-i ser-i evvelinin yirmi birinci gününden itibaren bi't-tahsis eyalet-i mezkûre emvalından itası husûsunda irade-i aliyem taalluk ederek ol vechle merkûm mezkûru'l-mikdar ma'aş tahsis olunduğunu mübeyyin yedine berât-ı celili'l-ünvanım verilmek bâbında ferman-ı 'alışânım sadır olmağın hakkında mezid-i 'inâyet-i padişahanem zuhûra.....târîh-i mezkûrden itibaren müceddeden bir berât-ı hümâyûnu verdim ve buyurdum ki merkûm Ali zîde kadruhu vech-i meşrûh üzere ta'yîni imza şüdiye altmış kuruşluk tekaüdlük ma'aşın eyalet-i mezkûre emvalından madam el-hayat mâh be mâh alıp ol bâbda istid'ame-i eyyâm-ı ömür ve ikbâl-ı şehinşahanem olmaya, darbesine muvazaba ve iştilgal üzere evvel şöyle bileler, alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren fi el-yevmi'l-'işrîn min şehri Zilkade, sene isneyn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. Konstantiniye el-mahrûse. [20 Zilkade 1262/9 Kasım 1846]

[63^a]

Hüküm Özeti 153: Resmi işlerde ve mahkemelerde kullanılan her sınıf kağıdın cinsi ve miktarı ile ilgili açıklayıcı fiyat tarifesidir.

Hüküm 153:

Kaffe-i da'ava ve hukuk-ı şeriyeyi mütedammın-ı mahakimde tahrîr olunmakta olan senedat-ı şeriyeden sahîh ve i'lam ve defter-i kısam ve sairenin ba'de ma evrak-ı sahîhayı tahrîrine bu defa müteallik vebuyurulan irade-i seniyye cenâb-ı şehinşahı mantık-ı münîfi üzere damgalı kağıtları tertib ve mezkûr kağıtların memalik-i mahrûse-i şahanede sâkin ve mütemekkin her sınıfta tamimen ibra ve mübâşeret olunması tensib olunmuş olduğuna mebnî mezkûr kağıtların cinsi ve nevi ile miktar-ı fiyatı mübeyyin ta'rifesidir:

Kağıt	Miktar-ı Fiyat
100 kuruştan 500 kuruşa kadar	1+1+1 /20
500 kuruştan 1000 kuruşa kadar	1+1+1/ 1
1000 kuruştan 2000 kuruşa kadar	1+1+1 /12
2000 kuruştan 3000 kuruşa kadar	1+1+1 /2
3000 kuruştan 4000 kuruşa kadar	1+1+1 /22
4000 kuruştan 5000 kuruşa kadar	1+1+1 /3
5000 kuruştan 6000 kuruşa kadar	1+1+1 /31
6000 kuruştan 7000 kuruşa kadar	1+1+1/ 3
7000 kuruştan 8000 kuruşa kadar	1+1+1 /22
8000 kuruştan 9000 kuruşa kadar	1+1+1/ 5
9000 kuruştan 10000 kuruşa kadar	1+1 /52
10000 kuruştan 11000 kuruşa kadar	1+1/ 6
11000 kuruştan 12000 kuruşa kadar	1+1+1 /62
12000 kuruştan 13000 kuruşa kadar	1+1+1/ 8
13000 kuruştan 14000 kuruşa kadar	1+1+1 /72
14000 kuruştan 15000 kuruşa kadar	1+1+1 /8
15000 kuruştan 16000 kuruşa kadar	1+1+1 /82
16000 kuruştan 17000 kuruşa kadar	1+1+1 /9
17000 kuruştan 18000 kuruşa kadar	1+1+1 /9
18000 kuruştan 19000 kuruşa kadar	1+1+1/10
19000 kuruştan 14000 kuruşa kadar	1+1+1 /102
14000 kuruştan 15000 kuruşa kadar	1+1+1 /11
19000 kuruştan 20000 kuruşa kadar	1+1+1 /102

20000 kuruştan 21000 kuruşa kadar	1+1+1/11
19000 kuruştan 20000 kuruşa kadar	1+1+1 /102
20000 kuruştan 21000 kuruşa kadar	1+1+1/11
21000 kuruştan 22000 kuruşa kadar	1+1+1 /112
22000 kuruştan 23000 kuruşa kadar	1+1+1/12
23000 kuruştan 24000 kuruşa kadar	1+1+1 /12
24000 kuruştan 25000 kuruşa kadar	1+1+1/13
25000 kuruştan 26000 kuruşa kadar	1+1+1 /13
26000 kuruştan 27000 kuruşa kadar	1+1+1/14
27000 kuruştan 28000 kuruşa kadar	1+1+1 /14
28000 kuruştan 29000 kuruşa kadar	1+1+1/15
29000 kuruştan 30000 kuruşa kadar	1+1+1 /13
30000 kuruştan 31000 kuruşa kadar	1+1+1/16
31000 kuruştan 32000 kuruşa kadar	1+1+1 /16
32000 kuruştan 33000 kuruşa kadar	1+1+1/17
33000 kuruştan 34000 kuruşa kadar	1+1+1 /17
34000 kuruştan 35000 kuruşa kadar	1+1+1/18
35000 kuruştan 36000 kuruşa kadar	1+1+1 /182
36000 kuruştan 37000 kuruşa kadar	1+1+1/19
37000 kuruştan 38000 kuruşa kadar	1+1+1 /192
38000 kuruştan 39000 kuruşa kadar	1+1+1/20
39000 kuruştan 40000 kuruşa kadar	1+1+1 /...
30000 kuruştan 41000 kuruşa kadar	1+1+1/21
41000 kuruştan 42000 kuruşa kadar	1+1+1 /214
42000 kuruştan 43000 kuruşa kadar	1+1+1/23

[63^b]

43000 kuruştan 44000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 22
44000 kuruştan 45000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 23
45000 kuruştan 46000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 23
46000 kuruştan 47000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 22
47000 kuruştan 48000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 22
48000 kuruştan 49000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 25
49000 kuruştan 50000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 23
50000 kuruştan 51000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 26
51000 kuruştan 52000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 26
52000 kuruştan 53000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 17
53000 kuruştan 54000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 27
54000 kuruştan 55000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 28
55000 kuruştan 56000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 28
56000 kuruştan 57000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 29
57000 kuruştan 58000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 29
58000 kuruştan 59000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 30

59000 kuruştan 60000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 30
60000 kuruştan 61000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 31
61000 kuruştan 62000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 31
62000 kuruştan 63000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 32
63000 kuruştan 64000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 32
64000 kuruştan 65000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 33
65000 kuruştan 66000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 33
66000 kuruştan 67000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 34
67000 kuruştan 68000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 34
68000 kuruştan 69000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 35
69000 kuruştan 70000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 35
70000 kuruştan 71000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 36
71000 kuruştan 72000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 36
72000 kuruştan 73000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 37
73000 kuruştan 74000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 37
74000 kuruştan 75000 kuruşa kadar	1+1+1 Para: 38
75000 kuruştan 76000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 38
76000 kuruştan 77000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 39
77000 kuruştan 78000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 39
78000 kuruştan 79000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 40
79000 kuruştan 80000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 40
80000 kuruştan 81000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 41
81000 kuruştan 82000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 41
82000 kuruştan 83000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 42
83000 kuruştan 84000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 42
84000 kuruştan 85000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 43
85000 kuruştan 86000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 43
86000 kuruştan 87000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 44
87000 kuruştan 88000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 44
88000 kuruştan 89000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 45
89000 kuruştan 90000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 45
90000 kuruştan 91000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 46
91000 kuruştan 92000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri: 46

[64^a]

92000 kuruştan 93000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri:48
93000kuruştan 94000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri:47
94000 kuruştan 95000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri:48
95000 kuruştan 96000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri:48
96000 kuruştan 97000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri:49
97000 kuruştan 98000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri:49
98000 kuruştan 99000 kuruşa kadar	1+1+1 Beheri:50
99000 kuruştan 100000 ve 100000 kuruştan yukarı	

Edat-ı sıhhati

İlamat

Defter-i kısam Beheri Fiyat 50

Evrak-ı merkûmeden derununda semen-i muharreri olmayan senedat-i mütenevvia'nın mukaddere fiyatı

İzin hücceti Muhalif hücceti Vekalet hücceti Nısıf hücceti sâbit hücceti

Kağıdı fiyatı Kağıdı fiyatı Kağıdı fiyatı Kağıdı fiyatı Kağıdı fiyatı

Musala hücceti İbra hücceti Bey' Şira hücceti Defter-i kısam resminde

Kağıdı Kağıdı Kağıdı Defter-i muhasebe Kağıdı

Senedat-ı şer'iyenin tarkimi zımında bi't-tertib tab' olunan evrakın ecnası balada muharrer olduğu vechle olduğundan evrak-ı mezkûreden meclisce kağıdı cinsinden namakdar icâb eder ise ecnası tasrihi ile inhâ matlup olunması için işbu mahalle şerh verildi.

Hüküm Özeti 154: Alacak verecek davası olarak Recep b. Hacı Mehmed'in Kefurzâde Hüseyin Efendi'den alacağını tamamını almadığına dair şikayeti üzerine şahitlerin mahkemede dinlenmesi ve Hüseyin Efendi lehine verilen karardır.

Hüküm 154:

Âmid'e gelenlerden Receb b. Hacı Mehmed'in meclis-i şer'-i şerîf-i enver'de Kefurzâde Hüseyin Efendi muvâcehesinde da'va ve takrîr-i kelâm edip, merkûm Hüseyin Efendi zimmetinde ba temekkün alacağım olan bin altı yüz kuruşun bin yüz kuruşu ahz ve kabz edip.....mare kalan beş yüz kuruşu taleb ederim deyu da'va ve lede's-suâl merkûm Hüseyin Efendi cevâbında bir sene mukaddem merkûm Recep meclis-i şer'de meblâğ-ı mezkûr bin altı yüz kuruşu iddi'â ve tevessut-ı muslihun ile bin yüz kuruşa musalaha olunduktan sonra bedel-i sulh olan meblâğ-ı mezkûr bin beş yüz kuruşu tamamen eda ve teslim edip ma'adasından zimmetini ibra etmiştir deyu ba'de'l-def'i ve'l-inkâr def'i meşrûhunu mübeyyin beyyine taleb olunduktan; ahrar-ı ricâl-i müslimînden Hacı Sa'adullah ve Bakkal Ömer nâm kimesneler liecli'ş-şehâde meclis-i şer'a hazır olup istişhâd

olundukda fi'l-hakika bir sene mukaddem merkûm Recep Hüseyin Efendi'den iddi'â eylediği bin altı yüz kuruştan bin yüz kuruşu üzerine musalaha olunup ma'adasından zimmetini ibra-i amm eylediğine bizler şâhidiz ve şahadet dahi ederiz deyu her biri müttefeku'l-ahz ve'l-ma'na eda-i şehâdet-i şer'eylediklerinden lede't-ta'dil ve onlar ki şehâdetleri makbule olmağın mucîbince müddei-yi merkûm böylece şer' mua'razadan men def'i olunduğu mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî evahir-i şehri-i Rebiü'l-evvel sene erba'în ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [evahir-i Rebiü'l-evvel 1264/Mart 1848]

Kâtib Muhammed Nuri Efendi, Mustafa Efendi, Mahzarbaşı Muhammed Ağa ve gayrihim.

[64^b]

Hüküm Özeti 155: *Tanzimat esaslarının Kürdistan Eyaletine uygulanması husûsunda vergi miktarlarının her sene Mart ve Kasım aylarında iki taksit halinde ödenmesi, ziraat mahsüllerine isabet eden vergi miktarlarının ise mahsül kaldırıldığında, ticâret ve sanayi ile uğraşanlardan ise peyderpey tahsîl edilmesini beyân eden fermandır.*

Hüküm 155:

Düstur-ı mükerrerem, müşîr-i müfahham, nizâmî'l-alem, müdür-i umuri'l-cumhur bi'l-fikri's-sakıp, mütemmimi mahammi'l-enâm bi'r-re'yi's-sâib, muhdi bünyeti'd-devle ve'l ikbâl, müşeyyidi erkâni's-sa'âdeti ve'l-iclâl, el-mehfufi lisunûfi avâtıfi'l-meliki'l-'a'lâ, Kürdistan eyaleti valisi vezîrim Esad Paşa edâmellahu Teala iclâlehu ve fahri'l-ümerai'l-kîram, mutemedi'l-küberai'l-fiham, zu'l-kadri ve'l-ihtiram, sahibi'l-izzı ve'l-ihtişam, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-'a'lâ, mir-i mirân-ı kîramımdan Diyarbekir kâimmakâmı Süleyman Paşa dâme ikbâluhu ve iftihâri'l-alai ve'l-eazimi, müstecmi'i cemi'i'l-meali ve'l-mefahim, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-daim, ricâl-ı devlet-i aliyemden eyalet-i mezkûre defterdârı Tefvik dâme uluvvuhu ve mefâhiri'l-ulemai'l-

muhakkikîne, ma'adeni'l-fezâili ve'l-yakîn, naib ve müftüler zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsili ve'l-akrân aza-yi meclis ve ve vücûh-i memleket zîde kadrum tevki'-i refî'-i hümâyûn vâsıl olacak; ma'lûm ola ki müteallik olan irade-i seniyye-i şahanem vechi ile Diyarbekir eyaleti bin ikiyüz altmış bir senesinden itibaren idare-i Tanzimat-ı mülkiyeye idhal olunarak sene-i merkûma mahsûben eyalet-i merkûme ahalsinin tâife-i ziraattan onda iki itibarı ile aynen ve ticâret ve sanayi ile meşgul olanlardan sâbıkan vergilerinin ahz ve istihsalı karargir olmuş ise de vergi-yi mezkûrenin ol vechle ahz ve istihsalı sair tanzimat-ı mülkiye icra olunan mahaller vergisinin hilâfı ve bu dahi mertebe-i ahaliye dahi gadrı mucîb idüğü bedihi bulunduğuna ba icmal-ı sal-ı sâbık vergileri misillü eyalet-i merkûme vergisinin dahi hiç bir ferde gadr ve itak vuku bulmak üzere tesviye ve tanzimi ile defatir-i lâzimesinin irsâlı bâbında meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliyye kararı üzere sadr-ı azamı kaviyyü'l-himem cânibinden tastir ve tesyyir kılınan tahrîrata cevâben Diyarbekir vali-yi sâbık düstur-i mükerrem, müşîr-i müfahham, nizâmi'l-alem vezîrim Hayreddin Paşa edâmellahu Teala iclâlehu ile kâimmakâm-ı müşârün ileyh taraflarından müştereken tevarüd eden tahrîrat malından eyalet-i merkûme kazâları ahalsinin hal ve tahammül ve kuvve-i maliyye ve ticâret-i vâki'alarına göre ma'a masarif-i karantina beş bin yüz altmış bir kese küsür, iki yüz on sekiz kuruş vergi tahsisi bi't-tensib meblâğ-ı mezbûrdan her bir kazâyâ isabet eden mebalığın bi't-ta'dil taksim ve tefriki ile icâb edenlere defteri irsâl ve taksit-i evveli dahi istihsal olunup işbu altmış üç senesi Ruz-i Kasımına mahsûben taksit kalmasının dahi zuhûr-i irade-i seniyyeme kadar tevzi ve tahsiline karar verilmiş olduğundan bahis ile iktizasının icrası husûsu inhâ olunmuş olmasıyla defter-i mezkûr-i maliye-i hazine-i celîlesinde bi't-tetkik Anadolu varidât muhasebesinde tarkim olunan hulase-i ...kınca eyalet-i merkûme kazâları ile Ömerkanlı aşîreti ve Sason nahiyesi vergisi cem'an yirmi dört yük, seksen dokuz bin dört yüz doksan üç kuruşa baliğ olarak meblâğ-ı mezbûre karantina masarifi ve saire olarak iki kalem doksan bir bin iki yüz yirmi beş kuruşa baliğam min haysü'l-mecmu' bihesabi kese beş bin yüz altmış bir kese küsür, iki yüz on sekiz kuruş reside olmuş ve vergi-yi mezkûrun ruz-i Hızır ve Kasım itibarı ile senede iki taksit itibarı ile tevzi ve tahsîl olunacağı inhâ olunmuş ve vakian dâhil-i daire-yi Tanzimat-ı mülkiye olan eyalet-i validiyye kazâ.... muhassısı olan vergileri ol vechle tarh ve tehz'î oluna gelmiş ise de mahsulâtı idrak etmeyen mevsimde ahaliye akçeden nehy ve

sene olarak zarar-ı fahiş-i güzeşte ile veyahut silm tariki ile şundan bundan akçe istikradı ile vergi te'diyyesine mecbur ve öyle vakitsiz vergi iltiması ahaliyi merkûma ziyâdesiyle zaruret ve ihtiyac olmaktan naşi ahali-yi merkûma kolaylık olmak için her bir mahal vergisi ...gibi Hızır ve Kasım itibarı ile tahsîl olunmayıp her mahallin mahsulât-ı cesimesi idrakinde mübâşeretle ondan sonra bir akçe bekaya bırakılmayarak senesi içinde kâmilen bi't-tahsîl maliye hazine-i celîlesine irsâl ve tahsîl ve fakat mahsulât ashabı olmayıp da ticâret ve sanayi ve esnaflık ile ta'ayyüş edenlerin mahsûlüne intizar edecekleri mahsulât olmadığından ve bu vechle o makulelerin vergileri tacir olunması ve ileride vakt-i tarlaşuyde kendilere müstelzim-i su'ubet olacağından bundan böyle emval-ı verginin re's-ı senesinde herkesin hal ve tahammül ve ticâret-i vakia ve emval ve emlâkine göre kadkeşice ve karındâşca tevzi'i ile ber vech-i muharrer ashab-ı ziraatın dahi himâyeti hin-i tevzi'de tahsîlatına mübâşeret olunması ve bunun üzerine vakt-i mahsûlünden sonra verginin te'diyesi husûsunda ağır davranılması asla caiz olmayacağı cihetle her bir mahallin vergisi mertebesinden bir akça bekaya bırakılmayarak ve hiçbir vakitte tedahül ettirilmeyerek senesi içinde vergiyi mertebenin kâmilen tahsîli ilealınması husûsları meclis-i vâlâyî mezkûr kararı ve müteallik olan irade-i seniyyem mukteza-yi münîfimden bulunmuş olduğundan ve eyalet-i mezkûre fadaliyye hasebe't-tanzimat mahallince bu defa tesviye olunan beş bin yüz altmış bir kese kûsür, iki yüz on sekiz kuruşun iki yüz iki yüz altmış ol senesine mahsûben nısfî tahsîl olunarak nısfî diğeri derdest tahsîl olunmakta ise de sene-i merkûme munkarız olmuş idüğüne mebnî meblâğ-ı mezbûrun sene-i merkûma mahsûben kâmilenyedinden bi't-tahsîl evvel be evvel maliye hazine-i celîlesine irsâl ve tavsiline müsara'at ve salifü'z-zikr beş bin yüz altmış bir kese kûsür, iki yüz on sekiz kuruşun dahi işbu iki yüz altmış dört senesinden [65^a] itibaren ber minval-ı muharrer tesviye olduğu üzere kazâha-yı merkûma vergibeyân olunan nizâmı vechi ile sene be sene ibtida-i Martta tevzi ve tahsîline beden ve mübâşeret olunarak ticâret ve sanayi ile meşgul olanlardan peyderpey ve tâife-i ziraattan dahi vakt-ı mahsulda istihsalına mübâderet kılınması bâbında suret-i defter-i liva olarak emr-i şerîfim isdârı husûsu ve gelen faham-ı saltanat-ı seniyyemden bi'l-fi'l umur-ı maliye nazırı düstûr-u mûkerrem-ı muşir-i mufahham nizâmı'l-alem, muşir-i sadakat... İbrahim Sadık Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tarafından ba takrîr-i lede'l-arz minval-i muharrer üzere tesviyesi meclis-i vâlâ-yı mezkûrde

bi't-tensib mucîbince tanzimi husûsuna izn-i aliyeme müteallik ve şerefsüdûr olmak ve vergi-yi mezkûrun miktarını mübeyyin memhûr ve mumda bir kıt'a suret-i defter-i derun-i emr-i şerîfime atfen isra kılınması olmağla siz ki vali ve kâimmakâm-ı muşar ve defter-i varid sair muma ileyhimsiz vech-i meşrûh üzere amel ve hareket bezl-i cülî mekennet eylemeniz fermanım olmağla i'lamen ve ifhamen ve tenbîhen işbu emr-i celi'l-kadrim isdâr ve ita olunmuştur. İmdi işbu vergi husûsu mevadd-i saireye makis olmayıp hazine-i celîle-i şahaneme varidat-ı cesimesinden olarak bir akçesinin telef ve izda'î olunmaması cümleye fariza-yi zimmet olduğuna mebnî vusûl-ı ferman-ı celîlî'l-ünvan-ı malikânemde keyfiyeti lazım gelenlere beyân ve tefhim birle mezkûr alınmış üç seneye mahsûben gırrari'l-hasıl kusur kalan mebalığın kâmilen yerli yerinde bi't-tahsîl evvel be evvel maliye-i hazine-i celîlesine irsâl ve tavsiline mübâderet ve alınmak dört seneden itibaren kazâha-yi merkûma vergi tahsisine olunan beş bin yüz altmış bir kese kûsür iki yüz on sekiz kuruşun ber beyân-ı bala nizâmı vechi ile sene be sene ibtida-i martta tevzi ve tahsiline mibaşeret olunarak ticâret ve sanayi ile meşgul olanlardan peyderpey ve tâife-i ziraattan dahi vakt-ı mahsûlünde mübâderet kılınması esbâbının istihsalına bi'l-ittifak mezid-i itina ve sarf-ı ru'yet eylemeniz bâbında fermân-ı 'alişânım sadır olmuştur buyurduğu vüsul buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibü'l-ittiba' ve lâzımü'l-imtisâlin mazmûn-ı itaat makrûnla amel ve hareket eyleyesiz şöyle bilesiz alemetü şerîfeye itimâd kılınız.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis 'aşar min şehri Saferi'l-hayr sene erbaîn ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.

[10 Safer 1264/17 Ocak 1848]

Hüküm Özeti 156: Diyarbakır eyaletindeki kazâlara taksim edilmiş olan vergi miktarlarını belirten defterdir.

Hüküm 156:

Diyarbakır eyaletinin havi olduğu âti'z-zikr kazâlara altmış dört senesinden itibaren vergi tahsisi husûsuna irade-i seniyye-i hazret-i şahane müteallik buyurulan mebalığın miktarını mübeyyin suret-i defteridir.

<u>Nefs-i Diyarbakır kazâsı</u>	<u>Kiki nahiyesi</u>	<u>Türkmen nahiyesi</u>
187590 Nefs-i Diyarbakır	44500	30 000

106360 Şark nahiyesi 1854 Ber minval-ı muharrer kalem olunan 1250
Ber minval-ı muharrer kalem olunan

84860 Garb nahiyesi 46456 41250
477810

007825masarif-ı ve mahallı sairde bulunan Karakeçi aşîreti vergisi ile sair kazâların kesr vergisi olup sair mütehammil olan kazâ ve nevâhi vergilerin icâbı vechi ile ilave olunan

4431 şark nahiyesi
33940 garb nahiyesi
7825

<u>Hiyan kazâsı</u>	<u>Badıkan kazâsı</u>	<u>Peçar Kazâsı</u>
34000	10 000	35000

01416 Ber minval-ı muharrer kalem olunan
00416 Ber minval-ı muharrer kalem olunan
01458 Ber minval-ı muharrer kalem
35416 10416 36458

<u>Lice kazâsı</u>	<u>Cabakçur kazâsı</u>	<u>Genç kazâsı</u>
163111 Lice kazâsı	86666	23733

002856 Tavsi ulya kazâsı 03611 00988
001544 Tavsi sufla kazâsı

90277 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
24721 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
<u>Hevidan kazâsı</u>	<u>Kulp kazâsı</u>	<u>Kurdilan kazâsı</u>
25000	33000	20 000
01041	01375	00833
26041 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
34375 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
20 833 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
<u>Deşengur kazâsı</u>	<u>Silvan kazâsı</u>	<u>Mihrani kazâsı</u>
15036	101140	17000
00626	004214	00708
15662 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
105354 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
17708 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
[65^b]		
<u>Hazro kazâsı</u>	<u>Rıdvan kazâsı</u>	<u>Behramki kazâsı</u>
10800 62466 Kazâ-i Rıdvan		47002
004500 25078 Nahiye-i Bamert		1958
112500 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
13455 Nahiye-i Nakiban		
48960 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
101000		
004208 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
2 6 0 3 Rıdvan		
1 0 4 4 Bamert		
0 5 6 1 Nakiban		
4 2 0 8		

<u>Hani kazâsı</u>	<u>Derik kazâsı</u>	<u>Metinan kazâsı</u>
83557 60 000 Kazâ-i Rıdvan		17524
3481 02500 Nahiye-i Bamert		00729
87038 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
62500 Nahiye-i Nakiban		
17243 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
<u>Mahal nahiyesi Tabi kazâ-yı mezbûr</u>	<u>Savur kazâsı</u>	<u>Kerengil kazâsı</u>
13020 48500 Kazâ-i Rıdvan		25000
00542 02021 Nahiye-i Bamert		01040
13562 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
50521 Nahiye-i Nakiban		
26040 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
<u>Deşgur kazâsı</u>	<u>Beşiri kazâsı</u>	<u>Zıkti kazâsı</u>
7500 112500 Kazâ-i Rıdvan		25000
0312 006771 Nahiye-i Bamert		01044
7812 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
169271 Nahiye-i Nakiban		
26044 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
<u>Siirt kazâsı</u>	<u>Yahkik kazâsı</u>	<u>Abkur kazâsı</u>
60 000 7500 Kazâ-i Rıdvan		10020
02500 0312 Nahiye-i Bamert		00417
62500 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
7812 Nahiye-i Nakiban		
10438 Ber vech-i muharrer kalem olunan		
<u>Ömerkanlı aşîreti</u>		
7676 Diyarbekir'e olan		
2135 Harput tarafında Egil toprağında bulunan		
3191 Kezâlik Harput tarafında Ergani toprağında bulunan		
13002		
00542		

13544 Ber vech-i muharrer kalem olunan

320 Diyarbekir'e olan, 088 Egil'de olan, 134 Ergani'de bulunan

Ma'a nevâhi Garzan kazâsı

Garzan kazâsı Sarınci nahiyesi Temuni Demus nahiyesi Sason Nahiyesi

100398 12750 20 000 20 000

004183 Ber vech-i muharrer kalem olunan

Kavar nahiyesi Birtlis Nahiyesi Belgi nahiyesi Hato kasabası

7250 15000 20 000 5000

200398

004183

204581 Ber vech-i muharrer kalem olunan

Ma'a nevâhi Midyat kazâsı

Midyat kazâsı	Vermemkan nahiyesi	Mizbırac nahiyesi	Erbası nahiyesi
199956	16758	12348	9324
00831	00698	00514	0388
20787	17456	12862	9712

Basıklı nahiyesi	Zara nahiyesi	Çınar nahiyesi	Hasankeyf nahiyesi
15372	17892	20664	23134
00640	00745	00841	01407
16012	18637	21505	35165

..... kazâsı	Kercvezi nahiyesi	Mahalmi nahiyesi	Celik nahiyesi
15120	17142	20664	63134
00640	00714	841	01380
15750	17856	21505	64514

Ali pınar nahiyesi	Cızni nahiyesi	Bacri nahiyesi	Kilikan nahiyesi
2394	9648	3402	5166
0092	0404	0141	0215
2493	10088	3543	5381

Ernaver nahiyesi	Sabha nahiyesi	Bıra Zimmi nahiyesi	Sizme nahiyesi
44775	2308	10366	1126
01815	0404	1295	0380
46585	7512	31611	9506

337050

114044

451094

Ma'a nevâhi-i Şirvan kazâsı

Şirvan kazâsı	Nerb nahiyesi	Guher nahiyesi	Garb nahiyesi
3410	8500	3033	1000
01420	0354	0126	0041
35520	8852	3159	1041

Rişan nahiyesi	Riban nahiyesi	Behri nahiyesi	Beruşi nahiyesi
18700	7800	9900	6400
00779	0325	0212	0352
19479	8125	10312	6752

Müks nahiyesi	Kerenk nahiyesi	Eberun nahiyesi	İsparit nahiyesi
7133	5933	12600	12924
0297	147	00525	00539
7430	6180	13125	13463

Ber minval-ı muharrer hatm olunan

130033

005419

Ber vech-i muharrer hatm olundu 135452

Şikutan aşîreti

Karakeçi aşîreti

12500 35000

Mukaddemen vergi tahsisi inhâ olunan 35000

Ber mucîb-i teşerru' bu defa tesviye kılındığı beyân kılınan 00000

2489493

0091225

2580718 Kese: 218 Kese: 5161

Balada beyân olunduğu üzere fezeşte masarif-i ve mahalı sairde bulunan Karakeçi aşîreti vergisi ile sair kazâların kesr vergisi olup, sair mütehammil olan kazâ ve nevâhi vergilerine icâbı vechle ilave olunan

3 5 0 0 0

5 6 2 2 5

9 1 2 2 0 Karakeçi vergisinin ikmâlî için ilave kılınan fezeşte masarif-i olarak idhal olunan

Yalnız: Beş bin yüz altmış bir kese [8 Safer 1264/15 Ocak 1848]

S 61 es-Seyyid Muhammed İzzet

[66^b]

Hüküm Özeti 157: *Diyarbakır ve havalisinde eski sikkelerin tedavülde olmasından dolayı zarar gören halkın korunması için bu sikkelerin kullanılmaması ve darphane görevlilerinde belirlenmiş olan fiyatlarıyla piyasadan toplatılması ve halkın zarar görmesinin önüne geçilmesi husûsunda hattı hümayûndür.*

Hüküm 157:

Fahru'l-ümerai'l-kîram, mu'temedü'l-kubera'i'l-efham, zu'l-kadri ve'l-htiram, sahibu'l-izzî ve'l-ihtîşam, el-muhtassu bimezîdi 'inâyeti'l-meliki'l-a'lâ mir-i mirân-i kîramdan Diyarbekir kâimmakâmı Süleyman Paşa dâme İkbaluhu ve mefâhiri'l-ulemai'l-muhakkikîn Diyarbekir naibi ve müftüsü ile sair kazâlar naibi ve müftüleri zîde 'ilmuhum ve mefâhiri'l-emâsil ve'l-akrân.....leri ve aza-yi meclis ve vecde-i memleket zîde kadruhum tevki'-i refi'-i hümayûn vâsil olıcak ma'lûm ola ki; bi tevfikihî sübhanehu ve

Teala mücerret istihsan-ı hüsn-i muamelede menfa'at-i menuha teba'a için halisu'l-ayar sikke-i hümâyûn kat' ve darp olunmakta olduğundan darphane-i amirenin nizâmat-ı kadîmesinden olduğu üzere eyadi-i nasta bulunan atik meskukat-ı Osmaniyye ve devliyyenin ittifak-ı âra ile mukarrer olan nizâm ve fiyatı mucîbince gerek Asitane-i sa'âdetimde ve gerek taşralarda cânib-i darphane-i amiremden me'mur mübâya'acılar ve mübâya'acı olmayan mahallerde dahi vülât-ı izâm ve zabitan-ı saire ma'rifetleri ile müekkatan tedavülüne mani olan meskukat-ı malume ile bi'l-mübadele mübâya'a olunarak bir vechle eyadi-i nasda tedavül edememesi zımında matbu fiyat pusulalı derc ile tenihat-ı ekide-yi havi mukaddem ve müehhar memalik-i mahrûse-i şahaneme mahsûs evamir-i celîle-i mülûkane münteşir ve tisyar olunmuş ise de yine bu esnada ecnas-ı meskukat-ı mezkûre Diyarbekir ve havâlîsinde fiyat-ı mukarrarasından ziyâdeye bir mahaya'n-navb verilmekte idüğü tahkik ve istihbar olunup zaman-ı ma'delet-i iktiran-ı şehinşahanesinde bi'l-cümle teba'a-yı devlet-i aliyyemin her türlü zarar ve ziyandan vikayesi matlup ve mültezim-i malikânem olduğuna ve bu keyfiyet ise niza-ı mezkûr ve bi'l-vücuha rıza-yı hümâyûnuma muğayir ve münafi olunduğundan başka bir takım ibadullah'ın duçar-ı zarar ve hasar olmasını mucîb idüğüne mebnî ba'd ez in tedavülüne mesağ olan meskukatları ma ada ecnas-ı mezbûr eyad-i nasta zinhâr tedavül ettirilmeyip bundan akdem isdâr ve tisyar olunan pusulaları aynı olarak bu defa tekrar tab'i ve neşr olunan pusulaları muharrer fiyatı vechi ile cânib-i darphane-i amirem naziri destur-ı mükerrer müşîr-i müfehham nizâmü'l-alem müşîr-i sadakatsimem Muhammed Tahir Paşa edâmellahu Teala iclâlehu tarafından ba takrîr ifade olunmaktan naşi vech-i meşrûh üzere amel ve hareket olunmak fermanım olunmağı tenbîhen ve te'kiden ve ifhamen divan-ı hümâyûnumdan mahsûsan işbu emri celili'l-kadrim isdâr ve tisyar olunmuştur. İmdi sen ki kâimmakâm-ı müşâr ileyhsin bu husûs mevadd-ı saireye makis olmayıp muamelat-ı inasin üss-i esası ve mizanı olarak buna cümle tarafından itina ve dikkat olunmak vacibat-ı umurdan olduğuna mebnî Diyarbekir ve havâlîsinde eyadi-i nasta mütedavül bi'l-cümle meskukat-ı atikayı muhtevi ahz ve ata'da zinhâr ve zinhâr alınıp verilmeyip mukarrer olan nizâm ve fiyatın tevfikân mubaya'acısı ma'rifeti ile mubaya'a ettirilmesi esbâbının istihsalı ve bu husûs mucerret ibadullahı zarar ve ziyandan vikaye için olduğundan ecnas-ı mezkûreyi ketm eden veyahut hafî ve celi ahz ve ita eyleyen bulunur ise ber mucîb-i kanun-ı ceza ve te'dip ve terbiyeleri icra olunmak

üzere isim ve şöhretlerinin tafsilen dersa'âdetime inhâ ve iş'ar olunması irade-i seniyye-i malikânem muktezasından idüğü ve muğayiri vaz' ve halet-i vuku'u bir vechle caiz olmadığı malum-u ru'yet lüzumun oldukça ona gün infâz-ı emr ve irade-i şahanem icrayı lâzime-yi kargüzarimukarreret ve siz ki naib ve müftüler ve sair müddei eyleyensiz mazmûn-ı emr ve ferman-ı malikânem sizin dahi oldukça mucîb ve muktezasının infâz ve icrasına bi'l-ittifakve dikkat ve hilâftan tevekki ve mübaadet eyleyensiz şöyle bilesiz alamet-i şerîfe [67^a] itimâd kılasız.

Tahrîren fi evâil-i şehri Rebiü'l-evvel sene erba'in ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [evâil-i Rebiü'l-evvel 1264/Şubat 1848]

Hüküm Özeti 158: *Osmanlı ve yabancı ülkelerin paralarının darphanede satın alınma esasları, eksik ve delik sikkeler ile kenarlarından azaltılmış riyal ve dirhemlerin bu hale getirilmesinde payı olanların cezalandırılması ve bunların satın alınma değerleri hakkında beyân pusulasıdır.*

Hüküm 158:

Bilesiz müstefti olduğu vechle kaffe-i ahz ve 'atanın üssü ve esası ve mizanı ve mefkud madde-i ehimmiyesi olduğundan ve bir müddeti ve rayic-i nukud mutakir olmayarak muamelatı ahz ve itayı ihlal ile yeniden bu husûs-i mutenaya bir nizâm-ı kavi verilmesi kesb-i ehemmiyet edip şöyle ki: Eyad-i nasda bulunan ucür-i meskukatı atika-yı Osmaniyye ve meskukat-ı düvel-i ecnebiyyenin tedavülden men'iyle o makule meskukat-i memnuanın vaz' ve takrîr olunan fiyat ile darphane-i amireden mübâya'a olunması darphane-i amire nizâmat-i mukarrarasından ise de ecnas-ı mezkûreyi yine herkes bir suretle ve ziyâde fiyatla ahz ve itaya mutecamis olmakta olup, bu suret-i muamelat nasa sekte irası ile beraberiş'ar ve eşyanın ğalasını icâb etmekte bulunduğu misillü istikrâr-ı fiyat-ı nukud dahi tashih-i ayar ile sikke-i halise kat'i ve darbına ve kıymet-i layıkası ile tedavülüne mütevakkıf ve mütevassıt idüğüne ve ecnas-ı sukukat-i mezkûr fiyatının gün be gün tezayüd kesb etmiş Efrinc beyninde mer'al icra olan poliçeler

fiyatlarının bir siyakta durmayıp daima terakki bulmasından icâb ederek bu ise nasın bi'l-
vücûh edrar ve hasaretini istilzam edegeldiğine ve cenâb-ı rabb-ı vedud ömür ve ikbâl-i
hazreti devraneyi müzdad ve mümedded buyursun, zâtı hümâyûna cenâb-ı cihanbaniye
mevhibeyi sübhaniyye olan meşihayi fahima-yi tebea berveri ve merhamet iktizasınca
mücerret teshil-i muamelat-ı nas için hazine-yi hümâyûn-ı şahaneye ait olan faid sikke
damğasının terk ve ilğası ile tashih-i ayar-i sikke olunması nezd-i re'fet kadd-ı şehr-i yaride
bi't-tasvip lazım gelen harclar varidât ve Avrupa cânibinden celb ile darphane-i amirede
vaz' olacak mahalleri saye-i şevket-i cenâb-ı şahanem inşa olunmakta olara biavnihi Teala
birkaç mâh... altun ve beyaz akçe olmak üzere halisi'l-ayar sikke-i hümâyûn kat'i ve
hazineye mübâşeret olunacağından ve bu halde meskukat-ı mezkûrenin bir arada tutulması
zıkr olunan Efrinc poliçelerinin fiyat maddesine bir suret verilmesinden labüdd olup menfi
zarar ve hasaret ve usûl-i ticâret... halelden vikayet darphane-i amireden muteber
bazerganlar me'mur ve teftişle zıkr olunan poliçelerin yani kaç.....nin fiyatı el-yevm yüz
on kuruş.....ettirilmiş ve yüz on fiyattan ziyâdeye çıkarılacağı kararlaştırılmış
olduğundan ve bundan böyle darphane-i amire kar ve temğ mutalebesinde olmayarak yalnız
kat'i ve darp edeceği sikke-i halisenin masarif-i kat'iyye ve darbiyyesinden başka bir şey
ahz etmeyip edevat-i merkûme kâmilen yerlerine vaz' olunduktan sonra isteyenler
yedlerinde bulunan zer u simi cânib-i darphaneye ita ve masarif-i ifâ ile sikke-i halise kat'i
ve darp ettirebileceğine binaen meskukat-i mezbûreye mekur poliçelerin fiyatına göre lazım
gelmekten naşi ol vechle gerek meskukat-i atika-i Osmaniyye ve gerek meskukat-ı düvel-i
ecnebiyenin cümlesine poliçe-i mezkûrenin fiyat-ı merkûmenin tatbikan başka başka fiyat
vaz' birle defter-i zeyl-i varakaya derc ve terkim olunmağın bu surette fima ba'd ecnas-ı
meskukat-i atika-i Osmaniyye ve meskukat-ı düvel-i ecnebiyenin tashih-i ayar-ı sikke-i
hümâyûn niyret-i hayriyyesi ile mecmu'u tedavülden men olunarak ecnası mezkûrenin
zirde memhûr fiyatı mıcibince cânib-i darphane-i amireden me'mur ve ta'yîn olunan ve
bundan böyle ta'yîn-i derdest bulunan mübâya'acılar ma'rifeti ile mübâya'asına bi'l-cümle
ba me'murin-i devlet-i aliye taraflarından kemâli ile ihtimam ve dikkat kılınması ve çünkü
usûl-i mezkûrden naşi bu bâbda kimesneye taâddi ve zarar olamayacağından bu defaki
tashihat ve tenbîhatı mukaddemlere kıyas ederek muğayırı hareket vuku'u ile ecnas-ı
meskukat-i hafi ve celi bir vechle ahz ve ita olunmaması ve muamelat-ı nas'ı sekteden

vikaye, el-hâletü hâzihî mütedavile olan memduhiyyatta...nin nâmı yirmi kuruş ve tasfiyesi on ve ribiyyesi beş kuruş olmak ve beyaz ve altılık ve üçlük ve altmışlık ve beşlik ve yirmi parelik ve rub' dahi fiyat-ı muharreresine mutâbık bulunmak üzere sikke-i cedide-i halisenin kat'î ve ile teksirine ve kemiyet-i müekkata alınıp verilerek fakat fiyat-ı merkûmeden ziyâdeye her kim ahz ve ita eder ise o makuleler dahi onu geçtikte kezâlik te'zip ve tekbir olunması ve bundan akdem tedavülü ba irade-i seniyye şahane men olunmuş kesik ve eksik ve delik altunlar dahi kezâlik alınıp verilerek ve eğer o makule ecnas-ı meskukat mahallinde ve eksik ve delik altunları alıp vermeğe cüret edenler ele geçerler ise hapis ve tazyik ile tam sebat-i lâzımelerinin icrasında dakika te'hir kılınmaması husûsları ittifak-ı âra ile karargir olarak husuat-ı merkûmenin ol vechle icra-yı iktizalarına irade-i seniyye cenâb-ı cihanbani şerefsünûh buyurulmuş ve keyfiyet-i darphane-i amiresair iktiza edenler ba buyurları beyân ve ima ve taşra

[67^b] mirân hazeratı ile lazım gelenlere başka başka evamir-i aliye isdâr ve isra olunmuş olmağla suret-i irade-i seniyye ve fiyat-ı mukarrere ecnas-ı mezkûr cümlelerin malumu olarak zirde beyân olunan fiyat ilenezdinde bulunan meskukat-ı memnua-yı mübâya'acılara ita ve müekkatan tedavülüne mesağmeskukat-ı merkûmeyi yani yirmi kuruşluk ve onluk ve beşlik altun ile beyaz altılık ve üçlüktemaşi ve ittika etmek ve bunların dahi dikkat olunmak ve bir vechle alınıpmesine kemâlî ile itina kılınmak ve çünkü bu madde hiçbir şeye makis olmayıp mutlaka tashihsikke ile islah-ı muamelat-ı nas için olduğuna ve ol suretle şayan buyurulanhimmet-i seniyyenin kadr ve şükrünü bilerek hilâf-ı tenbîhat hareket nefsinin mehlekeyeibka imanın üzere işbu beyânnâme tab'i ve neşri ile ilan olundu.

	Dirhem	Para	Kuruş
Atik Sultan Ahmed ve Sultan Mehmed ve Sultan Mustafa ve hazeratının fındık altunları	1	10	45
Atik Sultan Mahmut hazretlerinin tam ve nisfiyye altunları	1	30	44
Atik Sultan Mustafa altununun tam ve nisfiyyesi ve Sultan Hamid hazretlerinin tam ve nisfiyyesi altunları	1	30	42
Fındık ve İstanbul ve Rub'iyye ve cedîd Rumi altunları	1	25	37
Atik Rumi altunu	1	5	45
Atik Adli altunu	1	5	39
Cedîd Adli altunu ve rub'iyyesi	1	10	35

Hayriyye altunu	1	5	41
Mısır altunu	1	15	32
Mısır'ın yarbut altunu	1	10	31
Yüzlük ve ikilik ve altmışlık ve devlete ve dane kuruş	1	13	1
Cihadiyye	1	7	2
Mısır paresi	1	32	
Sahip kıran	1	36	2
Teyabut	1	12	2
Baldız altunu	1		37
Mehbar altunu	1	10	42
Lir ve emperyal ve lizbonte altunları	1	10	42
Tabulyon ve liviç altunları	1	20	42
İspanya altunu	1		41
Yirmi rakamlı savafik	1	29	1
On rakamlı Cırık	1	17	1
Üç beş rakamlı tabir olunan Cırık	1	35	
Solserd	1	38	1
Rağuze ve gavur altmışlığı	1	25	1

Salifü'z-zikr ecnas-ı meskukattan yedi cins riyaller mukaddemen bi't-tab'i neşr ve ilan olunan fiyat pusulalarından adet hesabı ile derc olunarak ol vechle mübâya'a olunmakta ise de bazı tamahkar ve murtekib-i makuleleri mezkûr riyalların etrafını ege ile aldıklarından vezinlerine nakısa vermekte oldukları ve bu cihetle salifu'l-beyân riyalların adet hesabı ile mubaya'ası darphane-i amireye zarar ve hasarı mevaddi olacağı anlaşılmış olmağla mezkûr yedi cins riyalar bu defa ihrac ile fima ba'd zirde terkim olunan dirhem hesabı ile mubaya'a olunması husûsuna emr ve irade-i seniyye müteallik buyurulmuş olduğundan ber mucîb-i irade-i seniyye zikr olunan riyallar fima ba'd dirhem hesabı ile darphane-i amire için mubaya'a olunacağı her kesin malumu olarak ona gün icra kılınmak için mezkûr riyaların cinslerini ve dirhemlerinin mubaya'a fiyatını mübeyyin pusuladır. Abduh Seyyid Mollâ Muhammed.

[68^a]

Vergüllü riyalı ve nisfiyesi dirhem: 1 , Para 110 Frank dirhem: 1, Para 110

Kuruşlu riyalı ve nisfiyesi dirhem: 1 , Para 101 Sure riyalı dirhem: 1, Para: 110

Kıydar tabir olunan frank sikkesi dirhem: 1, Para: 98 Yazılı karbon dirhem: 1,

Para: 106

Kuruşlu karbon dirhem: 1, Para: 91

Hüküm Özeti 159: *Cami vaizliği yapan el-Hâc Ömer Efendi'nin vefatından sonra bu vazifeyi icra eden ders-i âm İbrahim Efendi'ye vaizlik karşılığı ödenecek maaş husûsunda emirnamedir.*

Hüküm 159:

Suret-i emirnâme-yi müşîr-i aliye ez cihet-i vaizlik cami.....

Saadetlü Efendim

Diyarbakir kal'ası derununda kain camiî şerîfte isneyn günlerinde ibadullah'a va'z ve nasihat eylemek ve her kim vaiz bulunursa ona verilmek üzere vaiz bulunan el-Hâc Ömer Efendi eyalet-i mezkûre emvalından senevi yirmi kil hinta ba berât-i şerîf muhassas ise de muma ileyh Ömer Efendi vefât edip yeri hali ve hizmet-i lâzimesi muattal kaldığı ve Diyarbakir ulemasından ders-i âm İbrahim Efendi bu husûsa layık ve müstehak olduğu beyânı ile hinta-yı mezkûrenin muma ileyhiye tahsisi husûsu ba i'lam ve mazbata inhâ olunmuş ve ber mantık-ı kuyûd-ı müteveffa-yı muma ileyh Ömer Efendi'ye şart-ı mezkûr üzere ol miktar kil hinta tahsis kılınmış ise de hinta-yı mezkûre müteveffa-yı muma ileyhiye kayd-ı hayat şartıyla muhassas olmayıp hizmet mukabili muayyen idüğüne ve her kim vaiz bulunur ise ona verilmek berâtında münderiç bulunduğuna binaen berât itasından sarf-ı nazarla muma ileyh İbrahim Efendi ber minval-i muharrer camiî mezkûrde isneyn günlerinde va'z ve nasihat ettikçe hinta-i mezkûrenin yedinden senet ahzı ile sal be sal emval-ı eyaletten bi'l-ita senedat-ı me'huzenin vakit ve zamanı ile ve bir kıt'a tatbik-i mührünün evvel be evvel bu cânibe irsâl-i lâzımeden bulunmuş olmağla ber vech-i muharrer tesviye-i icâbı ile Efendi-yi muma ileyh bir kıt'a tatbik mührünün irsâli husûsuna himmet buyurmaları siyakında terkim-i rakim-i şazeriye ibtidar olundu.

23 Rebiü'l-evvel 64 ba mühr-i mirî maliye Muhammed Rifat. [28 Şubat 1848]

[68^b] boş sayfadır.

[69^a]

Hüküm Özeti 160: *Tapu çeşitleri ve özellikleri ve vergi usûl ve esasları gibi konuları içeren nizâmnâme.*

Hüküm 160:

Bu defa tapu hakkında icra kılınacak nizâmatlarına ber vech-i ati beyân olunur

Anadolu ve Rum elinde kain ğiraz-ı evkâf zuhûr eden arazi-yi mirîye mahlûlatının şimdiye kadar iki bin kuruşluktan yukarısı ve cânib-i hazine-i celfleden ve ondan aşağısı der ‘uhde-i lere ait olmakta ise de bundan böyle mahlûlat-ı mezkûrenin tamâmı ile hazine-i celfle-i merkûme cânibine ait ve raci olması.

Arazi-yi mirîyeden bir tarla tapuya müstehâk oldu denilmesi mutasarrıfı bila veled fevt olduk evvela tarla tatilinden vikayet-i zirâ’ tâifesinden âhar kimesneye tafid olunmak müstehâk ve şayan oldu demek olarak bu surette resmi tapu tabiri dahi ol arazinin muaccele-yi misliyyesi olup yoksa bazı mahallerde mutearif olduğu üzere memlûk olan arazinin bir senelik hasılatı olmadığı.

Ondan beri araziye müteallık senedat bayağı kağıda ve şimdilerde bazen varaka-yı sahîhaya yazılarak bu suret-i tedavülde ise de işbu arazi cânib-i devlet-i aliyyeden tafvid buyurulmakta olmasına nazaren senedatın dahi daha itibar ve itinalıca olması ve bunların bu tarafta aklam-ı şahanedan münasib yerinde nizmat-ı hasane zımında olarak mukayyed bulunması mazbutiyet-i maslahat ve ashabı haklarında dahi hayır ve menfaati müstelzim olacağından bundan böyle senedat-i mezkûre bayağı kağıda ve varaka-ı sahîhaya

yazılmayıp araziye mahsûs olmak üzere balaları tuğra-yı garra-yı hazreti mülûkane ile masnun ve matbu sene tanzim ve bunlarla sebt ve kaydına defterhane-i amire kalemi tahsis olunarak senedat-i lâzime bu taraftan ita olunmak üzere fima ba'd taşralarda o makule arazinin tafvid ve ihale ve ferâğ ve intikalı vuku'unda kanefi kazâ ve karyede vuku'u bulmuş ve kime tafvid olunacak ve kimden kime ferâğ ve intikal ettirilecek ise isim ve şöhretleri ve arazinin kanefi sancak ve kazâ ve karye ve timar ve mukata'a dâhilinde olduğu hudûd ve sınırı gösterilerek tâbi' bulunduğu kazâ meclisinde mazbatası yapıp ve ol kazâdan dahi mülhak olduğu sancak başına gönderilip muc'ibince sancak başının büyük meclisinde dahi senedinin tanzimi zımnında diğer mazbata terkim olunarak kazâ meclisi mazbatası sancak başında zabt ve ibka ve iktiza eden muaccelat ve harc-ı ferâğ ve intikalatı mal me'murları ma'rifeti ile ashabından ahz ve istibka olunduktan sonra mezkûr büyük meclis mazbatası sancak başında bulunacak vülât-ı izâm ve mutasarrıfın-i kîram ve muhassilin taraflarından on birinci bentte beyân olunan usûl üzere bu tarafta bulunan kapı kethüdâları ve müdür-i umurları câniblerine gönderilmeyip bunlar dahi varid olan mazbataları tevfik ve te'hir etmiyerek der hal-ı mahallinde takdim ile usûl ve nizâmına tevfikân kalem-i mezbut tarafından senedat-i lâzimesini istihsal ve müşâr ve muma ileyh taraflarına serian irsâl ederek mahallinde ashabına verilmesi ve ferâğ ve intikalat vuku'unda mahallinde ba'de'l-kayd senedat-i mezkûrenin tecdid-i iktiza etmeyip teamulu kadîmi vechi ile etraf ve zahrlarına yürütölmek ve ve emin-i defter-i hakani tabiri ileve tanzim ve tahsis olunacak mühr ile temhir olunmak üzere mazbatasıyla beraber senedatın gönderilmesi ve fakat yazı ve yazacak mahallı kalmadığı veyahut fersude olarak kabil-i isti'mal olmadığı halde ol vakit tecdid olunması ve bir de minval-i muharrer kazânız taraflarından büyük meclise gelecek mazbatalar ta'addüd eylediği halde asmayeti posta masarifinden vikayet her biri için büyük meclisten başka başka mazbata terkimine hacet olmayarak tecemmü' ettikçe birkaç adedi birleştirip yine kazâlar mazbatalarında muharrer isim ve şöhret ve hudûd yazılıp bu tarafa ol suretle inhâ kılınması, arazi mahlûlatından bedel-i muacceli ve ferâğ ve intikalatından dahi mu'tadı alınacağı misillü müceddeden verilecek senet için dahi masraf-ı mukabili olarak üç kuruş kağıt baha alınması ve bunlardan beher mâh namakdar hasılat olunur ise vergi cetvellerine ithal ile mal me'murları taraflarından hulasesinin cânib-i hazine-i celîleleye takdim ve irsâl olunması ve fakat

ferâğ ve intikal harcları nısıflarının kazâ müdürlerine verilmesi. [69^b] Kanun-ı kadîmde bila veled zükur fevt olan kesânın arazisi kızına mecanen intikal etmediği misillü anadan oğluna dahi mecanen tarla intikal etmeyip fakat mezbûrler müstehakk-ı tapu olduklarından tapu-yı misli tabiri ile tafvid olunmakta ise de kaffe-i ahali hakkında mebzul olan merhamet-i seniyye iktizasınca bu dahi bir ‘inâyet-i cedide-i aleniyye olmak üzere bundan böyle arazi-yi mirîye mutasarrıfı olan kimesne fevt olduktaki o arazi evvela o arazi müsekkafat-ı evkâfta cari olduğu misillü mutlaka evladına lae’s-seviyye intikal etmek yani mutasarrıf olan baba veya ana fevt olduktaki tasarrufunda bulunan ve bağ ve çayır her ne ise oğluna ve kızına mecanen ve mütesaviyen intikal edip fakat bedel-i misli yani muaccelesi erbâb-i vukûf ma’rifeti ile lede’t-tahkiki harc-ı intikal nâmı ile yüzde beş kuruş alınması ve kezâlik arazi-yi mirîyeye mutasarrıf olan kesân hakkı tasarrufunu âhar kimesneye ferâğ eyledikte bundan dahi yüzde beş kuruş harc-ı ferâğ ahz olunması ve gerçi mutasarrıf ve mutasarrıfesi bila veled fevt olur ise bu defa divan-ı hümâyûna kayıt ile ita olunan pusula mucîbince meratib-i istihkâkiyyelerine göre bi’t-tercih veresesi ve bunlar talib olmadıkları halde akrabalarına ve onlar dahi talib olmadıkları surette evvela arazide şeriklerine ve suver-i mezkûrenin hiç birisi olmadığı halde ihtiyacı olan âhar fukara ve karye ahalisine teamül-ü kadîm üzere erbâb-ı vukûf ve meclis-i kazâ ma’rifeti ile tebeyyün edecek bedel-i misli ile tatlik olunarak kayd ederler ise tafvid olup bunlar da istemedikleri halde lede’l-müzayede icâbında talib olanlara tafvid kılınması.

Arazi ashabından bazıları mutasarrıf oldukları tarlalarını bu tarafta dahi âhara ferâğ ederek iktizaları mahakimde ru’yet olunmakta ise de bunlara te’sis olunan nizâm icâbınca ba’d ez in bu tarafta arazisini ferâğ murad edenler olduktaki mahakimde de ru’yet olunmayarak fariğ ve mefruğ leh defterhane-i amire emini bulunan zat tarafına gidip orada takrîrleri alınarak fariğın sahîhan mütesarrıf olduğu tebeyyün eyledikten sonra evvel emirde fariğın fi’l-asl yedinde bulunan atik senedi cedîd senede tebdil olunup ba’dehu ferâğı hamîşine yazılarak iktiza eden harcı ahz ve istifâ ve sendi mefruğ leh ita olunması ve bu keyfiyetin icâbı vechi ile mehakime dahi bildirilmesi.

Arazi senedat-ı hakkında ittihaz olunan usûl-i meşruta gerçi bundan böyle tanzim olunacak senedat hakkında cari olup el-hâletü hâzihî ashab-ı arazi yedlerinde bulunan

senedat-ı atika-yı sahîhanın senedat-ı cedideye tebdili hakkında bir güne cebr sureti olmayarak ashabının re'lerine mufavvaz ise de şu kadar var ki işbu senedat-ı cedide devletçe verilmiş ve kalemine kayıt olması olacağı cihetle adi senedata makis olmayıp bi'l-vücut itibar ve ihticaca şayan olması ile elbette senedat-ı atika her çend sahîh olsa bile bunların ekserisi usûl-i atik üzere mechulu'l-ahval mültezim ve sipahi mühürleri ile memhûr şeyler olduğundan buraca muteber ve mevkuf olamayacağına ve bu makbule senedat-ı atika'nın tebdili ile ashabı talib oldukları halde fakat kendilerinden beher sene kağıd-ı baha olarak üçer kuruş ve bir de bu sene masrafı alınıp bundan dolayı diğer surette bir güne resm taleb olunamayacağına nazaram bu bapta bir güne cebr sureti ile olmayarak ancak o misillü senedat-ı atikanın tebdili ashabı hakkında hayırlı olacağına dahi ilanı ile talib olanlar haklarında iktizasının icra kılınması.

Babadan ve anadan intikalen veyahut akrabadan olarak bi'l-istihkâk araziye mutasarrıf olanlar gibi on seneden müteceviz bilâ sened yedinde tarla bulunan eşhas dahi mutasarrıf olacağından o makulelerin yedlerinde olan tarlanın mahlûl adile yedinden alınması muğayir-i kanun olup fakat intikal harcı miktarı resm ahzı ile müceddeden senet verilip kemâ kâne yedinde ibka olunması.

Mutearif eşhas 'uhdelerinde münhal olan çiftlikat ve araziden ma'ada arazi-yi mahlûleyi her kim haber verir ise meclis-i müzayede ve tafvidi icra olunduktan sonra bedel-i muaccesinden bi'l-hisab haber veren kimesneye yüzde beş kuruş ihbariye verilmesi ve o makule-yi mutearif olmayan mahlûlatın duyur ve hali bulunan arazi-yi mirîyenin ziraat müdürleri veyahut vekîlleri ma'rifetleri ile zâhire ihracında bedel-i muaccesatından humusu veren ziraat müdürü ise ona ve müdür vekîli ise humusunun nısfını vekîline ve nısfı diğeri tâbi' olduğu mahallin ziraat müdürüne ita kılınması mukaddemki usûl iktizasından ise de boz ve hali bulunan arazi-yi müceddeden açacak olanlardan bend-i ahirda gösterildiği vechle liecli't-teşvik muaccel alınmayarak mecanen senet verileceğinden bu madde de humusa mahal kalmayıp fakat mahlûlat-ı vakia-yı ziraat müdürleri ve vekîlleri haber verdikleri halde humusundan sarf-ı nazarla sairler gibi bunlara dahi kezâlik yüzde beş kuruş ihbariye ita kılınması. Ashaban-ı araziden biri mutasarrıf olduğu tarlasını âhara ferâğ murad eyledikte mesela yalnız mefruğ leh meclise gelip te falan kimesne tarlasını bana

ferâğ eyledi deyu vâki' olan ifade-i mücerredesine itibar olunmayarak fariğ ve mefruğ leh birlikte oldukları halde takrîrleri alınarak ona gün mazbatasının tanzim olunması.

[70^a] Usûl-i meşrûhaya tatbikan bu tarafa gönderilecek arazi mazbata ve senetleri âhar evrak ve torbalara karıştırılmayıp mahsûs bir zarf derununa konulup zarfın üzerine – *Arazi senedatıdır*- deyu işaret olunduktan sonra zîri dahi re's-i sancakta olan büyük meclis mührü ile ve mürekkebi ile memhûr deyu postahane tarafından tesyir olunarak ve hin-i vürudunda postahane tarafından dahi mahal-i vali ve tasarruf ve muhassılının kapı kethüdası ve müdür-i umurları tarafından verilip oralardan dahi mührü fekk olunmaksızın doğruca müşar ileyh defter-i hakani emini tarafına teslim ve onların ma'rifeti ile mührü küşad olunup iktizasının icrası ile serian mahalline gönderilmek üzere yine müşâr ileyh tarafından dahi memhûr-ı ol mahallin me'muru cânibine teslim ve ita ve şayet evrak-ı mezkûrenin hin-i küşadında araziye dair evraktan başka hile tariki ile sokuşturulmuş bir şey veya âhar kağıt zuhûr ederse bu makule şeyler emin-i müşâr ileyh tarafından postahaneye gönderilip sahibi oradan aramak ve usûlü vechi ile harç ve resmi postahanedan alınmak üzere iktizası icra olunması ve işbu evrak arazinin re's-i sancaktan bu tarafa götürülmesi için beherinden üçer ve der-i aliyyeden re's-i sancağa iadesi için dahi üçer paraden beher saat başına cem'an altışar para hesabı ile iktiza eden posta masrafı mahallerinde maliye me'murları ma'rifeti ile ashabı taraflarından ahz ve istika ve hazine-i celîleye irad-ı kayd ve imla olunarak bundan başka mahallerinde ve gerek bu taraftan bunun için postahanelerden nesen mutalebe olunmaması ve fakat o makule tafvid ve ihale ve ferâğ ve intikalı icra olunacak arazi için büyük meclisten verilecek mazbatayı sahibi bu tarafa kendisi götürmek veyahut âhar ile götürmek murad eder ise mutlak cânib-i meclisten gönderilmesine ihtiyaç olmayarak sahibi yedine verilmesi suretinin dahi caiz olması ve kazâlardan sancak başına gelip gidecek mazbata ve senetlerin zabtı ile neferâtı veyahut ashabı yedi ile gönderileceğinden şu cihetle bunlar için posta resmi ve saire nâmı ile bir şey alınmaması.

Bundan böyle cibal-i miya...den ve kura ve çiftlikat hayvanatına mahsûs olan meradan ve arazi-yi evkâftan ma'ada boz ve hali olan yerleri yeniden açıp zer'i etmek Murad edenlere esmalını teşvik için açtıkları yerleri mecanen tafvid ve yalnız kağıt bahası

ile posta resmi ahz olunup bu misillülerden bir sene ve açtıkları mahal taşlık mahal ise iki sene öşür alınmaması.

Üçüncü bentte muharrer olduğu vechle arazinin tafvidi ve ihale ve ferâğ ve intikalı vuku'unda icâb eden muaccelat ve harc-ı ferâğ ve intikalı ba'de'l-istifâ senedinin celb ve itasına intizaren ol tarla hali bırakılmayarak hemen mutasarrıf-ı cedidi tarafından zer'i ve harasete mubaşeret ve işbu senedatın bu taraftan dahi geciktirilmeyerek me'muru câniblerinden sür'at-i tanzim ve irsâline ikdam ve dikkat kılınması.

[70^b]

Hüküm Özeti 161: *Diyarbakır ve havalisinde yerleşik Süryani Katoliklerine Anton piskoposun murahhas tayini ve görevleri ile hakları ve kiliselerdeki ayinleri miras ve terekeleri ve diğer ibadet ve inançları husûsunda hukuklarını beyân eden berât.*

Hüküm 161:

İstanbul ve tevabi'i Katolik patriği iftihâr-ı muhtarani'l-milleti'l-mesihyye Karabit rahib hutimet avakibuhu bi'l-hayrın südde-i sa'âdetime takdim eylediği memhûr takrîrinde Diyarbekir ve havâlîsinde bulunan Süryani Katolikleri icra-yi ayinleri zımnında üzerlerine bir murahhas ta'yini lazım gelmiş olduğu beyânı ile murahhaslık-ı mezkûr Mardin ve havâlîsi Süryani Katolik murahhasası olan işbu darende-i berât-ı hümâyûnum kudvetü muhtari'l-tâifeti'l-mesihyye Anton v. Hamkiri nâm piskopos hutimet avakibuhu bi'l-hayra bi't-tevcih yedine berât-ı 'alişânım verilmek bâbında istid'ayı 'inâyet etmekle kapıda lede'l-müraca'at Mardin ve fevki ve beramimi ve halatide ve behter belel ve mensuri ve halid ve maharin ve bafave ve sancak ve elsura ve tevabi'i Süryani Katolik murahhaslığı on bin akçe resm peşkeş ile ba berât-ı ali mersumun üzerinde olduğu mukayyet olarak vazih ve ta'yin olunan iki bin akçe resim peşkeşi ber vech-i takdim teslim-i hazine-i amirem olduğunu müş'ir mahallinde memhur suret-i ruznâmecesi vermeğin sadır olan ferman-ı 'alişânım mucîbince bu berât-ı hümâyûnu verdim ve buyurdum ki mersumu zikr

olunan Mardin ve fevki ve beramimi ve halatide ve behter belel ve mensuri ve halid ve maharin ve bafave ve sancak ve elsura ve tevabi’i ve Diyarbekir ve havâlisi Süryani Katolik murahhaslığı idare edip murahhaslığına tâbi’ yerlerde Katolik mezhebinde olan Süryani tâifesinin büyüğü ve küçüğü ve rahipleri ve papazları ve keşişleri ve keşişeleri üzerlerine murahhasa bilip ayinlerine müteallik umurlarında mersume muraca’at edip ve yolunda olan tecavüz etmeyip itaatında tasavvur eylemeyeler ve murahhas-ı mersumun hanesinde va sair hanelerde kıraat-ı İncil ayinlerine muhalefet olmayıp – siz mülk menzilinizde icra-yı ayin ediyorsunuz ve İncil okuyup kandil asmışsınız ve iskemen ve tasvir koyup bir de asmışsınız ve buhur yakıp sallarsınız ve elinizde değnek tutarsınız- bahaneleri ile icra-yı ayinlerine müdahale ve mücerret ve celb-i mal kasdı ile mir-i mirân ve sair cemi’i zabitan ve ehl-i örf ve tâifesi taraflarından hilâf-ı şer’-i şerîf ve bi gayr-i hakk ta’addi olunmayıp ref’i savt ve ilan-ı eylemeyeler ve millet-i mersume tahsis kılınan kilise ve manastırlarına ehl-i örf tâifesi buyuruldu ve teftiş kaydı ile rencide ve tercim eylemeyip zabt ve tasarruflarında ola ve murahhas-ı mersumun tevkia ve izni yok iken iltizâmında olan papazlar ayinleri üzere caiz olmayan nikahları akt eylemeyeler ve zimmî tâifesine avrat boşamak ve avrat üzerine avrat almak hilâf-ı ayinleri olmağla o makulelere ruhsat verilmeyip muğayir ayinin halet-i vuku’unda icâbına göre te’dip oluna ve zimmî tâifesinden bazıları ayinleri üzere nikah Murad eylediklerinde sair yerlere vardıklarında nikah eylemeyeler ve zi kudret kimesneler hilâf-ı ayin şu avradı şu zimmîye eyle deyu papazlara cebr eylemeyeler ve Nasara Katolikandan beri ayinleri üzere akd-i nikah ve fesh-i nikah ve sair husûslarda munaza’a eden iki zimmî mabeylerinde rıza-yı tarafeyn ile ayinleri üzere murahhas-ı mersum veyahut tarafından ta’yîn edeceği adamları ma’rifeti ile islah edip ve iktizası vechi ile ayinleri üzere kiliselerinde yemin verip ve bu dahi müttehem kimesneleri ayince red ve teb’idi kağıtlarına hilâf-ı mu’tad ve kadîm kuzât ve nüvvab taraflarından ve taraf-ı âhardan dahl ve taarruz ve zinhâr tercim olunmayalar ve ayinlerine muhalif harekette iken mürd olan zimmîleri ve papazları kaldırmak mukteza-yı ayinlerinden olmağla kuzât ve nüvvab ve sair zabitan ve zi kudret kimesneler papazlara siz kaldırın deyu ta’addi ve cebr ve kilise ve manastırlarının izn-i şer’ ile vâki’ olan meremmat ve tamirlerine âhardan fert dahl ve taarruz eylemeyip ve âhardan deyni için kilise ve manastırlarının eşyasına bir taraftan taarruz olunmayıp ve rehin olmak üzere ahz ve kabz

ettirilmeye ve bir takrib ahz olunmuş ise ma'rifet-i şer' ile girip redd ve teslim ettirile ve Nasara Katolikandan bazıları hal-ı hayatında patriğe ve murahhasa ve papazlarına kiliseleri fukarası için bir miktar şey vasiyet edip mürd olduklarında ma'rifet-i şer' ile vârislerinden alveri ile ve bila vâris mürd olan papazların ve keşişlerin ve keşişelerin gerek eşya ve gerek bargir ve sair her ne şeyleri var ise murahhas-ı mersum patrik tarafından mir için ahz ve kabz eyledikte beyne'l-mal ve kısam ve mütevelliler ve divdeler ve subaşları ve adamları ve sairleri araflarından asla müdahale olunmayıp vereseleri olanların gerek nakdi ve gerek sair emval ve eşyasına vaz' yed ettirilmeye ve fevt olan murahhas ve rahipler ve keşişler ve keşişeler ve sairleri ve âyinleri muktezasınca kiliseleri fukarasına ve patriklerine her ne vasiyet ederler ise vasiyetleri nafiz ve makbul olup âyin ve kaidelerince kendi milletlerinden katolik şahitler ile şer' ile istima oluna ve bazı zi kudret kimesneler şu papazı falan mahalle gönder veyahut şu kiliseyi şu papaza ver deyu cebr ve ta'addi eylemeyip ve murahhas-ı mersum liecli'l-maslaha Asitane'ye gelmesi vuku'unda yerine tevkil edeceği rahibet ehl-i örf tâifesi taraflarından böylece müdahale olunmaya ve murahhas-ı mersume taraf-ı âhardan bircebr ahzoluruz deyu müdahale olunmaya ve kendilere mahsûs ve kiliselerine müteallik eşyalarından kapılarda ve iskelelerde gümrük ve bac mutalebe olunmaya bir murahhasa-ı mersum tarafından mirî rüsûm tahsîli için gönderdiği adamlarına kılavuzlar verilip gezdikleri yerlerde tebdil-i came ve kisve ve eşkiyadan nefislerini tahlis zımında alat-ı harp götürdüklerinde ehl-i örf tâifesi taraflarından celb-i mal sevdasıyla dahl ve taarruz ve avaid ve hediye nâmı ile hilâf-ı şer'şerîf bir nesne mutalebe olunmayıp ve murahhas-ı mersumun ve papazların ve vekîl ve adamlarının şer'-i şerîfe müteallik her ne güne da'vaları zuhûr eder ise Asitane-i sa'âdetimde divan-ı hümâyûnumdan gayri yerlerde istima olunmaya ve izn-i şer' ile zabıt taraflarından alıkonulması lazım gelen katolik papazları ve keşişleri ve keşişeleri murahhas-ı mersum alıkoyup ve bir zimmînin kendi rızası yok iken cebren kimesne müslüman eylemeyip murahhas-ı mersumun kendi me'kulatı için hasıl olan bağları mahsulâtı ve tasadduk nâmı ile zimmî tâifesinin [71^a] vere geldikleri şire ve yağ ve bal ve sair tereke ve eşyaları yine getirdiklerinde iskelelerde ve kapılarda gümrük eminleri ve adamları resm-i gümrük ve bac ve sair nesne mutalebe etmeyip ve muhalefet eylemeyeler ve kilise ve manastırlarına müteallik bağ ve bahçe ve çiftlik ve tarla ve çayırlarına ve değirmenlerine ve kiliseleri için müstakil mumhanelerine

ve kiliselerine vakf olan büyütle ve dekâkin ve emval ve eşya ve eşcar-i müsmire ve gayri müsmirelerine ve davarlarına ve zabt ve kısraklarına düsturu'l-amel olup âhardan fert müdahale eylemeye ve zimmî tâifesinin senevi üzerlerine edası lazım gelen rüsûmat-ı mirîye ve tasdik-i akçeleri ve sair patriklik rüsûmu vermekte tereddüt ettirmeye ve murahassa-yı mersumun ve papazların azl ve nefy ve su-i haletini müş'ir paşalardan ve kadılarından arz alınıp teşekki olundukda sıhhatı ma'lûm olmadıkça isfa olunmayıp ve takrib ile fermanı dahi sadır olur ise itibar ve icra olunmayıp ve mukaddem ve müehhar târîhi ile ve bir vechle emri şerîf verilir ise dahi amel olunmamak üzere olup ve murahassa-yı mersumun murahhaslığına tâbi' yerlerde kilise ve manastırlarına ve ziyaretgahlarına isara-yı âyinlerine ve meyyitlerinizi şöyle kaldırırsız ve böyle okursuz deyu bahaneleri ile ehl-i örf tâifesi taraflarından ve cânib-i âhardan müdahale olunmayıp ve kendinin ve adamlarının bindikleri bargir ve katırlarına olan ve askeri sair taraflarından alınmayıp ve müdahale ettirmeyip ve murahhasanın sâkin olduğu konağa askeri ve ehl-i örf ve sairleri tarafından konak teklifi ile rencide ettirmeyip ve murahassa-yı mersumun came ve kisvesine ve kendine mahsûs olan asası elinde getirdikte mir-i mirân ve mirliva ve mütesellimler voyvodalar ve nazır ve şövalye ve subaşılar ve kara ve zabıtları taraflarından mumana'at ve teaddi ve müdahale olunmayıp işbu berât-ı 'alişânım şurût-ı mucîbince düsturu'l-amel ve serbestiyet üzere zabt ve rabtına ve ol vechle murahhaslığı umuruna âhardan bir türlü vechen mine'l-vücûh ve sebeben mine'l-esbâb dahl ve taa'ruz kılmayalar, şöyle bileler alamet-i şerîfe itibar kılalar.

Tahrîren fi evasit-i şehri Ramazan el-mübarek sene hamsin ve hamsin ve mi'eteyn ve elf. (Konstantiniye el-mahrûse) [15 Ramazan 1255/22 Kasım 1839]

Hüküm Özeti 162: *Diyarbakır'da yerleşik Keldani Katoliklerine Butros piskoposun murahhas tayini ve görevleri ile hakları ve kiliselerdeki âyinleri miras ve terekeleri ve diğer ibadet ve inançları husûsunda haklarını beyân eden berât.*

Hüküm 162:

Nefs-i Diyarbekir'de mütemekkin Keldani Katoliklerinin icra-yı âyinleri zımında üzerlerine bir murahhas ta'yîni lazım gelip işbu darende-i berât-ı hümâyûn kudvetü muhtarî'l-milleti'l-mesihîyye Butros v. Natali piskopos umur-ı murahhaslığı idare ve ru'yete muktedir bulunmuş olduğundan murahhaslık-ı mezkûr piskopos-i merkûma bi't-teveccüh şurût-ı derc ile yedine berât-ı 'alışânım itası husûsuna erzan kılınması Bağdat ve Musul ve tevabii Keldani patriği iftihâr-ı muhtarî'l-milleti'l-mesihîyye Yakup Esatya zîdet rutbetuhu tarafından iş'ar ve iltimas olunduğu beyânı ile esmalî vechi ile şurût-ı kadîmesi der kabile lazım gelen berât-ı şerîfi isdâr ve itası hâlâ İstanbul ve tevabii Katolik patriği iftihâr-ı milletî'l-mesihîyye Andan Piskopos dâmet rutbetuhu tarafından sütte-i sa'âdetime memhûr takrîr takdimi ile istid'a olunması ve mastûr olarak müceddeden ta'yîn olunan on beş bin akçe resmi peşkeş, ber vech-i nakd hazine-i şahaneme teslim olunduğu tahrîr ve işaret kılınmış olmaklığın sadır olan ferman-ı 'alışânım mucîbince bu berât-ı hümâyûnum verdim ve buyurdum ki merkûm Butros piskopos zikr olunan Diyarbekir Keldani murahhaslığını idare edip murahhaslığına tâbi' yerlerde Katolik mezhebinde olan Keldani tâifesinin büyüğü ve küçüğü ve rahipleri ve papazları ve keşişleri ve keşişeleri merkûmu üzerlerine murahhas bilip âyinlerine müteallik umurlarında kendisine muraca'at edip ve yolunda olup sözünden tecavüz etmeyip itaatında kusur eylemeyeler ve murahhas-ı merkûmun hanesinde ve sair hanelede kıraat-ı İncil âyinlerine muhalif olmayıp ser mülk firmanızda icra-yi âyin ediyorsunuz deyu ve İncil okuyup kandil asmışsınız ve buhur yakıp sallarsız ve elinizde değnek tutarsız bahaneleri ile icra-yi âyinlerine müdahale ve mücerret ta'ciz ve celb-i mal kasdı ile mir-i mirân ve sair zabıtlara ve ehl-i örf tâifesi taraflarından hilâf-i şer'-i şerîf ve bi gayrı hakk tahdir olunmayıp raf'i savt ve şamata eylemeyeler ve millet-i merkûma tahsis kılınan kilise ve manastırlarına ehl-i örf buyurları ve teftiş kaydı ile rencide eylemeyip zabt ve tasarrufları olan ve murahhas-ı merkûmun tevki'at ve izni yok iken iltizâmında olan papazlar ve âyinleri üzere caiz olmayan nikahları akit eylemeleri ve

zimmî tâifesinde avrat boşamağa ve avrat üzerine avrat almak hilâf eyleyenleri olmağla o makulelere ruhsat verilmeyip öyle muğayir eyleye halet-i vuku'unda icâbına göre te'dip oluna ve zimmî tâifesinden bazıları âyinleri üzere nikah murad eylediklerinde sair yerlere vardıklarında nikah eylemeyeler ve zi kudret kimesneler hilâf eylemeyeler, şu vardır ki şu zimmîye nikah eyle deyu cebr eylemeyeler ve Nasara-yı Katolikandan akd-i nikah ve ve fesh-i nikah maddelerinde ve âyinlerine dair sair husûslarda münaza'a eden iki zimmî mabeynlerinde rıza-yı tarafeyn ile âyinleri üzere murahhasa-yı merkûma veyahut tarafından tâyin edeceği adamları ma'rifeti ile islah edip ve iktizası vechi ile âyinleri üzere kilisede yemin verip ve bazı müttehem kimesnenin âyince redd ve tebi'di kağıtlarına hilâf-ı mu'tad ve kadîm kuzât ve nüvvab taraflarından ve taraf-ı âhardan dahi ve taa'rruz ve zinhâr tercim olunmaya ve âyinlerine muhalif harekette iken mürd olan zimmîleri, papazları kaldırmamak mukteza-yı âyinlerinden olmağla kuzât ve nüvvab ve sair zabitan ve zi kudret kimesneler papazsın, siz kaldırın deyu tea'ddi ve cevri ve kilise ve manastırlarının.....olan mühimmat velerine âhardan fert dahl ve taa'rruz etmeyip ve âharın dini için[71^b] kilise ve manastırlarının eşyasına bir taraftan taa'rruz olunmayıp ve rehn olmak üzere ahz ve kabz ettirilmeye ve bir takrip ahz ve olunmuş ise de ma'rifet-i şer'ile geriye redd ve teslim ettirile ve Nasara-yı Katolikandan bazıları hali hayatında patriğe ve murahhasa ve papazlarına ve kilise fukarası için bir miktar şey vasiyet edip, mürd olduklarında ma'rifet-i şer' ile vârislerinden alı verile ve bila vâris mürd olan papazların ve keşişlerin ve keşişelerin gerek eşya ve gerek bargir ve sair her ne şeyleri var ise murahhas-ı merkûm patrik tarafından mir için ahz ve kabz eyledikte beytü'l-mal ve kısam ve mütevelliler ve subaşılar ve zimmîleri ve sairleri ve taraflarından asla müdahale olunmayıp ve vereseleri olanların gerek nukud ve gerek sair emval ve eşyalarına vaz' yed ettirilmeye ve fevt olan murahhas ve rahipler ve keşişler ve keşişeler ve sairler ve âyinleri muktezasınca kiliseleri fukarasına ve patriklerine her ne vasiyet ederler ise vasiyetleri nafiz ve makbul olup, âyin ve kaidelerince kendi milletlerinden katolik şahitleri ile şer'ile istima oluna ve bu dahi zi kudret kimesneler – şu papazı falan mahalle gönder- veyahut –şu kiliseyi şu papaza ver- deyu cebr ve tea'ddi eylemeyip ve murahhas-ı merkûm liecli'l-maslaha Asitane'ye gelmesi vuku'unda yerine tevkil edeceği rahibe ehl-i örf tâifesi taraflarından böylece müdahale olunmaya ve murahhas-ı merkûma taraf-ı âhardan – biz

sonra cebren hizmetçi oluruz- deyu müdahale olunmaya ve kendilere mahsûs ve kiliselerine müteallik eşyalarından kapılarda ve iskelelerde ve gümrüklerde bac mutalebe olunmaya ve murahhıs-ı merkûm tarafından mirî rüsûm tahsîli için gönderdiği adamlarına kılavuzlar verilip götürdükleri yerlerde tebdil-i came ve kisve eylediklerinde ve eşkiyadan nefislerini tahlis zımnında alat-ı harb götürdüklerinde zabıta taraflarından celb-i mal sevdası ile dahl ve taa'rruz ve avaid ve her ne nâmı ile hilâf-ı şer-i şerîf bir nesne mutalebe olunmayıp murahhıs-ı merkûmun ve papazların ve vekîl ve adamlarının şer'-i şerîfe müteallik her ne gune davaları zuhûr eder ise Asitane-i sa'âdetimden gayri yerlerde istima olunmayıp şer' ile zabıt taraflarından alıkonulması lazım gelen katolik papazları ve keşişleri ve murahhas-ı merkûm alıkoyup ve bir zimmînin kendi rızası yok iken cebren kimesne müslüman eylemeyip ve murahhıs-ı merkûm kendi me'kulatı için hasıl olan bağları mahsulünün ve tasadduk nâmı ile zimmî tâifesinin vergeldikleri şire ve bağ ve bal ve saire tereke ve eşyaları götürdüklerinde iskelelerde ve kapılarda gümrük amirleri ve adamları resm-i gümrük ve bac ve sair resme mütalebe etmeyip ve muhalefet etmeyeler ve kilise ve manastırlarına müteallik bağ ve bahçe ve çiftlik ve tarla ve çayırılarına ve değirmenlerine ve kiliseleri için müstekil mumhanelerine ve kiliseleri fukarasına vakf olan büyütlük ve dekâkin ve emval ve eşcar-ı müsmire ve gayri müsmirelerine ve davarlarına ve tasarruflarına düsturu'l-amel olup âhardan müdahale eylemeyeler ve zimmî tâifesinin senevi üzerlerine edası lazım gelen rüsûmat-ı mirîye ve tasadduk akçeleri ve sair patriklik rüsûmu verilmekte tereddüt ettirilmeye ve murahhas-ı merkûm ve papazların azl ve nefy ve sürgünü müşîr paşalardan ve kadilerden gayr.... olunup teşekki olundukda sıhhatı ma'lûm olmadıkça isfa ve bir takribat ile fermanım sadır olur ise itibar ve icra olunmayıp ve mukaddem ve müehhar târîhi ile ve bir vechle emri şerîf verilmiş ise dahi amel olunmamak üzere men olunup ve murahhas-ı merkûmun murahhaslığına tâbi' yerlerde kilise ve manastırlarına ve ziyaretgahlarına icra-yi âyinlerine ve –meyyitlerinizi şöyle kaldırasız ve böyle okursuz deyu bahanelerle zabıtan taraflarından ve cânib-i âhardan bir vechle müdahale olunmayıp ve kendisinin ve adamlarının bindikleri bargir ve katırları olan ve askeri ve sairleri taraflarından konak teklifi ile rencide ettirilmeyip ve murahhas-ı merkûmun came ve kisvesine ve kendine mahsûs olan esasını elinde götürdükte mir-i mirân ve sair zabıtan taraflarından mumana'at ve tea'ddi ve müdahale olunmayıp işbu berât-ı 'alişânım şurût-ı

mucîbince serbest üzere zabt ve rabtına ve ol vechle murahhaslığı umuruna âhardan kimesne ve vechen mine'l-vücuḥ ve sebeben mine'l-esbâb bir türlü dahl ve taa'rruz kılmayalar şöyle bileler alamet-i şerîfe itimâd kılalar.

Tahrîren fi evâil-i şehr-i Zilkade el-şerîfe sene ihda ve sittîn ve mi'eteyn ve elf Konstantiniye el-mahrûse. [evâil-i Zilkade 1261/Kasım 1845]

[72^a]

Hüküm Özeti 163: *Hacı Mehmed Ağa isimli şahsın oğlunun babasından miras kalan paranın tamamını Hacı Hüseyin Ağa'nın kendisinden tamamen teslim aldığına dair senettir.*

Hüküm 163:

Harput ahalisinden zeyl-i vesikada muharreru'l-esâmi müslimîn ihbarları ile muarraf olup bundan akdem balığ ve reşit olduğu vechi şer'üzere sâbit olan İbrahim b.el-mütevvefa Teymur kul Hacı Mehmed Ağa meclis-i şer'-i şerîf-i enverde kable'l-bülüğ vasiy tavsiyesi olan işbu bâ'isü'l-kitâb taban zat Hacı Hüseyin Ağa mahzarında bi't-tavi ve'r-rıza ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelâm edip babam müteveffa-yi mezbûr hacı Mehmed Ağanın terekesinden mal-ı mevrusum olan otuz bir bin beş yüz doksan kuruş vasi-yi merkûm Hacı Hüseyin Ağa tamâmen bana def'i ve teslim edip ben dahi yeniden kabz ve tesellüm eyledim. Fîma ba'd meblâğ-ı mezbûrdan vasi-yi merkûm Hacı Hüseyin Ağaya defterde bir akçe baki alacağım olmayıp hal-ı sığarımda mal-ı mevrusemden makbuz ve masrufa ve târîh hüccet gelince beynimizde cereyan eden ahz ve ifâ ve muamelat-ı şetta ve hukuk-ı malume ve mechule müteallik-ı amme-i da'vadan merkum Hacı Hüseyin Ağanın zimmetini ibra-i amm-ı sahîh-i şer' ile ibra ve iskat-ı tamm eylediğimde ol dahi ibar-i mezkûr-ı salifeyi kabûl etmekle gibbe't-tasdîki's-şer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu.

Fî evâil-i Rebiü'l-ahir sene erba'în ve sittîn ve mi'eteyn ve elf. [evâil-i Rebiü'l-ahir 1264/Mart 1848]

Şuhûdü'l-hâl:Şark ve garb naibi Mustafa Efendi. Peñçeci Ruvişk Ağa. Kâtib Mustafa Raci Efendi. Peñçeci Ali Efendi. Peñçeci Hacı Yusuf. Peñçeci Ağa ve gayrihim.

Hüküm Özeti 164: *Diyarbakır'a girişi yapılan malların gümrük vergilerinin burada alınması husûsunda irade-i seniyye.*

Hüküm 164:

Gümrükte mektub baki sureti gümrük sureti için

Atufetlü efendim hazretleri.

Alınmış dört ve beş senelerine mahsûben ma'tûfen muhavvel 'uhdesi olan Diyarbekir eyaleti gümrüğünün başlıca varidâtı olan Musul ve Cizre ve Mardin ve Zaho kazâlarından husûle gelerek Diyarbekir'e vürûd eden mazo ve eşya-yi sairenin resm-i gümrüğünden ibâret olduğu ve zikr olunan mazo ve eşya-yi saireden kazâha-yi mezkûre gümrükleri tarafından habbe-i vahide resmi gümrük alınmayıp ticari yedlerine hasbi tezkere itası ile Diyarbekir'e vürudunda icâbında resm-i gümrüğü Diyarbekir tarafından alınması muteza-yi irade-yi mahalliyeden bulunduğu beyânı ile o makbule mazo ve eşya-yi sairenin resm-i gümrüğü mahal-ı muharrerde alınmayarak ber mucîb-i irade-i aliye Diyarbekir gümrüğü tarafından ahz ve istihsal olunması zamanında zat-ı samileri ile Musul valisi atufetlü paşa hazretlerine ve Mardin kâimmakâmı sa'âdetli paşaya tahrîrat-ı acizi ezbar-ı husûsi Mustafa Ağa tarafından bu arzuhal istid'a olunması ve ber mantık-ı kuyûd ma'a mülhakat gümrük-ü mezkûr alınması dört ve beş senelerine mahsûsen irade-i seniyye-i şahane malumu'l-miktar bulan ve sarrâfi teahhüdü ile maktu'an ağa-yı muma ileyhe ihale kılınmış ve zikr olunan kazâlar gümrükleri kadîm gümrük olmadığından ve kadîm olan gümrük tevabi'inden bulunmadığından kazâeyn-i mezkûreteyden Diyarbekir cânibine vürûd eden mazo ve eşya-yi sairenin icâb eden resm-i gümrük mezkûr kazâlardan alınmayıp Diyarbekir gümrüğü tarafından alınması mutezayı irade-i seniyye olarak

keyfiyeti mukaddemen cânib-i nazaret-i maliyeden ba tahrîrat lazım gelenlere iş'ar kılınması ve mezkûr Cizre ve Zaho kazâlarında husûle gelen mazo ve eşya-yi sairenin Musul ve Mardin gümrükleri tezakiri ile resm-i gümrüklerinin mahallerinde ahzı muğayir-i irade-i aliye olacağından kazâeyn-i mezkûreteynden Diyarbekir'e vürûd eden mazo ve eşya-yi sairenin ber mucîb-i irade-i aliye rusumat-ı gümrüğü Diyarbekir gümrüğü tarafından ahz ve istihsal olunmak üzere Musul ve Mardin gümrükleri tarafından bir güne teaddi ve müdahale vukua getirilmemesi lâzımeden olarak keyfiyet savb-ı çakerinden vali-yi müşâr ileyh hazretleri ile Mardin kâimmakâmı müşâr ileyhe dahi yazılmış olmağla zat-ı samileri dahi ber vech-i muharrer icra-yi icâbı husûsuna himem-i aliyerleri derkar buyurulmak teması ile terkim-i rakime-i aciz-i aliye ibtidar olunmuştur. Ol bâbda irade-i emr geldi.

12 Nisan Sene 64 Yafes – Nazım – Rifat- Mehmed. [12 Nisan 1264/24 Nisan 1848]

[72^b]

Hüküm Özeti 165: *Yeni teşkil edilen Kürdistan eyaletine kadı atanması husûsunda fermandır.*

Hüküm 165:

Kürdistan eyaleti mevleviyeti fermanı suretidir.

Akzâ kuzâti'l-muslimin, evlâ vülâti'l-muvahhidîn , ma'denü'l-fezâili ve'l-yakîn, rafiu a'lâmi's-şeri'ati ve'l-din, vârisu ulûmi'l-enbiyai ve'l-mürselin, el-muhtassu bi 'inâyeti'l-meliki'l-mu'în, ba hareketi't-temessüliyyi dari'l-hadis Ali Efendi medresesi olup bu defa 'uhdesine zikr-i âti mahrec-i mevleviyeti tevcih ve ihsan kılınan Kerimi Mehmed Efendi zâtı mevlânâ Ahmed Reşit Efendi zîdet fedailuhu tevki'-i refi'-i hümâyûn vâsıl olıcak ma'lûm ola ki bitevfikihi sübhanehu ve Teala bu defa fetih ve teshîr ile müceddet teşkil olunan Kürdistan eyaleti umur-ı şer'iyenin mahrec-i mevleviyeti itibarı ile birine tevcih ve ihalesi irade-i seniyye-i malikânem mukteza-yi münîfinden olduğuna sen ki

mevla-yı muma ileyhsin sen ve akrân ve esmalın beyninde gevher-i ilim ve fazl ile mütehalli ve mevsuf olup her vechle sezavar-ı ‘inâyet ve şayeste-i mekrimet bulunduğuna mebnî hakkınızda ferid-i ‘inâyeti aliyet-i şahanem ve mezid-i re’fet-i padişahaneme erzet ve şayan kılıp işbu bin iki yüz altmış dört senesi şehr-i Rebiü’l-evvel guresinde zabt olunmak ve rütben yedime tevcihden muteber olarak mülhak bulunan kazâlara tarafından ehil ve erbâb naibü’ş-şer’ tâyin ederek umur-i şeriyeye dair hareketlerine nazaret ve ‘inde’l-icâb azl ve nasb ve ifaları husûsuna mübâderet üzere zikr olunan Kürdistan eyaletinin mahrec-i mevleviyeti itibarı ile İsmet Bey’e tevcih ve ihsan kılınması husûsu bi’l-fi’l şeyhu’l-islam ve müftü’l-enâm olan İsmet Bey zati a’lemü’l-ula el-mütebahhirin, efdalu fudala-i’l-müstevdi’in mevlânâ el-Hâc Ahmed Arif Hikmet Bey edâmellahu Teala fedailehu işaret etmeleri ile işaretleri mucîbince tevcih olunması bâbında şeref efzayı sahife-i sūdûr olan zabt-ı hümâyûn-ı şahanem mantık-ı münîfî üzere işbu ferman-ı celi’l-ünvan-ı padişahanem isdâr ve ita olunmuştur. İmdi keyfiyet malumun oldukta salifü’z-zikr eyalet-i Kürdistan mevleviyetine mutasarrıf olup beyne’l-ahali icra-yı ahkâm-ı şer’ nebeviye ve infâz-ı evamir-i aliye-yi Mustafaviyye Sallallahu ala şari’ haya bezl-i makdur ve sa’y-i mebzul eyleyesen, şöyle bilesen evamir-i şerîfe itimâd kılasan.

Tahrîren fi’l-yevmi’l-hadi ‘aşar min şehr-i Muharremi’l-haram lisene erba’în ve sittîn ve mi’eteyn ve elf.

[11 Muharrem 1264/19 Aralık 1847]

[73^a]

Hüküm Özeti 166: *Yakubi Süryani Patriği olan İlyas Matran rahibin ölümü üzerine yerine Yakup Matran rahibin geçmesini onaylayan ve bu patriğin dini âyin ve tasarruflarında hiç bir baskıya maruz bırakılmayacağı hususunda fermanıdır.*

Hüküm 166:

Ermeni, Yakubi, Süryani milletinin Yakup Matran rahibin ferman-ı suretidir.

Ermeni Patrikliği'ne dâhil Halep ve Şam ve Rakka ve Diyarbekir ve Mardin ve Musul ve Kilise-yi Deyrza'feran ve tevabii Yakubi Süryani Patriği olan İlyas Matran rahibin vefâtı vuku'una mebnî patriklik-i mezkûr yerine ihalesi lazım gelmiş olduğundan işbu berât-ı hümayunum kudvetu muhtari'l-milleti'l-mesihyye Yakup Matran rahip zîdet rutbetuhu patriklik-i mezkûru idare ve rûyete muktedir bulunmuş ve kendisine patriklik-i mezkûrun rahibi ile kavma tevcihi hususu Süryani Yakubi tâifesinin muhtar ve kocabaşılar tarafından ba mahzar inhâ olunmuş olduğundan bahisle resm-i peşkeşi teslim olunmak şartıyla patriklik-i mezkûr rahib-i merkum-i bi't-tavsiye şurutu derciyle bir kıt'a berât-ı alişânım itası İstanbul ve tevabii Ermeni Patriği iftihar-ı muhtari'l-milleti'l-mesihyye Matyos Baskiyos damet rutbetuhu ile millet meclisi mührü ile memhuresinde saadetime takdim eyledikleri arilerinde istid'a olunup kuyûda müracaat olundukda zikrolunan Halep ve Şam ve Rakka ve Mardin ve Diyarbekir ve Musul ve Kilise-yi Deyrza'feran ve tevabii Yakubi Süryani patrikliği müteveffa-yı merkumun üzerinde olduğu mukayyed ve mastûr resmi peşkeş olunan kırk sekiz bin akçe ber vech-i nakd hazine-i şahaneme teslim olunduğu tahrîr ve işaret kılınmış olmağı sadır olan ferman-ı 'alişânım mucîbince bu berât-ı hümayunumu verdim ve buyurdum ki; merkum Yakup Matran rahip zikrolunan Halep ve Şam ve Rakka ve Diyarbekir ve Mardin ve Musul ve Kilise-yi Deyrza'feran ve tevabiinde sâkin Yakubi Süryani tâifesi üzerlerine öteden beri olageldiği vecihle patrik olup bi'l-fi'l patrikliğine dâhil mahallerde Yakubi Süryani matranları ve papazları ve keşişleri ve sair tâife-i mezbûrenin büyüğü ve küçüğü rahib-i merkûm üzerlerine patrik bilip âyinlerine müteallik umurlarında patrik-i merkuma müracaat edip ve yolunda olan sözlerine tecavüz etmeyip itaatında kusur eylemeyen ve patrikliğine ve manastır ve kiliselerine müteallik azl ve nasba müstehak olan matranların ve papaz ve keşiş ve sair rahipleri patrik-i merkûma âyinleri üzere azl ve nasb eyledikte âhardan kimesne müdahale eylemeyip ve patrikliğine dâhil kasaba ve kurada vaki' Yakubi Süryani tâifesi yedlerinde terk olunan kilise ve manastırlarına ve âyinlerine müteallik umûrlarında âhar milletten kimesne mani olmayıp ve sair vakıflarına müteallik olan hususları dahi patrik-i merkum ma'rifeti ile görülüp âhar milletten fert karışmayıp kat'an müdahale eylemeyeler ve bazı zi kuvvet kimesneden şu papazı falan mahalle gönder veyahut şu papazı azl ve yerine şu rahibi nasb eyle deyu ve sair bahane ile âyinlerine muhalif ol vechle ta'addi

edenler ve nizâm-ı kadîmlerinin ihtilafına bâ'is olanlar ma'rifet-i şeri ile men ve def' olunup ve Yakubi Süryani milletinden bazıları birbirinden münazaa eylediklerinde patrik-i merkumun bir türlü müdahalesi yok iken ehl-i örf tâifesi ve sair taraflarından böylece ve hilâf-ı şer'i şerifte tercim ettirilmeyip ve Yakubi Süryani tâifesinden dahi kendi âyinleri üzere kiliselerini terk ve âhar milletin kiliselerine ve Ermeniler patrik ma'rifeti ile âyinleri üzere men ve bazı Yakubi Süryani ruhbanları dahi patrik-i merkûmun izin ve ma'rifeti yok iken kasaba ve karyelerde mahalle be mahalle gezip ve hilâfî âyin fesada bâ'is olanlar patrik-i merkum ma'rifeti ile şer'an lazım gelen tedipleri icra olunup ve bazı kiliselerine vekîl olup ruhban fukarasının nafakaları için cem' eyledikleri sadakat nüzurat ve sair mahsuratı ekl ve bel' etmemek için âyinleri üzere muhasebesi gördükde âhardan müdahale olunmayıp ve kadîmden Yakubi Süryani kilisesi iken ehl-i örf istinadı ile âhar milletin tağallüben zapt eyledikleri kilise ve manastırlarına ke'l-evvel Yakubi ve Süryani tarafından zapt ettirilip sair milletler ve bila vâris mürd olan matranların ve papazların ve keşişlerin ve faloğriyelerin mutad-ı kadîm üzere patrike ait olan metrukatların patrik-i merkum veyahut vekîlleri ahz ve kabz eyledikte hilâf-ı mutad-ı kadîm beytûlmâl ve kısam adamları müdahale eylemeyip ve kadîmden Yakubi Süryani tâifesi zapt ve tasarruflarında olan kiliselerine ve ziyaretgahlarına ve âyinleri üzere mabetlerine ve kendilerine tabi hem milletlerine ve kadîmden alaka edegeldiklerigibi âyinlerini icra eylediklerine ve izn-i şer' ile ve evamir-i şerîfim ile vaz'ı kadîmi üzere manastır ve kiliselerinin mermatlarına ehl-i örf tâifesi taraflarından ve taraf-ı âhardan böylece dahl ve taarruz olunmayıp patrik-i merkûmun ma'rifeti ve izni yok iken âyinlerine muhalif kara papazları nikah ve ca...mız olmayan zimmîye nikah eylemeyip ve bir Yakubi Süryani zimmîye avrat erinden kaçış ve bir zimmî avrat boşamalı ve almalı olsa erlerine patrik-i merkumdan gayri kiliselerine girmeye ve karışmaya ve mürd olan Yakubi ve Süryani matran tâifesi ve papazları ve keşişleri ve keşiş avratları ve sair Yakubi Süryani tâifesi kendi âyinleri üzere kilise ve manastırları fukarasına ve patrike her ne vasiyet ederler ise makbul olup kimesne tarafından müdahale olunmaya ve âyinlerine muhalif vaz' ve hareket eden Yakubi Süryani papazları ve keşişleri patrik-i merkum âyinleri üzere tedip ve saçlarını tıraş ve kendilerini papazlıktan azl ve kiliselerini âhara verdikte kimesne müdahale etmeyip ve patrik-i merkûmun kimesneye sahîh-i sübut bulmuş deyni ve kefâleti yok iken bazıları mücerret celb-i mal

kasdı ile Yakubi Süryani milletinden: -şu zimmîde alacağımız vardır patrikleri bulunduğun hesabı ile senden alırız- deyu madem ki üzerine şer'an bir nesne sâbit olmadıkça hilâf-ı şer-i şerîf rencide ettirilmeyip ve akd-i nikah ve fesh-i nikah ve münaza'a fih olan iki Yakubi Süryani zimmî mabeynlerini rızaları ile islah edip ve iktizası vechi ile âyinleri üzere kiliselende yemin verdirip ve aforoz tabir olunan ta.....eyledikte hilâf-i mutad ve kadîm ehl-i örf tâifesi taraflarından tercim ve tağrim eylemeyeler ve memalik-i mahrûsemde sâkin Yakubi Süryani tâifesinden sadaka cem'i için patrik-i merkûm veyahut vekîlleri murûr ve kuyûd eylediği mahallerde bindikleri bargirlerine ve yanında olan hizmetçisine ve adamlarına ve tebdil-i came ve kisve eylediklerinde ve patrik-i merkûmun elinde götürdüğü esasına ve kanun-ı kadîm üzere giydiği libasına mir-i mirân ve mir liva paşalar ve sair zabita tarafından mumana'at tea'ddi ve müdahale olunmayıp ve müdahale ettirilmeye ve patrikliğine tabi kadîmden kiliselerine vakf olan bağ ve bahçe ve çiftlik ve çayır ve tarlalarına ve manastırlarına ve ziyaretlerine ve değirmenlerine ve bü.... dekâkin ve eşcar-ı müsmire ve gayrı müsmirelerine ve sair kiliseye vakf olan eşya ve davarlarına bundan evvel bunun esmalî Yakubi Süryani patriği olanlar bu vecihle mütasarrıf ola gelmiş ise merkum Yakup Matran rahip dahi ol minval üzere zabt ve tasarruf eyleyip patrikliği umûruna âhardan kimesne vechen mine'l-vücûh ve sebeben mine'l-esbâb bir türlü dahl ve taa'rruz kılmayalar, şöyle bileler alamet-i şerîfe itimat kılalar.

Tahrîren fi evâil-i şehr-i Zilkade el-şerîfe sene selasin ve sittîn ve mi'eteyn ve elf.
[evâil-i Zilkade 1263/Ekim 1847]

[73^b]

Hüküm Özeti 167: *Ermeni reayanın miras taksiminde alınan resm-i kısmet ile ilgili şikayetlere karşı yayınlanan fermandır.*

Hüküm 167:

Ermeni tâifesinin resm-i kısmet husûsuna dair ferman-ı sadaret

Kudvetü'n-nüvvabi'l-müteşerrin, Âmid mevlânâ zîde 'ilmuhu tevki'-i refi'-i hümâyûnum vâsıl olıcak ma'lûm ola ki Âmid kasabasında mütemekkin Ermeni rea'yasının içlerinden biri hâlik oldukta veresesinden sağîr ve sağîre ve gaib ve gaibesi olmayıp cümle verese hazır ve kibar olduğu halde emval-ı metrûke beyne'l-verese taksim ile kısmet-i lazım gelmez iken o makbule tereke hilâf-ı kanun cebren tahrîr ve sağîr ve sağîre ve gaib ve gaibesi olup tahrîri lazım geldikte dahi mal-i mevcudundan veve i'lam ve sair mevaddan kanunen ziyâde resim ve harç talebi ile re'aya-yı mersume iza'ac ve takrîr olunmakta olduğundan bahis ile ol vechle vâki' olan müdahalenin men ve def'i bâbında emr-i şerîfim sūdûriyeti re'aya-yı mersume Ermeniyyü'l-ibare kağıdı ile istirham eyledikleri İstanbul ve tevabii Ermeni patriği İstevan nâm rahip sūdde-i sa'âdetime takdim eylediği bir kıt'a memhûr arz-ı halinde istid'a etmekle divan-ı hümâyûnumdan muktezası suâl olundukda bu maksatla re'aya tâifesinden biri hâlik olduklarında vereselerinden sağîr ve sağîre ve gaib ve gaibesi olmayıp cümle verese hazır ve kibar olup kısmet talep etmedikleri halde cebren kısmet olunmak lazım geldikte dahi hâlik-i gaib ve gaibesi sâbit olan düyunu ihrac olundukdan sonra baki iktisam olunacak mal-ı mevcuddan beyninde on beş akçe kalmaya ve ikişer katibeyn ve hudâmeyn ki cem'an yirmi beş akçe ve eytamın nafaka ve vasayet cihetelerinden yarımşar kuruş alınıp kanun-ı kadîmden ziyâde bir akçe alınması husûsuna mübâderet olunmak üzere iktiza eden mahallere evami-i aliyem sadır olduğu kuyûddan müsteban olmağla bu sadarete mukaddemen sadır olan emr-i şerîfim mucîbince amel olunmak için emr-i şerîf ifâsı iktiza eylediği tarir olunmakla vech-i meşrûh üzere amel olunmak fermanım olmağla..... zaman-ı meyamet iktiran-ı mülûkanemde zat-ı hilâfet semahat-ı padişahanem emanetullah olan fukarayı raiyyenin hilâf-ı şer'-i şerîf ve munafi-yi kanun-u münîf o misillü mezalim ve tea'ddiyyat-ı vakiadan himâyet ve

siyânetleri ile asude-i hal ve hirkatu'l-bal olmaları irade-i seniyyem muktezasının idüğü sen ki naib-i muma ileyhsin malumun oldukça [74^a] ber vech-i meşrûh amel ve harekete ihtimam ve dikkat ve hilâf-i vaz' tecvizden ittika ve müba'adet bâbında ferman-ı 'alışânım sadır olmuştur buyurduğu vusûl buldukta bu bâbda vech-i meşrûh üzere şerefyafte-i sūdûr olan ferman-ı vacibü'l-ittiba' ve lâzımü'l-ımtisâlımın mazmûn-ı itaat nümudunla 'âmil olasız şöyle bilesiz, alameti şerîfe itimâd edesiz.

Tahrîren fi evahir-i şehri Rebiü'l-ahir sene isna ve hams ve hamsin ve mi'eteyn ve elf. Konstantiniye. [evahir-i Rebiü'l-ahir 1255/Ağustos 1836]

SONUÇ

Diyarbakır ve çevresinin merkez ile ilişkileri, alış-veriş, vali, kadı, naib, kaymakam, müftü, cami ve medresede vazife yapan görevliler ile vakıf mütevellilerinin ataması ve bu görevlilerin maaşları, ölüm veya çekilme gibi nedenlerle görev meydana gelen görev değişiklikleri, evlenme, boşanma, miras, tereke ve varislerin hukuku, adam öldürme ve diyetinin ödenmesi, darp, hırsızlık, emlak alış-satışı, bulunduğu mahalde ahaliye baskı ve haksızlık yapanların başka yerlere sürgüne gönderilmesi ve saire meseleleri ihtiva eden 352 Nolu Şer'îye Sicili hem içerdiği belge sayısı hem de muhteviyat açısından hayli zengin bir defterdir.

Ehl-i zimmet olarak adlandırılan gayrimüslimlerin Müslümanlar ile beraber yaşadıkları, dini gerekliliklerini yerine getirirken herhangi bir sıkıntıya maruz kalmadıkları ve devletin bu konuda halkı uyarıcı mahiyette emirler gönderdiği, şahsi hayatları ile ilgili meseleleri kendi dinlerinin öngördüğü hukuk kuralları çerçevesinde çözüme kavuşturdukları görülüyor. Bunun yanısıra belirli kurallar çerçevesinde kendilerine liderlik yapacak metropolit veya murahhasın tayini ve kilise/manastır gibi ibadethanelerin tamiri hususunda kendilerine kolaylıklar sağlanmıştır. XIX. yüzyılda Osmanlı idari yapısında meydana gelen değişimlere paralel olarak gayrimüslimlerin yerel meclislerde temsil edilmeleri ile bu asırda merkezi otoritenin zayıflamasıyla beraber taşrada meydana gelen huzursuzlar çerçevesinde Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlerin yaşayışlarının güvence altına alınması ile ilgili çeşitli fermanlar bulunuyor.

352 numaralı şer'îye sicili içerisinde bulunan vergi ile alakalı belgelerden Diyarbakır'da bulunan mahalle, köy ve kazaların tesbit edilmesi mümkündür. Bu tür belgeler; söz konusu yerlerden alınan vergi miktarından, orada yaşayan insanların sayıları ve bunların maddi durumları ile ilgili tahmin yürütebilmemize yardımcı oluyor. Ayrıca bu belgeler, köy ve kazalardan alınan vergiler ile bu vergilerin toplanma esasları, mukata'alar,

voyvodalık kurumu, özellikle vergi tevzi defterlerinde ismi geçen yerleşim yerleriyle alakalı fikir sahibi olunmasına yardımcı oluyor.

Farklı zamanlarda görev yapan kadılar tarafından görülen davalar ile ilgili meseleleri ihtiva ettiğinde dolayı Diyarbakır'da bulunan halkın sosyal ve iktisadi yaşantısı hakkında da geniş bilgiler içeren belgeler bulunuyor. Vakıf ve vakıf malları, vakıfların mütevellî eliyle idare edilmesi, vakıf hizmetinde bulunan kişilerin görevlendirilmesi ve maaşları, vakıf olan cami, medrese, han ve hamamlar, devlet hazinesi ile Diyarbakır hazinesi, cizye ve diğer vergilerin toplanması, çeşitli iş dallarında yapılan hizmet veya çalışmalar için ödenen ücretler, gümrük malları ile bu malların vergilendirilmesi, askerler için yiyeceklerinin satın alınması, nakliye için tutulan hayvanların ücretleri ve sair içtimai ve iktisadi hayatla ilgili meseleler genişçe yer alıyor. Ayrıca mirî arazi, tapu işlemleri, paranın değeri ve basımı, değerini kaybetmiş olan sikkelerin toplanması, resmi işlemlerde kullanılan değerli kağıtların işlem ücretleri, yeniden düzenlenen vergi usûlleri çerçevesinde eski ve yeni yılın vergilerinin nasıl toplanacağı gibi hususlar teferruatlı bir şekilde defterde yer alıyor.

19. yüzyılın ortalarında yeniden yapılandırılan Osmanlı idari sistemi içerisinde Diyarbakır/Kürdistan eyaletine yapılan idarecilerin tayini, yönetim esaslarının belirlenmesi, Diyarbakır'da görevlendirilen vali, kaymakam, vakıf müdürü, muhasebe ve gümrük görevlileri ve diğer idarecilerin görev tanımları, bunların hak ve yükümlülükleri, halka nasıl muamelede bulunulması gerektiği ve onlara nasıl hizmet edileceği konusunda merkezden gönderilen ferman ve beratlarla ayrıntılı bir şekilde izah ediliyor.

352 numaralı şer'îye sicili içerisinde yer alan belgeler incelendiğinde bu döneme ait Diyarbakır'ın iktisadi, idari ve sosyal durumu ile ilgili zengin bir içeriğe sahip olan belgeler bulunuyor.

SÖZLÜK

A

- adide** : çok, bir çok.
ahz ve kabz : kendine mal etmek, almak.
akdem : ilk, önceki, önce, daha önceki.
arzuhal : halin bildirilmesi, ne halde bulunduğunu bildirme, dilekçe.
ati'l-beyân : aşağıda zikredilen, aşağıda sözü geçen.
avâriz : geçici vergi.
azl : işinden çıkarma, yolverme.

B

- bac** : haraç, vergi, gümrük vergisi.
ba'de : sonra.
ba'dema : bundan sonra, bundan böyle.
beher : her, herbir, her biri.
ber : üzere.
ber vech-i ati : aşağıdaki gibi, aşağıda olduğu gibi.
beyn : ara, aralık, arada, araya, arasında.
bidayet : başlama başlangıç.
bilâ : siz, siz; bilâ-bedel: bedelsiz; bilâ-mesken: meskensiz.
bilâ sened : senetsiz.
bi'l-cümle : hep, bütün, toptan.

C

- cânib** : taraf, cihet, yan.
cem'an : bir yere toplanmak suretiyle.

D

- debbâg** : deri terbiye eden kimse.
deruhde : üstüne alma, yüklenme.
deyn : borç

E

- ecr-i misl** : bir malın kullanılmasından doğan menfaatin para ölçüleriyle takdîri (kirâ bedeli tâyin edilmeden bir yerin kirâlanması halinde vasıf, mevki ve ullanma tarzı bakımlarından kirâlanan yere benzeyen yerlerin kirâ bedelleri o yerin de ecr-i misl'idir).
eda : borç veya borç gibi olan herhangi bir şeyi ödeme; yerine getirme.
el-hâletü hâzihi: henüz, şimdi hâlâ, bugün, şimdiye kadar.
emvâl : mallar, para ile alınan şeyler.
evâil : evveller, başlangıçlar. Ayın başları.
evâsıt : ayın ortaları.
evahir : ayın son günleri.

F

- ferâğ** : vazgeçme, bırakıp terk etme. Bir mülkün tasarruf, sâhip olma hakkını başkasına terk etme.
fevkanî : üstte olan, yukarıda bulunan.
fi'l-asl : aslında olduğu gibi.
fürûht : satma, satım, satış.

G

- gıbbü's-su'âl**: sorulduktan sonra.
gıyabi : kendisi hazır olmadığı halde muâmele ile ilgili; savcılıkça çağrılan duruşmaya gelmeyen kimse hakkında yapılan muâmele ile ilgili.
gurre : Hicri takvimde ayın birinci gecesi ve günü.

H

- haffaf** : kavaf, ayakkabı, terlik vesaire yapan ve satan, kavaf.
harc : vergi.
hisse : pay, nasip.
hüccet : senet, vesika, delil. (Eskiden, şeriat mahkemesinden verilen bir hak veya bir sahiplik gösteren resmî vesika).

İ

- i'lam** : bir dâvanın, mahkemece nasıl bir hüküm ve karara bağlandığını gösteren resmi vesika.
ibra : berâet etme, temize çıkarılma, aklanma.
icâr : kirâya verme, verilme
ihdas : meydana getirme, ortaya çıkarma.
ikrâr : birinin başka birinin kendisine olan hakkını, alacağını haber vermesi.
iktiza : lâzım gelme, gerekme, ihtiyaç, gereklilik.
iltizâm : kendi için lüzumlu sayma; birinin tarafını tutma.
imtina : geri çekilme, geri durma.
irs : vefat eden kimsenin vârisi olup malını almak, ölen yakın akrabadan kalan mal, miras, mal, mülk, kabiliyet; bir şeyin artığı.
irsâl : gönderme, gönderilme, yollama, salıverme, koyuverme.
istid'a : dilekçe.
istihsal : hâsıl etmek, husûle getirmek, elde etmek, üretmek.
istima : dinlemek, kulak vermek, dinleyip kabûl etmek, işitmek.
iştira : satın alma, alınma.
izale : giderme, giderilme; yok etme.

K

- kabl** : ön, önceki önceki, evvel, evvelki.
kabz : el ile tutma, kavrama.
kemâ yenbagî: icâbetliği gibi, uygun şekilde.

kesân : kimseler, kişiler , insanlar.
kezâlik : kezâ, bu; bu da öyle.
kura : köyler.
küşad : açma, açılış, açılma.

L

lede'l-iktiza : gerektiği zaman.
li ebeveyn : baba ve ana tarafından, ana ve baba yoluyla.

M

mahtûm : mühürlenmiş.
mahzar : huzûr yeri, büyük bir kimsenin önü. Hazır olma, görünüş, gösteriş.
meşrûh : şerh olunmuş, açıklanmış. uzun uzadıya anlatılan.
metrukat : bırakılan şeyler, miraslar.
mevkuf : vakfedilmiş.
mevrus : miras kalmış, ana babadan geçmiş.
mezbûr : adı geçen, yukarıda söylenmiş olan.
mezkûr : zikr olunmuş, adı geçmiş, anılmış.
muarref : bildik, belli, bilinen.
muayyen : tâyin edilmiş, belli, belirli.
muhdes : ihdas edilmiş, sonradan meydana gelmiş, eskiden olmayan.
mukaddem : takdim edilen, sunulan, önde olan, önde giden.
mukim : ikâmet eden, oturan.
mukteza : iktizâ etmiş, lâzım gelmiş, kanun icâbına göre yazılan yazı, derkenar.
muma ileyh : imâ edilen, adı geçen, yukarıda anılan.
murahas : ruhsatlı, izinli, delege, devlet veyâ bir teşekkül, bir kurum adına salâhiyetli olarak bir yere, birinin makamına gönderilen kimse.
muris : îrâs eden, getiren, veren, kazandıran, miras bırakan.
müşârûn ileyh: adı geçen, adı anılan.
müdde'a : iddi'â olunmuş, iddi'â olunan şey, dâva olunan şey.
müddei : iddi'â eden, dâvacı.
mütevelli : birinin yerine geçen, bir vakfın idâresi kendisine verilmiş olan kimse.
müvekkil : vekîl ta'yîn eden, vekîl yapan, birini vekîl ta'yîn eden kimse.

N

nakz : bozma, çözme, kırma, bir sözleşmeyi yok sayma.
nevâhi : yanlar, taraflar; nâhiyeler, bucaklar.
niyabet : nâiblik, vekâlet, vekîllik, kadı vekîlliği, kadılık.

R

re's : baş, kafa.
ru'yet : görme, bakma, görülme.

S

sâdır	: sūdûr eden, çıkan, meydana gelen.
sahîha	: gerçek, doğru.
selh	: Hicri takvimde ayın son günü.
semen	: baha, kıymet, değer, tutar.
semen-i misl	: bilirkşi tarafından hakîki kıymetini tâyin etme.
sulbî	: birinin sulbünden gelme, kendi evlâdı, oğul.
sukluk	: oda içindeki banyo, gusûlhane.
şuhûdü'l-hâl	: mahkemede gözlemci sıfatıyla bulunurlar, bu işi bilen bilgili görgülü insanlardır, varlıkları dolayısıyla kadının adil yargılama yapmasına yardımcı olurlar.

T

tahrîr	: yazma, yazılma.
tahtani	: altta olan, alttaki.
tathir	: temizleme, paklama.
tebellüğ	: anlayıp alma, yetişme, erişme.
tefviz	: ihâle, sipariş etme, edilme, bir gayrimenkülü, bilinen karşılığında, bir kimsenin üstüne bırakma.
temyiz	: ayırma, ayrılma, seçme, seçilme, iyiyi kötüden ayırt etme.
tereke	: ölen kimsenin geride bıraktığı şey.
tevliyet	: vakıf işlerine bakma vazifesi.
tezvic	: kocaya verme, evlendirme.

U

'uhde	: söz verme, bir işi üzerine alma, vazife, birinin üzerinde bulunan iş, sorumluluk.
uhra	: başka, diğer.

V

vaz'	: koyma, konulma.
vekâlet	: vekîllik, başkasının işini görmeye me'mur olma.
verâset	: vârislik, mirascılık, mirasta hak sâhibi olma.
verese	: mirasçılar.

Y

yed	: el, kuvvet, kudret, güç.
yemin	: sağ, sağ taraf, sağ el.

Z

zangoç	: kilisede çan çalmakla görevli kişi.
zimmet	: sahip çıkma, koruma zorunda kalma, bir ticârî kuruluşun borçlarının topu.
zir	: alt, aşağı.

KAYNAKÇA

- 183 Nolu Mardin Şer'iyeye Sicili Özetleri ve Mardin, İstanbul 2007.
- ABACI, Nurcan, **Bursa Şehri'nde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)**, Kültür Bakanlığı, Ankara 2001.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri”, **Türkler**, C. 10, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.
- Bilinmeyen Osmanlı**, Osmanlı Araştırmaları Vakfı , İstanbul 1999.
- Şer'iyeye Sicilleri Mahiyeti, Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler**, C. I, İstanbul 1988.
- Şer'iyeye Sicilleri**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, C. 1, İstanbul 1988.
- Ali Emîri, **Osmanlı Vilâyât-ı Şarkiyyesi**, İlâhiyat yay. Ankara 2005.
- ARIÖZ BOZKUŞ, Ahsen, “Genel Esaslarıyla Türk Hukuku'nda Vakıf Müessesesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”, (**Basılmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü), İstanbul 2009.
- ARSLANTAŞ, Halis Adnan, “ Tarihsel Sosyoloji Araştırmaları İçin Önemli Bir Kaynak: Şer'iyeye Sicilleri”, **Hikmet Yurdu**, Yıl: 2, Sa: 3 (Ocak-Haziran 2009), s. 243-256.
- AYDIN Vahdettin, “Türk Yönetim Tarihi Açısından Vakıf Sistemi ve Eğitim Sistemine Katkısı”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2003, C. 8, Sa. 1. s. 313-338.
- BAYARTAN, Mehmed, “Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, Sa: 13, İstanbul 2005, s. 93-107.
- BEYSANOĞLU, Şevket, **Anıtları ve Kitabeleriyle Diyarbakır Tarihi**, Kahraman Ajans, C. III, Ankara 2003.
- BİLİRLİ, Tahir, “111 Nolu Tokat Şer'iyeye Sicilinin Transkripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi”, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2006.

- BOZKURT, Nebi, Mehmed İpşirli, “Medrese”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, C. 28, Ankara 2003, s.323-332.
- BOZKURT, Öznur Kutluğ, “Kütahya Şer’iye Sicili 8 Nolu Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi”, (Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2006.
- CİN Halil, Ahmet Akgündüz, **Türk-İslam Hukuk Tarihi**, C. 1, Timaş Yay., İstanbul 1990.
- DEMİR, Abdullah, **Türk Hukuk Tarihi**, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2011.
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, “Mübaşir”**, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 1996.
- Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, “Müşavir”**, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 1996.
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, **Taşlar ve Düşler Diyarbakır**, D.B.B. Kültür ve Sanat Yay., İstanbul 2004.
- Diyarbakır Salnâmeleri**, (Hzl.) Ahmed Zeki İZGÖER, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, C. III, İstanbul 1999.
- DÜZBAKAR, Ömer, “Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 4, Sa: 5, 2003/2, s.97-108.
- FAROQHİ, Suraiya, **Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir**, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 2003.
- FENDOĞLU, Hasan Tahsin, **İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda Yargı Bağımsızlığı Anayasa Hukuku Tarihi Açısından Mukayeseli Bir İnceleme**, Beyan Yayınları, İstanbul 1996.
- GENÇ, Mehmed, “Osmanlı Esnafı ve Devlet”, **Lonca’dan Oda’ya, İstanbul Ticâret Odası’nın 125. Yıl Anısına**, İstanbul 2007, s. 81-85.
- GENÇOĞLU, Mustafa, “1864 ve 1871 Vilâyet Nizâmnâmelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2011, C. 2, Sa: 1, s. 29-50.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, **Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi**, Enderun Kitapevi, İstanbul 1979.

- GÜNAY, Ramazan, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır’da Sosyal ve Ekonomik Hayat (Ahkâm-Şikâyet Kayıtlarına Göre)”, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Doktora Tezi), Ağustos 2009.
- GÜNDÜZ, Ahmet, “XVI. Yüzyılda Antakya Nahiyesi”, **Mustafa.Kemâl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2009, C. 6, Sa: 12, s. 289-323.
- HASPOLAT, Kenan, **Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Diyarbakır**, Diyarbakır Valiliği, Ankara 2010.
- İŞİK, Hayriye, “Bir Kamu Hizmeti Birimi Olarak Vakıfların Osmanlı Toplum Yaşamındaki Rolü”, **Akademik Bakış**, Sa. 16, Nisan 2009, s. 3-10.
- İslam Ansiklopedisi, “Tarikat”, MEB Yay, Eskişehir 1997, C. 12/1, s. 1-17.
- KARAN, Cuma, **Diyâr-ı Bekir ve Müslümanlarca Fethi**, Ensar yay. İstanbul 2010.
- KOCABAŞ, Fatih, “Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı İdare Teşkilatı”, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1987.
- MOĞOL, Hasan, **Teke Sancağı Şer’iye Sicili**, Mehter Yayınları, Ankara 1996.
- ÖZTÜRK, Nazif, “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, **Türkler**, C. 10, s. 433-446.
- PARLA, Canan, “Osmanlı Öncesinde Diyarbakır”, **I.Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu**, Diyarbakır 2004, s. 247-283.
- ŞAHİN, Musa, Esra Işık, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sa. 30, Ağustos 2011, s. 221-230.
- ŞANAL, Mustafa, “Osmanlı Döneminde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaştırma Bakımından Genel Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sa: 14, Yıl: 2003/1, s. 149-168.
- TAŞKIN, Ünal, “Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 1, s. 3, 2008, s.343-366.
- TEPELİ, Hikmet, “337 Numaralı Bozkır Şer’iye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi” (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2010.
- TORUN, Sadık Fatih, “Tanzimat’tan Meşrutiyet’e Türkiye’de Kaza Yönetimi (1842-1876)”, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2005.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Ferman”, İslam Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul 1964, s. 571.

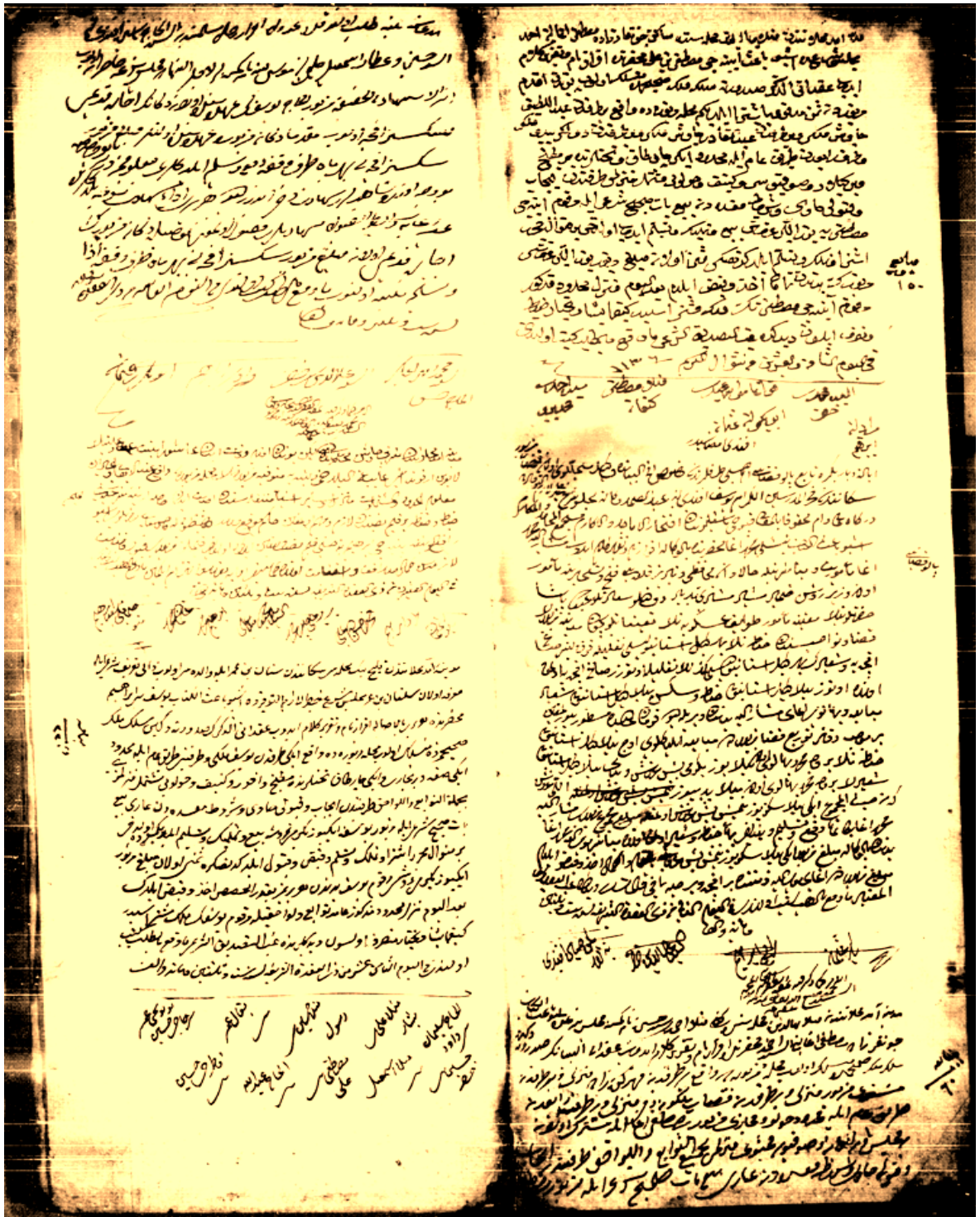
Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı, T.T.K., Ankara 1984.

ÜNAL, Mehmed Ali, “Diyârbekir’de Osmanlı Hâkimiyetinin ve Diyârbekir Beylerbeyliğinin Kurulması”, **I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu**, Diyarbakır 2004, s. 567-573.

YILMAZÇELİK, İbrahim, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.

YİNER, Abdulnasır, “443 Numaralı Siverek Şer’iye Sicili”, (Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa 1996.

ZORLU, Cem, “İlk İslam Coğrafyacılarına Göre Diyarbakır”, **I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır Sempozyumu**, Diyarbakır 2004, s. 849-861.

بافتن و فراوانی

بافتن و فراوانی یکی است که با راه سینه و با راه ایالتی که در قلعش اولی و در کوه در قضا
و قمار آن همه است اصابت این مباحی قواها می شود و در آن جا که در اولی و در ایستادن
صاحب و محله کرده در آن تواریخ و تقصیر که در آن جا که در اولی و در قضا
برو بدانی که در آنجا که در اولی و در قضا

<p>و الف</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ک</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ج</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و د</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ه</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و و</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ز</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ح</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ط</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ث</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ذ</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ر</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ز</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ح</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ط</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ث</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ذ</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ر</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ز</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ح</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ط</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ث</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ذ</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ر</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ز</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ح</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ط</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ث</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ذ</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ر</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ز</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ح</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ط</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>	<p>و ث</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ذ</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p> <p>و ر</p> <p>۶۹۹ ۸۸۰ ۵۵۷</p>
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

